

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİJİTAL ORTAMIN GENÇLERİN OKUMA
ALİŞKANLIKLARINA ETKİSİ: İSTANBUL’DA
DURUM

Gülsemin GENÇTÜRK

2501170036

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Hülya DİLEK KAYAOĞLU

İSTANBUL – 2022

ÖZ

DİJİTAL ORTAMIN GENÇLERİN OKUMA ALIŞKANLIKLARINA ETKİSİ: İSTANBUL'DA DURUM

GÜLSEMİN GENÇTÜRK

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin özellikle yeni medya platformlarının, ağlarının ve teknolojilerin okuma alışkanlıklarında / davranışlarında değişikliğe yol açtığı literatürde sıklıkla dile getirilmektedir. Dijital teknolojilerin bütününe gençlerin okuma alışkanlıklarını değiştirmekte olup olmadığını; gençlerin neleri okuduklarını ve nasıl okuduklarını bilmek, onlara rehberlik edebilmenin ön koşuludur. Bu tezin temel amacı da gençlerin basılı ve dijital ortamdaki okuma alışkanlıklarını ortaya koymaktır. Ayrıca bilgi ve iletişim teknolojilerinin ürünü olan internet ve diğer dijital kaynakların gençlerin okuma alışkanlıklarına etkisini irdelemek ve halk kütüphanelerinin basılı ve dijital ortamda okumayı özendirme konusundaki rollerini ortaya koymak da amaca dahil edilmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere araştırmanın örneklemini İstanbul olarak belirlenmiş ve İstanbul'un Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı halk kütüphanesine sahip 26 ilçesinde 12-18 yaş arasındaki gençlerin basılı ve dijital ortamdaki okuma alışkanlıklarına ve kütüphane kullanımlarına yönelik web tabanlı bir anket uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini 410 (n) kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın bulguları göstermektedir ki dijital teknolojilerin çok yaygın olduğu bu dönemde basılı ortamda (sık sık + her zaman) okumayı tercih eden gençlerin oranının dijital ortamda (sık sık ve her zaman) okumayı tercih edenlerden daha fazla olmasıdır. Ayrıca, kızların basılı ortamda okuma oranları erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Basılı ortamı tercih etme oranı her ne kadar yüksek olsa da gençler dijital ortamda okumadan kopuk durumda da değildirler.

Anahtar Kelimeler: Okuma Alışkanlığı, Okuma Kültürü, Dijital Okuma, Dijital Okuma Alışkanlığı, Dijital Okuma Davranışı, Dijital Bilgi Okuryazarlığı, Ergenlik Dönemi, Halk Kütüphaneleri.

ABSTRACT

THE EFFECT OF DIGITAL ENVIRONMENT ON READING HABITS OF YOUNG PEOPLE: A SAMPLE OF ISTANBUL

GÜLSEMİN GENÇTÜRK

In the literature, it is frequently mentioned that development in information and communication technologies, especially in new media platforms, networks, and technologies, causes changes in reading habits / behaviours. Whether it is completely certain that all digital technologies are changing the reading habits of young people or not; knowing what young people read and how they read is a prerequisite for guiding them. The main purpose of this thesis is to reveal the reading habits of young people both in print and in digital environment. A further aim of this research is to examine the effects of other products of information and communication technologies, which are the Internet and other digital resources, on the reading habits of young people and to reveal the role of public libraries in encouraging the reading habit in both print and digital environment. To realize this aim, Istanbul was determined as the sample of the research, and a web-based questionnaire was applied to determine the reading habits and library use of young people aged between 12 and 18 in both the printed and digital environment in 26 districts of Istanbul that have a public library affiliated to the Ministry of Culture and Tourism. The sample of the study consists of 410 (n) people. The findings of the research show that in this period where digital technologies are very common, the proportion of young people who prefer to read in print environment (often + always) is higher than those who prefer to read in digital environment (often and always). In addition, girls' reading rates in print environment were found to be significantly higher than boys. Although the rate of preferring the printed environment is high, young people are not disconnected from reading in the digital environment.

Keywords: Reading Habit, Reading Culture, Digital Reading, Digital Reading Habit, Digital Reading Behavior, Digital Information Literacy, Adolescence, Public Libraries.

ÖNSÖZ

Okuma anlamı genişlemiş temel bir beceridir; okuma alışkanlığı da yaşamboyu öğrenmenin anahtarıdır. Gençlerin okuma alışkanlıkları konusunda çalışmak istememin temel nedeni, bir halk kütüphanecisi olarak yaşamlarının bir tür kırılma evresinde olan ergenlik (12-18) dönemindeki gençlere bu alışkanlığı geliştirmelerine yardımcı olmak için nasıl yardımcı olacağımı ve dijital ortamın bu konuda ne tür avantaj ve dezavantajlara sahip olduğunu merak etmiş olmamdır. Gençlerin kendi kimliklerini oluşturduğu bu dönemde okuma konusundaki tercihlerini bilmek, kütüphane hizmetlerinin de bu açıdan düzenlenmesine olanak verecektir.

Buna göre tezin temel amacı gençlerin basılı ve dijital ortamda okuma alışkanlıklarını belirlemektir. Bunu gerçekleştirmek üzere İstanbul'un halk kütüphanesine sahip 26 ilçesinde yaşayan 12-18 yaş arasındaki gençlere web üzerinden bir anket uygulanmış ve basılı ve dijital okumaya yönelik alışkanlıkları ve davranışları incelenmiştir.

Tez süresi boyunca, anket sorularının oluşturulması, değerlendirilmesi ve yorumlanması en çok zorlandığım konu olmuştur. Aynı zamanda da bu nitelikte bir çalışmayı gerçekleştirmek bana yöntem konusunda da büyük bir tecrübe kazandırmıştır. Ayrıca zaman yönetiminin ne kadar önemli olduğunu bizzat yaşamama neden olmuştur.

Üniversitede gerek öğrencilik hayatımda gerekse çalışma hayatımda desteğini benden hiç esirgemeyen, bu tezin ortaya çıkışında, yazma aşamasının her anında birikimi, tecrübesi ve fikirleriyle bana yol gösteren, hiçbir zaman pes etmemem gerektiğini bana öğreten, meslek hayatımda kendime rol model edindiğim değerli hocam Sayın Prof. Dr. Hülya Dilek Kayaoğlu'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Anketi gerçekleştirmem için gerekli izinleri almamda yol gösteren İstanbul İl Kültür ve Turizm Mdrlğ personeline, anket bulgularını SPSS üzerinden analiz etme ve değerlendirmede bana yardımcı olan istatistiki Abdurrahman elik’e, anketimin yanıtlanması için gerekli özeni gösteren halk kütüphanesi personeline ve içten bir şekilde yanıtlayan katılımcılara ayrıca teşekkür ederim.

Son olarak beni yetiştiren, bugünlere getiren, hayatımda desteklerini hep hissettiğim sevgili anneme, babama ve ablalarıma, tez sürecinde her zaman yanımda olan, tezimi baştan sona okuyarak fikirlerini paylaşan ve desteğini esirgemeyen canım eşim ağatay Gençtürk’e teşekkür ederim.

GÜLSEMİN GENÇTÜRK

İSTANBUL, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ	iv
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OKUMA KÜLTÜRÜ

1.1. Temel Kavramlar	7
1.1.1. Okuma	7
1.1.2. Okuryazarlık	10
1.1.3 Okuma Alışkanlığı	12
1.1.3.1 İlgi – Güdü – Tutum – Davranış – Alışkanlık İlişkisi	12
1.2 Okumanın Nedenleri	15
1.3 Okuma Alışkanlığından Okuma Kültürüne	19
1.3.1 Okuma Alışkanlığını Belirleyen Etkenler	20
1.3.1.1 Bireysel Etkenler	20
1.3.1.2 Toplumsal Etkenler	22
1.3.2 Okuma Alışkanlığının Düzeyleri	25
1.3.3 Yaşa Göre Okuma Alışkanlığını Geliştirme	29
1.3.3.1 Okul Öncesi Dönem	29
1.3.3.2 Okulun İlk Yılları	30
1.3.3.3 Ortaokul Yılları	30
1.3.3.4 Lise Yılları	31
1.3.4 Gençlerin Okuma Alışkanlığı	32
1.3.4.1 Okumanın Nedenleri	33

1.3.4.2. Cinsiyet Etkeni.....	33
1.3.4.3 Sosyo-Ekonomik Yapı Etkeni.....	34
1.3.4.4 Toplumsal Çevre Etkeni.....	35
1.3.4.5 Okuma Materyali Etkeni.....	36
1.3.4.6 Okumanın Önündeki Engeller	37
1.3.5 Okuma Kültürü	39

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL ORTAMDA OKUMA

2.1 Okuryazarlıktan Dijital Okuryazarlığa.....	44
2.1.1 Dijital Okuryazarlık	45
2.1.1.1 Dijital Bilgi Okuryazarlığı	48
2.2 Dijital Teknolojinin Okumaya Etkisi	49
2.3 Dijital Teknolojinin Gençlerin Okuma Alışkanlıklarına Etkisi	57
2.3.1 Dijital Okuma Davranışı	60
2.3.2 Dijital Ortamda Okuma x Basılı Ortamda Okuma.....	64
2.3.3 Medya ve Platform Tercihi	68
2.3.3.1 Elektronik Kitap Yarar ve Sakıncaları:	69
2.3.3.1.1 Elektronik Kitabın Yararları	73
2.3.3.1.2 Elektronik Kitapların Sakıncaları.....	73
2.3.3.2 Tablet	75
2.3.3.3 Akıllı Telefon.....	78
2.3.3.4 Sosyal Medya.....	80
2.3.3.5 Wattpad Platformu	82
2.3.4 Aynı Anda Birden Fazla İş Yapma (Multitasking) ve Öğrenme	85
2.3.5 Teknolojik İlerleme ve Geleneksel Bağlılıklar	86
2.4 Dijital Okuma ve Halk Kütüphanelerinin Rolü	88
2.4.1 Mekan Olarak Dönüşen Halk Kütüphanesi.....	90
2.4.2 Derme Olarak Dönüşen Halk Kütüphanesi.....	93
2.4.3 Halk Kütüphanecisinin Gelişen Rolü.....	95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENÇLERİN BASILI VE DİJİTAL ORTAMDA OKUMA VE KÜTÜPHANE KULLANMA ALIŞKANLIKLARI: İSTANBUL'DA DURUM

3.1 Amaç Ve Araştırma Soruları.....	99
3.2 Yöntem.....	101
3.3 Bulgular.....	104
3.3.1 Demografik Bulgular	104
3.3.2 Okuma Ve Okuma Alışkanlıklarına Yönelik Bulgular	106
3.3.3 Kütüphane Kullanma Alışkanlıklarına Yönelik Bulgular.....	121
3.3.4 Dijital Ve Basılı Okuma Davranışına Yönelik Bulgular.....	122
3.3.5 Yaş, Cinsiyet Etkeni.....	126
3.4 Değerlendirme.....	140
SONUÇ.....	143
KAYNAKÇA	148
EKLER.....	173

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Farklı Okuma Amaçları ve Formatların Kullanımı	17
Tablo 3.1: İlçelere Göre Belirlenen ve Gerçekleşen Anket Sayısı.....	101
Tablo 3.2: Yaş	104
Tablo 3.3: Cinsiyet	104
Tablo 3.4: Evinizde bir kitaplık var mı?	105
Tablo 3.5: Dijital Cihazlara Sahiplik.	105
Tablo 3.6: Okumayı Seviyor musunuz?.....	106
Tablo 3.6.1: Okumama Nedenleri.....	106
Tablo 3.7: Sevilen Okuma Ortamı	107
Tablo 3.8: Akademik Amaçlı Okumalar İçin Okuma Ortamı Tercihleri.....	108
Tablo 3.9: Günlük Bilgi Elde Etmek İçin Okuma Ortamı Tercihleri	108
Tablo 3.10: Özgür zamanımı değerlendirmek için okuma ortamı tercihleri.....	109
Tablo 3.11: Akademik Amaçlı Okumalar İçin Ayrılan Zaman	109
Tablo 3.12: Günlük Bilgi Elde Etmek İçin Okumaya Ayrılan Zaman	110
Tablo 3.13: Özgür Zamanımı Değerlendirmek İçin Okumaya Ayrılan Zaman.....	110
Tablo 3.14: Okumak için Dijital Cihaz Kullanımı.....	111
Tablo 3.15: Basılı Kitap Okuma	111
Tablo 3.16 Basılı Dergi Okuma	112
Tablo 3.17 Basılı Gazete Okuma	112
Tablo 3.18: Diğer (basılı/kağıt materyal) Okuma	113
Tablo 3.19: Elektronik Kitap Okuma.....	113
Tablo 3.20 Elektronik Dergi Okuma.....	114

Tablo 3.21 Elektronik Gazete Okuma.....	114
Tablo 3.22: Websiteleri ve Blogları Okuma	115
Tablo 3.23: Sosyal Medya İçeriklerini Okuma	115
Tablo 3.24: E-Posta ve diğer anında elektronik haberleşme araçları (WhatsApp ,Telegram vb.) Okuma	116
Tablo 3.25: Okuma Türü Tercihleri	116
Tablo 3.26: Edebi Kitap Türü Tercihleri	117
Tablo 3.27: Edebiyat Dışı Kitap Türü Tercihleri	118
Tablo 3.28 :Katılımcıların Okudukları Kitapları Edinme Yolları.....	119
Tablo 3.29: Kitap Önerisi Alma.....	120
Tablo 3.30: Kütüphaneye Gitme Sıklıkları	121
Tablo 3.31: Tercih Ettikleri Kütüphane Türü	121
Tablo 3.32: Kütüphaneye Gitme Amaçları	122
Tablo 3.33 Basılı Ortamdaki Okuma Şekli	122
Tablo 3.34: Dijital Ortamdaki Okuma Şekli	123
Tablo 3.35: Basılı Ortamdaki Okumayla İlgili Olarak Düşünceler	124
Tablo 3.36: Dijital Ortamdaki okumayla ilgili olarak düşünceler	125
Tablo 3.37: COVID-19 döneminde daha fazla okuduğunuzu düşünüyor musunuz?.....	126
Tablo 3.38: Okumayı Sevmekle*Cinsiyet Ki-Kare Analiz Sonuçları	127
Tablo 3.39: Cinsiyete Göre t-testi analiz sonuçları	129
Tablo 3.40: Özgür Zamanı Değerlendirme Amaçlı Okuma*Cinsiyet Ki-Kare Analiz Sonuçları	131
Tablo 3.41: Cinsiyete Göre t-testi Analiz Sonuçları	137

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Okuma Süreci	9
Şekil 1.2: Tutum Ortam-Alışkanlık-Beklenti-Davranış İlişkisi	13
Şekil 1.3: Birey Okuma Alışkanlığı Kazandırmadaki Etkenler	25
Şekil 2.1: Dijital Bilgi Okuryazarlığı	49
Şekil 2.2: Dijital Göçebe-Dijital Göçmen-Dijital Yerli Kavramları.....	58

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.3.5.1A: Okumayı Sevmek ile Cinsiyet İlişkisi	126
Grafik 3.3.5.2A: Okumayı Sevmeme Nedenleri ile Cinsiyete İlişkisi	128
Grafik 3.3.5.3A: Sevilen Okuma Ortamı ile Cinsiyet İlişkisi	128
Grafik 3.3.5.3B: Sevilen Okuma Ortamı ile Yaş İlişki	129
Grafik 3.3.5.4A: Akademik , Günlük Bilgi ve Özgür Zaman Amaçlı Okumalar ile Cinsiyet İlişki	130
Grafik 3.3.5.4B:Günlük Bilgi Elde Etmek İçin Okumalar ile Yaş İlişki	132
Grafik 3.3.5.5A: Cinsiyete Göre Edebi Kitap Türü Tercihleri	132
Grafik 3.3.5.5B: Yaşa Göre Edebi Kitap Türü Tercihleri.....	133
Grafik 3.3.5.6A: CinsiyeteGöre Edebiyat Dışı Kitap Türü Tercihleri.....	133
Grafik 3.3.5.6B: Yaşa Göre Edebiyat Dışı Kitap Türü Tercihleri	134
Grafik 3.3.5.7A: Yoğunlaşarak okumam gerektiğinde dijital ortamı tercih ederim ile Cinsiyet İlişki	136
Grafik 3.3.5.7B Akıllı Telefon Kullanma ile Yaş İlişki.....	134
Grafik 3.3.5.8A: Kısa metinleri okumak için dijital ortamı tercih ederim ile Cinsiyet İlişki	136
Grafik 3.3.5.8B: Tablet Kullanma ile Yaş İlişki	135
Grafik 3.3.5.9A : Annem, babam ve öğretmenlerim basılı (kağıt üzerinde) metinleri okumamı destekler ile Cinsiyet İlişki.....	138
Grafik 3.3.5.9B: Annem, babam ve öğretmenlerim basılı (kağıt üzerinde) metinleri okumamı destekler ile Yaş İlişki.....	138
Grafik 3.3.5.10A: Annem, babam ve öğretmenlerim dijital ortamda okumamı destekler ile Cinsiyet İlişki.....	139

Grafik 3.3.5.10B: Annem, babam ve öğretmenlerim dijital ortamda okumamı destekler ile Yaş İlişki..... 139

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e	: Aynı eser
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ALA	: American Library Association
BİT	: Bilgi ve İletişim Teknolojileri
bkz	: Bakınız
bs.	: Basım
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
E-kitap	: Elektronik Kitap
E-dergi	: Elektronik Dergi
Haz.	: Hazırlayan
IFLA	: International Federation of Library Associations and Institutions
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
İÜMK	: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi
LISTA	: Library, Information Science & Technology Abstracts
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No.	: Numara
ODLIS	: Online Dictionary for Library and Information Science
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
PDF	: Portable Document Format (Taşınabilir Doküman Formatı)

PISA	: Programme for International Student Assessment Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
URL	: Unique Resource Locator (Tekbiçim Kaynak Tanımlayıcı)
Vb.	: Ve benzeri/benzerleri
Vol.	: Volume (cilt)
WWW	: World Wide Web
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan
YÖK	: Yükseköğretim Kurumu

GİRİŞ

Okuma ve okuma alışkanlığı alanımızın temel konularından biridir. Günümüzde ise okuma alışkanlığı araştırmaları daha da önem kazanmaktadır. Çünkü literatürdeki bazı araştırmalar gelişen teknoloji ile birlikte internet ve diğer dijital kaynakların okuma davranışını / alışkanlıklarını değiştirdiğini ileri sürmektedir. Dijital ortamın okuma davranışına etkisinin her yaş düzeyinde incelenmesi gereklidir. Gençlerin teknoloji ile ilişkisinin yoğun olması okuma alışkanlıkları ile teknoloji ilişkisinin incelenmesini getirmektedir. Dijital teknoloji gençlerin (12-18 yaş)¹ okuma alışkanlıklarını değiştirmekte midir? Bu sorunun yanıtı bilmek, hizmetlerini ve kaynaklarını gençlerin değişen okuma alışkanlıkları ve davranışlarını göz önünde bulundurarak örgütleyen halk kütüphanelerinin okuma alışkanlığını geliştirmede ve bilgi gereksinimlerini karşılamada daha aktif ve başarılı olmasına olanak sağlayacaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler internet yanında okuma alışkanlığını etkileyen birçok yeni elektronik medyanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Okuma ve okuryazarlık kavramlarının anlam sınırları genişlemiş; literatüre “dijital okuma”, “ekran okuması”, “dijital bilgi okuryazarlığı” gibi yeni kavramlar girmiştir. Kütüphaneler de dijital çağın gereklerini dermelerine ve hizmetlerine yansıtarak kullanıcılarının bilgi gereksinimlerini karşılamaya çalışmaktadırlar. Okuma kültürünün oluşturulup geliştirilmesine katkı sağlamak özellikle de halk kütüphanelerinin temel görevleri arasındadır. Dolayısıyla hem halk kütüphanelerinin hem de bilgi iletişim teknolojilerinin gençler için okumayı kolaylaştırıcı, geliştirici araçlar olarak hareket etmesi gerekmektedir.

PISA araştırmalarının sonuçları Türkiye’de gençlerin temel okuma becerileri konusunda yeterince başarılı olmadığını göstermektedir. PISA, on beş yaşındaki öğrencilerin matematik, fen ve okuma yeterliliklerini 3 yılda bir test ederek okulda öğrenmiş oldukları bilgiyi gerçek hayatta ne kadar iyi kullanabildiklerini

---

¹ Dünya Sağlık Örgütüne göre ergenlik 10 yaşa kadar inmiştir.

değerlendirmek amacıyla örgütlenmiş ve öğrencilerin ve ailelerinin sosyo-ekonomik durumlarını da bir veri olarak göz önüne alan bir eğitim araştırmasıdır.

Türkiye ilk defa katıldığı 2003 PISA uygulamasında okuma becerilerinde elde ettiği 441 ortalama puanla 29 OECD üyesi ülke arasında 28., toplam 41 katılımcı ülke arasında ise 33. sırada yer almıştır. 2006 ve 2012 yıllarındaki değerlendirmelerde ise bir önceki sınav puanlarını artırarak anlamlı bir ilerleme kaydetmesine rağmen OECD ortalamasının ve genel ortalamasının altında yer almaya devam etmiştir. 2015 yılında yapılan değerlendirmede önceki sınav sonuçlarına göre oldukça gerilemiştir. Okuma becerilerinde elde ettiği 428 puan ile 2003 yılının da gerisinde kalarak 35 OECD üyesi ülke arasında 34., 72 katılımcı ülke arasında ise 50. sırada yer almıştır. 79 ülkenin katılım gösterdiği PISA 2018’de ise Türkiye okuma becerileri alanında 79 ülke içinde 40. sırada, 37 OECD ülkesi arasında ise 31. sıradadır. Katılımcı ülke sayısı artmasına rağmen Türkiye, okuma becerileri alanında 50. sıradan 40. sıraya yükselmiştir. PISA 2018’de PISA 2015’e göre okuma becerileri alanında ortalama puanını en çok artıran ikinci ülke Türkiye olmuştur. Buna rağmen sıralamada hala geridedir.

2019 “Türkiye Okuma Kültürü Araştırması Raporu” haritasına göre Türkiye, ortalamada 3 ayda 2,7 kitap okumuştur ve kitap okumanın 11 sene öncesine göre çok daha olumlu bir imaj haline geldiği saptanmıştır. Aynı araştırmaya göre 15-32 yaş arası nüfusun okuma oranı da artmıştır.² Bu araştırmalar Türkiye’de okuma kültürünün oluşturulması konusunda alınacak daha çok yol olduğunu göstermektedir. Dijital ortam bu yola yeni bir boyut katmıştır.

Tezin temel **amacı** gençlerin (ergenlerin) basılı ve dijital ortamdaki okuma alışkanlıklarını belirlemektir. Ayrıca, dijital ortamın okumaya etkisi ile halk kütüphanelerinin basılı ve dijital ortamda okumayı özendirme ve geliştirme konusundaki rollerini incelemek de bu amaca dahil edilmiştir.

---

² “Türkiye Okuma Kültürü Araştırması Raporu” (Çevrimiçi) <http://okuyayplatformu.com/wp-content/uploads/2020/02/okuma-kulturu-arastirmasi.pdf> , s.12-13. 2019.

Araştırma soruları da şöyle belirlenmiştir:

- 1.Gençler okumayı seviyorlar mı?
- 2.Gençlerin okuma ortamı tercihleri nelerdir? Bu tercihler yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?
- 3.Gençlerin basılı ve dijital ortamdaki okuma amaçları nelerdir? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?
- 4.Gençlerin okuma amacı ile okuma cihazı ve/veya okuma formatı arasında bir ilişki var mıdır?
- 5.Gençler basılı ve dijital ortamda hangi sıklıkla okumaktadırlar?
- 6.Gençlerin okuma cihazı tercihleri nelerdir?
- 7.Gençler hangi tür (edebi-edebiyat dışı ya da edebi tür (macera vb.) materyal okumaktadırlar? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?
- 8.Okudukları materyali nasıl sağlamaktadırlar?
- 9.Hangi amaçlarla kütüphaneye gitmektedirler?
- 10.Kimden kitap önerisi almaktadırlar?
- 11.Basılı ve dijital ortamda okuma şekilleri nelerdir? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?
- 12.Basılı ortamda okumalarını teşvik edici ya da engeleyici faktörler nelerdir? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?
- 13.Elektronik ortamda okumalarını teşvik edici ya da engeleyici faktörler nelerdir? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?
- 14.COVID-19 dönemi okuma alışkanlıklarını nasıl etkilemiştir?

Bu sorulara yanıt bulabilmek için nicel araştırma tasarımı benimsenmiştir. Buna göre **tarama yönteminden** (survey) yararlanılmış; veri toplama aracı olarak da anket kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini, İstanbul'un Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı halk kütüphanesine sahip 26 ilçesindeki 12-18 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır. Ancak anket çalışmasına 13 ilçe dahil edilememiştir. Bunun sebebi ise Tuzla ve Çekmeköydeki halk kütüphanelerinin tam faaliyete geçmemesi ve diğer ilçelerde ise Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı halk kütüphanesinin olmamasıdır. Araştırmanın temel sınırlılığı da bu ilçelerde anket uygulamasının gerçekleştirilememiş olmasıdır. Anket çalışmasını halk kütüphaneleri aracılığıyla gerçekleştirmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nden izin alınmıştır.

Araştırmanın örneklemini belirlemek üzere rastlantısal (basit tesadüfi) örnekleme yöntemlerinden biri olan tabakalı örneklemeden yararlanılmıştır. 15 Haziran-15 Ağustos 2021 tarihleri arasında web tabanlı bir anket uygulanmıştır. Anket “demografik bilgiler, okuma ve okuma alışkanlıkları, kütüphane kullanma alışkanlıkları” adlı 3 bölümden ve 25 kapalı uçlu sorudan oluşmaktadır. Anket soruları literatürden yararlanılarak danışmanla birlikte hazırlanmış; danışman ve konuyla ilgilenen bir başka öğretim üyesi tarafından kapsam/içerik geçerliliği açısından da incelenmiştir. Ayrıca Likert tipi ölçekli soruların Cronbach Alpha katsayısı 0,952 çıkmıştır. Sosyal bilimler araştırmalarında 0,75 ve üzeri genellikle güvenilir bir araştırma yürütüldüğü şeklinde kabul edilmektedir.

Tez için **litaretür (t)araması** Nisan 2018'de yapılmış; Nisan 2020'ye kadar İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın abone olduğu Library, Information Science & Technolgy Abstracts (LISTA), ALA Books (American Library Association), Library Science Database veritabanları ve diğer kaynaklar aralıklarla taranmıştır. Abone olunmadığı için LISA taranamamıştır. Türkiye'deki tezler için Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tez Kataloğu, yabancı dildeki tezler için ise Proquest Dissertations & Theses veritabanları taranmıştır. Makaleler için ayrıca Makaleler Bibliyografyası ve TR Dizin, Türk Kütüphaneciliği ve Bilgi Dünyası dergileri taranmıştır. Türk Dil Kurumu Sözlükleri ve Online Dictionary for Library and Information Science (ODLIS) sözlüğü ile IFLA'nın ve UNESCO'nun

web sitelerinden, konuyla ilgili tartışmaların yapıldığı sosyal medya platformları (WhatsApp, Wattpad vb.) en çok başvurulanan diğer kaynaklar arasında yer almaktadır.

Literatür taraması yapılırken, Türkçe kaynaklarda “okuma”, “okuryazarlık” “okuma davranışı”, “okuma alışkanlığı”, “okuma kültürü”, “dijital okuma”, “dijital okuma davranışı”, “dijital okuryazarlık” ve “dijital okuma kültürü”; yabancı dil kaynaklarda ise “reading”, “literacy” “reading behavior”, “reading habit”, “reading culture”, “digital reading”, “digital reading behavior”, “digital literacy” ve “digital reading culture” gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. Tez yazımında, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu esas alınmıştır.

Tezin 1. bölümünde okuma kavramı üzerinde durulmuş; okuryazarlık, okuma alışkanlığı, okuma kültürü terimleri açıklanmıştır. Okumanın nedenleri, okuma alışkanlığını belirleyen bireysel ve toplumsal etmenler ve yaş düzeylerine göre yapılması gerekenler bu bölümde incelenmiştir. Bu bağlamda Richard Bamberger “Okuma Alışkanlığını Geliştirme”, Meral Alpay “Kütüphane: Dünyayı Yarına Bağlayan Köprü” ve yürütücülüğünü yaptığı “Anadolu Liselerinde Kültürel Sorunlar” kitaplarından yararlanılmıştır. Halil İbrahim Gürcan’ın, “Okuma Alışkanlığı ile Kitap Yayıncılığının Kültürel İletişim ve Teknolojisine Bağlı Sorunları Karşısında Türkiye Koşulları Temelinde Bir Model Önerisi” kitabı sıkça başvurulanan bir diğer kaynaktır.

Tezin 2. bölümünde bilgi ve iletişim teknolojilerinin varlığıyla hayatımıza giren dijital okuma kavramı ve dijital okuryazarlık ve dijital bilgi okuryazarlığı kavramları tanımlanmıştır. Genel olarak ve gençlerin basılı ve dijital ortamda okuma davranışı literatüre dayalı olarak incelenmiş ve en çok kullanılan dijital cihazlar ile okuma ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Martha C. Pennington ve Robert P. Waxler’in “Why Reading Books Still Matters” kitabına sıkça başvurulmuştur. Yine dijital okuma alanına eserlerinde en çok değinen Ziming Liu’nun kaynakları ağırlıklı olarak yararlanılmıştır.

Son bölümde ise önce anket bulgularına yer verilmiş sonra bir genel değerlendirme yapılarak literatür ile örtüşen örtüşmeyen bulgular tartışılmıştır. Üç bölümden elde edilen bulgular sonuçta bir araya getirilmiştir. Bu araştırma gerek

literatür değerlendirmesi ve gerekse araştırma bulguları ile benzer konulu yeni çalışmalara esin kaynağı olursa amacına ulaşmış sayılabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

OKUMA KÜLTÜRÜ

1.1. Temel Kavramlar

Okuma, sahip olduğu önem nedeniyle bilim alanımızda ve diğer alanlarda neredeyse hep gündemde kalan bir araştırma konusu olmuştur. Tezin birinci bölümünde okuma ile ilgili temel kavramlar verildikten sonra okumanın nedenlerine ve (gençlerin) okuma alışkanlığına değinilecek; okuma alışkanlığı ile okuma kültürü ilişkisi ve gençlerin okuma alışkanlıkları incelenecektir. Okumanın tarihi başlı başına bir konudur ve yazıdan başlayarak günümüze kadar gelir. Tezin kapsamını aştığı için dışarıda bırakılmıştır.

1.1.1. Okuma

İnsanlar kendilerini anlatmak, birbirleriyle anlaşmak, çevreleriyle ilgili bilgiler edinmek amacıyla iletişim kurarlar. Duyguların, düşüncelerin, fikirlerin, bilgi ve kültürü kapsayan anlamların semboller yardımıyla aktarılması, iletilmesi, alışverişi ve ortak davranışı ortaya çıkaran etkileşim sürecine iletişim denir.³ Bu etkileşimi sağlamak için insanlar ilk olarak seslerini ve beden dillerini kullanmışlardır. Daha sonra ise aralarındaki mesajı kalıcı hale getirmek ve sonraki nesillere aktarmak için sembollerden yararlanmış ve yazıyı keşfetmişlerdir. İletişim her ne şekilde gerçekleştirilirse gerçekleştirilsin insan için kaçınılmaz bir eylemdir. Ancak, yazının bulunması ile insanlık için adeta büyük bir devrim yaşanmıştır. Yazı insanlık için “kalıcı bir bellek” oluşturmaya olanak sağlamıştır. Yazabilmek ve elbette okuyabilmek başlangıçta büyük bir ayrıcalık olmuştur.

Okuma değişik işaretlerin ve sembollerin anlaşılmasını, kavranmasını, açıklanmasını ve yorumlanmasını içeren bir iletişim sürecidir.⁴ Okuma basımevinin bulunuşundan önce çok az insana ait olan bir ayrıcalıktı. Hümanizma hareketinden

---

³ Hasan Tutar, M. Kemal Yılmaz, **Genel İletişim**, Ankara, 2003, Nobel Yayınları, s.34.

⁴ Halil İbrahim Gürcan, **Okuma Alışkanlığı ile Kitap Yayıncılığının Kültürel İletişim ve Teknolojisine Bağlı Sorunları Karşısında Türkiye Koşulları Temelinde Bir Model Önerisi**, Eskişehir, 1999, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 60.

sonra bile yalnızca eğitilmiş seçkinler bu ayrıcalığa sahipti.⁵ Yakın zamanlarda yaşanan teknolojik ve ekonomik gelişmeler insanların entelektüel katılımını gerektirdiğinden “okuma hakkının” herkes için nasıl sağlanacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Okuma hakkı kişinin zihinsel ve ruhsal kapasitesini geliştirme hakkı olduğu kadar bir öğrenme ve ilerleme hakkıdır. ⁶ Bu nedenle okuma terimiyle ilgili olarak birçok tanım yapılmıştır:

Türk Dil Kurumu’na göre “okuma bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları çözümlemek veya seslendirmek” olarak açıklanmıştır.⁷ Bu tanımda okuma temel düzeyde tanımlanmış simge ve işaretlerin çözümlenmesi okuma eylemine dahil edilirken yorumlama dışarıda bırakılmıştır.

UNESCO ise okuma kavramını, kişinin bilgilenmesine, gelişmesine ve eğlenmesine katkı sağlayan faaliyet şeklinde tanımlamıştır. ⁸

Bamberger’e göre okuma, aklın gelişmesine başlı başına büyük katkı yapan çok düzeyli zihinsel bir işlemdir ve bu işlemle beyne çok fazla yükleme yapılır. ⁹ Bu zihinsel işlem süreci grafik sembolleri algılama ile başlar. Bunları zihinsel kavramlara dönüştürme ise daha sonra ortaya çıkar. Fikirler daha geniş düşünce lerle birleştirildiğinde oluşan düşünce süreci hem algılanan fikirlerin anlaşılmasını hem de onların yorumlanıp değerlendirilmesiyle devam eder.¹⁰

Wolf da benzer bir biçimde okumanın basit bir sembolleri deşifre işlemi değil bir zihinsel işlem olduğunu vurgular. İnsan zamanla sembolik karakterleri okuyabilmek için beynin farklı bölgelerini birbirine bağlamayı öğrenmiştir. Okuma sırasında beynin algısal, bilişsel, dilsel ve motorsistemleri birbirine bağlanır.

---

⁵ Richard Bamberger, **Okuma Akıncılığını Geliştirme**, Çev. Bengü Çapar, , Ankara, 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.1.

⁶ **John Downing**, “**Reading Readiness Is Alive And Well**”,*Literacy*, C:16, No:1,1982, S. 3.

⁷“ Okumak”, TDK Online Sözlük(Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=okumak> ,11.04.2019.

⁸ Millî Eğitim Bakanlığı, **Öğrencilerin Okuma Düzeyleri**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2007, s.1.

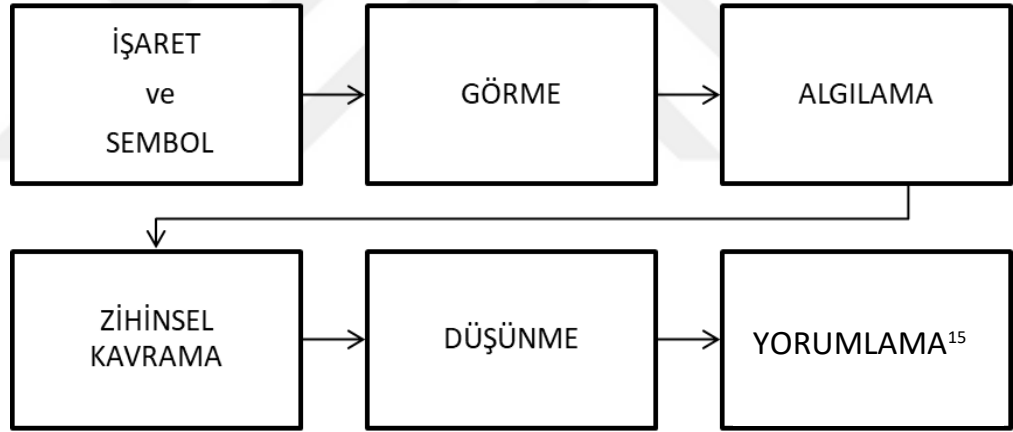
⁹ Bamberger, **a.g.e.**, s.1

¹⁰ Bamberger, **a.g.e.** , s .1 ve s.10

Deneyimli okurlarla okumaya yeni başlayanlar arasındaki fark beyin görüntülemeleri ortaya çıkmaktadır.¹¹

Gürcan okuma kavramını, duyu organları ve beyin arasında gerçekleştirilen bir iletişim süreci olarak açıklar. Bu sürece göre basılı, yazılı, görüntülü sözcükleri ve sembolleri göz ile algıladıktan sonra zihindeki sözcük anlamıyla birleştirme, bu anlamlandırmaya göre düşünme faaliyetlerinin hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesidir.¹²

Dolayısıyla bu karmaşık beceri tek aşamadan oluşan bir süreç değildir. Zihinde birden fazla fonksiyonla gerçekleşir. Okuyucu ile başlayan duygusal, algısal ve bilişsel alanları içeren bütünleştirici bir süreç olarak da ifade edilir.¹³ Bu süreç Şekil 1.1’de görselleştirilmiştir.¹⁴

Şekil 1.1 Okuma Süreci

Şekil 1’e göre okuma bir süreçtir. Okurun zihninde metindeki unsurların oluşması, daha önce var olan bilgilerle metni algılayıp kavramaya çalışması ve bunun üzerinde düşünerek yorumlayabilmesi ile gerçekleştirilir. Modern yaşamda ise okuma, bireyin basılı veya elektronik ortamda metni tam ve doğru olarak

¹¹ Maryanne Wolf, **Okuyan Beynin Bilimi ve Hikayesi: Proust ve Mürekkep Balığı**. 2.bs. çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Koç Üniversitesi, 2017.

¹² Gürcan, **a.g.e.**, s. 9.

¹³ A. Oluwadamilola Eluwole, Oludare Shorunke ve Omawumi Makinde, “A Study of the Reading Habits and Library Use of Students in Landmark University, Kwara State, Nigeria” **Journal of Applied Information Science and Technology**, C.10, No:2, 2017, s. 63.

¹⁴ Gürcan, **a.g.e.**, s.14.

yorumlayabilmesidir.¹⁶ Böylece okuma basit bir mesaj aktarımından çok zihinsel gelişmeyi sağlayan aktif bir eylemdir.

Bu tanımlar ışığında en genel ifadeyle okuma, basılı ve elektronik ortamdaki görsel sembollerini duyu organları yoluyla algılayarak, seslerin harflerle harflerin sözcüklerle sözcüklerin ise anlamlarıyla zihinde birleşmesi sonucu kavramayı, eleştirel olarak düşünmeyi ve yorumlamayı içeren bir süreç olarak tanımlanabilir.

Okuma ile ilgili bir başka kavram da okuryazarlıktır. Bazı araştırmalarda “okuma becerisi” ve “okuryazarlık” birbirinin yerine de kullanılır. Yalnızca okuma becerisine sahip olmanın okuryazar olmak anlamına gelip gelmediği de incelenmelidir.

1.1.2. Okuryazarlık

Türk Dil Kurumu’na göre okuryazar¹⁷ “ Okuması yazması olan, öğrenim görmüş kimse; okuryazarlık¹⁸: “Okuryazar olma durumu” anlamına gelmektedir. Buna göre sözlük tanımları okuryazarlığı okuma ve yazma becerisi olarak görmektedir. Oysa okuryazarlık, “yaşam boyu süren, dinamik, okumanın yanı sıra kazanılan bu beceriyi yaşama etkin olarak geçirmeyi de içeren bir kavramdır.”¹⁹

Temelde bir okuma ve yazma becerisi olarak tanımlanan okuryazarlığın 1980’lerden başlayarak toplumsal ve kültürel unsurları içermesi gerektiği görüşü ağırlıklı benimsenmeye başlanır. Örneğin UNESCO okuryazarlık kavramını, “farklı bağlamlarla ilişkili basılı ve yazılı materyalleri kullanarak tanımlama, anlama, yorumlama, oluşturma, iletişim kurma ve hesaplama becerisi” olarak tanımlar. Aynı zamanda geniş bir okuryazarlık tanımı yaparak söylenen, duyulan ve görülenleri

¹⁵ yazarın düşüncesi eklenmiştir.

¹⁶Samuel Kwame Ameyaw, “Read or Perish: Reading Habits among Students and its Effect on Academic Performance: A Case Study of Eastbank Senior High School - Accra.” **Library Philosophy and Practice (e-journal)**, 2018, s. 1. (Çevrimiçi) <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1748/> , 11.05.2019.

¹⁷ “Okuryazar”, TDK Online Sözlük,(Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=OKURYAZAR,12.10.2019.

¹⁸ “Okuryazarlık” ,TDK Online Sözlük, (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=OKURYAZARLIK,12.10.2019.

¹⁹ Bülent Yılmaz, “Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.3, No:1, 1989, s. 48.

sözlü, yazılı veya multimedya formatında analiz etme, değerlendirme ve buna göre hareket etme yetisi olarak açıklar.²⁰

2016 yılında UNESCO tarafından daha ayrıntılı ve katmanlı bir okuryazarlık tanımı yapılmış ve okuryazarlık kavramının anlamı dört farklı düzeyde açıklanmıştır: İlk düzey kelimeleri seslendirebilme ve anlama olan temel okuma yazma becerisine sahip geleneksel okuryazarlıktır. İkinci düzey işlevsel okuma olarak nitelendirilir ve bireyin temel okuma yazma ile aritmetik bilgi ve becerilerini bireysel, toplumsal ve kültürel alanda kullanma durumudur. Üçüncü düzey ise bilinçlendirici okuryazarlık kavramıdır. Bu düzey okuryazarlık, bağımsız olma aracı olarak görülmüş, dünyayı anlamak ve sorgulamak için bir yol olarak kullanılmıştır. Çoklu ve çeşitli okuryazarlık uygulamaları olan dördüncü düzey ise okuryazarlığın tek tip olmadığı, bireyin yaşamında kültürel, dilsel hatta koşullara ve durumlara göre farklılık gösteren uygulamalar olarak tanımlanmıştır.²¹

Dolayısıyla okuryazarlığa getirilen çağdaş bir yaklaşım vardır ve bu çağdaş okuryazarlık tanımı okuma yazma becerilerinin kültürel ve tarihsel bağlamlara göre gelişip değiştiğini göstermektedir. Buna göre bireylerin okuma ve yazma becerilerinin ve uygulamalarının bağlamlar değiştikçe yaşam boyu gelişip değiştiğini vurgulamaktadır. Örneğin bilgisayara bağlı okumalar yeni becerilerin kazanılmasını gerekli kılmıştır. Bu yeni beceriler çeşitli şekillerde, bilgisayar okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı ya da dijital okuryazarlık olarak da adlandırılmaktadır. Ayrıca belirli konu alanlarında kazanılan beceriler de okuryazarlık terimi ile anılmaya başlanmıştır. Örneğin istatistiksel okuryazarlık, hukuk okuryazarlığı, eleştirel okuryazarlık, sağlık okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve veri okuryazarlığı gibi.

Dolayısıyla okuryazarlık okuma kültürüne sahip bir toplum olma yolunda önemli bir adımdır. Bu nedenle düzeyi yüksek bir okuryazarlık kavramının desteklenmesi gereklidir. Bunun gerçekleşmesi, okuryazarlık materyal ve faaliyetleri, fiziksel

---

²⁰“Media and Information Literacy”, UNESCO, s.190.(Çevrimiçi) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225606> , 12.10.2019.

²¹ Firdevs Güneş, “Okuryazarlık Yaklaşımları”, **Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi**, C.4, No:3, 2019, s. 232-233.

ortam, sosyo-kültürel ortam, politik ortam, okuma ile alakalı ortaklıklar gibi öğelerin işbirliği içinde olmasıyla sağlanır.²²

1.1.3 Okuma Alışkanlığı

Bamberger'e göre okuma alışkanlığı, doğuştan varolan ilgilerin ve gereksinimlerin karşılanmasıyla başlar, ardından okuma yararının kavranması ile devam eder ve nihayet kitaplarla düzenli bir arkadaşlığa dönüşmesi ile gerçekleşir.²³

Okuma alışkanlığının nasıl kazanıldığını anlayabilmek için ilgi, güdü, tutum, davranış ve alışkanlık ilişkisini açıklamak gerekir.

1.1.3.1 İlgi – Güdü – Tutum – Davranış – Alışkanlık İlişkisi

Türk Dil Kurumu'na göre davranış²⁴, dıştan gözlemlenebilecek tepkilerin toplamı olarak nitelendirilirken, tutum; bireyin olaylara karşı takındığı davranış ve meselelere yaklaşım biçimidir.²⁵

Toplum psikolojisinin en önemli konularından biri olan “tutum” kavramı oluşum ve konuları açısından toplum kaynaklı olmasına karşın bireyin psikolojik yapısı ve davranışının da bir parçasıdır.²⁶ Tutum kavramı en çok ilgi ve güdüleme kelimeleriyle eş değer tutulur. Ancak tutumu, ilgi ve güdüleme kelimelerinden ayrı tutmak gerekir. Türk Dil Kurumu'na ilgi, “iki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık, ilişki.” olarak nitelendirilir. Psikolojide ise “belirli bir olay veya etkinliğe yakınlık duyma, ondan hoşlanma ve ona öncelik tanıma.” diye ifade edilir.²⁷ Kişinin bir tutuma sahip olması için öncelikle konuya ilgisinin olması gerekir. Güdüleme ise belirli tanımlardan bağımsız olarak her zaman harekete geçme anlamına gelir. Sonuç olarak, tutumu bir güdüleme bileşeni olarak mı yoksa onu etkileyen bir faktör olarak mı diye adlandırmak büyük ölçüde anlamsal bir meseledir. Olumlu koşullar altında

²² UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific, **Creating and sustaining literate environments** , 2011, s. 10.

²³ Bamberger, **a.g.e.** , s.44.

²⁴ “Davranış”, TDK Online Sözlük (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=davranis> ,29.05.2019

²⁵ “Tutum”, TDK Online Sözlük (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=tutum> ,29.05.2019

²⁶ Ayşe Can Baysal, “Sosyal Psikolojide Tutumlar”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, C.10, No:1,1981, s. 121.

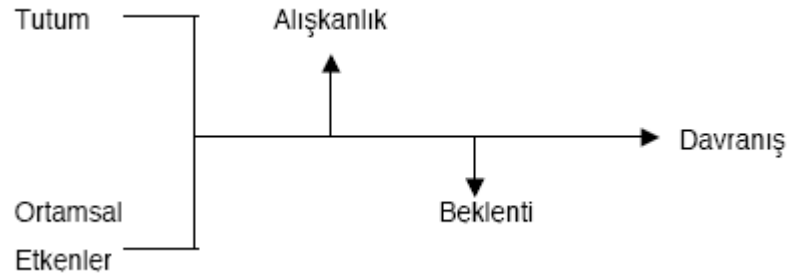
²⁷“İlgi”. TDK Online Sözlük(Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C4%B0lgi> , 29.05.2019.

olumlu bir tutum, içsel güdülemeye katkıda bulunur. Buna karşın, olumsuz bir tutum güdülenmenin engellenmesine yönelik/meyilli olabilir.²⁸

Özetle tutum kazanımını etkileyen üç faktör bulunur²⁹ :

- Nesne ile doğrudan deneyimler,
- Nesne ile ilgili inançlar,
- Nesne ile ilgili toplum normları (birinin bu tür normlara uyma eğiliminde olması koşuluyla).

Dolayısıyla sahip olunan tutumlar davranışlarımızın belirlenmesine yön verir. Eğer birey özel bir tutuma sahipse bu durum çoğunlukla davranışa etki eder.³⁰ Ancak davranışlar her zaman tutumun etkisinde kalmaz. Tutum davranışa doğrudan değil, ortamsal etkenler sayesinde etki eder. Bu etkenler, belirli bir tutumun ne zaman davranışa dönüşüp ne zaman dönüşmeyeceğini anlamamızı sağlar.³¹

Şekil 1.2. Tutum Ortam-Alışkanlık-Beklenti-Davranış ilişkisi

Tutumun davranışa nasıl dönüştüğü Şekil 1.2’de gösterilmektedir. Buna göre tutum geliştirilen birey, bulunduğu ortamdan (aile, arkadaş çevresi, okul vb.) etkilenecek alışkanlık kazanmakta ve buna bağlı beklenti içine girerek bir davranış sergilemektedir.

²⁸ M.C. McKenna, K. Conradi, C. Lawrence, B.G. Jang, & J.P. Meyer, “Reading Attitudes Of Middle School Students: Results Of A U.S. Survey” **Reading Research Quarterly**, C.47, No:3, 2012, s.285.

²⁹ **A.e.** , s.284.

³⁰ Mustafa Türkyılmaz, “Gençlik Romanlarının Okuma Becerisine Etkisi Ve Değerler Aktarımı Bakımından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü , 2012, s.22.

³¹ Çiğdem Kağıtçıbaşı, **İnsan ve İnsanlar**,İstanbul, 2014, Evrim Yayınevi, s.151.

Alışkanlık ise Türk Dil Kurumu'na "iç ve dış etkilerle eylem ve davranışların yinelenmesi, hep aynı biçimde gerçekleşmesi sonucu beliren, koşullanmış davranış ya da tepki" olarak adlandırılır.³²

Antropoloji alışkanlığı, "Bir şeyi eskiden beri görüldüğü, eski kuşaklardan öğrenildiği biçimiyle yapma tutumu." olarak açıklar. Ruh bilimi/ Psikoloji ise "düzenli ve sürekli olarak kendini gösteren, öğrenilerek edinilmiş yalın davranışlar" olarak tanımlar.³³

Alışkanlık insanın hayatını doğrudan etkileyen psikolojik ve sosyolojik yönleri barındırmaktadır. Bir davranış veya tutumun alışkanlık halini alması için belli bir sürecin geçmiş olması gerekmektedir. Bu süreci gerçekleştiren kişiler alışkanlık kazanmış olur. İnsanlar için yeni bir alışkanlık kazanmak çeşitli aşamalardan geçer. Bunlar şu şekilde sıralanabilir³⁴:

- "Farkında Olma: Yeni bir düşünce, ürün ya da uygulama hakkında ilk bilgi.
- İlgi: Bilginin yararlılığını ve uygulanabilirliğini belirlemek için etken araştırma.
- Evrim: Kazanılmış bilgi ve kanıtları tartma inceleme süresi.
- Deneme: Uygulamanın ve düşüncenin nasıl deneneceği konusunda bilgi kazanımıyla birlikte denenmesi.
- Benimseme: Uygulaması süregiden çalışma tarzı ile bütünleşme."

Bu aşamalara göre insanlar kendilerine haz veren davranış, tutum ve duyguları zaman içerisinde alışkanlık haline dönüştürürler.³⁵ Birey sahip olduğu alışkanlıkları doğduğu andan itibaren değil, sonradan kazanarak öğrenir. Bu yüzden doğru alışkanlığın kazanılması iyi bir eğitim sayesinde gerçekleşir. Bu kavramlar okuma ile bağdaştırılırsa okuma kültürü/alışkanlığı da doğru eğitimin bir ürünüdür.

---

³²"Alışkanlık", TDK Online Sözlük(Çevrimiçi).<https://sozluk.gov.tr/?kelime=al%C4%B1%C5%9Fkanl%C4%B1k> , 29.05.2019.

³³ "Alışkanlık". TDK Online Sözlük(Çevrimiçi) <http://www.tubaterim.gov.tr/> , 29.05.2019.

³⁴İsa Kaynar. "Ortaöğretim Öğrencilerinin Okuma Alışkanlığı Ve İletişim Becerileri.", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2007, s. 19.

³⁵ Rüstem Orhan, "Alışkanlık", **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.7, No:2, 2017, s. 305.

Kısaca okuma alışkanlığının kazanılması için bireyin okumaya karşı olumlu bir tutumunun olması gerekir. Okuma tutumu bireyin okuma eylemi sırasında vermiş olduğu davranış biçimidir. Kitap ya da herhangi bir metni okumaya başlamadan önce bireyin o metne dair güdülenmesi oldukça önemlidir.³⁶ Bu olumlu güdülenme sayesinde oluşan tutum ve davranışın geliştirilmesiyle okuma alışkanlığı kazanılır.

Dolayısıyla okuma tutumu, bireyin okuma eylemi sırasında vermiş olduğu davranış biçimiyken okuma alışkanlığı ise kişinin okuma eylemi sırasında davranışlarının yinelenmesi ve süreklilik kazanmasıdır. Buna göre okumayı öğrenen birey olumlu bir tutum geliştirerek, çevresiyle olan iletişimde kitap okuma eğilimine girerek tutumunu alışkanlığa dönüştürür.³⁷

1.2 Okumanın Nedenleri

Okuma, birçok nedenden dolayı insan yaşamında gerekli bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç kişinin kendini yenilemesi, sınırlarını zorlaması, evrenselliğe ulaşması için vermiş olduğu basit ama yüce bir mücadeledir.³⁸ Gerek akademik gerekse toplumsal hayatta yer alan ve bütün alanlarla ilişkisi olan okumanın nedenleri şu şekilde sıralanabilir³⁹:

- “Adet ve alışkanlıklar sebebiyle,
- Görev duygusuyla,
- Genellikle boş zamanlarını değerlendirmek,
- Güncel olayları anlamak,
- Anlık kişisel tatmin,
- Günlük yaşamın pratik gereksinmelerini karşılamak,
- Profesyonel veya mesleki ilgileri devam ettirmek,
- Daha çok hobi türünden uğraşlar,
- Gereksinim ve talepleri karşılamak,
- Kendini geliştirmek ve ilerletmek,

³⁶ Türkyılmaz, **a.g.t.**, s.15.

³⁷ Gürçan, **a.g.e.**, s.34.

³⁸ Suat Urgan, “Okuma Alışkanlığımızın Kültürel Altyapısı”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.7, No:1, 2008, s. 219.

³⁹ Veysel Demirer, Derya Çintaş Yıldız, Ali Murat Sünbül, “İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Ve İnternet Kullanımları İle Kitap Okuma Alışkanlıkları Arasındaki İlişki: Konya İli Örneği”, **Elementary Education Online**, C.10, No:3, 2011, s.1030.

- Entelektüel gereksinimleri karşılamak,
- Dinî gereksinimleri karşılamak,
- Kişisel-toplumsal talepleri karşılamaktır.”

Yukarıda sıralanan bu nedenler bireylerin ilgisine bağlı olarak gelişen fiziki ve psikolojik olarak ihtiyaç duyduğu taleplere göre şekillenmektedir. Aynı zamanda bireylerin okuma amacıyla da paralellik göstermektedir. Dökmen de bireylerin okuma amacını çeşitli nedenlere dayandırmaktadır. Bu nedenler şunlardır:⁴⁰

- “Kişiler bazen eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için kitap okurlar.
- Ruhsal yönden gelişmek, kendini geliştirmek için kitap okurlar.
- Tutumlarını güçlendirmek ve sürdürmek için okurlar.
- Yeni bilgiler edinmek için okurlar.
- Eski bilgilerini örgütlemek için okurlar. İnsan zihninin işleyişinde dengeye ve tutarlılığa yönelme ihtiyacı vardır.
- Psikolojik savunma mekanizması olarak toplumdan, kaygıdan kaçma amaçlı olarak okuyabilirler.”

Görüldüğü gibi çok değişik nedenlerle okuma yapılmaktadır. Grellet’e göre okumanın kabaca iki nedeni vardır. Bunlar zevk için okuma (reading for pleasure), bilgi için okumadır (reading for information)⁴¹. Okuma ortamlarının/formatlarının çeşitlenmesi okurların değişik amaçlarla okuma yapmasına da yol açabilmektedir. ChanLin⁴²yaptığı araştırmada temel okuma amaçlarını ve bunların basılı ve dijital ortama göre değişen özelliklerini tabloştırmıştır. Tablo 1.1, ChanLin’in tablosunun bir uyarlamasını vermektedir.

⁴⁰ Üstün Dökmen, **Okuma Becerisi, İlgisi Ve Alışkanlığı Üzerine Psikososyal Bir Araştırma**, İstanbul, 1994, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.32.

⁴¹Bu konuda yapılan pedagojik tartışmalar olduğu hatırlatılmalıdır.

F. , Grellet, “**Developing reading skills: A practical guide to reading comprehension exercises.**” Cambridge University Press. 1981, s.4-12. ;Theories of reading 2. <https://www.teachingenglish.org.uk/article/theories-reading-2> .

⁴²Lih-Juan ChanLin, “Reading Strategy and The Need of E-Book Features” , **The Electronic Library** , C.3, No:3, 2013 , s.330.

Karşılaştırma	Akademik Okuma	Özgür Zaman Okuması
Okumanın Doğası	Görev yönelimli; kurs gereksinimi ile ilgili	İlgi odaklı; kurs şartıyla ilgili değil
Etkinlik	Okuma etkinliklerinin stratejik planlaması	Dinamik düşünce ve fikir bağlantıları
Bilişsel İşlem	Bilgiyi sorgulamak için daha çıkarımsal akıl yürütme ve kendi kendini düzenleyen okuma süreci	İlgi alanlarını keşfetmede daha aktif, kişisel yansıtıcı düşünme
Kağıt Tabanlı Okuma	Doğrusal yaklaşım, vurgulama, içerik tablosu kullanımı, arama ve izleme için yer imi	
Elektronik Okuma	Doğrusal olmayan yaklaşım; erişilmesi ve aranması kolay; e-kitap sistemlerine gömülü vurgulama, yer imi ve izleme	

Tablo 1.1 Farklı Okuma Amaçları ve Formatların Kullanımı

Tablo 1.1'e göre okurlar çoğunlukla iki ana amaç için okuma yaparlar. Bunlar: Akademik okuma ve özgür zaman okumasıdır. Akademik okuma daha çok planlı olarak yapılan, ders odaklı olan okuyucunun zihninde bilginin sorgulandığı ve yeni bir çıkarım elde ettiği okuma sürecidir. Özgür zaman okuması ise okuyucunun kendi ilgi alanını keşfetmesini sağlayan daha çok kişisel okuma sürecidir. Bu okumaları gerçekleştirirken kağıt tabanlı okuma okura içindekiler bölümünden yararlanarak arama yapmasını ve kendi hızına bağlı olarak ilerleme gösterebilmesini sunarken elektronik okuma interaktif özellikleri, düzenleme araçları, köprüler ve arama yetenekleri sayesinde erişilmesi ve aranması ile farklı bir okuma ortamı sunar.

Ergenlerin okuma nedenleri de burada açıklananlarla benzerlik göstermektedir ve 1.3.4.1'de ayrıca incelenecektir.

Modern rekabet çağında okuma, akademik başarının temeli anlamındadır.⁴³ Bilgi edinmenin temelini oluştururken insanın davranışını, düşüncesini geliştirmesiyle birlikte eleştirel ve özgün bir bakış açısı kazanması okumanın yararları olarak belirtilebilir. Bununla birlikte okumanın aşağıda belirtilen yararları sağladığı söylenebilir: ⁴⁴

- Okuma aklı harekete geçirir.
- Okuma, zihni düşünmeye zorlar. Okuyucuların sayfada basılan harfleri tanımasını sağlayarak onları kelimelere, kelimeleri cümlelere ve cümleleri kavramlara dönüştürmesini sağlar.
- Okuma, hayal gücümüzü kullanmaya zorlar ve daha yaratıcı olmaya eğilimli hale getirir.

Dolayısıyla okumak akla adeta yeni bir yazılım yükler. Düzenli ve sistemli bir şekilde okumak aklı keskinleştirdiği gibi duyguları da artırır. Özellikle kişisel gelişmeyi ve sosyalleşmeyi sağlar. Böylece toplumsal, dini, politik, kültürel konularda kişiyi hayata hazırlar.⁴⁵

Ayrıca PISA araştırmacıları Lluch ve Sanchez-Garcia'ya göre okuma yetkinliğine sahip olan bireyler, okuma amaçlarına göre yazılı metinleri anlayan, kullanan, yansıtan ve bunlarla etkileşimde bulunarak kişisel bilgilerini geliştirip topluma katkı sağlarlar.⁴⁶ Bu nedenle okuma kavramının hem bireysel hem de toplumsal yönü mevcuttur. Bu konu ayrı başlık altında (1.3.1 Okuma Alışkanlığını Belirleyen Etkenler) aşağıda inceleneceği için burada kısaca değinilecektir.

Bireysel yönler kişinin fizyolojik ve ruhsal durumuna göre sınıflandırılabilir. Kişiden kişiye farklılık gösteren görme, işitme ve konuşma gibi duyu organlarını etkileyebilecek durumlar (ışığın yeterli derecede aydınlatmaması, materyalin yazı puntolarının büyük ya da küçük olması, materyalin göze aşırı yakın ya da uzak tutulması vb.) okuma performansını etkileyen fizyolojik özelliklerdir. Aynı zamanda

---

⁴³ A.e., s. 80.

⁴⁴ A. Oluwadamilola Eluwole, Oludare Shorunke ve Omawumi Makinde, a.g.e., s. 63-64.

⁴⁵ Fayaz Ahmad Loan and Refhat-un-nisa Shah, a.g.e., s. 80.

⁴⁶ Gemma Lluch, Sandra Sánchez-García, “La promoción de la lectura: un análisis crítico de los artículos de investigación”, **Revista Española de Documentación Científica**, C.40, No:4, 2017, s.2.

insanın zihnini meşgul eden, kendini okumayla geliştirebileceğini düşündüren veya içinde bulunduğu gerçeklikten kaçma amacıyla okumaya yönelten değişik ruhsal durumlardan da etkilenir.⁴⁷

Toplumsal yönler ise okumanın içinde bulunduğu toplumun kültür seviyesine göre değişmektedir. Okumanın bir ihtiyaç olduğunu, okumadıkları takdirde bir kültür boşluğu içinde bulunacaklarını düşünen toplumlar gelişmeyi de beraberinde getirirler. Çünkü bilgi toplumları, sahip olduğu bilgi ve birikime okuma yolu ile ulaşmaktadır. Aynı zamanda okuma, başka ülkelerin kültürleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayarak içinde bulunduğu ülkenin gelişmesine, demokratikleşmesine katkıda bulunur. Böylece bireysel olarak yapılan okuma faaliyeti toplumsal bir yöne kavuşur.

Buradan hareketle okumanın, toplumun yapısını ve kültürünü de doğrudan etkilediği ileri sürülebilir. Okumanın bir kültür haline gelmesi ise insanların bunu alışkanlık haline getirmesiyle mümkündür. Toplumda okuma kültürünün belirgin hale gelmesi, kitaplara kolay erişilebilmesi, okuyanın toplumsal bir ayrıcalığının olması ve teşvik edilmesi bireylerin okuma alışkanlığını geliştirmelerinde büyük bir etkidir.⁴⁸

1.3 Okuma Alışkanlığından Okuma Kültürüne

Gelişmekte olan ülkelerin bilgi toplumu olma yolunda sağlam adımlarla yürümesi teknoloji, bilim, edebiyat ve kültürel pek çok faaliyette etkin rol göstermesini gerektirir. Bütün bunların en temelinde ise okuryazar bir toplum olmak vardır. Böylece okumanın toplumda yaşam, anlayış ve biçiminin doğal bir parçası olması gerekmektedir.⁴⁹ Ancak o zaman bir okuma kültürünün varlığından söz edilebilir.

Okuma kültürünün oluşturulup geliştirilmesi için ilk olarak birey temel okuma becerisine sahip olmalıdır. Okumayı öğrenen birey, sözcükleri ya da

⁴⁷ Gürçan, **a.g.e.**, s.14-15.

⁴⁸ Halil Taş, “İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları ve Tercihleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C.7, No:3, 2018. s. 1950.

⁴⁹ Özer Soysal, “Türkiye’de Gençlere Özgü Okuma Davranışları”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.2, No:4, 1988, s.151.

sembolleri tanıyarak, kavraması, anlam çıkarması ve bunları yorumlamasıyla temel okuma becerisini edinmiş olur. Temel okuma becerisi sayesinde birey, farklı kaynaklardan yeni bilgiler öğrenerek kendini geliştirir. Bu gelişimin yaşam boyu sürmesi, bireyin okuma eylemini sürekli yapmasını gerektirir. Bu nedenle okumanın bir alışkanlık haline gelmesi gerekir.

Okuma kültürünün oluşması okuma alışkanlığının kazanılması ile gerçekleşir. Aynı zamanda okuma alışkanlığı ile ilgili konuların açıklanmasını gerektirir.

1.3.1 Okuma Alışkanlığını Belirleyen Etkenler

Yaşam boyu eğitimin temeli bireyin okuma ihtiyacını hissetmesiyle başlar. Bireyin okumaya duyduğu ilgi onun alışkanlık kazanmasına yardımcı olur. Okuma kavramının kişisel, mesleki ve toplumsal açıdan her alanda yerleşmesi onun alışkanlığa dönüşmesi demektir. Bu alışkanlığı elde ederken bireysel ve toplumsal etkenler vardır.

1.3.1.1 Bireysel Etkenler

Okuma alışkanlığını etkileyen bireysel etkenler arasından ilk akla gelenler yaş, cinsiyet ve kişinin içinde yaşadığı sosyo-ekonomik düzeydir. Okuma alışkanlığını etkileyen diğer bireysel etkenler ise şöyle sıralanabilir⁵⁰:

- “Okuma konusunda anne ve babanın modeliği.
- Evde bir kitaplık ve okuma atmosferi.
- Bebeklik ve çocukluk döneminde anne babanın çocuğa kitap okumaları ve çocuğun okudukları üzerine onunla konuşmaları.
- Ailede genel olarak sosyal kişiliğin desteklenmesi.
- Öğretmenin modeliği ve teşviki.
- Kitapçı ve kitap fuarları ziyareti.
- Okuyan bir arkadaş çevresi.
- Okumanın ödüllendirilmesi.
- Kütüphane kullanımının geliştirilmesi.” şeklindedir.

---

⁵⁰Ayşegül Yücebaş, “Ankarada’ki İlköğretim Öğretmenlerinin Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıkları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.27.

Dolayısıyla bireyin okuma alışkanlığının geliştirilmesinde başta aile olmak üzere öğretmenler, kütüphaneciler, yayıncılar ve diğer etkenler oldukça önemli role sahiptir.

Yapılan araştırmalar, okuma alışkanlığı kazanma ya da kazandırma için en uygun sürecin okul öncesi dönem olduğunu açıkça ortaya koymaktadırlar.⁵¹ Bir çocuğun okumasını sağlamak için, çocuğun neyi sevdiğini neye ilgi duyduğunu anlamamız gerekir. Ancak çocuklar her zaman neyi sevdiklerini veya neyle ilgilendiklerini bilemezler. Çocukların bu tutkusunu anlamasına yardımcı olmak, okuma becerilerini geliştirmek ailenin en önemli görevidir.⁵² Kendini keşfetme döneminde olan çocuk aile bireylerini bu dönemde örnek alır. Bu nedenle ailenin çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimi için elverişli bir ortam hazırlaması gerekmektedir. Dökmen de “modelden öğrenme” ilkesi çerçevesinde anne ve babanın rolüne değinmektedir. Bu modele göre çocuklar ve gençler ebeveynlerinden örnek alarak okumaya olan sevgisini ve alışkanlığını güçlendirir.⁵³

Okuma ilgisi çocuğun evindeki kitap ve dil atmosferine göre şekillenir.⁵⁴ Okuryazarlık ailede oldukça basit bir şekilde başlar. Ebeveynler sesli okuma yaparak okuma dünyasını çocuklara tanıtır.⁵⁵ Çocukların, metni anlamasa bile resimlere bakarak nesneleri tanımlaması kolaylaşır. Ayrıca erken okuryazarlık çocuğun beyin gelişimini ve okuma performansını oldukça etkiler. Böylece çocuk ailede gördüğü okuma sevgisini okul hayatında da sürdürmeye devam eder. Özellikle okumaya yeni başlanılan çocukluk döneminde harflerin ve satır uzunluğunun seçimi, çocuk kitaplarındaki görseller, okuma fırsatı sunan kitapları kolayca elde edinebilecek kütüphanelerin varlığı ve okumaya özel olarak ayıracağımız zaman bu ilginin pekişmesinde rol oynar.⁵⁶

---

⁵¹ Bamberger, **a.g.e.** , s.60.

⁵² Loretta Caravette , “Portrait of the Reader as a Young Child: Assisting the New Reader”, **Children & Libraries**, C.9, No:2, 2011, s. 54.

⁵³ Ali Biçer, “Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.42.

⁵⁴ Bamberger, **a.g.e.** , s.45..

⁵⁵ Loretta Caravette, **a.g.e.**, s. 52.

⁵⁶ Bamberger, **a.g.e.** , s. 29-31..

Aileden sonra öğretmenlerde çocuğun okuma ilgisini teşvik etme de oldukça söz sahibidir. Çünkü her çocuğun okumaya olan ilgisi farklıdır. Kimisi daha çok ilgiliyken kimisi ise okumayı bir zorunluluk olarak görmektedir. Okuma alışkanlığı açısından öğretmenlere düşen temel görev, öğrencilerin yaşam boyu okuyan ve yazan özgün düşünebilen bireyler olmalarını sağlamaktır. Bu nedenle okumayı bir beceri hâline getirmek başta okulun ve öğretmenin en temel görevidir. Aynı zamanda çocuğa bu alışkanlığı kazandırırken öğretmenin de okuma alışkanlığına sahip olması gerekir.⁵⁷

Özetle eğitim sürecinde okuma, her alanda başarıyı etkileyen ön şartlardan biri konumundadır. Dolayısıyla etkili öğretimin gerçekleşmesi için okuma eğitiminin hedefi ve okumanın niteliği ayrıca önem taşır. Bu konu ile ilgili dört nokta vurgulanmalıdır:⁵⁸

- “Bireylerin okuma kapasitelerini son noktasına kadar kullanmaya özendirmek. Bu durum onların mutluluğu üzerinde son derecede etkili olacak ve kendi kendilerini anlamalarına rehberlik edecektir.
- Okumayı, öğrenme ve araştırmanın yanında rahatlama ve kaçışın bir aracı olarak yeterli biçimde kullanmak.
- Öğrencilerin okuma ilgilerini sürekli olarak geliştirmek.
- Ömür boyu pek çok türde ve pek çok amaçla okumaya yol açacak bir okuma yaklaşımı oluşmasını özendirmek.”

Dolayısıyla bireyin okuma serüveni, ilk olarak aile ferletiyle başlar ve öğretmenlerin okumaya teşviki ve etkili eğitimle şekillenir.

1.3.1.2 Toplumsal Etkenler

Çocukluktan temeli atılan okuma alışkanlığı bireysel bir eylem olsada bu alışkanlığın kazanılmasında devlet, toplum ve yayınevleri bir sorumluluğa sahiptir. Gürcan, devletin çeşitli kültürel amaçlı vakıflarının ve derneklerinin toplumdaki okumaya karşı olan düşüncenin etkilenmesinde önemli bir paya sahip olduğunu dile

---

⁵⁷ Ercan Aksoy, Duygu Saniye Öztürk, “Öğrencilerdeki Okuma Alışkanlığının Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.22, No:1, 2018, s.146.

⁵⁸ Bamberger, *a.g.e.*, s.11.

getirir. ⁵⁹Yücebaş ise ülkedeki eğitim yapısının, kültürün, ekonomik koşulların, kütüphanelerin etki ve gelişmişlik düzeyinin de okuma alışkanlığını etkileyen toplumsal öğelerden olduğunu söyler.⁶⁰ Bu nedenle bireyleri okumadıkları için eleştirmeden önce toplum olarak okuma alışkanlığı kazandırmada neler yapıldığına bakmak gerekir.

Bu konuda Gürcan kitap yayımcılarına, çocuk kitaplarından başlayarak kitabı sevimli hale getirebilecek görsel düzenlemeler yapmalarını, renkli ve kaliteli baskı kullanmalarını önermiştir. Ayrıca iç kapakta okuru sıkmayacak şekilde gözü yormayan yazı karakteri ve puntosuna göre kitap tasarımının gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁶¹ Devlete düşen sorumluluğu ise devletin yapacağı girişimlerde Kültür Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği ile örgütlenmesi gerektiğinin altını çizmiştir.⁶² Aynı zamanda devletin kültürün korunması ve geliştirilmesi bağlamında bir yayın politikası oluşturması ve bunu yazılı hale getirmesi gerektiğini dile getirmiştir.⁶³ Yılmaz ve Karadeniz’de bu durumu destekleyerek devlete düşen görevlerin başında okumaya ve kitaba olumlu bakan bir toplum yaratmanın önemli olduğunu vurgulamış ve bireylerde okuma alışkanlığını geliştirmenin tutarlı bir devlet politikasının varlığıyla mümkün olacağını ifade etmişlerdir.⁶⁴

Ayrıca etkin ve gelişmişlik düzeyi yüksek kütüphanelerde işin bir diğer boyutudur. Kütüphaneler farklı ortamdaki bilgi ve belgenin belirli bir amaçla toplandığı sınıflama numarası verilerek ücretsiz olarak hizmete sunulduğu yerlerdir. Bu nedenle yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda çocukların okullarda gerek ödevlerini yapmak istediğinde gerekse sevdiği kitapları okuyabileceği sürekli elinin altında olabilecek bir mekana gereksinim duymaları okul kütüphanelerine olan ihtiyacı artırmıştır. Okul kütüphanesi öğrencilerin kişisel, sosyal ve kültürel

---

⁵⁹ Gürcan, **a.g.e.**, s.239.

⁶⁰ Yücebaş, **a.g.e.**, s.27.

⁶¹ Gürcan, **a.g.e.**, s.240-241.

⁶² **A.e.**, s.245.

⁶³ **A.e.**, s.248.

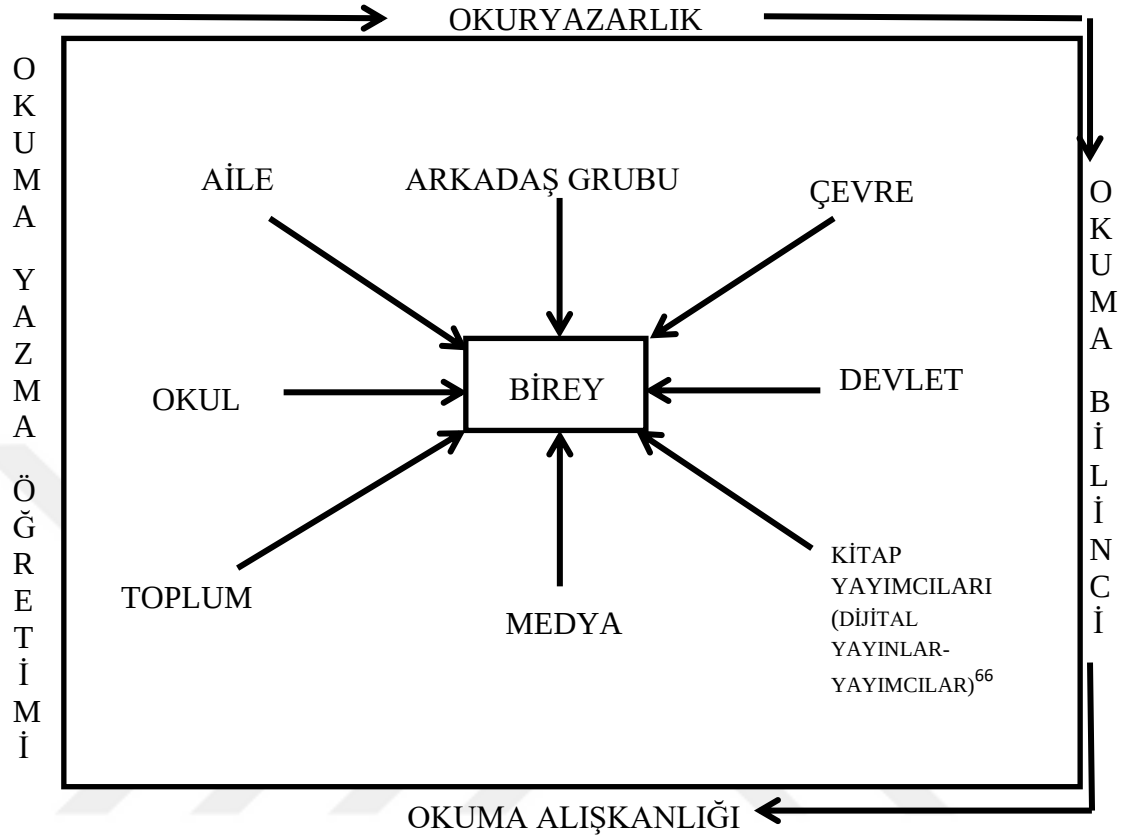
⁶⁴ Şenol Karadeniz, Bülent Yılmaz , “Ankara'daki Halk Kütüphanecilerinin Okuma Alışkanlığı Üzerine Bir Araştırma” , **Türk Kütüphaneciliği**, C.31, No:2 ,2017 , s.227.

gelişimlerine katkıda bulunacak kitap ve kitap dışı birçok materyali bulunduran mekanlardır. Okul dışında ise ilgi alanına yönelik olarak okumayı sürdürebileceği, kolayca ulaşabileceği bir uzaklıkta halk kütüphanesinin bulunması okuma alışkanlığı kazanmasında ve bunu sürdürmesinde olumlu bir etkiye sahiptir.

Dolayısıyla kütüphaneler, öğrencilerin sadece derslerini destekleyici kitapları değil her türlü okuma seviyesine uygun eserlerin de bulunduğu mekanlardır. Bu sayede öğrenciler farklı kitaplarla tanışarak okumaya olan ilgilerini diri tutarlar.⁶⁵ Ayrıca kişisel gelişimlerine katkıda bulunacak her türlü görsel işitsel materyali sağlamak amacıyla kütüphane kullanma alışkanlığını da edinirler. Öğrencilerin düzenli olarak kütüphaneye gitmeleri okuma alışkanlığının aşılmasına yardımcı olur. Böylece yaşam boyu öğrenme alışkanlığı geliştirirler.

---

⁶⁵ Fahri Temizyürek, Bülent Kahraman Çolakoğlu, Seçil Coşkun, “Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, C.11, No:2, 2013, s.4.

Şekil 1.3: Birey Okuma Alışkanlığı Kazandırmadaki Etkenler

Şekil 1.3 bu alt bölümde incelenen okuma alışkanlığı kazandırmadaki bireysel ve toplumsal etkenleri göstermektedir. Buna göre okuma alışkanlığının geliştirilmesi, bireysel, aile ve eğitim kurumlarının etkili olduğu, devlet, toplum, kitap yayımcıları ve artık günümüzde dijital yayınlar ve yayımcılarla ilişkili temeller üzerine oturtulması gereken bir konudur.⁶⁷

1.3.2 Okuma Alışkanlığının Düzeyleri

İnsan, yaşamında fiziki ihtiyaçlarını karşıladığı kadar ruhsal ihtiyaçlarını da karşılamalıdır. Okuma kavramı da bu ruh doygunluğunu tamamlayacak en önemli aktivitedir. Okuma sevgisi var olan birey bunu bir alışkanlığa dönüştürerek yineler. Okuma alışkanlığı, “bireyin bir gereksinim ve zevk kaynağı olarak algılaması sonucu, okuma eylemini yaşam boyu sürekli, düzenli bir biçimde, eleştireci ve

⁶⁶ yazar kendi yorumunu katmıştır.

⁶⁷ Gürçan, **a.g.e.**, s.228

irdeleyici bir nitelikte gerçekleştirmesidir.”⁶⁸ Böylece okuyan bireyler kendini ifade edebilen, yorum yeteneği yüksek, analiz ve sentez yapabilen bir kişiliğe sahip olurlar.

Bir okura, okuryazar bir kişiliğe sahiptir dememiz için okuma alışkanlığının ne düzeyde olduğunu tanımlamamız gerekir. Bunun için belli ölçütler şunlardır:

1. “Okuyucunun ne tür yayınlar okuduğu
2. Ne sıklıkla okuduğu, hangi türleri ne oranda okuduğu
3. Bir seferde aralıksız ne kadar okuyabildiği
4. Yılın, haftanın ya da günün hangi zamanlarında okumayı tercih ettiği, ne zaman neleri okumaktan hoşlandığı
5. Okuduğu kitapları hangi yolla elde ettiği, satın almak, ödünç almak ya da kütüphanede okumak yollarından hangisini/ hangilerini tercih ettiği
6. Okuma sırasında hangi stratejileri izlediği, belli okuma tekniklerini kullanıp kullanmadığı
7. Kitap okurken, müzik dinlemek gibi başka bir uğraşta bulunup bulunmadığı.”

69

Günümüz koşullarında bunlara;

8. Hangi okuma ortamını (basılı/dijital) daha sık kullandığı / neden tercih ettiği?
9. Daha çok hangi cihazla okuma yaptığı (e-kitap, tablet, akıllı telefon, bilgisayar vb.) ? eklenebilir.

Bu ölçütlere göre okuyucunun, okuma esnasında izlemiş olduğu adımlar da gözlemlenmiş olur. Yine maddelere bakıldığında okuma alışkanlığının kazanılmasında en önemli etkenin bireyin ilgisi olduğu saptanmaktadır.

⁶⁸ Bülent Yılmaz, “Okuma alışkanlığı ve Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990, s.10.

⁶⁹ Üstün Dökmen, “Lise Ve Üniversite Öğrencilerinin Okuma Becerileri, İlgileri, Okuma Ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıkları”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 23, No:2, 1981, s. 401.

Bireyin okuma alışkanlığına sahip biri olduğunu belirlemek üzere American Library Association [ALA]'dan aktarımla Yılmaz, bir sınıflama yapmıştır.⁷⁰ :

- “Zayıf alışkanlık: Yılda 1-5 arası kitap okuma.
Yılda 1-5 kez kütüphaneye gitme.
- Orta düzey alışkanlık: Yılda 6-11 arası kitap okuma.
Yılda 6-11 kez kütüphaneye gitme.
- Güçlü alışkanlık: Yılda 12 kitap ve daha fazla okuma.
Yılda 12 kez ve daha fazla kütüphaneye gitme.”

Yukarıda daha önce belirtildiği gibi okumayı alışkanlığa dönüştürmek düzenli bir biçimde yapmayı gerektirir. Güçlü okuma alışkanlığına sahip olan bireyler kelime hazinesi güçlü, analitik becerilere sahip, konsantrasyon gücü olan, aradığı bilgiye kendisi ulaşabilen, yaratıcı etkinliklerde bulunan, sorunları çözebilen, okuryazar kişiliğe sahip olur. Bilgi birikimiyle donanmış bireyler zihinsel, kültürel, toplumsal yönden kendilerini ve içinde bulunduğu toplumu geliştirirler. Aynı zamanda sahip olduğu toplumun yapısından da etkilenirler.

Türkiye’deki gençlerin okuma alışkanlığı *düzeylerine* ilişkin verileri de değerlendirmek gereklidir. Ülkemizde de konuyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları gençlere ilişkin veri de sağlamaktadır. Türkiye'deki okur profili ve eğilimlerinin belirlenmesi ve toplumda kütüphane algısının ne durumda olduğunu tespit etmek amacıyla “Türkiye Okuma Kültürü Haritası” adıyla, ilk kez ülke çapında bir saha araştırması yapılmıştır. Araştırma için Türkiye İstatistik Kurumu tarafından belirlenen 26 ilde her yaş kesiminden 6212 kişiyle anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçlarına göre düzenli kitap okuma alışkanlığının olmadığı, kütüphanelerin varlığından haberdar olunmadığı, takip edilen bir yazar bulunmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. ⁷¹ Aynı çalışmada Türkiye’nin, yılda 7 kitap ortalaması ile orta dereceli okuma alışkanlığına sahip

⁷⁰ Bülent Yılmaz, “Öğrencilerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarında ebeveynlerin duyarlılığı.” **Bilgi Dünyası**, C.5, No:2, 2004, s. 116.

⁷¹ “Türkiye Okuma Kültürü Haritası” (çevrimiçi), <https://kygm.ktb.gov.tr/Eklenti/55,yonetici-ozetipdf.pdf?0> , s.6-11, 2011, 20.06.2020

olduğu gözlemlenirken 7-14 yaş grubu bireyler yılda ortalama 12 kitap ile en çok kitap okuyanlar grubunda yer almıştır.⁷²

Avrupa İstatistik Kurumu (Eurostat)'ın 2008 ile 2015 yılları 20-74 yaşları arasında belirli Avrupa ülkelerini kapsayan araştırmasında ise Türkiye'nin günde ortalama 7 dakika kitap okuduğu saptanmıştır. Araştırmada yer alan diğer ülkelerin kitap okumaya ayırdığı zaman 2 ile 13 dakika aralığındadır. Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında Türkiye'nin kitap okuma süresi çok kötü değildir. Ancak internet veya televizyona ayrılan zamanla kıyaslandığında kitap okumaya ayrılan zaman aralığının daha düşük olduğu belirlenmiştir.⁷³ PISA sonuçlarına göre de okuma ve anlama başarısının düşük çıkması yapılan araştırmaya bakıldığında çok şaşıracak bir durum değildir.

2019 “Türkiye Okuma Kültürü Araştırması Raporu” haritasına göre Türkiye, ortalama olarak 3 ayda 2,7 kitap okumuştur ve 11 sene önce yapılan araştırmaya göre kitap okuma oranının daha olumlu bir seviyeye geldiği saptanmıştır. Aynı araştırmaya göre 15-32 yaş arası nüfusun okuma oranının arttığı da tespit edilmiştir.

74

Bu verilere göre ülkemizde okuma alışkanlığına sahip bireylerin oranında iyileşme gözlemlense de henüz istenilen düzeye gelmediği görülmektedir.

---

⁷² “Türkiye Okuma Kültürü Haritası” (çevrimiçi), <https://kygm.ktb.gov.tr/Eklenti/55,yonetic-i-ozetipdf.pdf?0> , s.7-8, 2011. , 20.06.2020

⁷³ Duygu Neşeli, “Türkiye’de Kitap Yayıncılığı Ve Wattpad Yayınları” , Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.168.

⁷⁴ “Türkiye Okuma Kültürü Araştırması Raporu” (Çevrimiçi) <http://okuyayplatformu.com/wp-content/uploads/2020/02/okuma-kulturu-arastirmasi.pdf> , s.12-13. 2019.

1.3.3 Yaşa Göre Okuma Alışkanlığını Geliştirme

Okumanın bir alışkanlık haline gelmesi için okul öncesi dönemde kitapla tanışan ve tanıştırılması gereken, ilkokulda temel okuma becerisi kazanan bireyin bu eylemi sevip benimsemesi sağlanmalı ortaokul ve lise dönemlerinde de bu alışkanlığı sürdürmesi gerekmektedir.

1.3.3.1 Okul Öncesi Dönem

Bu dönem ülkelere göre farklılık gösterse de genellikle 0-6 yaş bebek ve çocukları içerir. Çocuk daha bebekken kitapla tanıştırılır. Bez ya da plastik resimli kitaplar bebeğin oyun araçlarıdır. 2 yaşına gelen çocuk artık bebeklikten çıkmıştır ve anne babasından bağımsız olarak hareket etmeye başlar. Çevresindeki her şeyi merak eder. Merak ve keşfetme duygusuyla hareket eden çocuğu, doğru bir şekilde yönlendirmek, ileriki yaşlarında göstereceği tutum ve davranışlarına da yansır. Bu nedenlerle okul öncesi dönemindeki çocuğun fiziksel, ruhsal ve toplumsal gelişimi aile ve öğretmen tarafından mutlaka gözlemlenmelidir.⁷⁵

Ebeveynler kitabı, çocuğun keşif dünyasında önemli bir konuma getirmelidir. Bu yüzden, ebeveynler okumaya hazırlık konusunda erken özendirilmenin önemli olduğu ve dil eğitiminin gerekli olduğu konusunda bilinçlendirilmelidir.⁷⁶ Bu bilinçle hem ebeveynler hem de anaokulu öğretmenleri çocuğun, okumayı öğrenme isteğini artırmalıdır.

Ailelerin bu dönemde çocuğun dikkatini çekecek şekilde okuma yapmaları gereklidir. Kısa cümleleri olan yalın bir anlatıma sahip kitapları tercih etmeleri gerekmektedir. Özellikle resimli kitaplar bu yaştaki çocukların dikkatini toplamada oldukça etkilidir. Aileler kitaptaki karakterlerin üzerinde kullanılmış olan dikkat çekici renkleri çocuğa sunarak kitapla çocuk arasında bağ kurmaya çalışmalıdır. Böylece çocuğun kullanılan görsellerle birlikte hayal dünyası genişler ve yaratıcı

⁷⁵ A. Özgül İnce Samur, “Bireye Okuma Kültürü Edindirme İzlenesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2014, s. 99.

⁷⁶ Bamberger, a.g.e. , s. 39

özelliği artar. Çocuğun resimli bir kitabı eline alıp okuyormuş gibi yapması, anlamını bilmediği simgelere anlam yüklemeye çalışması, çocuğun okuma arzusunu pekiştirir.⁷⁷ Öte yandan çocuğun kitabı sevip sahiplenmesi okuma alışkanlığı kazanmasına da yardımcı olur.

1.3.3.2 Okulun İlk Yılları

Okuma yazma öğrenmenin ilk adımının atıldığı ilkokul döneminde çocuğun okulla bağ kurması gereklidir. Bunu sağlamak ise oldukça zordur. Çünkü çocuk henüz oyun çağındadır. Bu durumda da öğretmenin ilgisi çok önemlidir. Öğretmenin tavrı, okumada başarı gösteren çocuğu teşvik ederek olumlu bir etki bırakabilir, başarısız olduğunda cezalandırır ise olumsuz bir etki yaratabilir.⁷⁸ Dolayısıyla çocuk okumaya karşı tutumunu bu dönemde kurar.

Okumayı öğrenmek, çocuğun okulda gelecekteki başarısı için temel sağlayan en önemli akademik becerilerden biridir.⁷⁹ Okuma yazma becerisini edinen çocuğun kendine olan özgüveni artırılmalı, kitap okumadan zevk alması sağlanmalıdır. Okumayı yeni öğrenen çocuğun ilgi duyduğu alana göre materyaller seçilmelidir. Bu seçimler çocuk edebiyatının temel ilkelerine göre yapılmalıdır.

1.3.3.3 Ortaokul Yılları

Çocukluktan ergenliğe geçişin yaşandığı bu dönemde bireyin hayatında önemli değişiklikler yaşanır. İlişkilerini daha iyi değerlendirmeye başlayan genç, kendini eleştirebilir, kendini tahlil eder ve ilgi alanlarını oluşturur.⁸⁰ Peri masalı olarak adlandırılan çağdan macera çağına geçişin sağlandığı bu dönem çocuğun okuma alışkanlığını geliştirmesindeki önemli yıllardır.⁸¹ Kendi kitabını seçme

---

⁷⁷ Gürcan, **a.g.e.**, s. 102

⁷⁸ Bamberger, **a.g.e.**, s.40

⁷⁹ Paramjeet K.Walia and Nitu Sinha. “Changing trend in reading habits of teenagers in Delhi An impact assessment of demographic and environmental variables” **Library Review** , C.63, No:1/2, 2014, s.126.

⁸⁰ Meral Alpay vd., **Anadolu Liselerinde Kültürel Sorunlar-Hazırlık Sınıfı**,İstanbul, Mavibulut,1995, s. 40.

⁸¹ Bamberger, **a.g.e.** , s.41.

yeteneği olan çocuk kitap okumayı bir zorunluluk olarak değil de kendi problemlerini çözmede en iyi dost olarak görmelidir.⁸²

Konu seçimlerinde cinsiyete bağlı farklılıklar da oluşmaktadır. Bu yıllarda çocuk ilgi duyduğu konularla birlikte edebi romanlara yönelmeye başlamakta okuduklarını kendi yaşam şekliyle bağdaştırarak kişiliğinin gelişimine yansıtmaktadır.⁸³ Bu yüzden çocuğu, eleştirel bakış açısıyla düşünebileceği etkili yayınlara yönlendirmek gerekir.⁸⁴ Çocukların zevk için okuma yapmaları amaçlanmaktadır. Eğer okuma alışkanlığı gelişmemişse diğer yıllarda kavranması oldukça güç olmaktadır.

1.3.3.4 Lise Yılları

Bu dönemde gençler tamamen çocukluk psikolojisinden çıkmaktadırlar. Genç, ne “yetişkin” ne de “çocuk” olarak kabul edildiğinden bu süreç onlar için karmaşık geçer.⁸⁵ Bu sebeple “ergenlik, psikolojik motifleri anlama ve insan davranışlarını yorumlama yeteneği ile kişinin kendine ilişkin merakı olarak nitelendirilir”.⁸⁶ Böylece ergenlik dönemi gençlerin kendi kişiliklerini oluşturma sürecidir.

Ergenlik dönemiyle başlayan gençlik çağı, fiziki gelişim tamamlanıncaya kadar devam eder. Bu çağda karşı cinse olan ilgi artar. Genç, içinde bulunduğu toplumun siyasi toplumsal konuları hakkında düşünmeye başlar. Kimsenin onu anlamadığını düşünür. Kendini yalnız hisseden, bir yere ait olma hissiyatı yaşayan gencin doğru arkadaşlara ve çevreye ihtiyacı vardır. Bu yüzden ailelerin gençlerle olan iletişimi çok önemlidir. Gerek genç gerekse anne ve baba zor geçen ergenlik döneminde ruhsal ve zihinsel, türlü kararları almak ve toplumsal yaşama ayak uydurmak zorundadır. Böylece bu geçiş dönemini rahatlıkla atlatabilir.⁸⁷ Bu konuda aileden sonra en önemli görev yine öğretmene düşmektedir. Öğretmenler özellikle

---

⁸² Gürcan, **a.g.e.**, s.105.

⁸³ **A.e.**, s.106.

⁸⁴ İnce Samur, **a.g.e.**, s.167

⁸⁵ İnce Samur, **a.g.e.**, s. 180.

⁸⁶ Bamberger, **a.g.e.**, s. 26.

⁸⁷ Meral Alpay, **Kütüphane: Dünyü Yarına Bağlayan Köprü**, İstanbul, 1991, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, s.86.

sınav stresi, sosyal birtakım problemleri yoğun olarak yaşayan gençlere doğru yönlendirmeler yapmalı, kendi kimliğini bulmasına yardımcı olacak kitaplar tavsiye etmelidir. Ayrıca kütüphanecilere de büyük iş düşmektedir. Gençlerin kişisel ilgilerine ve güdülerine göre talep ettikleri ya da talep edilebilecekleri kitapları sağlamalıdır. Özellikle bu çağda okumaya ilgiyi geliştirmenin en iyi yolu kitapların kısa tanıtımlarını içeren okuma listesi oluşturmaktır.⁸⁸ Yaşamın erken döneminde yetişen bir okuma alışkanlığı çocuğun bağımsız bir yetişkine dönüşmesini sağlar.⁸⁹

1.3.4 Gençlerin Okuma Alışkanlığı

Gençlik dönemi genellikle ergenlikle başlatılır ve 20’li yaşların ortalarına kadar sürer. Dünya Sağlık Örgütü’ne göre ergenlik dönemi 10 ile 19 yaşlar arasındaki dönem olarak tanımlanır.⁹⁰ Santrock’a göre ergenlik, 10–12 yaşlarda başlar ve 18–21 yaşlarında sona erer. Bu dönem çocukluk dönemine göre fiziksel değişimlerin hızlandığı, mantık ve soyut düşüncelerin daha fazla geliştiği geçiş dönemi olarak adlandırılır.⁹¹

Literatüre göre genel olarak ergen gençlerin okuma alışkanlıklarını etkileyenler arasında okuma nedeni, cinsiyet, sosyoekonomik durum, okuma materyallerinin seçimi, sosyal okuma alışkanlıkları ve okuma materyalleri ve erişim gibi etkenler bulunmaktadır.⁹² Bu etkenler yapılan araştırmalar bağlamında incelenecektir.

---

⁸⁸ Bamberger, **a.g.e.** , s.42-43.

⁸⁹ Diyoshak Rhoda Danladi, Soko Rejoice Yohanna, “The Role Of School Libraries İn Promoting Reading Culture Among Secondary School Students : A Case Study Of Federal Government College, Jos”, **Library Philosophy and Practice (e-journal)**, 2018, s. 3. (Çevrimiçi) <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2058/>

⁹⁰ World Health Organization (WHO). Mental health status of adolescents in South-East Asia: Evidence for action. New Delhi; Regional Office for South-East Asia; 2017. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO p:1

⁹¹Navruz Alparslan, “Anne Babası Boşanmış Ergenlerin Benlik Saygısı Ve Okula Bağlılık Düzeylerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.18; J. G., Santrock, “Life Span Development Thirteenth Edition”. New York: McGraw-Hill, 2011.

⁹² Alyzia Glasier, “Adolescent Reading Habits And Perceptions”, A Master’s Thesis, Newyork, State University Of New York At Fredonia ,2018, s.12-20

1.3.4.1 Okumanın Nedenleri

Literatür göstermektedir ki popüler inanışın aksine, ergenler boş zamanlarında, sınavlara veya okul ödevlerine hazırlanmak için ayrıca zevk, rahatlama veya kaçış için de okumaktadırlar. Akademik amaçlı okuma arttıkça özgür zaman etkinliği olarak okumaya ayrılan zaman azalmaktadır.⁹³

Okuma nedenleri açısından benzer sonuçlar Türkiye bağlamında Durualp ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmada da gözlenmektedir. Öğrencilerin yaklaşık dörtte biri kitap okuma nedenleri arasında özgür zamanı değerlendirmek, eğlenmek amacıyla olduğunu dile getirmişlerdir.⁹⁴ Bir başka araştırmada öğrencilere kitap okuma amaçları sorulduğunda, % 36.3'ü özgür zamanı değerlendirmek, % 26.6'sı öğrenmek, % 20.1'i kişisel gelişim amacıyla ve son olarak %17'si alışkanlık yanıtını vermiştir. Kitap okuma amacı yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstererek; öğrenme amacıyla kitap okuduğunu belirten 15-19 yaş grubundaki öğrencilerin oranı % 29.2 iken 20-29 yaş grubunda ise %20.9 olmuştur.⁹⁵ Ergenlik dönemi öğrencilerin okuma alışkanlıklarını inceleyen diğer bir çalışmada ise öğrencilerin birçoğunun bir şeyler öğrenmek, bilgi edinmek amacıyla diğer kısmının ise boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla okudukları ortaya çıkmıştır. Bu seçenekler dışında yanıt verenler ise kendilerini tanımak, geliştirmek, farklı bakış açılarından bakmayı öğrenmek amacıyla okuma yaptıklarını söylemişlerdir.⁹⁶

1.3.4.2. Cinsiyet Etkeni

Literatür göstermektedir ki ergenlik dönemindeki kızlar, ergen erkeklere göre daha sık okumaktadır. Ancak erkekler bilgisayarlarda kızlardan daha fazla vakit geçirmektedirler.⁹⁷

---

⁹³ A.e. s.13.

⁹⁴ Ender Durualp, Pınar Çiçekoğlu ve Enver Durualp, "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okumaya Yönelik Tutumlarının İnternet Ve Kitap Okuma Alışkanlıkları Açısından İncelenmesi", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C.2, No:1, 2013, s.126.

⁹⁵ Cemal Gündoğdu, Begüm Barata ve Evrim Çelebi, "15-29 Yaş Arası Gençlerin Kitap Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi: Elazığ İl Örneği", **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, C:5, No:2, 2016, s.41.

⁹⁶ Remzi Can, Mustafa Türkyılmaz ve Abdülkerim Karadeniz, "Ergenlik Dönemi Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları", **Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.11, No:3, 2010, s.11.

⁹⁷ Alyzia Glasier, Adolescent Reading.... s.32

Merga, kızların erkeklerden daha fazla okuduğunu ve kitap okumaya karşı daha az olumlu bir tutuma sahip olduğunu öne sürmektedir.⁹⁸

Johnsson-Smaragdi ve Jönsson (2006) İsveçli ergenler arasında erkeklerin birçok nedenden dolayı kızlardan daha az okuduğunu tespit etmiştir. Bu nedenlerden bazılarını kitap okumanın diğer aktivitelere göre daha kadınsı kabul edildiği ve kızların erkeklerden daha iyi konsantrasyon yeteneğine sahip olduğu yönünde açıklamaktadır.⁹⁹

Bu konuda ülkemizdeki araştırmaların cinsiyet değişkenine göre okumaya dönük tutumları incelendiğinde de kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre okumaya yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.¹⁰⁰ Bir başka çalışmada kız öğrencilerin okuma tutumlarının yüksek çıkmasının sebebi olarak erkeklere göre daha planlı ve sistemli olmaları, erkeklere göre evde daha fazla zaman geçirmeleri ile ilişkilendirilmiştir.¹⁰¹

1.3.4.3 Sosyo-Ekonomik Yapı Etkeni

Sosyoekonomik durum, ergenlerin okuma alışkanlıklarını etkileyen diğer bir durumdur. Glasier'in ABD'de yapmış olduğu araştırmaya göre düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerde yaşayan gençlerin, okuma materyallerine erişme veya evlerinde sık sık okuma ortamıyla karşılaşma olasılıkları daha düşüktür. Dolayısıyla bu durum gençlerin okumalarını etkilemiştir.¹⁰²

⁹⁸M.K., Merga, "Are western Australian adolescents keen book readers?" **Australian Journal of Language and Literacy**, C.37, No:3, 2014, s.165.; Alyzia Glasier, Adolescent Reading.... s.12.

⁹⁹ Alyzia Glasier, Adolescent Reading.... s.12. ; Ulla Johnsson-Smaragdi, Annelis Jönsson, "Book reading in leisure time: Long-term changes in young peoples' book reading habits." **Scandinavian Journal of Educational Research**, C.50, No:5,2006, s.519-540. doi: 10.1080/00313830600953600

¹⁰⁰ Nil Didem Şimşek, "Ortaokul Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi" **Turkish Studies - Educational Sciences**, C.14, NO:3, 2019, s.891.

¹⁰¹ Selma Gelen, "Ortaokul öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ve süreli yayın takip etme alışkanlıkları arasındaki ilişki üzerine bir araştırma", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,Hatay, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s.169.

¹⁰² Alyzia Glasier, Adolescent Reading.... s.13

Merga ve Moon'un yapmış olduğu araştırmada da öğrencilerin okuma materyallerine erişimi olmadığında okuma olasılıklarının çok daha düşük olduğu saptanmıştır.¹⁰³

Rothbauer'in bulgularına göre ise aileleri düşük sosyoekonomik statüye sahip ergenlerin kütüphanelerde önemli zaman geçirdiklerini belirlemiştir.¹⁰⁴

Ülkemizde yapılan bir araştırmada ise ortaokul öğrencilerinin okumaya dönük tutumları sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre incelendiğinde; sonuçların anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.¹⁰⁵

Akkaya ve Özdemir'in yapmış olduğu çalışmada ise araştırmaya dâhil olan öğrencilerin okuma tutumları ile ailelerinin aylık gelirleri arasında, negatif yönlü ve düşük bir ilişki olduğu saptanmıştır.¹⁰⁶

1.3.4.4 Toplumsal Çevre Etkeni

Bir ergenin okumayı sevip benimsemesinde en yaygın etkinin evden geldiği görülmektedir. Okumayı teşvik eden ve iyi okuma alışkanlıklarına sahip bir evde büyüyen ergenler, okumaya çok değer verilmeyen veya sık sık özgür zaman aktiviteleri olmayan bir evde büyüyen gençlere göre daha hevesli okuyuculara dönüşmektedirler.¹⁰⁷

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki ergenlerin yaşamlarında öğretmenler, ebeveynler ya da kütüphaneci gibi diğer etkili yetişkinlerin olması okuma materyallerini ve türlerini keşfetmelerinde daha etkili olmaktadır. Öte yandan ergenlerin seçme hakları da olduğu unutulmamalıdır. Ergenler için arkadaş çevresi çok önemlidir; sosyalleşmeyi seven ergenlerin okuma konusunda da bu davranışı sergiledikleri görülmektedir. Bir araştırmada ergenlerin arkadaşlarıyla veya diğer

¹⁰³ M.K., Merga, Brian Moon , “The impact of social influences on high school students’ recreational reading.” **The High School Journal**, C.99, No:2, 2016, s. 122-140.; Alyzia Glasier, Adolescent Reading.... s.13.

¹⁰⁴ Paulette Rothbauer, “Exploring the Placelessness of Reading among Older Teens in a Rural Municipality”, **Library Quarterly**, C.79, No:4,2009, s.465-483 ;Alyzia Glasier, Adolescent Reading.... s.13.

¹⁰⁵ Nil Didem Şimşek, “Ortaokul Öğrencilerinin .... , s.892

¹⁰⁶ Nevin Akkaya, Serpil Özdemir, “Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının incelenmesi (İzmir-Buca örneği).” **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.2, No:1, 2013, s.85.

¹⁰⁷ Alyzia Glasier, Adolescent Reading.... Glasier s.32.

insanlarla okuma tartışmalarına girdiklerinde, sadece okuma materyalleri hakkındaki düşüncelerini ve fikirlerini paylaşmakla kalmadıklarını aynı zamanda başkalarının düşüncelerini de dinlediklerini göstermektedir.¹⁰⁸

Özkan ve Doğan yaptıkları araştırmada ailelerin okumaya gerekli zamanı ayırmalarının, eve kitap, gazete ve dergi almaları, evde çocuklarının düzeylerine uygun kitap bulundurmalarının ve kitaplık oluşturulmalarının okuma alışkanlığı edinimine katkı sağlayacağını belirtirler.¹⁰⁹

Ayrıca, öğretmenler ve okul kütüphaneleri bu konuda önemli etkiye sahiptir. Özellikle sınıf öğretmenleri, öğrencilerinin düzenli kitap okumalarını sağlayacak yayınlara sahip olma ve evde kitaplarını koyabilecekleri bir alanın olması konusunda ailelerle işbirliği içinde olmalıdır. Öğretmenlerin öğrencilerini kütüphanelere götürerek, kütüphanenin düzenli kullanımı konusunda onları bilinçlendirmeleri gereklidir.¹¹⁰

1.3.4.5 Okuma Materyali Etkeni

Gençlerin okuma ortamı tercihleri tezin 2. bölümünde incelenmektedir. Burada konuya kısaca değinilecektir. Araştırmalar, ergenlerin hem geleneksel basılı materyalleri hem de dijital metinleri okuduklarını göstermektedir. Dolayısıyla ergenlerin okuma kaynakları basılı kitaplardan e-kitaplara web siteleri, blog, wiki ve diğer dijital okuma materyallerine varan bir çeşitlilik göstermektedir.

Yapılan bir araştırmada okuma alışkanlığını olan hevesli/iyi (avid) okuyucuların, geleneksel basılı kitapları, özellikle kurgu kitapları okumaktan zevk aldığı hevesli olmayan okuyucuların çevrimiçi gazete ve dergileri tercih ettiği saptanmıştır.¹¹¹ Ayrıca ergenlerin okuyacakları kaynakları seçerken kendi yaşamları

---

¹⁰⁸ Linda Teran Strommen , Barbara Fowles Mates, “Learning to love reading: interviews with older children and teens”. **Journal of Adolescent and Adult Literacy**, C.48, No:3,2011,s. 188-200. doi: 10.1598/JAAL48.3.1; Alyzia Glasier, Adolescent Reading.... Glasier s.19.

¹⁰⁹ Yeşim Özer Özkan, Bahar Doğan, “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin Kestirilmesinde Etkili Olan Değişkenlerin Belirlenmesi”, **International Journal of Social Science**, C.6, No:4, 2013, s.678.

¹¹⁰Ercan Aksoy , Duygu Saniye Öztürk, “Öğrencilerdeki Okuma Alışkanlığının Öğrenci Ve Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2018, s .176.

¹¹¹ Alyzia Glasier, “Adolescent Reading Habits .....”, s.54.

ve sorunları ile ilişkilendirme eğilimi gösterdikleri ileri sürülmektedir. Wilhelm buradan hareketle, ergenlerin yaşamış deneyimleri ve yaşam zorluklarına göre seçim yaptığını teorileştirmiştir.¹¹² McGeown, Duncan, Griffiths ve Stothard ergen öğrenciler için kurgu kitapların en motive edici, kurgusal olmayan kitapların kurgudan daha az motive edici olduğunu ve okul tarafından verilen okumaların en az motive edici olduğunu saptamışlardır. Öğrencilerin okuma materyallerinde kendi seçimlerini yaptıklarında okumak için daha motive olduklarını da tespit etmişlerdir.¹¹³

Dijital ortamın karşılıklı etkileşim sağlayan yapısını ergenleri belki de hiç olmadıkları kadar çok okuyup yazmasını olanaklı kılmaktadır. Örneğin mesajlaşma uygulamaları e-postalar ve sosyal ağlar aracılığıyla yazmaktadırlar. Örneğin Duncan ve diğerleri ergenlerin günlük okuryazarlık deneyimlerinin yalnızca kitaplarla ölçülemeyeceğini bildirir.¹¹⁴

Öte yandan gençler dijital ortamda çok fazla uyarıcıyla karşı karşıyadırlar. Gençlerin özgür zamanlarında okuma yapmaktan çok oyun oynama, video izleme, sosyal medyada gezinme, film izleme, müzik dinleme vb. seçeneklere yöneldikleri de görülür. Fakat, ister basılı ortamda ister dijital ortamda olsun gençlerin okumasını engelleyen etkenleri saptamak ve bu konuda nasıl hareket edilmesi gerektiğini belirlemek gerekmektedir.

1.3.4.6 Okumanın Önündeki Engeller

Yukarıda incelenen etkenler gençlerin okuma alışkanlığı konusunda fikir vermektedir. Her şeyden önce okuma alışkanlığı kişiden kişiye değişiklik

---

¹¹² Jeffrey D. Wilhelm, “Recognising the power of pleasure: What engaged adolescent readers get from their free-choice reading, and how teachers can leverage this for all” , **Australian Journal of Language and Literacy**, C.39, No:1,2016, s. 37.; Alyzia Glasier, “Adolescent Reading Habits .....”, s21.

¹¹³ Sarah P McGeown, Lynne G Duncan, Yvonne M Griffiths , Sue E Stothard, “Exploring The Relationship Between Adolescent’s Reading Skills, Reading Motivation And Reading Habits”, **Springer Science + Business Media**, C.28, s.545-569. ;Alyzia Glasier, “Adolescent Reading Habits .....”, s22.

¹¹⁴ L.G. Duncan., S.P. McGeown, Y.M Griffiths , S.E., Stothard, A. Dobai, “Adolescent reading skill and engagement with digital and traditional literacies as predictors of reading comprehension” , **The British Psychological Society**, C.107, No:2, 2016, s.213.; Alyzia Glasier, “Adolescent Reading Habits .....”, s.18.

göstermektedir. Araştırmalara göre kızlar daha fazla okumaktadır ve okuma materyaline erişim okumayı artıran bir durumdur. Okumalar akademik amaçlı olabildiği gibi özgür zaman etkinliği olarak da yapılmaktadır. Artık basılı kitaplar tek okuma materyali olmadığı gibi basılı ortamında tek okuma ortamı değildir. Ergenler sosyal medya, mesajlaşma aracılığıyla okumakta ve yazmaktadır. Bu okuma ve yazmaların basılı ortamdaki farklı olup olmadığı ise önemlidir ve ikinci bölümde incelenmektedir.

Gelişmekte olan ülkemizde çocukların ve gençlerin okuma alışkanlığına sahip olmaları bilgi toplumu olma yolunda atılacak önemli adımlardandır.¹¹⁵ Geçmişten günümüze okuma alışkanlığımız oldukça zayıftır. Türkiye’de yapılan araştırmalar göstermektedir ki okumanın önündeki engeller arasında kitaba ulaşamamak önemli bir engeldir. Kitaba ulaşamamak alışkanlık geliştirmeyi engellemektedir; öğrencilerin boş zamanlarının olmaması yanında teknolojinin kitap okumadan uzaklaştırdığı da görülmektedir.

Gençler kitap okumama nedenleri arasında kitapların pahalı olması, baskı kalitelerinin düşük olması, kalın olmaları, istedikleri kitaba ulaşamamaları gibi etkenlerden şikayet etmektedirler.¹¹⁶

Arıcı ise yapmış olduğu çalışmada okumayı sevmeyen gençlerin, okumama nedeni olarak bazı kitapları sıkıcı bulduklarını, çocukluktan itibaren bu alışkanlığı edinmediklerini saptamıştır. Aynı zamanda gençlerin kitap okumaya göre gazete ve dergi okuma ile TV, film ve interneti daha eğlenceli bulduklarını da dile getirmektedir.¹¹⁷

Temizyürek ve arkadaşlarına göre ise bilgisayar ve internet kullanımı da gençleri okumaktan soğutmaktadır. Türkiye’de gençlerin okuma alışkanlığına yönelik olarak yapılan araştırmalar derslerin yoğunluğunun yanında bilgisayar (internet) ve televizyon başında vakit geçirmenin cinsiyetten bağımsız olarak

¹¹⁵ Fahri Temizyürek, Bülent Kahraman Çolakoğlu, Seçil Coşkun , **a.g.m.**, s.3.

¹¹⁶ “Gençlik ve Kitap Okuma Alışkanlığı”, (çevrimiçi) <https://noktahaberyorum.com/genclik-ve-kitap-okuma-aliskanligi.html#.X4WRYdAzBIU> , 24.08.2020

¹¹⁷ Ali Fuat Arıcı, “Okumayı Niye Sevmiyoruz? Üniversite Öğrencileri İle Mülakatlar”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.5, No:10, 2008, s.98.

öğrencileri yüksek düzeyde etkilediğini göstermektedir.¹¹⁸ Öyle ki televizyon, cep telefonu, bilgisayar oyunları, videolar, sosyal medya uygulamaları gençleri kitaptan uzaklaştırarak dijital dünyaya odaklanmalarına yol açmıştır.

Bu konuyla alakalı Alpay, “çevreyi gözlemleyebilen, hayatın akış yönünü sezebilen, kendi yetenek ve koşullarını hayat ile dengeleyebilen, başarının ve başarısızlığın hesabını yapabilen, düşünen, düşünmeyi isteyen çocuk ve gençler yetiştirmek isteniyorsa, onların düşünsel gelişimini kolaylaştırmak, okuma alışkanlıklarının ömür boyu sürmesi için erken yaşta kitapla ilişkilerini kurmak ya da kurdurmak zorundayız”¹¹⁹ vurgusunu yapmıştır.

Bu ilişkiyi kurmak özellikle dijital çağın içinde olan hatta bu çağın içine doğan gençlerin okuma alışkanlıklarını artırmak için önemlidir. Oysaki bireyler okuyarak daha fazla düşünür ve farkındalıkları artar. Neticede kitap okumak insanın zihinsel ve olarak gelişimini tamamlamasına, bilinçli, kendini ifade edebilen bir yapıya sahip olmasına yardımcı olur. Ancak dijital kültürün içinde olan bazı gençler bu durumun farkında değildirler. Bu nedenle bir birey olarak genç, eleştirel bakış açısıyla okuma becerisi kazanarak yaşamdaki problemleri kitap aracılığıyla çözüme ulaştırabileceklerinin bilincinde olarak yetiştirilmelidirler.

1.3.5 Okuma Kültürü

Bir toplumun belleği meydana getirmiş olduğu kültür birikiminin korunmasıyla ortaya çıkmaktadır. UNESCO’ya göre kültür kavramı, bir toplumun kendi tarihsel gelişimi hakkında sahip olduğu bilinç, tarihi şuurlar olarak ifade edilir.¹²⁰ Kökenine bakacak olursak kültür kelimesi Grekçe ve Latince’de toprağı işlemek anlamına gelir. Ancak süreç içerisinde anlamında farklılıklar olmuştur. Zamanla değişikliğe uğrayan bu kelimenin aşamaları ise ¹²¹:

- Zihnin genel durumu veya alışkanlığı.
- Bir toplumun bütünüyle bilimsel, geleneksel ve töresel gelişmesi.

¹¹⁸ Fahri Temizyürek, Bülent Kahraman Çolakoğlu, Seçil Coşkun , **a.g.m.**, s.16.

¹¹⁹ Alpay, **a.g.e.**, s. 84.

¹²⁰ Gürcan, **a.g.e.**, s. 79

¹²¹ Meral Alpay, **a.g.e.**, s. 163.

- Sanat ve bilim çalışmalarının bütünü.
- Bir toplumda bilim, yaşayış düzeni, manevi değerler ve araç biçimlerinin hepsi şeklinde sıralanabilir.

Çağlar boyunca insan üretmiş olduğu bilgi/kültür birikimini sonraki kuşaklara aktarmak istemiştir. Bunu iletebilmenin en önemli aracı olarak da yazıyı kullanmıştır. Bir toplumun yazılı belgelerinin nicelik ve nitelik açısından çokluğu, o toplumun kültürel zenginliğini bize gösteren en önemli bulgudur.¹²² Doğal olarak zaman içerisinde toplumlar yazının korunmasını ve aktarılmasını sağlayan kitabın, ne kadar gerekli olduğunun farkına varmışlardır. Neticede yaygınlaşan kitaplar eğitilmiş bir kitlenin oluşmasını sağlamıştır. Bu nedenle eğitim ve dil kültürün en önemli parçalarıdır.¹²³

Kişiler aldıkları eğitimin her kademesinde okuma yoluyla elde ettikleri bilgi ve birikimlerin kendileri için ne kadar önemli olduğunun bilincinde olmalıdır. Bu bilinçle okuma, zamanla gelişen ve eğitim sonucu kazandırılan bir alışkanlık halini alır. Dolayısıyla bireylerin okuma eğitimini kavraması ve bunu yapılandırmasıyla okuma kültürü doğar. Okuma kültürü; “Bir bireyin, bir toplumsal grubun ya da bir toplumun okuma eylemi ile ilişkilerinin düzeyi ve niteliği anlamına gelir. Bir başka deyişle okuma kültürü, sözü edilen birey, grup ya da topluma ait yaşam biçiminin ‘okuma’ alanına yansıyan bölümüdür. Kısaca, okuma kültürü, okuma eylemine ilişkin bireysel ve toplumsal yaşama biçimidir”.¹²⁴

Okuma kültürünün oluşması birçok becerinin edinilmesiyle gerçekleşir. Bu becerilerin kazanılması için gerekli adımlar temel okuma becerisi, okuma alışkanlığı, eleştirel okuma ve okuma kültürü şeklinde sınıflandırılmıştır.¹²⁵

---

¹²² İnce Samur, **a.g.e.**, s.24.

¹²³ Bülent Yılmaz, “Reading and library usage habits of the students whose mother tongue is Turkish in Vienna, Austria.” **IFLA Journal**, C.28, No:2, 2002, s.74.

¹²⁴ Bülent Yılmaz, **Çocuklarda Okuma Kültürünü Geliştirmede Ebeveyn ve Öğretmenin Rolü**, Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu, Ankara: Eğiti.m Sen Yayını, 2009, s.134.

¹²⁵ İnce Samur, **a.g.e.**, s.19

Temel Okuma Becerisi: Bireyi okuryazar yapan temel okuma seviyesidir.

Okuma Alışkanlığı: Yazılı ve görsel kültürün imkanlarından yararlanılarak okumanın doğal bir gereksinime dönüşerek devamlı tekrarlanmasıdır.

Eleştirel Okuma: Okuma alışkanlığı kazanmış bireyler okudukları metinlerde anlatılmak istenileni olduğu gibi değil üzerinde düşünerek, sorgulayarak kendi bakış açılarını da göz önünde bulundurarak değerlendirirler. Böylece bireyler eleştirel bir tutum sahip olurlar. Kişinin eleştirel bir tutum geliştirmesi için eleştirel düşünebilmesine bağlıdır. Bununla birlikte eleştirel düşünmede “ne düşünmeli” yaklaşımından daha çok “nasıl düşünmeli” üzerinde durulmaktadır.¹²⁶ Böylece kişi zihnini sorgulamaya ve yaratıcı düşünmeye zorlar. Eleştirel okuma; metinde ileri sürülen düşünceleri anlama, düşünceler arasındaki ilişkiyi kavrama, zihinde varolan bilgilerle harmanlama ve muhakeme yeteneğinin geliştirilmesi ile asıl kazanılması gereken beceri olarak özetlenebilir.¹²⁷ Kişinin eleştirel okur olabilmesi için okuma alışkanlığı kazanmış olması gerekir. Böylece okuma alışkanlığı, eleştirel düşünebilmeyi, eleştirel bakış açısıyla okunan metni değerlendirebilmeyi sağlamaktadır.

Bu sürecin son adımı ise okuma kültürüdür. Okuma kültürü temel okuma becerisi kazanmış, bunu bir alışkanlık haline getirip eleştirel bir bakış açısıyla sorgulama yeteneğine ulaşan kişinin edinmiş olduğu kültürdür. Bununla birlikte, “okuma alışkanlığı kazanmış her birey okuma kültürü edinmiş birey değildir; fakat okuma kültürüne sahip her birey okuma alışkanlığı edinmiştir” denilebilir.¹²⁸

Yukarıda belirtilen okuma araştırmaları göz önüne alındığında ülkemizde okuma alışkanlığı olan bireylerin sayısının oldukça düşük olduğu görülür. Toplumumuz teknolojik anlamda gelişse de okuma seviyemizin hala düşük olması kitap okuma alışkanlığının bir kültür halini almamış olduğunu gösterir. Sürekli gelişen teknoloji de göz önünde bulundurulursa insanlar bu teknolojiyi daha çok

¹²⁶ İnce Samur, **a.g.e.**, s. 167.

¹²⁷ Sibel Karaslan, “Türk Eğitim Politikasında Okuma Alışkanlığı”, **Bilgi Dünyası**, C.17, No:1, 2016, s.106.

¹²⁸ Ayşenur Güneş, “Türkiye’de Köy İlköğretim Okul Kütüphaneleri ve Okuma alışkanlığı: Kastamonu İli Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Ankara, Ankara Üniversitesi, , 2013, s.42.

eğlence amaçlı kullandığı için okuma yapmaktan daha da uzaklaşmaktadır. Bunun diğer sebebi ise kültürün internet ve medya teknolojileri tarafından ele geçirilmiş olması ve popüler kültür kavramının ortaya çıkmasıdır. İnternet ve evrensel okuryazarlık çağında hem yayınevleri hem de birçok yazar medyanın üretim ve zevklerine göre hareket ettiği için okumanın konusu ve ortamı değişmiştir.¹²⁹Değişen okuma ortamı okuma sorununa yeni bir boyut kazandırmıştır. Djital ortamın kendi kültürünü oluşturup oluşturmadığı ve veya okumaya yönelik tutum, alışkanlık, davranışlara etkisi önemli bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkar.

---

¹²⁹ Martha C. Pennington, Robert P. Waxler, **Why Reading Books Still Matters**, New York, 2018, Routledge, s.2

İKİNCİ BÖLÜM

DİJİTAL ORTAMDA OKUMA

Kültür kavramı, en geniş anlamıyla, insanın yarattığı her şeyi kapsar ve insan mirasının bir parçası olan sembolik bir sistemle toplumsal olarak tasarlanır ve devam ettirilir. Bunun sonucu olarak, tartışmalı da olsa toplum ilerlemeyle sonuçlanmak üzere tasarlanmış teknolojik gelişmelere yol açan fikirler üretir. Bu fikirlerin yol açtığı her önemli teknik devrimin de bir bütün olarak toplum ve kültürdeki değişimle yakından ve yoğun bir şekilde ilişkili olduğu kolayca söylenebilir.¹³⁰

Medya kuramcısı Marshall McLuhan'ın da 1964'te televizyonu düşünerek dile getirdiği ünlü "message is the medium" ifadesi iletilenin, iletildiği ortamdan bağımsız düşünülmemeyeceğini vurgulayarak teknolojinin insan bilincini biçimlendirmede oldukça etkili olduğunu öne sürer. Bu sav bugün de geçerliliğini sürdürmektedir ve dünyamız da bilgi ve iletişim teknolojileri ile adeta yeniden biçimlenmektedir. Öyle ki yaşama biçimimiz, düşünme biçimimiz ve dolayısıyla okuma biçimimiz de yoğun ve derin bir biçimde dönüşmektedir.¹³¹

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bir ürünü olan bilgisayarın icadı ve gelişmesiyle beraber geleneksel olarak kağıt ortamında sunulan bilgi, elektronik/dijital ortama aktarılmış ve artık orada da üretilmektedir. Bilgi ortamının zaman içerisinde değişmesi ve internetin keşfi bireyin yaşamını da dönüştürmüştür. Öyle ki kısa sürede yaygınlaşarak yalnızca bilgisayarları birbirine bağlayan bir ağ olmaktan çıkan internet; eğitim, eğlence, bilgi ya da ticaret gibi alanlarda kullanılan tüm medya ve aygıtların yerini almaya başlamıştır.¹³² Aynı zamanda diğer entelektüel teknolojilerinin çoğunu da elinde tutmaktadır. Haritalar ve saatler, matbaa ve daktilo, hesap makinesi, telefon, radyo ve televizyon internetin gücünün altında kalmaktadır.¹³³

---

¹³⁰ Santiago Mengual-Andrés, Rosabel Roig-Vila, Josefa Blasco Mira, "Delphi Study For The Design And Validation Of A Questionnaire About Digital Competences In Higher Education", **International Journal Of Educational Technology In Higher Education** , 2016, S.2.

¹³¹ Pennington ve Waxler, **a.g.e.**, s.49; Hülya Dilek Kayaoğlu, **Sürekli Yayınların Yönetimi**, İstanbul, 2011, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, s.22.

¹³² Elsa Margarita Ramirez Levya. "The impact of the Internet on the reading and information practices of a university student community: the case of UNAM" **The New Review of Libraries and Lifelong Learning**, 2003, s. 139.

¹³³ Nicholas Car, "Is Google Making Us Stupid?" **Atlantic Monthly**, C. 302, No:1, 2008, s.6.

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte çeşitlenen elektronik aygıtlar aracılığıyla hayatımızın her alanına müdahale etmeye başlayan internet, bilginin (enformasyon) işlenmesini ve iletilmesini hızlı bir şekilde sağlayarak bireyin vazgeçilmezi haline gelmiştir. İletişimin büyük bir bölümünü sağlaması, bilgi arama davranışını kolaylaştırması ve bilgiye erişimdeki hızı sayesinde zamandan tasarruf edilmesine de imkan tanımıştır. Bireylerin bilgisayar, telefon gibi makinelerde kendilerini kolayca modelleyebilmeleri, bu makinelerin yapabilecekleri üzerinde düşünmeleri elektronik aygıtların vücudun bir uzvu gibi işlev görmesine neden olmuştur.¹³⁴

Kitle iletişim araçlarının ve elektronik cihazların internet ile olan bu etkileşimi sonucunda bireyin, ortamı, düşünce tarzı, ilgi alanları, alışkanlıkları dönüşmektedir. Bunun yanı sıra dijital teknolojilerin yalnızca kullanılan bir araç olmaktan çıkıp bireyin yaşam kültürüne dahil olduğu ve etkin/katılımcı bir rol üstlendiği söylenebilir.¹³⁵ Yani “dijitallik bir kültür olarak kabul edilip çağdaş yaşamın sınırlarını çizer, daha önce olmayan yapay dokuları ile anlamlama ve iletişim sistemlerini” kapsar.¹³⁶ Dolayısıyla dijital kültür kendinden önce var olan kültürlerden farklı olduğu gibi dijital teknolojilerinin varlığı ile şekillenir ve ilerler.

Dijital kültür yukarıda belirtildiği gibi yalnızca bireyi etkileyen bir kavram değildir; aynı zamanda bireyin içinde bulunduğu toplumu da şekillendiren bir kavramdır. Bilgi ve iletişim teknolojisi her alanda olduğu gibi toplumun sahip olduğu dili ve okuryazarlığı da etkilemiştir. Bilgiyi arama yolları kolaylaşmış aynı anda birçok kişinin o bilgiye ulaşması sağlanmıştır. Dijital ortam, bilgi ve bilgiyi iletmenin fiziksel biçimlerini değiştirdiği gibi, metnin yapısını da değiştirmiştir. Geleneksel yapıda kullanılan basılı metnin yerini elektronik teknolojinin hayatımıza soktuğu sabit ve hareketli görüntüler, grafikler, ikonlar ve hatta sesler gibi öğelerin karıştırılarak tek bir belgede etkileşime girmesi ile o elektronik belge okuyucunun ilgi alanına uygun ürünlere dönüştürülmüştür.¹³⁷ Böylece geleneksel okumanın yanı sıra dijital okuryazarlıklardan ve dijital okuma kültüründen bahsedilir olmuştur.

---

¹³⁴ Pennington ve Waxler, **a.g.e.**, s. 62.

¹³⁵ Charlie Gere, **Dijital Kültür**, Konya , 2019, Salon Yayınları, s. 232.

¹³⁶ **A.e.** , s. 18.

¹³⁷ Elsa Margarita, **a.g.m.**, s 138.

2.1 Okuryazarlıktan Dijital Okuryazarlığa

Hareketli harflere dayalı matbaanın keşfiyle birlikte ve zaman içinde yayılan okuryazarlık, 21. yüzyıl teknolojisiyle birlikte yeniden tanımlanmaktadır. Bu gelişmeler okunan medyayı ve okunulan metni de yeniden tanımlamıştır. Geleneksel okuryazarlık kavramının anlamı bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, bilim okuryazarlığı, görsel ve multimedya okuryazarlıklarını da içerecek şekilde genişlemiştir.¹³⁸

Dijital medya, basılı ortamda geleneksel olarak bulunmayan, etkileşim, doğrusal olmama, bilgiye anında ulaşma ve metin ve görüntülerin, ses ve videonun birleştirilmesi gibi bir takım güçlü avantajlar da sunarak okumanın değişimine katkıda bulunmaktadır.¹³⁹ Özellikle hipermedya uygulamaları ve sosyal medya uygulamalarıyla okuryazarlık kavramı dijitalleşmenin etkisi altına girmiştir. Bu dijitalleşme kendi kültürünü kaçınılmaz hale getirdiği için yeni bir okuryazarlık türü olan dijital okuryazarlık kavramını ortaya çıkarmıştır.

2.1.1 Dijital Okuryazarlık

Dijital okuryazarlık, bireylerin dijital kaynakları tanımlamak, erişmek, yönetmek, entegre etmek, değerlendirmek, analiz etmek, yeni bilgiler inşa etmek, yeni medya ifadeleri oluşturmak (emoji, gift vb.) ve diğerleriyle iletişim kurmak için dijital araçları kullanabilme yetisidir. Kısaca öğrenme ortamındaki zorlukların üstesinden gelebilmek için dijital medya kullanımındaki beceri, bilgi ve tutumların kullanımı olarak tanımlanır.¹⁴⁰

UNESCO'ya göre dijital okuryazarlık bilgiyi bulmak, değerlendirmek, kullanmak ve oluşturmak için teknolojiyi, iletişim araçlarını ya da ağları kullanma becerisidir. Aynı zamanda bilgisayarlar aracılığıyla sunulduğunda birçok farklı

¹³⁸ Nancy Adam-Turner, "Digital literacy adoption with academic technology namely digital information literacy to enhance student learning outcomes", Phd thesis/Doktora Tezi, Norfolk, Community College Leadership Old Dominion University, 2017, s. 26 (Çevrimiçi), https://digitalcommons.odu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=efl_etds, 17.12.2019.

¹³⁹ Ziming Liu, "Reading Behavior In The Digital Environment: Changes In Reading Behavior Over The Past Ten Years" **Journal of Documentation**, C.61, No:6, 2005, s.701.

¹⁴⁰ Allan Martin, "Digital literacy and the "digital society." Eds: In C. Lankshear & M. Knobel, **Digital literacies: Concepts, policies and practices** New York, NY: Peter Lang, 2008, s. 166-167.

kaynaklardan gelen bilgileri birden çok biçimde anlama ve kullanma becerisi anlamına da gelir. Medyayı okuma, yorumlama, dijital manipölasyon yoluyla veri ve görüntüleri yeniden oluşturma ve dijital ortamdan edinilen yeni bilgileri değerlendirme ve uygulama becerisi de dijital okuryazarlığın kapsamındadır.¹⁴¹

IFLA ise teknoloji kullanım becerisine sınırlar getirerek dijital okuryazarlığı, kişinin kişisel, sivil ve mesleki yaşamında bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için teknolojiyi etkili ve verimli kullanabilmesi olarak tanımlamaktadır.¹⁴²

Merchant dijital okuryazarlık kavramını tanımlarken okuma ve yazmanın geleceğinin dijital teknolojinin geleceği ile yakından ilişkili olduğunu vurgulamış ve yeni teknolojilerle okuma ve yazma olarak tanımlamıştır.¹⁴³

Sefton-Green, Marsh, Erstad ve Flewit dijital okuryazarlığı bir dizi dijital teknolojinin kullanılması yoluyla okuma, yazma, ve çok modlu anlam oluşturmaya içeren sosyal bir uygulama olarak açıklar. Ayrıca bu terim, çevrimiçi, çevrimdışı, maddi ve maddi olmayan sınırları da kapsar.¹⁴⁴

Dijital okuryazarlık, internetin nasıl çalıştığı, verilerin (kişisel veriler dahil) nasıl seyahat ettiği gibi bilgileri de içerir. Bu özellikleri içermesiyle siber güvenlik sorunları, gizlilik riskleri ve kullanıcıların çevrimiçi ortamda güvende olmalarına yardımcı olabilecek araçlar ve uygulamalar hakkında da farkındalık sağlar. Teknolojiyi yaratıcı bir şekilde kullanma, blog oluşturma ya da düzenleme, Vikipedi, web sitelerini tasarlama ya da kod yazma, podcastler ve videolar gibi multimedya araçlarıyla yaratıcı ifadeler tasarlamaya kadar uzanır.¹⁴⁵

¹⁴¹ **Media and Information Literacy...** , s. 187

¹⁴² “**International Federetaion Of Library Associations and Institutions (IFLA)**” ,(çevrimiçi) <https://www.ifla.org/publications/node/11586#:~:text=IFLA%20promotes%20an%20outcome%20Dorintated.personal%2C%20civic%20and%20professional%20lives.,> 2017, 14.05.2020.

¹⁴³ Melanie Darmanin, **Reading and Writing in the Digital Age: Exploring Two Classes in a Maltese Primary School** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), The University of Sheffield , 2017, s.23.

¹⁴⁴ Natalia Kucirkova, **How And Why Read And Create Childrens Digital Books**, 2018, s.22.

¹⁴⁵ **International Federetaion Of Library Associations and Institutions (IFLA)**” ,(çevrimiçi) <https://www.ifla.org/publications/node/11586#:~:text=IFLA%20promotes%20an%20outcome%20Dorintated.personal%2C%20civic%20and%20professional%20lives.,> 2017, s.2., 14.05.2020.

Basılı ve yazılı metinleri tanımlama, anlama, yorumlama, değerlendirme olarak tanımlanan mevcut okuryazarlık kavramı dijital ortamda da okuryazarlık becerisini kullanmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu tanımlar ışığında dijital okuryazarlık, dijital teknolojilerin sunduğu olanaklar ve etik sınırlar çerçevesinde dijital yeterliliği kazanmak, geliştirmek, dijital becerilerin öğrenilmesini güdülemek, iletişim kurmak ve asıl önemlisi en doğru bilgiye en hızlı şekilde ulaşarak verileri yorumlayabilme yeteneği biçiminde tanımlanabilir.

IFLA dijital okuryazarlık becerilerinin gelişmesi ve kullanıcılara en iyi hizmeti verebilmek için paydaşlara aşağıdaki önerileri yapar:¹⁴⁶

Ulusal ve yerel yönetimlere düşen sorumluluklar şunlardır:

- Dijital okuryazarlığı bir hak olarak ve kişisel, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın ve sivil katılımın kolaylaştırıcısı olarak desteklemelidir.
- Kütüphanelerin yasal olarak, pratik olarak (kendi becerileri de dahil olmak üzere) kullanıcıları dijital okuryazarlık konusunda eğitebilmelerini ve alandaki hükümet stratejilerinin merkezinde olmasını sağlamalıdır.
- Vatandaşların hem kullanan hem de üreten olmalarına yardımcı olmak için dijital okuryazarlık ve inovasyonun uygulanmasında kütüphaneleri desteklemelidir.
- Çevrimiçi içeriğin sansürden ya da ayrımcı, gereksiz ya da orantısız olarak engellenmesinden kaçınılmalıdır.
- BM'nin 2030 gündeminde yer alan temel okuryazarlık hedeflerine ulaşmaya çalışmalıdır.

Okullara düşen sorumluluklar şunlardır:

- Öğrenciler arasında temel dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmek ve eğitimcilere dijital okuryazarlık becerilerini müfredata entegre etmelerine yardımcı

---

¹⁴⁶International Federetaion Of Library Associations and Institutions (IFLA)” ,(çevrimiçi) <https://www.ifla.org/publications/node/11586#:~:text=IFLA%20promotes%20an%20outcome%2Dorientated,personal%2C%20civic%20and%20professional%20lives.,> 2017, s.4. ,14.05.2020.

olmak için okul kütüphanelerinin ve kütüphanecilerinin benzersiz uzmanlığından faydalanmalı ve diğer kütüphanelerle ortaklıklar kurmalıdır.

Yükseköğretim kurumlarına düşen sorumluluklar şunlardır:

- Öğrenciler ve araştırmacılar arasında dijital okuryazarlığı geliştirmek için kütüphanecilerin bilgi ve becerilerini akademik kütüphanelerde ve öğrenme yönetim sistemlerinde uygulamalıdır.

Ekonomik sektörlere düşen sorumluluklar şunlardır:

- Mümkün olduğunca işyerleri ve toplulukları kütüphaneler ve özel kütüphanelerde çalışan kütüphanecilerle işbirliği içinde olarak dijital okuryazarlığı teşvik etmelidir.

Dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, medya okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı ve bilgi okuryazarlığı gibi diğer okuryazarlık alanlarıyla da örtüşmektedir. Burada bilgi okuryazarlığı kavramını dijital ortamla ilişkilendiren ve bir başka okuryazarlık terimi olan dijital bilgi okuryazarlığı terimini özel olarak irdelemek gerekmektedir. Bireyin sorun çözme ve karar verme aşamasında bilgiyi bulma, değerlendirme, kullanma ve iletme becerisi olan¹⁴⁷ bilgi okuryazarlığı kavramının dijital teknolojilerin etkisiyle bir değişim içerisinde olduğu söylenebilir. Çünkü teknoloji geliştikçe insanların bilgiyi anlama, kullanma ve yönetme davranışı yeniden tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu becerilere sahip olmadan yaşam boyu öğrenme sürecinin sektöre uğrayacağı da açıktır.

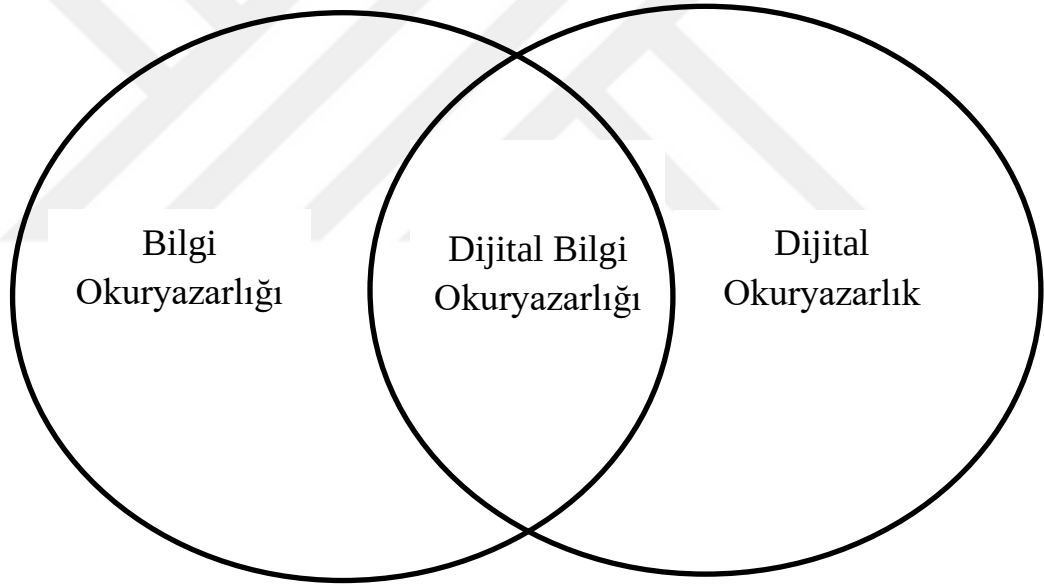
2.1.1.1 Dijital Bilgi Okuryazarlığı

Değişik konu alanlarında dijital okuryazarlık kavramının yaygın olarak kullanıldığı görülür. Kütüphane ve enformasyon bilimi alanında ise dijital bilgi okuryazarlığı terimi ile karşılaşılır. Örneğin Adam-Turner dijital okuryazarlık kavramı ile bilgi okuryazarlığı kavramını sentezler ve dijital bilgi okuryazarlığı kavramını geliştirerek konuya yeni ve daha incelikli bir yaklaşım getirir.

---

¹⁴⁷ Oya Gürdal, “Yaşam Boyu Öğrenme Etkinliği ‘Enformasyon Okuryazarlığı’”, **Türk Kütüphaneciliği**, C. 14, No: 2, 2000, s 180.

Adam-Turner, bilgi okuryazarlığı kavramını bilgiyi etkili bir şekilde tanımak, bulmak, değerlendirmek ve kullanmak için bireyin sahip olması gereken bir dizi beceri olarak tanımlar. Dijital okuryazarlık kavramını ise bilgiyi bulmak, değerlendirmek, oluşturmak ve iletişim kurmak için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma yeteneği olarak adlandırır. Çünkü dijital okuryazarlık işlemi sırasında bilgisayar ve teknoloji araçlarının farklı formatta kullanıldığını söyler. Dijital bilgi okuryazarlığı kavramını ise daha spesifik bir terim olarak kullanarak dijital teknolojiler ve multimedya bağlamında bilgi okuryazarlığı standartlarının ve becerilerinin kullanılması olarak tanımlar.¹⁴⁸ Buna göre bilgi okuryazarlığı becerileri ile bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma becerilerinin kesişiminden “dijital bilgi okuryazarlığı” kavramı ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2.1: Dijital Bilgi Okuryazarlığı

Okuryazarlık terimi birinci bölümden anımsanacağı gibi genel olarak “okuma ve anlam çıkarma becerisi” olarak tanımlanır. Basılı ortamın bilgi okuryazarlığı becerisi dijital ortam için de geçerlidir. Günümüz okuryazarının dijital ortamda okuryazarlığını sürdürebilmek için dijital bilgi okuryazarı olması gerekmektedir. Dolayısıyla şekil 2.1’e göre “bilgi okuryazarlığı” ile “dijital okuryazarlık” dijital bilgi okuryazarlığı kavramında kesişmektedir.

¹⁴⁸ Nancy Adam-Turner, **a.g.t.**, s. 19.

2.2 Dijital Teknolojinin Okumaya Etkisi

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler insanın içinde bulunduğu çevreyi, kültürü, düşünme biçimini adeta tüm varoluşunu yeniden biçimlendirmektedir. Okuma tutum ve davranışlarının ve okuma biçimimizin de bu dönüşümden ayrı düşünülmesi olanaklı değildir. Liu, teknolojik gelişmelere bağlı olarak dünyada ekrana dayalı bir okuma davranışının ortaya çıktığını belirtir.¹⁴⁹ Dijital ortam okuma teriminin yeniden tanımlanmasını gerektirecek biçimde hayatı domine etmektedir. Bu nedenle ilk olarak dijital okuma teriminin ne anlama geldiğinin açıklığa kavuşturulması gereklidir.

Gutenberg tarafından hareketli harflerle baskı tekniğinin bulunmasından sonra insan yaşamında belki de yazıdan sonraki en büyük devrim yaşanmıştır. Özellikle son 30 yıldır da bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle yaşamımız yeniden biçimlenmiş hatta dönüşmüştür. Ayrıca hareketli harflerle baskıyı izleyen dönem içinde zamanla yayın sayı, tür ve çeşidinde yaşanan artışa benzer bir biçimde dijital ortamdaki kaynakların sayı, tür ve çeşidi de artmıştır. Dijital ortamda okunan metin ve onu okumaya olanak veren çok çeşitli aygıttan söz edilir olmuştur. Bu aygıtların artması ve kullanılmasına paralel olarak dijital ortamda (çevrimiçi ya da dışı yollarla) okunan materyallere ayrılan süre de giderek artmış ve “ekrana bağlı bir okuma davranışından”¹⁵⁰ söz edilir olmuştur.

Literatürde, ekrana bağlı okumayı ifade eden “dijital okuma” teriminin üzerinde birleşilen bir tanımı ve adlandırılması yoktur. Dijital okuma en basit tanımıyla dijital ortamda yapılan okumadır; dijital ortamda yapılan okuma bir ekran aracılığıyla gerçekleştirildiği için de çoğunlukla “ekran üzerinden yapılan okuma”¹⁵¹ olarak tanımlanmaktadır. Odabaş vd. farklı disiplinlerde bu kavrama dijital okuma,

¹⁴⁹ R, Darnton, “Towards A History Of Reading “ **Wilson Quarterly**, C: 13, NO:4, s..87-102 : Liu, Ziming. “Reading Behaviour In The Digital Environment: Changes in reading behavior over the past ten years” **Journal of Documentation**; C: 61, NO:6,2005, s.705.

¹⁵⁰ R, Darnton, “Towards A History Of Reading “ **Wilson Quarterly**, C: 13, No:4, s..87-102 : Liu, Ziming. “Reading Behaviour In The Digital Environment: Changes in reading behavior over the past ten years” **Journal of Documentation**; C: 61, NO:6, 2005, s.705.

¹⁵¹ Firdevs Günes, “Öğrencilerde Ekran Okuma ve Ekranik Düşünme” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** , C:7, No:14, 2010, s. 2-3.

elektronik okuma, ekran okuma, ekranik okuma, hiper okuma gibi adlandırmalar yapıldığını belirtmektedir.¹⁵²

Burada ekrandan neyin kastedildiğini açıklanmak önemlidir. Çünkü okuma yapılan ekran okuma davranışını -sonraki sayfalarda yapılan araştırmalarla açıklanacağı üzere- etkileyebilmektedir. Ekran, bir bilgisayar ekranı olabileceği gibi bir tablet ve akıllı telefon ekranı ya da bir elektronik kitap okuyucusunun ekranı da (e-reader) olabilir. Dolayısıyla, dijital ortamda okuma eylemi kullanılan ekrana bağlı olarak farklılık gösterebilir. Okunan metin de herhangi bir web sayfasındaki hipermetin (hypertext), PDF formatında bir metin ya da bir e-kitap metni olabilir. Öyleyse, dijital okuma eylemi okunan metne göre de değişiklik gösterebilir. Buna göre dijital ortamda farklı özelliklere sahip aygıtlar kullanılarak ve farklı formattaki metinlerle yapılan bir okuma vardır. Yirmibirinci yüzyıla kadar ve çoğunlukla kağıt tabanlı (basılı) ortam tarafından şekillenen okuma biçimimiz ve alışkanlıklarımız da buna bağlı olarak dönüşmektedir midir?

Kağıt tabanlı ortamda fikir ve onun gösterimi neredeyse bir ve değişmezdir. Anlam sözcük formunu alır; sözcükler de anlam üretir. Ürün basıldığında ise değişmezlik kazanır. Dijital dünyada ise okuma doğal olarak farklı bir şekilde çalışır. Örneğin sözcükleri ve sayıları ifade eden aynı dijital kod (0/1), eğer ifade parametreleri ayarlanırsa ses ve görüntü de üretebilir. Dijital ifadenin merkezinde yer alan bu parametrik varyasyon, basılı dünya için geçerli değildir. Bu kapsamda dijital okumayı yalnızca e-kitaplarla, e-dergilerle tanımlamak da eksik kalmaktadır. Video ya da film izlemek, web sitelerine göz gezdirmek, blogları okumak, e-postalara göz atmak, sosyal medya uygulamalarındaki içerikleri okumanın da dijital okumanın kapsamında incelemesi gerektiği öne sürülmektedir.¹⁵³ Dolayısıyla genel olarak okuma özel olarak da dijital okuma kavramının anlamı genişletilebilmektedir.

Burke, Batı toplumunda 1800 civarında okuma tarihi açısından üç belirgin değişimin yaşandığından söz eder. Bunlar: Yüksek sesle okumadan sessiz okumaya;

---

¹⁵² Hüseyin Odabaş, Zuhale Yonca Odabaş, Hasan Sevmiz, “Üniversite Öğrencilerinde Dijital / E-Kitap Okuma Kültürü: Selçuk Üniversitesi Örneği”, **DTCF Dergisi**, C.58, No:1, 2018, s.148

¹⁵³ Keiko Kurata, “Print or Digital? Reading Behavior and Preferences in Japan” **Journal of The Association For Information Science And Technology**, C.68, Sayı:4, 2017, s. 884

toplum içinde okumadan özel olarak okumaya; son olarak da yavaş / yoğun okumadan hızlı / kapsamlı (extensive) okumaya geçiştir. Kitap sayısı azken; tek bir kitap bir araya gelip tekrar tekrar okunurken artan kitap sayısı, herhangi bir bireyin yazılan kitapların tümünü okumasını olanaksız hale getirdiğinden okurlar bu duruma; bir yapıtı baştan sona okumak yerine örneğin bilgi edinmek üzere içeriğe veya dizine göz atmak (skimming) gibi yeni okuma taktikleri geliştirerek tepki vermişlerdir. Okumada ani bir değişiklik olduğuna vurgu yapmak muhtemelen abartılıdır; fakat okurların kitaba veya duruma göre farklı okuma stillerini kullanmaya başladıkları öne sürülebilir.¹⁵⁴

Literatürde yapılan birçok okuma tanımını inceleyen Rutherford, okumayı dijital ya da basılı okuma gibi ortama bağlı olarak tanımlamaz. Bizzat okumanın kendisinin dar ve geniş anlamlara sahip olduğunu ileri sürer. Buna göre dar anlamıyla okuma, basılı ve elektronik kitaplarda *uzun biçimli ve/veya yoğun* olarak gerçekleştirilen okuma anlamına gelir. Buna karşın geniş anlamıyla okuma ister basılı isterse elektronik ortamda olsun *kısa biçimli ve/veya çok çeşitli dijital uygulamaları da içeren* (mesajlaşma, sosyal medya ve web tarama gibi) okumalardır.¹⁵⁵

Liu da benzer bir biçimde okuma için *yoğun (intensive) okuma ve kapsamlı (extensive) okuma* terimlerini kullanır ve tarihsel olarak okumada yaşanan değişimi genel olarak ekran tabanlı gelişmelerle açıklar.¹⁵⁶ Yoğun terimini derinlikli anlamında kullanırken kapsam terimini derinliksiz / kapsamı geniş anlamında kullanır. Yaklaşık olarak 1750’li yıllara kadar *yoğun* okuma davranışı gösteren insanlar bu tarihten sonra çeşitlenen bilgi taşıyıcıları karşısında *kapsamlı* okuma davranışı göstermişlerdir. Yaklaşık olarak 19.yüzyıla kadar az sayıda kitaba sahip olan okurlar yoğun bir okuma yaparak bir yapıtı baştan sona ve tekrar tekrar okuyorlardı. Ancak 1800’lerin başlarında, yayın sayı ve çeşidindeki artışa bağlı

---

¹⁵⁴ Peter Burke, **What is Cultural History**, 3.bs. Cambridge: Polity Press Ltd,2019,s.61.

¹⁵⁵ Leonie Rutherford vd., “Contours of Teenagers’ Reading in the Digital Era: Scoping the Research”, **New Review of Children's Literature and Librarianship**, C:23, No:1 ,2017, s.36.Yoğun okuma için bkz:Martha C. Pennington and Robert P. Waxler,2018kitap

¹⁵⁶ Ziming Liu, “Digital reading: An overview” **Chinese Journal of Library and Information Science**, C.5,No: 1, 2012, s 86.

olarak insanlar *kapsamlı* bir okuma davranışı geliştirmeye başladılar. Her türlü materyal tür ve çeşitliliği ile başa çıkmak üzere bir anlamda yaygın bir okuma davranışı geliştirdiler. Liu'ya göre bilgisayarın ve internetin ortaya çıkmasıyla birlikte, özellikle son on yıldır insanların okuma biçiminde önemli bir dönüşüme daha tanık olunmaktadır: Bakınmak (browsing) ve taramak (scanning). Burada bakınmak, özellikle önceden ne arayacağınızı bilmeden, ilgi çekici öğeleri bulmak için rastgele bakmak anlamına gelir. Grellet okuma tekniklerine yönelik bu ve benzeri terimleri anlamamıza yardımcı olur.¹⁵⁷

Bu nedenlere dayanarak da birbirini dışlamayan ancak bir metne yaklaşırken arda arda kullanılabilecek 4 okuma tekniği/yolu önerir:

- tarama (scanning),
- gözden geçirme (skimming),
- kapsamlı okuma ve
- yoğun okuma

Özellikle dil öğretiminde yaygın olarak kullanılan bu teknikler günlük, akademik ve mesleki okumalarda da kullanılan tekniklerdir. Teknolojik gelişmeler nedeniyle bu teknikler dijital okuma araştırmalarında da ele alınan konular olmuşlardır. *Tarama tekniği* (scanning) kullanılarak yapılan okuma bir kaynaktan belirli bir bilgi parçasını bulmak için metne hızla göz atmayı içerir. Sözlükteki bir kelimenin anlamına bakıldığında ya da telefon rehberindeki bir telefon numarasını aradığında bu türden bir okuma yapılır. Bu tür okuma yapılırken ilişkisiz bilgileri atlama yeteneği de bu kapsamda düşünülmelidir. Diğer yandan, bir okuma parçasını takip eden soruları yanıtlamak için metnin tamamının tekrar gözden geçirilmesine ise gerek yoktur. Okuyucu, her bir sorunun yanıtını metnin neresinde bulacağını bilir. Buna karşın *gözden geçirme* (skimming) tekniği ile okuma yapma bir metnin özünü ya da ana fikrini bulmak için onu hızla gözden geçirerek yapılan okumadır. Kişi metni satır satır okumaz. Bu, genel içeriğini anlamak için bir metne hızlıca bakmayı içeren bir tekniktir ve her paragrafın ilk tümcelerini ve paragraftaki sonuç tümceyi

---

¹⁵⁷ F. , Grellet, “**Developing reading skills: A practical guide to reading comprehension exercises.**” Cambridge University Press. 1981, s.4-12. ;Theories of reading 2. <https://www.teachingenglish.org.uk/article/theories-reading-2>

okuyarak da yapılır. *Kapsamlı okumada* ise daha uzun ve kolay metinler zevkle okunurken okumada akıcılık kazanılır, ayrıntılı akademik bilgi (ve düşünme) için ise *yoğun* okuma yapılır.

Steven Birkerts de yoğun okuma terimini çağrıştıran “derin okuma”¹⁵⁸ terimini ortaya atar ve temel olarak bir kitabı yavaş ve derin bir düşünme yoluyla (mediative) okuma anlamında kullanır.¹⁵⁹ Ona göre derin okuma ihtiyaçlarımıza ve ritimlerimize uyarlanabilen bir okumadır. Bu terim, günümüzün hızlı yaşamına getirilen bir eleştiri ve alternatif olan “yavaşlık hareketinin” (örneğin yavaş şehir) okuma alanındaki karşılığı gibidir.

Ayrıca, derin okuma yalnızca karmaşık entelektüel beceriler ve bilişsel süreçlerle uğraşmakla kalmaz, aynı zamanda oldukça duygusal ve kişisel bir deneyim sağlar. Bir bilgisayar ekranından okumaktan veya televizyon seyretmekten farklı olarak, derin okuyucular kendileri ve çevreleriyle ilgili yeni bağlantılar, yeni anlam ve yorumlar üretirler.¹⁶⁰

Tarama ve gözden geçirme biçiminde yapılan yüzeysel / sığ okuma ile çok daha hızlı okuma yaparken, istediğimiz bilgi parçalarını ararız ve konuyla ilgili her şeye gerçekten bakılmaz. Bu okuma metinde ulaşılabilen tüm bilgileri vermez ve derin okuma kadar da beynin kullanılmasını sağlamaz, görünmektedir. Bir roman yazarı ve kitap eleştirmeni olan Hannah Fielding derin okumanın, öğrencilere etkili yazarlar ve düşünürler olmak için gerekli araçları sağladığını ifade eder. Ona göre derin okuma sizi düşündürür, size hissettirir ve size dünya hakkında çok şey öğretir; ayrıca hafif okumadan çok daha uzun süre sizin yanınızda kalır. Kütüphaneler de, derin okuma metinlerini sağlamak ve gençlere/öğrencilere dergi makalelerine ve akademik ders kitaplarına nasıl yaklaşacaklarını öğretmek için en uygun kurumlardandır.¹⁶¹

¹⁵⁸ Yavaş okuma ile eşanlamı olarak da kullanılır.

¹⁵⁹S. Birkerts. **The Gutenberg Elegies: The Fate Of Reading in An Electronic Age.**, Boston, MA: Faber and Faber, 1994,s.146. ; Liu, “**Digital Reading....**”, 2012, s.87.

¹⁶⁰ Pennington ve Waxler, **a.g.e.** , s.156.

¹⁶¹ Hannah Fielding, “The Benefits of Deep Reading” (Hannah Fielding: Romance Novelist and Book Reviewer (blog), (çevrimiçi), <http://hannahfielding.net/deep-reading/>,2016, 09.08.2020 ; Suzanne Julian “Digital Texts And Reading Strategies”, **Tips And Trends (Acrl)**, Spring 2018.

Bazı araştırmacılara göre, derin okumayla, anlamayı teşvik eden ve çıkarımsal ve tündengelimli akıl yürütme, analogik beceriler, eleştirel analiz, yansıma ve iç görü içeren karmaşık süreçler dizisi kastedilmektedir. Uzman / deneyimli okurun bu süreçleri yürütmek için milisaniyeye ihtiyacı vardır; genç bir beynin ise onları geliştirmek için yıllara ihtiyacı vardır. Bazı araştırmacılara göre zamanın bu önemli boyutlarının her ikisi de tehlike altındadır. Çünkü, dijital kültürde aciliyet (immediacy), bilgi yüklemesi ve hızı benimseyen ve hem okumamızda hem de düşüncelerimizde müzakere yapmayı caydırıcı olabilen medya odaklı bilişsel bir dizi vurgu hâkimdir.¹⁶² Baron'a göre bir kaçış değil bir keşif olanağı sunan derin okuma insanların dikkat becerilerini üst düzeyde geliştirmelerini gerektirir. Ona göre, örneğin dijital cihazlar, üzerinde düşünmek istemediğimiz ya da tekrar okumak istemediğimiz metinler için iyi olsa da, "derin okuma" adı verilen okuma için basılı metin neredeyse her zaman daha iyidir.¹⁶³ Güneş'e göre de ekrandan bilgilendirici türde kısa metinleri okumak kolayken özellikle uzun öykü ve roman gibi uzun metinleri okumak güçtür.¹⁶⁴

Burada akla şu soru gelebilir: Dijital ortam yoğun okuma (ya da derin okuma) için uygun bir ortam değil midir ya da dijital ortam çoğunlukla -ve özellikle gençlerde-yüzeysel okumayı mı desteklemektedir?

Kuşkusuz, okuma sırasında değişik amaçlar için tarama, gözden geçirme, kapsamlı ya da yoğun okuma gibi farklı okuma tekniklerinin birinin ya da birkaçının birlikte kullanılması oldukça doğaldır. Örneğin basılı ortama öykünen bazı açılardan da daha iyi teknik özelliklere sahip bir e-kitap okuyucu ile uzun süreli ve yoğun okuma gerçekleşebilir. Fakat günümüzün dijital ortamında özellikle de hipermetinlerde (web sayfaları) ve sosyal medya okumalarında tarama, gözden geçirme ya da anahtar sözcükler yardımıyla yapılan "hafif ya da yüzeysel okumanın" *artması, yaygınlaşması ve süreklilik* göstermesi endişelere neden olmaktadır.

---

¹⁶² Maryanne Wolf and Mirit Barzillai, "The Importance of Deep Reading." **Challenging the Whole Child: Reflections on Best Practices in Learning, Teaching, and Leadership**, ed. Marge Scherer. ASCD, 2009.

¹⁶³ Naomi S. Baron, "How e-reading threatens learning in the humanities." , **The Chronicle of Higher Education**, (çevrimiçi) <https://www.chronicle.com/article/how-e-reading-threatens-learning-in-the-humanities/>, 2014.; Pennington, Waxler, a.g.e. , s.98.

¹⁶⁴ Firdevs Güneş, **a.g.e.**, s.7.

Örneğin, yapılan araştırmalar, dijital ortamın insanları birçok konuyu geniş kapsamlı bir şekilde, ancak daha yüzeysel bir düzeyde keşfetmeye teşvik etme eğiliminde olduğunu göstermektedir.¹⁶⁵

Dijital okuma araştırmalarının önemli bir bölümü hipermetin okumaları ile ilgilidir. Çevrimiçi (online) ortamda bir hipermetin (hypertext) okunurken hiper bağlantılar arasından atlayarak ve bölünerek ilerlemek durup düşünmeye her zaman ortam sağlamamaktadır. Ross’a göre, basılı ortamda metin bir anlamda sabitlenir; bu ortamda fikirlerin sunulma sırasını belirleyen de yazarın kendisidir. Dijital ortamda yapılan hipermetin okuması ise farklıdır. Hipermetinde yazar seçenekler sunar, ancak okuyucular değişik bağlantıları etkinleştirerek sırayı kendileri seçerler.¹⁶⁶ Ayrıca, metindeki bağlantı köprülerinin çoğalması, insanların *doğrusal olmayan okuma* (non-linear reading) biçiminde kavramlaştırılan bir okuma davranışı geliştirmelerine yol açmış görünmektedir. Örneğin bir web sitesinden bir diğer siteye atlama ve sonunda kendini bambaşka bir yerde bulma gibi. Aynı sayfadan okumaya başlayan iki okuyucu için hangi bağlantının etkinleştirildiğine bağlı olarak okudukları da farklı olabilir. Bir hipermetni okuma, “dikkatte sürekliliği” sağlamayı da azaltabilir ama daha uzun süreli ve fazla (kapsamlı) okumaya yol açabilir, çünkü Web'deki her sayfa kullanıcının dikkatini çekmek için diğer birçok sayfayla rekabet etmek zorundadır. Köprü / bağlantı kurulmuş metin bağlamında, yazarın bağlantının ilgili olma düzeyi konusundaki anlayışı okuyucunununkiyle aynı olmayabilir. Verilen bağlantılar orijinal okuyucu ile mantıksal olarak ilişkilendirilemeyebilir, bu da okuyucuları fark edilir bir amaç için bir siteye gönderebilir ve yönünü kaybetmeye neden olabilir.¹⁶⁷

Thirunarayanan’a göre de bir web sayfası üç saniye içinde yüklenmezse, insanlar başka bir web sayfasına ya da siteye giden bağlantıyı tıklamaktadır. Tıklama hızlı bir biçimde düşünmenin yerini alıyor gibidir. Kuşkusuz, tıklama, düşünmekten

---

¹⁶⁵ S. Birkerts. The Gutenberg elegies: The fate of reading in an electronic age. Boston, MA: Faber and Faber, 1994; Stoll, C. Silicon snake oil: Second thoughts on the information highway. New York, NY: Doubleday, 1995 ; Liu, **Digital Reading...**, 2012, s.87.

¹⁶⁶ C.S., Ross, “Reading in a digital age”. 2003. Retrieved on July 3, 2012, from <http://www.camls.org/ce/ross.pdf>.); Liu, **Digital Reading...**, 2012, s.87.

¹⁶⁷ Miall, D.S., & Dobson, T. Reading “Hypertext And The Experience Of Literature” , **Journal Of Digital Information**, C.2, No:1, 2001, (Çevrimiçi)<https://Journals.Tdl.Org/Jodi/Index.Php/Jodi/Article/View/35/37>, ,10.04.2020 ; Liu, “Digital Reading...” 2012, S.87.

çok daha az çaba gerektirir.¹⁶⁸ Bazılarına göre dijital ortamda (hipermetinleri) okumak insanları tek bir konuda derinlemesine okuma ve düşünmekten uzaklaştırmaktadır.¹⁶⁹ Bernard Cerquiglini bunu ekrana bağlı bir düşünme / ekranik düşünme biçiminde ifade etmektedir. Bu düşünme biçimi çok değişkenli, çok hareketli, çok çizgili (multilinear) ve geçicidir.¹⁷⁰

Gençlerin okuma alışkanlıklarını, motivasyonlarını, tercihlerini ve deneyimlerini araştırmak onların okuma eğilimlerini gösterebileceğinden hayati önem taşımaktadır. Dijital teknolojilerin onların etkin birer kullanıcısı olan gençlerin okuma davranışlarında / alışkanlıklarında ne tür bir etki yarattığını araştırmak da doğal olarak önem kazanmaktadır.

2.3 Dijital Teknolojinin Gençlerin Okuma Alışkanlıklarına Etkisi

Ekrana bağlı okuma davranışının özellikle günümüz gençleri için vazgeçilmez olduğu ileri sürülmektedir. Bu argüman büyük ölçüde Prensky'nin ortaya attığı “dijital yerliler” kavramı ile desteklenmektedir.¹⁷¹ ABD’nde geliştirilen dijital yerli kavramı ve beraberinde gelen dijital göçmen ve dijital göçebe kavramları üzerinden kuşakların teknoloji ile ilişkileri “genellemeci” bir yaklaşımla değerlendirilmektedir.

Dijital dönüşüm sürecinin içine doğanlar, bu süreçte yetişen bireyler dijital yerliler olarak adlandırılmaktadır. Bu yeni kuşak, dijital cihazların artması ve internetin keşfiyle birlikte zamanının çoğunu internette geçirmektedir. Hayatlarına dijital dilin ve kültürün sonradan dâhil olduğu kuşağa ise dijital göçmenler

---

¹⁶⁸ M.Thirunarayanan, “The World Wide Web And The Transformation Of The Essence Of Being Human”, Ubiquity, C.4, No:12, 2003, (Çevrimiçi) https://dl.acm.org/doi/fullhtml/10.1145/777953.777955?casa_token=Oruyacu7h4aaaaa:Wrzxvg-F9-Wtp9cpx7bqe4at3d0euvzevtjgfucaxdjg1gupymdhmqw_Rr_Gghfvesugwlc6cwh2 , 10.04.2020 ; Liu, “Digital Reading...”, 2012, S.87.

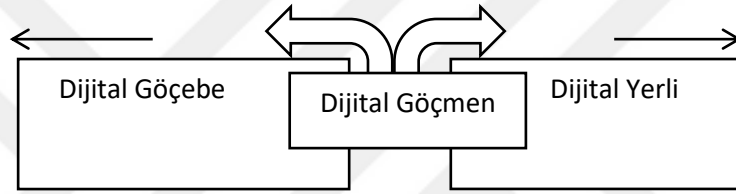
¹⁶⁹ S. Birkerts. The Gutenberg elegies: The fate of reading in an electronic age. Boston, MA: Faber and Faber, 1994; Stoll, C. Silicon snake oil: Second thoughts on the information highway. New York, NY: Doubleday, 1995 ; Liu, **Digital Reading**... , 2012, s.87.

¹⁷⁰ Güneş, **a.g.e.** , s.11.

¹⁷¹ Prensky, M., Digital Natives, Digital Immigrants Part 1, **On the Horizon**, C. 9 Sayı: 5 s. 1–6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816> ; Yaşar Tonta, “Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği”, **Türk Kütüphaneciliği**, C:23, No: 4, 2009, s.745.

denilmektedir. Dijital göçebeler ise dijital yerli ve dijital göçmenlere kıyasla yaş olarak daha olgun kişilerdir.¹⁷²

ABD’deki bu kuşakların teknoloji ile ilişkileri tarihsel olarak daha yakından incelendiğinde alt kategorilere ayrılmaktadır. Buna göre, bilgisayarın yaygınlaşmaya başladığı 1965-1980 yılları arasında doğanlar X kuşağı, internetin yaygınlaşmaya başladığı 1980-1995 yılları arasında doğanlar Y kuşağı ve son olarak tabletlerin yaygınlaşmaya başladığı 2000 ve sonrası yıllar ise Z kuşağı çocuk ve gençleri olarak adlandırılır.¹⁷³ Bu kuşakların teknolojiye ulaşımının ülkelere göre hatta aynı ülkede bile homojen bir dağılım göstermeyeceği burada hatırlanmalıdır.

Şekil 2.2: Dijital Göçebe-Dijital Göçmen-Dijital Yerli Kavramları

Şekil 2.2’ye göre dijital göçmenler analog dünyada doğan ancak dijital kültür ile de şekillenen kuşaktır. Dijital göçebeler ise analog dünyada doğup büyüyen kendini yetiştiren dijital dünyaya sonradan uyum sağlamaya çalışan kişilerden oluşmaktadır. Halbuki dijital yerliler hep o dünyanın içinde var olmuşlardır. Haliyle büyüme şekli, eğitim adaptasyonu diğer dünyadan farklıdır. Bu yüzden dijital yerliler kendi kültürlerini oluşturmaktadır.¹⁷⁴ Oluşan bu yeni ortamla beraber bilgi gereksinimlerini karşılamak yanında gündelik iletişim kurmak üzere dijital yerlilerin, basılı ürünler yerine daha çok internete yöneldikleri ve dijital içeriği ekranlar aracılığıyla okumayı tercih ettikleri söylenebilir.

Öte yandan, Prensky’nin dijital yerli ifadesinin büyütüldüğünü ve abartıldığını düşünen geniş bir literatür de vardır. Dijital yerliler ifadesini eleştirel olarak değerlendiren bu çalışmalarda genelleme yapmak yerine *gençlerin teknolojiyle nasıl*

¹⁷² Adile Askım Kurt, “Dijitalleşmede Son Durum: Dijital Yerli, Dijital Göçmen Ve Dijital Göçebe”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C.46, Sayı: 1, 2013, s 7.

¹⁷³ Mehmet Akif İnci, “Dijital kültür ve eğitim” **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.37, Sayı:2, 2017, s. 495.

¹⁷⁴ Adile Askım Kurt. **a.g.m.**, s 8.

*ilişki kurduklarının yaşa, kültüre ve sosyo-ekonomik duruma bağlı olarak daha ayrıntılı/derinlikli olarak incelenmesi gerektiği öne sürülmektedir.*¹⁷⁵

Yapılan araştırmalar e-kitap teknolojisinin sağladığı olanaklara ve satışlara rağmen insanların basılı ortamda okumayı tercih ettiklerini ve özellikle de odaklanma ve konsantrasyon gerektiren uzun metinlerin çıktısını almayı yeğlediklerini de göstermektedir.¹⁷⁶ Bu okuma davranışının -bir sonraki bölümde daha ayrıntılı inceleneceği gibi- gençler için de geçerli olması “dijital yerli” genellemesine getirilen eleştirileri destekler niteliktedir.¹⁷⁷

Dijital medyanın okuma üzerine etkisi çeşitli disiplinlerde yapılan çok sayıda ampirik ve kuramsal araştırmaya konu olmuştur. Bu disiplinler arasında kütüphane ve bilgi bilimi yanında psikoloji, pedagoji, medya, bilgisayar bilimi, eğitim bilimi gibi disiplinler vardır.¹⁷⁸ Bu araştırmalar çevrimçi(online) okumayı daha açık bir kavramlaştırma ile “hipermetin” okuma davranışlarını konu alabilmektedir; ayrıca “multimodality” denilen farklı semiyotik modların kombinasyonlarını (metin, resim, ses, animasyon) inceleyen okuma araştırmaları da yapılmaktadır. Değişen okuryazarlık uygulamaları da bir başka araştırma alanıdır. Okuma davranışı ile ilgili bu literatür daha ayrıntılı incelendiğinde dijital ortamda okuma davranışı, okuma motivasyonu, okuma alışkanlıkları ve okuma becerisi ya da bunlar arasındaki ilişkiyi konu alan araştırmaların çoğunluğunun çocuklara ve üniversite öğrencilerine yönelik olarak yapıldığı görülmektedir. Gençlerin/ergenlerin (12-18 yaş) dijital okuma davranışını konu alan yayın sayısı ise görece daha sınırlıdır.

---

¹⁷⁵ Neil Selwyn, “The digital native—myth and reality”, **Aslib Proceedings**, C.61, No:4, 2009, s.371.; Chin Ee Loh, ve Baoqi Sun , “‘I’d Still Prefer to Read the Hard Copy’: Adolescents’ Print and Digital Reading Habits” **Journal of Adolescent & Adult Literacy** , C.62, No:6, 2018, s.663.

¹⁷⁶ Chin Ee Loh, ve Baoqi Sun, **a.g.e.**, s.664; Ziming Liu, “Print Vs. Electronic Resources: A Study Of Userperceptions, Preferences, And Use”, **Information Processing And Management**, C.42, No:2, 2006, S. 587-588.;Anne Mangen. “Textual Reading On Paper And Screens: Information Design” Ed. Alison Black, Paul Luna, Ole Lund, Sue Walker, **Information Design :Research And Practice, London: Routledge**, 2017, S.276.

¹⁷⁷ Jason Rogers , Alex Usher, **The State of E-Learning in Canadian Universities, 2011: If Students Are Digital Natives, Why Don’t They Like E-Learning**, 2011,Toronto: Higher Education Strategy Associates, s.17. ; Kim, Hak Joon, Kim, Joan , “Reading From An LCD Monitor Versus Paper: Teenagers’ Reading Performance”, **International Journal Of Research Studies In Educational Technology**, C.2, No:1, 2013, S.22.; Anne Mangen, **a.g.e.**, s.276

¹⁷⁸ Liu, **Reading Behavior.....**,2005, s.701

Dijital ortamda okuma davranışını inceleyen Liu, konuyu, *dijital okuma davranışı, basılı okuma x dijital okuma; ortam tercihi* (kağıt yada elektronik tabanlı), *çoklu görev ve öğrenme* son olarak da *teknolojik ilerleme ve geleneksel bağlılıklar* başlıkları altında inceler.¹⁷⁹ Burada da dijital okuma araştırmaları bu başlıklar altında ve gençlere yönelik çalışmalar incelenerek değerlendirilmeye çalışılacaktır. Böylece bu çalışmalardan gençlerin okuma davranışları literatüre bağlı ve kategorik olarak çıkartılabilecek aynı zamanda 3. Bölümde yapılacak olan araştırma ile elde edilen verinin karşılaştırılabileceği bilgi de ortaya çıkacaktır.

2.3.1 Dijital Okuma Davranışı

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki genel olarak çocuklar büyüdükçe daha az okuma eğiliminde olmaktadır; fakat okuma tutkusu olan çocukların büyüdükçe yetkin okuyucular olma ve okumaya devam etme olasılıkları daha yüksektir. Bununla birlikte, çocukların okuma alışkanlıkları, kitap türü tercihleri ve okuma yaklaşımları ergenlik dönemine geçtikçe değişmektedir. Ergenler, seçebilecekleri ve okumanın değerini görebilecekleri çeşitli kitaplara sahip olduklarında okumaya motive olmaktadır. Araştırmalar, ergenlerin kitaplarla sık sık karşı karşıya kaldıklarında ve okumaya ilgi duyan akranları olduğunda kitap hakkında konuşma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ergenlerin okul amaçlı olmayan kitaplar için öncelikle akranlarından gelen okuma önerilerini önemsediklerini daha sonra bu amaçla interneti kullandıklarını gösteren araştırmalar da vardır.¹⁸⁰

Yukarıda dijital okuma bölümünde belirtildiği gibi teknolojik gelişmelere bağlı olarak dünyada ekrana dayalı bir okuma davranışının ortaya çıktığı görülmektedir.¹⁸¹ Ekrandan ya da ekran aracılığı ile yapılan okumaya ayrılan zamanın artmasına karşın basılı ortamda okumanın azaldığını ya da basılı kitap satışında bir azalma olduğunu

¹⁷⁹ Ziming Liu, "Digital Reading" **Chinese Journal of Library and Information Science**, C:5, No:1, 2012, s.87-91.

¹⁸⁰ Margaret K. Merga, Michelle McRae, Leonie Rutherford "Adolescents' Attitudes Toward Talking About Books: Implications For Education.", **English In Education**, C.52, No:1, 2018, s.50; Zofia Zasacka, "Screen-Based Reading Practices - Results Of The Study On Children's And Adolescents' Reading Habits And Attitudes", **EDUKACJA**, No:5,2017, s.112. ; Chin Ee Loh, ve Baoqi Sun, **a.g.e.**, s.664.

¹⁸¹ Liu,, "**Reading Behavior.....**",2005, s.705.

ileri sürmek ise henüz olanaklı değildir.¹⁸² Öte yandan çevrimiçi (online) ortamda kitap satışı yapan kitapçı sayısı da artmıştır; ama örneğin online kitap satışı yapan AMAZON gibi dev bir şirketin büyük olasılıkla görünürlüğünü artırmak üzere fiziksel anlamda kitapçı açma / kitapçı zinciri oluşturma stratejisi izlediği de görülmektedir.

E-kitapla ilgili çalışmalar 1960'larda, örnekleri 1970'lerde verilse de ilk e-kitap 1987'de hipermetin romanı olarak Michael Joyce'un "*Afternoon*" adlı öyküsüdür. Ancak Mart 2000'de Stephen King'in "*Riding Bullet*" romanının çevrimiçi yayınlanmasına kadar e-kitap olgusu çok dikkat çekmemiştir.¹⁸³ *Riding the Bullet* adlı ilk edebi e-kitap (roman olarak) yazarı Stephen King yaşadığı deneyimi şöyle anlatır:

"İnternet bana iki şey öğretti: Birincisi, okurlar hikâyeyi sevdiler, ikincisi ekranda[n] okumak çoğunun hoşuna gitmedi." Kitapların bir ağırlığı vardır. Bir kitabı elinize almak hoş bir duygu verir. Kokladığınızda tarihin kokusunu hissedersiniz. Hem kitabın pile ihtiyacı yoktur ve çökmez. Yani evet kitaplar hep olacak!"¹⁸⁴

Yapılan araştırmalar King'in bu yargısının bir ölçüde hala geçerli olduğunu göstermektedir. İngiltere'de yapılan bir araştırmada giderek daha fazla kişinin zamanını ekran okumasına ayırdığını ancak insanların hala daha bilgilendirici ve daha az dikkat dağıtıcı olduğuna inandıkları için fiziksel bir okuma deneyimini tercih ettiklerini göstermektedir. İngiltere'deki gençlerin ekrana dayalı okuma davranışının daha yaşlı gruplardan istatistiksel olarak anlamlı bir oranda farklılık göstermediği görülmektedir. Bununla birlikte, dijital medyanın kabulünün genç yaşlarda daha güçlü olduğu görülmekte fakat İngiltere'de her yaş için basılı ortam tercihi hala mevcuttur.¹⁸⁵

¹⁸² Paula Coccozza, "How eBooks lost their shine: 'Kindles now look clunky and unhip.'" **The Guardian**, April 27, 2017.

¹⁸³ "Elektronik Kitap", (çevrimiçi)https://products.abc-clio.com/ODLIS/odlis_e.aspx#electronicbook , 24.08.2020.

¹⁸⁴ "Düşünceler" , TKD Ankara Şubesi Yayın Organı, NO:54-55, 2000, s.39. (çevrimiçi) <https://issuu.com/afacan/docs/yazilar1> , 12.08.2020.

¹⁸⁵ "Reading from paper or reading from screens. What do consumers prefer?" Two Sides, (çevrimiçi). https://fr.twosides.info/includes/files/upload/files/UK/Myths_and_Facts_2016_Sources/16-17/Two_Sides_Learning_and_literacy_Report_UK_2015.pdf , s.28, 2015, 14.06.2020.

İngiltere’deki bir başka çalışmada ise genel olarak, ergenlerin dijital metinlere geleneksel metinlerden daha fazla zaman harcadıkları ve kısa mesaj, internet, sosyal ağ siteleri, e-posta gibi dijital etkinliklerin ergenlerin tipik okuryazarlık alışkanlıkları arasında olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, ergenlerin günlük okuryazarlık deneyimleri yalnızca basılı kitaplarla ölçülemez görülmektedir; aksine daha kapsamlı olarak çeşitli okuryazarlık etkinliklerine katılımları ile de ölçülmelidir.

Ayrıca, farklı okuryazarlık deneyimleri için farklı okuma becerilerinin kullanabileceğini ve geliştirebileceğini düşünmek de önemlidir.¹⁸⁶ Daha önce belirtildiği gibi dijital okuma kavramının anlamı da bunları içerecek biçimde geniş tutulmaktadır.

ABD de yapılan bir başka araştırma¹⁸⁷ ise genel olarak insanların ekran üzerinden okumalar yapsalar da hala basılı ortamda okumaya devam ettiklerini de göstermektedir. Ekran okuması, kağıt tabanlı olan basılı ortamda yapılan okumayı henüz geçmemiştir; fakat anket verileri, gençlerin daha yaşlı katılımcılara göre ekran okuma deneyimlerinden daha çok memnun olduklarını göstermektedir. Ekran okuma davranışı cinsiyete göre ise bir farklılık göstermemektedir.

ABD’deki bir diğer araştırma ise okuma alışkanlıklarının yaş ya da cinsiyetten çok eğitim düzeylerinden etkilendiğini vurgulamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki üniversite mezunları, üniversite mezunu olmayanlara kıyasla 4 kat daha fazla e-kitap iki kat daha fazla da basılı kitap okuyucusudur.¹⁸⁸ Buna göre genel olarak zaten basılı ortamda okuma alışkanlığına sahip olan üniversite mezunlarının, e-ortamda kitap okuma olasılıklarının da yüksek olacağını düşündürmektedir.

Tveit ve Mangen’in yaptığı araştırma yaşa ve okuma alışkanlıklarına göre farklılıklar gösterse de gençlerin çoğunlukla bilgisayar ve diğer dijital cihazları

---

¹⁸⁶ Sarah P. McGeown, Lynne G. Duncan, Yvonne M. Griffiths, Sue E. Stothard, “Exploring The Relationship Between Adolescent’s Reading Skill, Reading Motivation And Reading Habits.”, **Read Writ**, C.28, No:4,2015, s.548.

¹⁸⁷ Liu, **Digital Reading** ...., 2012, s.88.

¹⁸⁸ Andrew Perrin, **Book Reading 2016**. Washington, 2016, Pew Research Center, (Çevrimiçi) https://assets.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/14/2016/08/PI_2016.09.01_Book-Reading_FINAL.Pdf , s.2. Loh ve Sun,B,664.

toplumsal amaçlar için kullanırken, okumaya hevesli (avid) ergenlerin hala basılı kitapları tercih ettiklerini göstermiştir.¹⁸⁹

Daha önce de değinildiği gibi tarama ya da gözden geçirme gibi tekniklerin değişik amaçlı okumalar için ister basılı ister dijital ortamda kullanılması doğaldır; hatta Liu'ya göre giderek dijitalleşen bir ortamda, özellikle daha genç okuyucular bilgi bolluğu ile başa çıkmak için tarama, gözden geçirme ve anahtar kelime bulma gibi stratejiler kullanma gereği duymaktadır. Ancak rahatsız edici olan¹⁹⁰ dijital ortamda tarama ya da gözden geçirmenin baskın okuma şekli haline gelmesidir ve bu nedenle gençlerin derinlemesine okuma konusunda bilgilendirilmesi ve motive edilmesi gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi dijital ortam, derin okumayı tehdit eden bir ortam olarak da görülmektedir.¹⁹¹

Yapılan bütün bu araştırmalar ekran tabanlı okuma davranışının kendine özgü yapısı olduğunu göstermektedir. Ekran tabanlı okuma davranışı -özellikle sosyal medya uygulamalarını ve web üzerindeki bir hipermetni çevrimiçi (online) okuma-okunan metnin daha çok gözden geçirme, tarama ve anahtar sözcükleri belirlenmesi gibi tekniklerin yardımıyla ve daha az zaman ayrılan çoğu kez tek seferlik ve doğrusal olmayan sıçramalı (parçalanmış) okumaların yapılması ile karakterize edilir. Ayrıca, bu okuma davranışında okumaya daha fazla zaman ayrılrsa bile derinlemesine okuma için kağıt ortamının tercih edildiği ve özellikle çevrimiçi okumanın dikkat dağıtıcı olduğu ileri sürülmektedir.¹⁹² Gençler ekran üzerinden sosyal amaçlı okumalar yapsalar da okumaya hevesli gençlerin hala basılı kitapları tercih ettikleri görülmektedir.

---

¹⁸⁹ Åse Kristine Tveit, Anne Mangen, "A joker in the class: Teenage readers' attitudes and preferences to reading on different Devices". **Library & Information Science Research**, C. 36, No:3/4, 2014, s.182.

¹⁹⁰ Nicholas Carr. "The Shallows: What The Internet Is Doing To Our Brains." , New York, NY: W.W. Norton, 2010, (Çevrimiçi) www.Npr.Org/Templates/Story/Story.Php?StoryId=127370598 , 28.05.2020 ; Liu, "Dİgital Reading..."²⁰¹², s.88.

¹⁹¹ Pennington, Waxler **a.g.e.** , s 57.

¹⁹² Liu, "Reading Behaviour....", 2005 , s.708.

2.3.2 Dijital Ortamda Okuma x Basılı Ortamda Okuma

Dijital ve basılı ortam birbirinden çok farklı bir okuma deneyimi mi sunmaktadır? Örneğin bir kitabı basılı olarak okumak ile onu e-kitap okuyucusu kullanarak; akıllı telefon kullanarak ya da bilgisayar ekranından okumak birbirinden farklı deneyimler midir? Bilimsel bir makaleyi basılı ortamda mı e-kitap okuyucusu ile mi yoksa bilgisayarda okumak mı akılda kalmasını ya da daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır?

Dijital ortam belgeleri depolama, dağıtma ve erişim konusunda kağıt ortama göre oldukça gelişmiş olanaklara sahiptir.¹⁹³ Her dijital cihazın kendine özgü teknolojik özellikleri vardır. Bunların bazıları da kağıt ortamına öykünmektedir. Örneğin kitabın sağladığı not alma ya da altını çizme (highlight) ya da sayfa çevirme olanakları başlangıçta olmasa bile artık e-kitap okuyucu teknolojisine dahil edilebilmiştir. Bazı araştırmalar göstermektedir ki basılı ortamda okur; dokunma ve ilerleme hissinin tadını daha fazla çıkarır.¹⁹⁴ Dikkatin sürekliliğini sağlama basılı ortamda daha fazladır. Ayrıca gençlerin dijital ortamda kısa süreli okumalarının anlama ve hatırlama açısından basılı ortama göre önemli bir fark yaratmadığı¹⁹⁵ fakat basılı ortamda uzun süreli yapılan okumaların daha iyi anlaşılıp hatırlandığını gösteren çalışmalar vardır.¹⁹⁶

Dillon görece erken bir dönemde (1992) ekrandan okumayla ilgili literatürün geniş bir değerlendirilmesini yapmış ve okuma başarısının basılı ortamda ekrandan okumaya göre daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca ekrandan okumanın basılı ortama göre daha fazla zihin yükü oluşturduğunu ve göz yorgunluğuna neden olduğunu belirlemiştir.¹⁹⁷

---

¹⁹³ Abigail Sellen, Richard Harper. "The myth of the paperless office.", Cambridge, MA: MIT Press, 2002, s.62. ;Liu, **Digital Reading .....**, 2012, s.89.

¹⁹⁴ E. Evans. "Learning from high school students' experiences of reading e-books and printed boks". **Journal of Adolescent & Adult Literacy**, C. 61, Sayı: 3, 2017, s. 311-318.

¹⁹⁵ Liu, "**Reading Behaviour....**", 2005, s.709.

¹⁹⁶ A Mangel,, B.R.Walgermo, K. Bronnick, . "Reading linear texts on paper versus computer screen: Effects on reading comprehension".**International Journal of Educational Research**, No: 58, 2013, s. 67.

¹⁹⁷ A. Dillon. "Reading from paper versus screens: A critical review of the empirical literature. [Kağıttan okumaya karşı ekrandan okuma: Literatürün eleştirel bir incelemesi]" **Ergonomics**, C.35, No: 10, 1992, s. 1297-1326.

Mangen ve arkadaşlarının yaptığı araştırma ise doğrudan ergen gençlere yönelik veri sağlamaktadır. Buna göre, 4 sayfa uzunluğundaki basılı metni okuyan 10.sınıf öğrencilerinin (15 yaş), okuduğunu anlama testinde, bu metinleri dijital olarak (bilgisayar ekranında pdf formatında) okuyan 10.sınıf öğrencilerinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha iyi puan aldıklarını göstermektedir. Bu araştırmaya göre, özellikle bir sayfadan uzun metinler söz konusu olduğunda kağıt ortamında yapılan doğrusal metin okumaları bilgisayar ekranında yapılanlara göre daha iyi anlaşılmaktadır.¹⁹⁸ Bunun nedeni olarak da “metinler bir sayfadan daha uzunsa, belleğe ve okumanın anlaşılmasına yardımcı olmak için yapılan kaydırma ve kaydırılan metnin zaman ve mekan işaretleyicilerinden (numaralandırma) yoksun olması okuma performansını engelleyebilir”¹⁹⁹ açıklaması getirilmektedir. Buna göre PDF formatlı bir metnin ekran üzerinden okunmasında -daha önce hipermetin için dile getirilen- PDF metnin akıp gitmesi ve bu aşamada yapılan kaydırmalar anlama ve hatırlama üzerinde olumsuz bir etki yapabilmektedir.

Sinirbilimciler de benzer yargılara varmaktadır. Onlara göre, basılı ortamda yapılan okuma zihnin yoğun bir biçimde metne odaklanmasını sağlarken dijital metinden okumanın doğrusal (lineer) bir çizgiden doğrusal olmayan bir forma dönüştüğünü, dijital bilgi ve dijital ekranlardan metin okumanın, bilgiyi işleme biçimimizi değiştirdiğini, okuduğunu anlama ve eleştirel düşünme üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu öne sürmüşlerdir.²⁰⁰

ABD’de yapılan bir başka çalışmada ise biri kağıttan diğeri de LCD monitörden olmak üzere iki farklı okuma parçasını okuyan 108 lise öğrencisinin (z kuşağı diye adlandırılmış) okuma performanslarının okuma ortamından etkilendiğini göstermektedir. Gençler, kağıt ortamındaki okuma anlama testlerinde elektronik testlerden anlamlı olarak daha yüksek puan almış ve testi daha kısa sürede bitirmişlerdir.²⁰¹

---

¹⁹⁸ Anne Mangen, B. R. Walgermo Ve K. Bronnack, “**Reading Linear Texts On Paper Versus Computer Screen:..**”, S.65.

¹⁹⁹ A.e. ,s.67

²⁰⁰ Ann Elizabeth Williams, “Running Head: Digital Text And Reading Comprehension”, Alaska Pacific University , ProQuest LLC 2016, s. 11.

²⁰¹ Kim, Hak Joon, Kim, Joan , “**Reading From An LCD Monitor Versus...**”,2013, s.19.

Delgado ve diğerleri okuma medyasının okuduğunu anlama üzerindeki etkilerini inceleyen bir meta-analiz yapmıştır. 2000 ile 2017 yılları arasında yayınlanan ve basılı materyallerin ve ekran metinlerinin okunmasını karşılaştıran 54 deneysel çalışmayı analiz etmişlerdir. Elde ettikleri bulgu, dijital bir metni okuyan katılımcıların daha az anladığını göstermektedir.²⁰²

Türkiye’de ise 8. sınıf öğrencileri ile yapılan 2 ayrı çalışmada farklı bulgular elde edilmiştir. İlk çalışma da 8. sınıf öğrencisi gençler arasında ekrandan (PDF) ve basılı (kağıt) ortamda okuduklarını anlama bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymaktadır. Buna karşın ekrandan okuma sırasında göz, baş ve vücutlarında çeşitli rahatsızlıklar yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, bazı öğrencilerin ekrandan okumanın daha çekici, kolay ve okumayı sevdirdiğine yönelik bir algıya sahip oldukları belirlenmiştir.²⁰³ Diğer çalışmada ise 8. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeylerinin okuma ortamına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Başka bir ifadeyle, ekrandan okuma basılı ortamda okumaya göre okunanı anlama açısından daha etkili bulunmuştur.²⁰⁴

Türkiye’de üniversite öğrencileri bağlamında yapılan bir araştırma “dijital yerliler” olarak günümüz öğrencilerinin okuma konusunda hala basılı ortamı tercih ettiklerini göstermektedir. Bu basılı ortam tercihinin arkasındaki temel nedenin ise “okuduğunu anlama” kaygısı olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, belirtilen bu tercihin katılımcıların okuduğunu anlama performansı ile de tutarlılık içinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, araştırmacıya göre, her ne kadar istatistiksel analiz basılı ve dijital ortamdan elde edilen öğrenci performansları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark verse de, tüm katılımcıların dijital ve basılı ortamlardaki genel okuma anlama ortalamaları arasında oldukça az bir fark vardır. Bu sonuç, okuma

---

²⁰² P. Delgado, C. Vargas, C., R. Ackerman, ve L. Salmerón, “Don’t Throw Away Your Printed Books: A Meta-Analysis on The Effects of Reading Media on Reading Comprehension.” **Educational Research Review**, No.25, 2019 s.23-38.

²⁰³ Havva Yaman ve Abdullah Dağtaş, “Ekran Okumanın Okuduğunu Anlamaya Etkisi”, **Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları**, C. 1, No: 2, 2013, s. 69.

²⁰⁴ Ozan Alevli, “Ekran Okumanın 8. Sınıf Öğrencilerinde Anlamaya Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2014, s.45.

anlama konusunda bir ortamın diğerine karşı ezici bir baskınlığı olmadığı şeklinde de yorumlanabilir.²⁰⁵

Türkiye’de üniversite öğrencilerine yönelik olarak yapılan bir diğer çalışmada da dijital okuma ortamı ve materyallerinden yararlandıktan sonra genel olarak okuma sürelerinde ve kalitelerinde değişme olmadığı ancak okuma konsantrasyonlarında azalma olduğu belirlenmiştir.²⁰⁶

Porion ve arkadaşlarının Fransa’da 14-15 yaşındaki öğrencilerle yaptığı araştırmada ise okuma ortamının (medium) okuma üzerinde etkisi olmadığını göstermektedir.²⁰⁷

Dijital ya da basılı ortamda yapılan okumaya yönelik seçim ve tercihler bağlama göre de değişmektedir. Yapılan araştırmalar, insanların kısa ve yüzeysel okuma yapmak için daha çok dijital ortamı tercih ettiklerini göstermektedir. Örneğin e-postaları okumak, haberlere göz gezdirmek gibi. Bununla birlikte, uzun metinleri (örn. ders kitaplarını) okumak durumunda olduklarında, ciddi / derinlemesine okuma yapmak ya da anlaşılması görece zor olan bir şey okumak istediklerinde, bilimsel makalelerini okuduklarında ya da not almaları gerektiğinde basılı ortamda okumayı tercih ettikleri görülmektedir.²⁰⁸ Ayrıca, ekran okumasının kağıt ortamına göre daha yavaş, daha yorucu olduğu ve daha az anlamaya yol açtığı; kağıttan okumaya göre de daha az etkili olduğuna dikkat çekilmektedir.²⁰⁹

Buraya kadar incelenen araştırmaların teknolojik olanakların okuma üzerindeki etkilerine ilişkin olarak birbiriyle tümüyle örtüşen bulgular içermediği görülmektedir; yine de bu araştırmalar ekran okumasının kağıt ortamında yapılan

---

²⁰⁵ Zekeriya Kazancı, “Reading Comprehension in Paper And Digital Based English Texts: A Comparative Study”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana , Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s.70.

²⁰⁶ Hüseyin Odabaş “Üniversite Öğrencilerinde Dijital / E-Kitap Okuma Kültürü: Selçuk Üniversitesi Örneği”, **DTCF Dergisi**, C.58, No:1, 2018, s.168

²⁰⁷ Porion, A., Aparicio, X., Megalakaki, O., Robert, A., Baccino, T., “The impact of paperbased versus computerized presentation on text comprehension and memorization”, **Computers in Human Behavior**, C. 54, 2016, s.574

²⁰⁸ Ziming Liu, Xiaobin Huang.“Gender differences in the online reading environment” **Journal of Documentation**, C. 64, Sayı:4, s. 625.

²⁰⁹ A. Dillon, C. McKnight ve J. Richardson, “Reading from paper versus reading from screens”, **The Computer Journal**, Sayı:31, 1988, s. 459.

okumadan nasıl ve neden farklı olduğuna yönelik ip uçları taşımaktadır. Dijital ortamın yeni bir okuma biçimi yarattığı ise açıktır. Fakat okunan metinler (örneğin, bilimsel, günlük), bu metinlerin formatları (hipermetin, pdf) ve kullanılan cihazlar (e-kitap, akıllı telefon, bilgisayar ekranı vb.) gibi açılardan karşılaştırılabilir daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Çünkü basılı ve dijital okuma hakkında ne kadar çok şey öğrenilirse etkileri de o kadar kolay ortaya çıkarılabilir.

2.3.3 Medya ve Platform Tercihi

Tarih ve teknoloji bakış açısıyla bir medya tipolojisi yapıldığında²¹⁰ insan birincil medya olarak karşımıza çıkar (lokman hekim, falcı saray soytarısı ve benzeri) onu sırasıyla yazı ve baskı medyası (mektup, takvim, el ilanı, afiş kitap, gazete, dergi); elektronik medya (fotoğraf, radyo, plak/ses taşıyıcısı, film, video, televizyon, telefon ve faks gibi) ardından da dijital medya izler. Buna göre genel çizgileriyle bir değerlendirme yapılacak olursa; sözlü kültür yazı ve basımevindeki gelişmelerle yerini yazılı kültüre bırakmış; kültürün aktarımı için yepyeni olanaklar ortaya çıkmıştır. Radyo ve televizyon gibi araçlar ise kitle iletişimi elektronik ortama taşımıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ise yeni dijital araçları onlar da yeni dijital kültürün oluşmasını sağlamış görünmektedir. Yazılı kültür aktarımının sınırları da basılı kültür ve araçları yanında elektronik ve dijital kültür ve araçları ile daha da genişlemiştir. Neredeyse 5 yüzyıldır ve büyük ölçüde basılı ortam tarafından domine edilen okuma biçiminin ve alışkanlıklarının dijital kültür tarafından ne ölçüde dönüştürüldüğünü de zaman gösterecektir.

Günümüzün dijital ortamında kullanılan hangi medyanın / teknolojinin hangi amaçlar için nasıl kullanıldığını anlamak üzere okumanın ne zaman, kim tarafından ve nasıl yapıldığını anlamak çok önemlidir.²¹¹ Örneğin, araştırmalar göstermektedir ki basılı ortamın hevesli iyi (avid) bir okurunun okuma alışkanlığını e-kitap okuyarak artırma olasılığı daha yüksektir; çünkü bu okurun örneğin, seyahat ederken, e-

²¹⁰ Werner Faulstich, **Grundwissen Medien 2. Auflage**, München Fink, 1995, s.30-40 ; Hülya Dilek Kayaoğlu, “Bilimsel İletişim Süreci ve Elektronik Kaynakların Derme Yönetimine Etkisi”, 1. Uluslar arası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim 25-26 Mayıs 2006, İstanbul (Bildiriler), Yay. Haz. Ayşe Üstün, Ümit Konya, İstanbul, 2007, s.251.

²¹¹ Lauren M. Singer , Patricia A. Alexander, “Reading On Paper And Digitally: What The Past Decades Of Empirical Research Reveal”, **Review Of Educational Research**, C.87, No:6, s.1035. ; Chin Ee Loh, ve Baoqi Sun, **a.g.e.**, s.664.

okuyucu ile okuması basılı olarak okumaktan daha uygun olabilir.²¹² Ayrıca, yukarıda da değinildiği gibi genç bireyler de odaklanmak istediklerinde uzun metinlerin çıktısını almayı tercih edebilirler;²¹³ buna karşın telefonlarını anlık olarak bilgi aramak için kullanabilirler.²¹⁴ Ayrıca telefon ekranından okuma, basılı olarak bulunmayan alternatif okuma materyalini de sağlayabilir.²¹⁵ Ayrıca örneğin Türkiye bağlamı düşünülürse ekonomik olanaklar çerçevesinde eldeki tek okuma cihazı ve zorunlu tercih akıllı telefon olabilir.

2.3.3.1 Elektronik Kitap Yarar ve Sakıncaları:

Dijital okuma tüm ekran okumalarını içerir. Elektronik kitap da buna dahildir; ama kendine özgü karakteristikleri vardır. Bu cihazda özel bir yazılım kullanılır ve çoğunlukla basılı kitaba öykünme vardır. Elektronik kitap “kişisel bir bilgisayarda veya e-kitap okuyucuda okunmak üzere tasarlanmış geleneksel basılı kitabın dijital versiyonu”²¹⁶ olarak tanımlanabilir. Bu durumda geniş anlamıyla elektronik kitap bilgisayarda ve taşınabilir bir aygıtta görüntülenen ya da özel elektronik kitap okuyucularında (e-book reader) görüntülenmek üzere biçimlendirilmiş dijital bir metindir. Buna göre, bazı dijital metinler onları okumak için özel olarak tasarlanmış özel elektronik cihazlar yardımıyla okunmaktadır.

Elektronik kitap okuyucu adı verilen cihaz, temel olarak dijital biçimde indirilen kitap ve süreli yayınları okumak için tasarlanmış, tablet bilgisayara benzer, hafif, taşınabilir pille çalışan bir elektronik aygıttır (örnek:Kindle). Tablet bilgisayar ekranları genellikle daha hızlı olmasına rağmen, e-kitap okuyucular elektronik kağıt görüntüleme teknolojisi kullanılarak elde edilen üstün metin okunabilirliğine sahiptir. Bazı e-kitap okuyucuları dahili sözlük, gömülü Wi-Fi, metin okuma özelliği ve bir Web tarayıcısı ile birlikte gelmektedir. Ücretleri de depolama kapasitesine ve özelliklere bağlı olarak belirlenir. Avrupa ve ABD’deki halk kütüphanelerinden e-

²¹² Chin Ee Loh, ve Baoqi Sun, **a.g.e.**, s.664.

²¹³ Naomi S., Baron, “Reading In A Digital Age.” **Phi Delta Kappan**, C.99, No:2,2017,S.18. ;Chin Ee Loh, Baoqi Sun, **a.g.e.**, S.664.

²¹⁴ Zofia Zasacka, **a.g.e.** , s.106.; Chin Ee Loh, ve Baoqi Sun, **a.g.e.**, s.664.

²¹⁵ Anezka Kuzmicova, Theresa Schilhab, Michael Burke, “M-Reading: Fiction Reading From Mobile Phones” **Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies**, C.26, No:2 2020, s.338. ; Chin Ee Loh, ve Baoqi Sun, **a.g.e.**, s.664.

²¹⁶ Joan M. Reitz , “Electronic Book”, **ODLIS**, (çevrimiçi) https://products.abcclio.com/ODLIS/odlis_e.aspx#electronicbook , 14.04.2020.

kitap ödünç almak için kullanılabilen kütüphane uyumlu e-kitap okuyucular, genellikle dijital haklar yönetimi (DRM) korumalı (telifli) EPUB ve / veya PDF formatlarını destekler.²¹⁷

Elektronik kitapların da sınırlılıkları vardır ve daha sonra tartışılacaktır. Fakat burada bazı araştırmaların, örneğin Siegenthaler ve arkadaşlarının²¹⁸ deneysel araştırmalarında e-mürekkep teknolojisine sahip bir e-okuyucuda yapılan okumanın basılı ortamda yapılan okumaya çok benzer olduğu sonucuna ulaşıldığını; başka bir araştırmada da e-kitap okuyucu üzerinden yapılan okumanın basılıya göre daha okuyucu dostu olduğunu ileri sürüldüğünü²¹⁹ belirtmekle yetinilecek ve gençlerin medya tercihleri ile devam edilecektir.

Bugünün gençlerinin tamamen teknolojiye gömülmüş “dijital yerliler” olduğuna yönelik inanışın aksine, bazı gençlerin hala basılı kitapları tercih ettiklerine yukarıda da değinilmişti. Örneğin Singapurlu ergenler kitapların dijital kopyaları olsa bile basılı kopyayı okumayı tercih ettiklerini ifade etmektedir. Ancak, bu ergenlerin e-kitaplardan ve diğer çevrimiçi okuma kaynaklarından tamamen uzak kaldıkları anlamına da gelmemektedir.²²⁰

Benzer bir sonuç Polonyalı ergenler için geçerlidir. Basılı ya da elektronik sürümleri olan kitaplar için seçme özgürlükleri olduğunda basılı olanı yeğlemektedirler. Onlara göre basılı kitap okumak daha dinlendirici, elverişli (convenient) ve sağlıklı²²¹ bir etkinliktir. Dahası, evinde kitaplık olan gençlerin daha sık bir yayının basılı sürümünü seçtiği görülmüştür. Bununla birlikte, gençler

---

²¹⁷ Joan M. Reitz , “E-Book Reader”, **ODLIS**, (çevrimiçi) https://products.abc-clio.com/ODLIS/odlis_e.aspx#electronicbook , 14.04.2020.

²¹⁸ E. Siegenthaler, P. Wurtz, P.Bergamin ve R. Groner. “Comparing reading processes on e-ink displays and print” , **Displays**, C. 32, Sayı: 5, 2011, s. 268-273.

²¹⁹ Matt Hayler, “Incorporating technology: A phenomenological approach to the study of artefacts and the popular resistance to e-reading”.Doktora Tezi, Exeter. , University of Exeter, 2011, s. (çevrimiçi) <https://ore.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10036/3615/HaylerM.pdf?sequence=2&isAllowed=y> , 14.07.2020.

²²⁰ Chin Ee Loh, Baoqi Sun, “I’d Still Prefer to Read the Hard Copy”: Adolescents’ Print and Digital Reading Habits.”, **Journal of Adolescent & Adult Literacy** C. 62, Sayı: 6, s. 670.

²²¹ Göz hastalıkları, radyasyon etkisi gibi.

interneti kitaplar hakkında bilgi alabilecekleri bir kaynak ve bu bilgileri birbirleriyle paylaşmanın bir sosyalleşme ortamı olarak da görmektedirler.²²²

10. sınıf öğrencilerinin tercih ettikleri cihazları inceleyen bir çalışmada genel olarak e-okuyucu tercih edilmiştir fakat; erkek ve deneyimsiz (okuma alışkanlığı düşük) okuyucuların e-kitap okuyucusu üzerinden okumayı ve hevesli iyi okuyucuların ise basılı kitapları tercih ettiklerini de belirlenmiştir. Yazarlar, e-kitap platformunun isteksiz okuyucuları okumaya motive etmenin bir yolu olabileceğini öne sürmektedirler.²²³ Bu çalışma aynı zamanda erkeklerin de kızlara göre e-okuyucu üzerinden kitap okumaya daha fazla hevesli olduğunu da göstermektedir.²²⁴

Başka bir çalışmada da disleksi sorunu olan okurlar için dijital ortamın geniş olanaklara sahip olduğu ortaya konulmuştur.²²⁵ Buna göre öğrenme zorluğu çeken ve bu nedenle özel ihtiyaçları olan okurlar için dijital ortamın geliştirici okuma olanakları sağladığı da söylenebilir.

Türkiye’de öğrencilerin (9.10.11.12. sınıflar) e-kitap okumaya karşı tutumlarını incelemek amacıyla gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarına göre lise öğrencilerinin çoğu e-kitap okumak için kullanabilecek gereçlere (bilgisayar, laptop, tablet, akıllı telefon gibi) sahip olmalarına karşın e-kitap okumaya dönük tutumları düşüktür. 9. sınıf öğrencileri e-kitap okumaya karşı yüksek bir tutum göstererek diğerlerinden ayrılmaktadırlar.²²⁶ Lise 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin üniversite sınavlarına hazırlanması bu ilgi azlığının nedenlerinden olabilir.

---

²²² Zofia Zasacka, **a.g.e.** , s.109.

²²³ Åse Kristine TveitAnne Mangen , “A joker in the class: Teenage readers”, s. 179 ; Chin Ee Loh, ve Baoqi Sun, **a.g.e.**, s.664.

²²⁴ Åse Kristine Tveit, Anne Mangen, “**A joker in the class: Teenage readers**”, s.182.

²²⁵ Eva Marinus, Michelle Mostard , Eliane Segers, Teresa M. Schubert, Alison Madelaine, Kevin Wheldall, “A Special Font For People With Dyslexia: Does It Work And, If So, Why? Dyslexia” **Wiley Online Library**, C.22 , No:3,2016, s.233–244.

²²⁶ Tuğba ÇELİK ,“Öğrencilerin E-Kitap Okuma Tutumlarının İncelenmesi” **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 10, Sayı: 3, 2015, s. 281.

Ortaokul öğrencileriyle yapılan bir başka çalışmada²²⁷ 7. ve 8. sınıftaki öğrencilerin 6. sınıf öğrencilerine göre teknolojiye olan ilgilerinin daha yüksek olduğunun gözlemlendiğini belirten yazar bu karşılığını, “ortaokulda teknolojiye ve teknolojik gelişmelere ilgi yaş düzeyi arttıkça yükselirken, lise öğrencilerinde yaş düzeyi arttıkça teknolojiye ve teknolojik ürünlere ilginin azaldığını göstermektedir” biçiminde açıklamaktadır.²²⁸

Türkiye’de üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada “dijital yerliler” olarak günümüz öğrencilerinin okuma konusunda hala basılı ortamı tercih ettiklerini göstermektedir.²²⁹ Bir diğer Türkiye kaynaklı bir araştırmada öğretmen adayı üniversite öğrencilerinin basılı kitabı tercih etme sebepleri arasında gözlerini yormaması ve kitaba dokunmayı istemeleri gelmektedir. Öğrenciler dijital ortamda sosyal medyayı kullansalar da kitap okumak için dijital ortamı kullanmayı tercih etmemektedirler.²³⁰ Yine ülkemizdeki üniversite öğrencileri ile yapılan bir başka araştırmada da uzun okuma yapabildikleri daha rahat anladıkları ve hatırladıkları materyal olarak katılımcılar dijital metin veya e-kitap yerine kâğıt metin ya/ya da basılı kitabı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.²³¹

ABD’de yapılan bir başka araştırma ise e-kitap okuma oranlarında 2010-2015 arasında her yaş grubunda bir artış olduğunu göstermektedir. Aynı araştırmanın bir başka bulgusuna göre yaşları 6-17 arasında değişen çocukların yüzde altmış sekizi (% 68), e-kitaplar olmasına rağmen her zaman basılı kitap okumak isteyeceklerini belirtmişlerdir.²³²

---

²²⁷ Sibel Gürbüzöğlü Yalmanlı, Solmaz Aydın, “Ortaokul Öğrencilerinin Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” *Ege Eğitim Dergisi*, C. 15, Sayı:1,2014, S. 133.

²²⁸ A.e., s.136.

²²⁹ Zekeriya Kazancı, a.g.t., s.70

²³⁰ Nilgün Tosun, “A Study on reading printed books or e-books: reason for student teachers preferences”, *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, C. 13, No:1, 2014, s.25.

²³¹ Odabaş, a.g.e. s. 168.

²³² Scholastic. “**Kids and Family Reading Report**”, U.S.A.: Scholastic. <https://www.scholastic.co.uk/readingreport/key-findings>, 2015.

Dolayısıyla bu tercih farklılıklarını daha iyi anlayabilmek için e-kitapların yarar ve sakıncalarını incelemek önemlidir. Ekrandan okuma kâğıt okumaya göre daha farklı yürütülmekte ve yeni okuma becerilerini gerektirmektedir.

2.3.3.1.1 Elektronik Kitabın Yararları

E-kitap okuyucularının yararları arasında, dağıtım, mobil bilgiye erişim, örgütlenme, arama, filtreleme, farklı okuma modlarını destekleme, kolay taşınabilme gibi özellikler sayılabilir.²³³ E-okuyucular, içindekiler tablosu, alan ya da dizinler, dahili ve harici köprüler ile arama, kullanıcı notları ve yer imi gibi zengin gezinme sağlar. Okuyucuların kolaylıkla başlıklar arasında geçiş yapmasına izin verir.²³⁴ Metin geçişini görüntüler ve yüksek sesle okunan sözcükleri tek tek vurgular.²³⁵

Aynı zamanda bireyin acil ulaşılmak istediği bir kitabın içeriğine erişim sağlayarak kütüphaneye gitmek durumunda kalmadan uygun olup olmadığını belirleyerek zamandan tasarruf edilmesini sağlar. Ayrıca geleneksel kitap gibi yer kaplamaz.

Bu yararları sayesinde elektronik kitapların, baskı ve diğer medya arasındaki boşluğu doldurma gücü, gönülsüz okuyucularda okumayı teşvik edebilir. Bununla birlikte taşınabilir özelliğiyle ergenler için daha çekici bir hal almaktadır.²³⁶ Ayrıca çocukların kelimeleri tanıma ve harf bilgisi için, özellikle sayfadaki harfleri tanımakla mücadele eden çocuklar için önemli bir öğretim aracıdır.

2.3.3.1.2 Elektronik Kitapların Sakıncaları

Olumlu tarafları olduğu gibi e-kitabın birtakım olumsuz yönleri de vardır. İlk olarak basılı kitapları okumak, okuyucunun gözlerine zarar vermeyeceğinden kolaydır. Ekranda aşağı-yukarı hareket eden sayfalardaki metni yatay okumaya

---

²³³ Jung-Yu Lai, Chih-Yen Chang , “User attitudes toward dedicated e-book readers for reading: The effects of convenience, compatibility and media richness” **Online Information Review**, C.35, No:4, 2011, S.560

²³⁴ Somipam R. Shimray, Chennupati Keerti, Chennupati K. Ramaiah, “An Overview of Mobile Reading Habits” **Journal of Library & Information Technology**, C.35, No:5, 2015, s.344

²³⁵ Natalia Kucirkova, **a.g.e.**, s. 19.

²³⁶ Sally Maynard, “The Impact of e-Books on Young Children’s Reading Habits”, **Publishing Research Quarterly**, C.26, No:4, s.239.

çalışan okuyucu gözlerini yormakta ve zihinsel işlemleri gerçekleştirmekte zorlanmaktadır. Çünkü zihnimiz ekran metninin parça parça görünmesiyle kaybolan bölümlerdeki bilgileri birleştirmek ve anlamak için daha fazla uğraşmaktadır.²³⁷ Dolayısıyla e-kitap okumanın sakıncalarından biri, zaman içinde gözlerin üzerinde stres yaratması ve yorucu hale gelmesidir. Bu nedenle ekranda okumak, basılı metni okumaktan görsel olarak daha zordur. Çünkü, daha uzun süre göz hareketleri gerektirir ve bu da gözlerdeki nemliliği azaltarak sağlık problemleri yol açar. Bu süreçte okuyucunun üst düzey dikkat, anlama, hatırlama gibi becerilere sahip olması gerekir. Bu duruma çözüm bulmak için bazı e-kitap okuyucu markaları da “e-mürekkep” kullanır ve ekrandaki pikselleri aydınlatmak için ışık kullanmaz. Böylece gözlerinizi ışıktaki değişime göre ayarlamak zorunda değilsiniz, ayrıca ekranın malzemesi cam değil, farklı bir malzeme olduğundan daha az yansıtıcıdır. Ancak göz sağlığı için basılı okumadaki konforu tam olarak sağlayamamıştır.

Yine e-kitap basılı kitabın aksine e-okuyucu ve pil gerektirir. Garanti süreleri vardır. Bu nedenle basılı kitapların okunması bilgi tüketimi için daha uygundur. Çünkü okuyucular, derinlemesine okuma yapabilirler.²³⁸ Bunun yanı sıra ekran okumada çok fazla uyarıcı bulunduğundan okumaya konsantre olmak zorlaşmaktadır. Okuyucuların okuduğunu hatırlama ve anlama oranı azalmıştır. Bu yüzden bireyler basılı okumayı hala tercih etmektedirler.

Basılı okuma ve dijital okuma arasındaki farklar bir yana ikisinin de ortak amacı okuma eylemini gerçekleştirmek ve bireye yararlı olmaktır. Okumanın zamanla ortamı ve türü değişmiştir. İkisinin de artı ve eksileri mevcuttur. Burada asıl önemli nokta bireye okuma alışkanlığını ve okuma kültürünü kazandırmaktır. E-kitap seçeneğinin (ve diğer dijital okumaların) hem tablette hem de akıllı telefonda yaygınlaşması genç okuyuculara aralarından seçim yapabilecekleri daha geniş bir platform sunmaktadır. Bu nedenle tablet ve akıllı telefon tercihlerini de incelemekte yarar vardır.

---

²³⁷ Firdevs GÜNEŞ, “Kâğıttan Ekran Okuma Alanındaki Gelişmeler “ **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.5, Sayı:1, 2016, s. 5.

²³⁸ A.e., s.344.

2.3.3.2 Tablet

Dijital çağın bireyin yaşamına dahil ettiği tablet bilgisayar, kolay taşınabilirliği, kullanılabilirliği ve dikkat çekici uygulama özellikleriyle elektronik kitap, akıllı telefon gibi öğrenme ve okuma için kullanılan popüler aygıtlardandır. Mobil teknolojilerden çok daha büyük ekranlara ve daha zengin tabanlı ara yüzlere sahip tabletler, ekrandan bire bir öğrenme ve okuma için ideal araçlar olarak görülmektedir. Özellikle küçük yaştan itibaren tabletlerle buluşan çocukların ergenlik yaşında da tablete olan aşinalıklarının ne düzeyde olduğu, hangi sıklıkla kullanıldığı ve buradan okuma yapıp yapmadıkları önemli bir sorudur. Dijital yerlilerin okuma performansını/davranışını değerlendirirken tablet kullanımını ve tablete olan aşinalıklarını incelemek gerekmektedir.

Ülkemizde 2010 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından FATİH (Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) Projesi hayata geçmiştir. Bu proje ile eğitimde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması, hedeflenmiş ve bu kapsamda öğrencilere eğitsel içeriklere kolay ulaşabilmeleri için tablet bilgisayarlar dağıtılmıştır.²³⁹

Bu projeye yönelik Duran ve Aytaç bir çalışma yapmıştır. FATİH Pilot Projesi kapsamında hizmet veren üç okulda okuyan 9. sınıf öğrencileri bu çalışmanın örneklemini olarak seçilmiştir. Anket sonuçlarında öğrencilerin internete erişmek için çoğunlukla tablet bilgisayar kullandıkları tespit edilmiştir. Öğrenciler tablet bilgisayarlarda sunulan içeriğin ders kitaplarındaki konuları desteklediğini ve öğretmenlerin onları öğrenme ve öğretme sürecinde tablet bilgisayar kullanmaya teşvik ettiklerini belirtmiştir. Öte yandan tablet bilgisayarların öğrenciler ve öğretmenler arasındaki iletişimi zayıflattığı gözlemlenmiş ve öğrencilerin çoğu, tablet bilgisayar kullanımı ile öğretim sürecinde, daha hızlı ve kolay bir şekilde öğrenmediklerini, konuları anlamakta zorluk çektiklerini, öğrenmenin kalıcı olmadığını söylemişlerdir. Öğrencilerin çoğu, bir süre tablet bilgisayarlarla

---

²³⁹“Fatih Projesi Tablet ROM'ları”, (çevrimiçi) <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/tabletRom.html> , 19.05.2020.

çalıştıklarında baş ağrısı, göz yorgunluğu gibi bazı fiziksel sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.²⁴⁰

Başka bir araştırmada FATİH Projesi kapsamında derslerde bilişim teknolojilerinin kullanılmasına yönelik öğrencilerin ve öğretmenlerin görüşleri sorulmuştur. Araştırmanın sonucunda öğrenciler e-içeriğin derslere olan ilgiyi artırdığını ve daha kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Öğretmenler ise öğrencilerin kendilerinden destek almadıkları için öğrenme-öğretme sürecinin başarısız olduğu görüşündedir.²⁴¹

Tekerek ve diğerleri tarafından 9.sınıf öğrencilerinin tablet bilgisayar kullanımına yönelik tutumları incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin tablet bilgisayarlara ilgisinin olduğu ve tablet bilgisayarı etkin bir şekilde kullandığı görülmüştür. Ancak tablet bilgisayarlara daha verimli kullanma konusunda rehber ihtiyacı duydukları saptanmıştır.²⁴²

Tablet bilgisayarlara ilişkin öğretmen görüşlerini inceleyen araştırmada ise öğretmenler ders sürecini planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında tablet bilgisayarların destek olabileceğine inanmaktadırlar. Bazı öğretmenlerin de öğrencilerin yazılı ve sözlü anlatımlarının, okuma-yazma ve araştırma-inceleme becerilerinin azalacağı, dikkat dağınıklığının artacağını belirttiği görülmüştür. Özellikle kendi kendine öğrenme becerisine sahip olmayan öğrencilerin öğrenmesini olumlu etkilemeyeceği düşüncesinde oldukları görülmüştür.²⁴³

Yukarıda incelenen çalışmalar öğrenci ve öğretmenlerin tablet yönelik tutum ve davranışları ile ilgilidir.

---

²⁴⁰ Muharrem Duran, Tufan Aytaç, "Students' Opinions on the Use of Tablet Computers in Education", **European Journal of Contemporary Education**, C.15, No: 1, 2016, s 73-74.

²⁴¹ Selami Eryılmaz, Şerife Salman, "Fatih Projesi Kapsamında Yer Alan Öğretmen Ve Öğrencilerin Projeden Beklentileri Ve Bilişim Teknolojileri Kullanımına Karşı Algıları", **Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOİR)**, Cilt:2 Sayı:1,2014, s.60-61.

²⁴² Mehmet Tekerek, Tuğba Altan, İsmail Gündüz, "FATİH Projesinde Tablet PC Kullanımına Yönelik Öğrenci Tutumlarının İncelenmesi", **Bilişim Teknolojileri Dergisi**, C: 7,No: 2, 2014, s.25.

²⁴³ Sadegül Akbaba Altun, Ümmühan Avcı Yücel, Esin Ergün, "Öğretmenlerin Tablet Bilgisayarlara Yönelik Görüşleri" **Başkent University Journal of Education**, C:2, No: 2, 2015, s.186

Diğer yandan, literatür incelendiğinde Dündar ve Akçayır ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin tablet bilgisayarlarda ve basılı metinlerde okuma hızlarını ve okuduğunu anlamalarını ayrıntılı olarak incelemiş ve öğrencilerin tablet bilgisayarlarla ilgili görüşlerine yer vermiştir. Sonuçlarda ise oluşturulan iki grup arasında okuma hızı veya okuduğunu anlama açısından anlamlı bir fark olmadığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, bu çalışmada öğrencilerin tablet bilgisayar kullanımı hakkındaki görüşleri önemli ölçüde olumludur. Öğrenciler tablet bilgisayarların, ergonomik ve taşımalarının kolay olması avantajlarına ek olarak, tablet bilgisayarların yatay konuma döndürülerek daha geniş bir okuma alanı sunması, metnin boyutunu ayarlanarak okunabilmesi öğrenciler tabletlerin kullanımını keyifli bulmuşlardır.²⁴⁴

Öte yandan Yuill ve Martin (2016), resimli kitap ile tablette okunan bir kitabı anne-çocuk ilişkisini bilişsel, duygusal ve fiziksel (“etkileşimsel sıcaklık” olarak tabir ettikleri) yönden karşılaştırarak değerlendirmiştir. Etkileşim sıcaklığının tablet okuması için kitap okumasından daha düşük olduğunu belirten yazarlar, kitap ve IPAD arasındaki fiziksel farklılıkların okuma deneyimini etkilediği sonucuna varmıştır.²⁴⁵ Buna karşın, tablet teknolojilerinin sunduğu resimli kitap uygulamaları küçük çocukların okuma alışkanlığı kazanmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Hem genç hem de yaşlı erişkinlerde bir kağıt sayfasına kıyasla tablet bilgisayar ve e-okuyucu üzerinden metin okumasını inceleyen başka bir araştırmanın sonucunda okuma ortamı olarak kitabı elektronik okuma cihazlarına tercih ettiklerini ifade etseler de, daha yaşlı katılımcıların, tablet bilgisayarın arkadan aydınlatmalı ışığı sayesinde metni daha iyi ayırt edebildikleri, daha uzun süre okuma yapabildikleri ortaya çıkmıştır.²⁴⁶ Ergenlerin okuma amaçlı olarak yaygın bir biçimde kullandığı bir başka aygıt ise akıllı telefonlardır.

---

²⁴⁴ Hakan Dündar, Murat Akçayır, “Tablet vs. Paper: The Effect on Learners' Reading Performance” , **International Electronic Journal of Elementary Education**, C:4, NO:3, 2012, s.448

²⁴⁵ N. Yuill, A.F. Martin, “Curling Up With A Good E-Book: Mother-Child Shared Story Reading On Screen Or Paper Affects Embodied Interaction And Warmth”, **Frontiers In Psychology**, C.7, 2016, s. 11.

²⁴⁶ Franziska Kretzschmar, Dominique Pleimling, Jana Hosemann, Stephan Fussel, Ina Bornkessel-Schlesewsky, Matthias Schlewsky, “Subjective Impressions Do Not Mirror Online Reading Effort:

2.3.3.3 Akıllı Telefon

Gençler dijital çağın meydana getirdiği bilgi yığına maruz kalmaktadırlar. Dolayısıyla dijital içerik, etkileşimli ve bilgiye kolay erişim gibi çeşitli yeni olanaklar sunduğundan, gençlerin bilgi arama davranışını değiştirmiştir. Çünkü bu bilgilerin aktarılma şekli, basılı kitaplarda olduğu gibi değildir.²⁴⁷ Gençler akıllı telefonlarını kullanarak değişik okumalar yapmaktadır. Fakat burada gençlerin akıllı telefon kullanımına dayalı ekran okuma davranışının bilinçli bir tercih mi yoksa toplumsal ve ekonomik bir zorunluluktan mı kaynaklandığının da yanıtlanması gerekmektedir. Buna göre gençlerin okuma aracı tercihlerinin sahiplik ve maliyet gibi pratik konularla da bağlantılı olacağı ileri sürülebilir ya da araştırmaya değerdir.

Daha önce başka bir bağlamda belirtildiği gibi ülkemizde yapılan yeni tarihli (2019) bir okuma araştırmasının sonuçlarına göre insanların büyük çoğunluğu (%72) dijital ekrandan (tablet, kindle (e-kitap okuyucu), bilgisayar ya da telefon) hiç kitap okumadıklarını belirtmiştir. Türkiye’de elektronik kitap okuma cihazı sahipliği ise % 2’de kalırken akıllı telefon ve mobil internet paketli akıllı telefon sahipliği diğer cihaz sahipliklerinden (tüm gruplar arasında) en yüksek olanıdır.²⁴⁸

Buna göre Türkiye’deki gençler çoğunlukla akıllı telefon üzerinden ekran okuması yapmaktadır denilebilir. Maden ve Maden’in araştırması da bunu desteklemektedir: Bu araştırmaya göre örnekleme dahil öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (% 87,1) cep telefonlarından internete bağlanmaktadır ve öğrenciler ekran okumaya yönelik (1-5 aralığında) 2,85 düzeyinde bir ortalama ya yani orta düzeyde bir tutuma sahiptir.²⁴⁹

Türkiye gibi gelişmekte bir ülke olan Meksika’da da sosyal medya uygulamaları yanında internetin sunduğu oyunlar, video izleme, ödev yapma, araştırma yapma, bilgi edinme gibi ihtiyaçlarının hepsini cep telefonları aracılığıyla

---

Concurrent EEG-Eyetracking Evidence from the Reading of Books and Digital Media”, **Plos One**, C:8, No:2, 2013, s. 9-10.

²⁴⁷ Elsa Margarita, **a.g.m.**, s 138

²⁴⁸ “Türkiye Okuma kültürü Araştırma Raporu”, (çevrimiçi) <http://okuyayplatformu.com/wpcontent/uploads/2020/02/okuma-kulturu-arastirmasi.pdf> , s.47. 2019. 17.08.2020.

²⁴⁹ Sedat Maden, Aslı Maden, “Ortaöğretim Öğrencilerinin Ekran Okumaya Yönelik Tutumları”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C.5, No:3, 2016, s.1312-1313.

gidermektedirler. Ayrıca mobil cihazların daha fazla tercih edildiği düşünüldüğünde mobil ekrandan üretilen mavi ışığın, uykuya neden olan melatonin hormonunun üretimini baskılaması, performans, sağlık ve güvenlik üzerinde etkili olan günlük çalışmayı bozan uyku eksikliğine neden olmaktadır.²⁵⁰ Bu durum gençlerin zihinsel ve bedensel gelişimini olumsuz yönde etkiler.

Çin'de üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada akıllı telefonlardaki okuma davranışının masaüstü veya dizüstü bilgisayarlarda okumaktan önemli ölçüde farklı olduğu bulunmuştur. Akıllı telefonlarda daha fazla tarama ve gözden geçirme biçiminde bir teknik kullanıldığı, daha az seçici, daha az derinlemesine ve daha az konsantre okuma davranışının ortaya çıktığı görülmüştür. Kullanıcıların, çok çeşitli ve öngörülemeyen yerlerde veya toplu taşıma sırasında mobil bilgilerle etkileşime girdikleri de belirlenmiştir.²⁵¹

Dijital okuma bölümünde belirtildiği gibi dijital okumanın kapsamı web siteleri, internet siteleri, haber siteleri, sosyal medya uygulamaları, bloglar, dijital kitap uygulamaları gibi tüm ekran okumalarını içerir. Öte yandan yukarıda da belirtildiği gibi akıllı telefonların yaygın kullanımı hem çocuklar hem de ergenler için sosyal medya uygulamalarının artmasına neden olmuş, Wattpad uygulaması gibi kitap okumak için yeni platformlar ortaya çıkmıştır. Tüm akıllı telefonlardan indirilebilen Wattpad uygulaması binlerce okuyucunun ücretsiz olarak erişebildiği kişisel yayıncılık platformudur. Bu bağlamda ülkemizde de son dönemlerde ergenler tarafından oldukça sık kullanılan - uygulama olan Wattpad, okuyucunun yorum yapabildiği, yazarla iletişim halinde olabildiği ve sunulan veriyi paylaşma olanağının olduğu interaktif bir okuma türüdür. Özellikle ergenlerin dijital çağda okuma alışkanlığını araştırma noktasında hem sosyal medya hem de Wattpad büyük rol oynamaktadır.

---

²⁵⁰ Somipam R. Shimray, Chennupati Keerti, Chennupati K. Ramaiah, **a.g.e.** , s.349ş

²⁵¹ Ziming Liu, “: "Reading on the move: A study of reading behavior of undergraduate smartphone users in China", **Library & Information Science Research**, C:38, No:3, 2016, s.237.

2.3.3.4 Sosyal Medya

Sosyal medyanın başlı başına bir medya olup olmadığı bir tartışma konusudur; fakat gençler sosyal medya uygulamaları ile okuma ve yazma edimi içine girmektedirler. Bu nedenle onlara okuma ve yazma olanağı sunan bu medya ile ilgili araştırmalara burada kısaca yer verilmiştir.

Web 2.0 teknolojilerinin gelişimiyle birlikte günümüzde bloglar, microbloglar, içerik paylaşım siteleri, sosyal ağlar gibi ortamlar genel adıyla sosyal medya olarak adlandırılmaktadır.²⁵² Modern çağda gençler, arkadaşlarıyla birbirlerinden haber alma, birbirlerine ev ödevlerini gönderme, okul etkinlikleri hakkında bilgi paylaşma gibi konuları sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda elektronik cihazların sunduğu Twitter, Instagram, Facebook, Line, BBM, Whatsapp, SnapChat gibi sosyal medya uygulamaları kullanılmaktadır.²⁵³

Yapılan bir araştırmada öğrencilere sosyal medyada ne amaçla ne kadar zaman harcadıkları sorulmuştur. %94'ü video izlemek, %93'ü arkadaşları ve ailesiyle iletişim kurmak, %81 haber almak için kullandıklarını söylemişlerdir. Aynı zamanda öğrencilere sosyal medyadaki kütüphaneleri takip etme olasılıkları sorulmuş, % 57'si kütüphaneleri takip etme olasılıklarının yüksek olduğunu dile getirmişlerdir.²⁵⁴

Bir başka araştırmada interneti sık kullanan lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıklarının yüksek olduğu ve bu ortamdan daha fazla duygusal destek aldıkları, ortaya çıkmıştır.²⁵⁵ Gençlerin sosyal medyayı kullanım amaçlarına bakıldığında ise, eğlence, iletişim, gündem takibi, mesajlaşma ve özgür zaman değerlendirme gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bilgiye erişim ve bilgi paylaşımı gibi sosyal medyanın

---

²⁵² Ferhat Süleyman Argın, “Ortaokul Ve Lise Öğrencilerinin Sosyal Medyaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Çekmeköy Örneği).” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.1.

²⁵³ Akhirul Aminulloh; Dewi, Sulih Indra, “A Model Of Media Literacy Education To Prevent The Negative Effect From Television Programmes For Teenagers”, **International Journal of Communication Research**, 2019, s.45

²⁵⁴ H. Howard, S. Huber, L.Carter, and Elizabeth Moore. “Academic Libraries on Social Media: Finding the Students and the Information They Want”, **Information Technology And Libraries**, C.37, No :1, 2018, s.12.

²⁵⁵ Levent Deniz , Ercan Gürültü, “Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılıkları” , **Kastamonu Education Journal**, C.26, No:2, 2018, s.366.

kişisel gelişimi destekleyici kullanım amaçlarının ise daha düşük düzeyde kaldığı tespit edilmiştir.²⁵⁶

Öte yandan sosyal medya, içeriği kullanıcı tarafından oluşturulduğundan, kullanıcılar hem bilgi arayan hem de bilgiyi oluşturan konumundadır. Sosyal medya uygulamalarının çoğunda bilgi yalnızca metin olarak değil, görselliğin ön planda olduğu video ve ses barındıran özelliktedir. Bu noktada sosyal medyada gençler, paylaşılan videodaki bilgiyi, bir görselde bulunan özlü sözlerin kime ait olduğunu merak etmiş ve araştırmaya yönelmiştir. Türkiye Okuma Kültürü Araştırması Raporuna göre sosyal medya kullananların daha fazla kitap okuduğu ortaya çıkmış hatta gençlerin yalnızca görsele önem vermediği sonucuna ulaşılmıştır.²⁵⁷ Aynı zamanda geleneksel medyada kitap tanıtımları daha çok gazetelerde, dergilerde, gazetelerin kitap eklerinde yapılmakta olup kişinin kendi takibini gerektirmektedir. sosyal medya sayesinde yayın evlerinin hazırlamış olduğu tanıtımlar, kitap okuma alışkanlığı olmayan birisinin önüne dahi düşebilmektedir. Sadece ismini ya da kapak resmini beğendiği için merak edip kitabı okuyan kişiler de olabilmektedir.²⁵⁸ Sosyal medya kapsamlı bir şekilde okumaya teşvik edici görünse de kullanılan yazı dilini çeşitlendirmiştir. Öyle ki sosyal medyada kelimeler bazı harfler eksik olarak yazılmaya başlamıştır. Örneğin “Selam yerine slm, Merhaba yerine mrb, vb.” gibi sesli harfleri yutan kısaltmalar kullanılmaktadır. Hatta bazen kelimeler yerini emoji denilen objelere bırakmaktadır. Eskinin piktogramları yeniden yaşama dönmekte ve kolay anlaşılabilirliğin bir parçası olmaktadır. Böylece sosyal medya uygulamalarına ait yeni bir dil oluşturmuştur. Aslında gençlerin çoğu ne zaman nasıl yazacaklarını bilseler de ortam kısaltmayı gerektirdiği için bu şekilde yazmaya başlamıştır. Okuma kadar yazma da dijital ortamda farklılaşmaktadır.

---

²⁵⁶ Mehmet Fatih Çömlekçi, Oğuz Başol, “Gençlerin Sosyal Medya Kullanım Amaçları İle Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisinin İncelenmesi”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.17, No:4, 2019, s.183.

²⁵⁷ “Türkiye Okuma Kültürü Araştırması Raporu” (çevrimiçi) <http://okyayplatformu.com/wp-content/uploads/2020/02/okuma-kulturu-arastirmasi.pdf>, s.46. 2019., 17.08.2020

²⁵⁸ “Sosyal Medyanın Kitap Okumaya Etkisi”, (çevrimiçi) <https://alaattincagil.com/genel/sosyal-medyanin-kitap-okumaya-etkisi/>, 10.09.2020.

Bunun yanısıra Apple cihazlarının sunduğu dijital kitap sağlayıcıları ve yine Wattpad gibi kitap okuma platformları gençlerin okuma oranını artıracak sosyal medya uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.3.5 Wattpad Platformu

Wattpad dijital ortamda oluşturulan bir okuma ve yazma platformudur. 11 ile 18 yaş aralığındaki gençleri okumaya, yazmaya hatta video oluşturma, afiş hazırlama gibi programları öğrenme noktasında bilinçlendirmeye yönelten Wattpad uygulamasının diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de kullanımı yaygınlaşmıştır. Bu nedenle özellikle ergenlerin okuma ve yazma alışkanlığının dijital ekran üzerinden sürdürülmesinde rol oynayan Wattpad uygulamasına değinmek gereklidir.

Kanada’da 2006 yılında kurulan Wattpad, her yaştan insanın roman veya hikâyelerini yayınladığı, ücretsiz olarak erişilen kitap okuma ve yazma platformudur. Wattpad’in kurucularından Allen Lau, Wattpad’i “sadece bir yazım platformu değil, aslında yazılı ve kitap odaklı bir sosyal medya ağı” olarak tanıtmaktadır. Öyle ki Wattpad kullanıcılarının birbirleriyle sohbet etme olanağı bulması, okurların paylaşılan hikâyelere yorum yapabilmesi ve oy verebilmesi Lau’nun sözlerini desteklemektedir. Wattpad’in okur ve yazarları internet aracılığıyla web sitesine ya da uygulamasına kolaylıkla bağlanabilir. Aynı zamanda Wattpad uygulaması, bilgisayara olduğu gibi tabletlere ve telefonlara da indirilebilir. Daha önce indirilen kitaplar çevrimdışıyken de okunabilmektedir. Wattpad’e üye olmak isteyen kullanıcılar mail, facebook ve twitter hesaplarıyla kayıt olabilirler. Wattpad’in ana sayfasında “Keşfet”, “Oluştur” ve “Topluluk” isimli üç bölüm vardır. “Keşfet” bölümünde hikaye türleri başlıklara göre (aksiyon, bilim kurgu, fantastik, genç kurgu, romantik vb.) ayrılmakta ve okuyucu zevkine göre o türe ait kitaplara erişebilmektedir.²⁵⁹

Allen Lau Wattpad’in vizyonunu “dünyada her yerde olmak ve insanları daha çok okuma ve yazma konusunda teşvik etmek, eğitim sektörüne yardım etmek için

---

²⁵⁹ Cihan Cayhan, “Ortaokul Öğrencilerinin Wattpad Uygulaması Kullanımı İle Okuma ve Yazma Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Siirt:Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.40-41.

harika bir yol" olarak belirtmiştir.²⁶⁰ Öyle ki dünyada kullanıcı sayısı açısından ABD ve Filipinler'den sonra Türkiye üyelikte üçüncü sırada gelmektedir. Türkiye'deki Wattpad kullanım verilerine bakıldığında kullanıcı sayısının 4 milyon olduğu ve yüz binin üzerinde de içerik üreten kullanıcısının bulunduğu tespit edilmiştir.²⁶¹ Aynı zamanda kullanıcıların büyük bir bölümünün 30 yaşın altında olduğu kadın kullanıcılarının erkek kullanıcılara oranla sayılarının daha fazla olduğu görülmüştür. Kullanıcıların %90'ının akıllı telefon aracılığıyla Wattpad'e bağlantı sağladığı saptanmıştır. Wattpad'de yedi milyonu aşan özgün Türkçe hikâyenin yer aldığı görülmektedir.²⁶² Dolayısıyla geleneksel anlamdaki okuma ve yazma becerilerinin Wattpad gibi dijital ortamdaki e-kitaplara kaymakta olduğu da söylenebilir.

Yazar ve yayınevlerinin Wattpad hakkında görüşleri incelendiğinde bir kısmı uygulamaya temkinli yaklaşılması gerektiğini belirtirken bir kısmı da uygulamanın okuma alışkanlığını geliştireceği ve yazma konusunda ilham verici yazarların ortaya çıkacağı bir platform olarak değerlendirmektedir. Aynı zamanda bu ortamın sunduğu özgürlükle ergenlerin kendilerini daha iyi ifade edebileceği, geliştirebileceği okuma ve yazma noktasında cesaretlendirdiğini belirtmişlerdir.²⁶³ Nitekim ortaokul öğrencileriyle yapılan bir anket çalışmasında Wattpad uygulamasına karşı öğrencilerin görüşleri olumludur. Öğrenciler Wattpad'i her şeyden uzaklaşıp rahat hissettikleri bir yer olarak, kendilerini rahatça ifade edebilecekleri bir mekan olarak dile getirmektedirler.²⁶⁴

Wattpad'e temkinli yaklaşanların eleştirme sebepleri ise roman veya hikâyelerin kahramanlarının sigara ve alkol bağımlısı olması, antisosyal davranışlarda bulunmaları, cinsel şiddete eğilimlerinin olması, hiçbir kurala uymamaları, düzensiz alışkanlıklara sahip olmaları gibi olumsuz özelliklerinden

²⁶⁰ Edward Nawotka, "Will Wattpad Attract a Billion Users? CEO says "Easy", (çevrimiçi) <https://publishingperspectives.com/2015/07/will-wattpad-attract-a-billion-users-ceo-says-easy/> , 2015, 10 Mayıs 2020.

²⁶¹ Duygu Neşeli, Kübra Güran Yiğitbaşı, "Türkiye'de Yayınevleri Tarafından Yayınlanan Wattpad Kitapları Üzerine Bir Araştırma", **Yeni Medya Elektronik Dergi**, C.4, S.1, 2020, s.12.

²⁶² Cayhan, **a.g.e.**, s.39.

²⁶³ **A.e.**, s.47-48.

²⁶⁴ Mazhar Bal, "Reading and Writing Experiences of Middle School Students in the Digital Age: Wattpad Sample", **International Journal of Education and Literacy Studies** , 2018, s.93-94.

ötürü ergenlik döneminde kendi benliklerini bulma noktasında sıkıntı yaşayan gençleri yanlış davranışlara özendirebileceği yönündedir.²⁶⁵

Wattpad ile gençlerin riskli davranışları arasındaki ilişkiyi araştıran lise öğrencileriyle yapılan anket çalışmasında psikolojik sorunları olduğunu ve psikolojik yardım aldıklarını belirten gençler arasında Wattpad uygulamasının daha yaygın kullanıldığı ortaya çıkmıştır.²⁶⁶

Literatürde Wattpad ile ilgili olumlu ya da olumsuz ortak bir karar verilememişken bu tezde asıl üzerinde durulan konu ergenlerin okuma ortamı tercihidir. Bazı ergenlere göre basılı kitap okumak daha zevkliken bazıları ise Wattpad gibi uygulamalar sayesinde dijital okuma yapmayı tercih etmektedirler. Hatta geleneksel okuma alışkanlığı edinmemiş ergenler Wattpad ya da diğer kitap okuma uygulamaları sayesinde dijital okuma alışkanlığı edinmiş olabilirler. Bunun yanı sıra Wattpad uygulamasında okuduğu kitabın basılı halini almak isteyen ergenlerde olabilir. Bu durumla ilgili olarak Wattpad okurları üzerinde yapılan bir araştırmada katılımcıların Wattpad'deki hikayeleri basılı olarak okumayı tercih etme oranı %47,2, Wattpad'de yazılan kitapların basılmasını isteyenlerin oranı %63,2, Wattpad'den basılmış olan kitapları alanların oranı %81,1 ve son olarak Wattpad'de yazılan kitapların daha fazla basılmasını isteyenlerin oranı ise %63,2'dir. Bu durum gençler için dijital okuma yapmak cazip görünse de geleneksel okuma alışkanlığından vazgeçemediğinin bir göstergesi olduğu söylenebilir.²⁶⁷

Bu noktada ergenlerin okuma alışkanlığını dijitalde devam ettirebilmek adına kütüphaneler önemli bir misyon edilmelidir. Özellikle gençlere Wattpad kitaplarının basılı nüshalarını ücretsiz olarak halk kütüphanelerinden erişebilecekleri bilgisi verilmelidir. Halk kütüphaneleri gençlerin okuma anlamında dijital ve basılıyı ortak

---

²⁶⁵ Cayhan a.g.e., s 47.

²⁶⁶ Zöhre Kaya,Selim Fırat Kaya,Ayşenur Sağun, Kübra Şen Koç, "The Analysis of Risk Behaviour Tendencies of Teenagers According to the Use of Wattpad and Some Socio-Demographic Variables" , **International Journal of Progressive Education** , C.15, No:6 ,2019, s.13.

²⁶⁷ Sinem Pala, "Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Yeni Bir Yazın Alanı: Wattpad", (çevrimiçi) https://www.academia.edu/35978151/Edebiyat_Sosyolojisi_Ba%C4%9Flamında_Yeni_Bir_Yaz%C4%B1n_Alan%C4%B1_Wattpad_docx , s.4.

noktada yakalamaları açısından bu fırsatı iyi değerlendirmeli ve halk kütüphanelerinde bu kitapların kaçına ulaşabildiklerinin tespitini iyi yapmalıdır.

Wattpad ergenleri, toplu bir biçimde okuma (ve yazma) davranışı geliştirmeye teşvik etmekte aynı zamanda okumada yaşlılarından öneri alma, öneri verme vb. bir işbirliği ortamı sunmaktadır. Gençler yaşlılarıyla kitap üzerinden bir sosyalleşme yaşamaktadırlar.

2.3.4 Aynı Anda Birden Fazla İş Yapma (Multitasking) ve Öğrenme

Dijital ortam aynı anda birden fazla iş yapabilmeyi (multitasking) olanaklı kılmaktadır. Okuma sırasında başka bir iş yapabilmek; yeni bir konu ya da sorun değildir. Örneğin, TV izlerken ya da radyo dinlerken de okuma yapılabilmektedir; ancak çevrimiçi ortam bu konuya yeni boyutlar eklemiş görünmektedir. Çünkü insanların birbirleriyle ve dijital diğer etkinliklerle bu kadar bağlantılı olmaları aynı anda tek bir işle ilgilenmelerini neredeyse engelleyecek boyuta ulaşmıştır.²⁶⁸

Çevrimiçi ortamda aynı anda birden fazla iş yapabilme farklı biçimlerde gerçekleşebilmektedir. Örneğin, dijital ortamda birçok insan aynı uygulamada (ya da farklı uygulamalarda) birden fazla pencere açabildiği gibi, bazen de aynı anda farklı görevlerle ilgili birkaç uygulamaya katılabilmektedirler. Okurların örneğin basılı metin ve farklı dijital cihazlar arasında / farklı ortamlar arasında geçiş yapması da ender değildir.²⁶⁹

Birkaç araştırma, aynı anda birden fazla iş yapmanın okunan metni anlamayı etkilemediğini fakat öğrencilerin okuma sürelerini arttırdığı göstermiştir.²⁷⁰ Rubinstein ve arkadaşları ise iki görev arasında geçiş yaparak çalışanların tek bir

---

²⁶⁸ Liu, **a.g.e.**, 2012, s. 91.

²⁶⁹ Ladislao Salmeron, Helge I. Stromso, Yvonne Kammerer, Marc Stadtler, Paul Van Den Broek. **Comprehension Processes In Digital Reading. Learning To Read In A Digital World** .Ed. Mirit Barzillai, Jenny Thomson, Sascha Schroeder And Paul Van Den Broek. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2018, s.100.

²⁷⁰ Kaveri Subrahmanyam, Minas Michikyan, Christine Clemmons, Rogelio Carrillo, Yalda T. Uhls, Patricia M. Greenfield, "Learning From Paper, Learning From Screens: Impact Of Screen Reading And Multitasking Conditions On Reading And Writing Among College Students", **International Journal Of Cyber Behavior, Psychology And Learning**, C.3,No:4, 2013, s.23.

göreve konsantre olmalarına kıyasla % 50 daha fazla zaman harcadıklarını göstermişlerdir.²⁷¹

Yapılan bir okuma araştırmasına katılan bir kişi “çevrimiçi okurken dikkatimin kesinlikle azaldığını itiraf etmeliyim. ... bu sırada hem futbol skorlarımı ve hisse senedi fiyatlarını kontrol ettim, hem de favori haber sitelerinde sörf yaptım ve yanıt beklediğim bir kişiden gelen e-postanın sesini dinledim”²⁷² demektedir.

Ayrıca dijital ortamın öğrenme konusundaki etkileri de literatürde tartışılmaktadır. Raab, 2007 yılında yapılan ve ergenlik döneminde sık sık televizyon izlemenin dikkat eksikliklerine neden olduğunu gösteren bir çalışmaya gönderme yapar; bunun yeni teknolojilerin ortalama dikkat süresine ve bir blog girişinden daha uzun bir şey okuma yeteneğine etkisinin ne olduğu konusunda da bir uyarı olduğunu belirtir.²⁷³ Ayrıca, çeşitli çalışmalar yapılan işi değiştirmenin öğrenmeyi bozma eğiliminde olduğunu göstermektedir.²⁷⁴ Fakat bu konuda daha fazla araştırmaya gerek vardır.

2.3.5 Teknolojik İlerleme ve Geleneksel Bağlılıklar

Araştırmalar, tüm teknolojik gelişmelere karşın hala insanların basılı ortama geleneksel bir bağlılık duyduklarını göstermektedir. Bu bağlılık basılı ortamın özellikle de kitabın bazı özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, basılı kitap, fiziksel ve işlevsel olarak üniter / bölünmez bir nesnedir ve içerik ile materyalin ayrılmaz bir bütün olduğu eşsiz bir tasarıma sahiptir.²⁷⁵ Bu sağlam üniter yapı, içeriğin değişmesini engellediği gibi insanın dokunma hatta koku alma duyularına da seslenmektedir.

²⁷¹Joshua S. Rubinstein, David E. Meyer , Jeffrey E. Evans, “Executive Control Of Cognitive Processes In Task Switching”, **Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance**, C.27, No:4, 2001, s. 766, ; Liu, “**Digital Reading....**”, 2012, s.90.

²⁷² Liu, “**Digital Reading....**”, 2012, s.90.

²⁷³ Ralph Raab, “Books And Literacy In The Digital Age.” **American Libraries**, (çevrimiçi) <http://Americanlibrariesmagazine.Org/Features/07132010/Books-And-Literacydigital-Age.>, 2010,22.06.2020 ;Liu, “**Digital Reading....**”, 2012, s.91.

²⁷⁴ Paul A. Kirschner A & Jeroen J.G. Van Merriënboer , “Do Learners Really Know Best? Urban Legends In Education” , **Educational Psychologist**, C.48, No:3, 2013, s.169–183

²⁷⁵ Anne Mangen , “Hypertext Fiction Reading: Haptics And Immersion”, **Journal Of Research In Reading**, C:31, No:4, 2008, S.406.

Özellikle özgür zaman amaçlı okumalar için e-kitapların kullanılmasındaki isteksizliğin en azından kısmen “dokunsal uyumsuzluk” (haptic²⁷⁶ dissonance olarak ifade edilen bir kavramla açıklanabileceği öne sürülmüştür.²⁷⁷ “Dokunsal uyumsuzluk”, okuma sırasında beklenen ve tercih edilen deneyime göre bir şeyin eksik olduğu hissini ifade eder. Bu deneyim, özellikle dokunsal ve dokunsal geri bildirimle ilgili olarak, bir kitabı okumanın duysal olarak nasıl yapıldığı üzerine kuruludur. Bir Kindle veya iPad'de okurken bu tür geri bildirimlerdeki farklılıklar nedeniyle, okuyucular, kitabı ellerinde tutma, sayfalarla uğraşma vb. dokunma hissini eksik olduğunu bildirmektedirler.²⁷⁸ Kişi yalnızca kitabı tutarken değil; sayfaları çevirip ilerlerken de dokunma duyusunun ve ilerleme hissini tadını sürmekte²⁷⁹ buna eşlik eden kağıdın kokusu da bazı gençlerin kitabı tercih etmesine neden olmaktadır.²⁸⁰ Liu bunlara “sahip olmayı” da eklemektedir.²⁸¹

İçerik ile materyalin ayrılmaz bir bütün olduğu basılı kitabın aksine dijital metin fiziksel olarak hissedilemez. Elbette dijital metnin okunduğu bir bilgisayar ya da akıllı telefon ekranı ya da bir e-kitap okuyucusu vardır. Fakat içeriği temsil eden kitap gibi fiziksel bir ürün / nesne yoktur. Her dijital metinden değişmezlik beklenmediği gibi; üzerinde sayfa numaraları da olmadığı için daha çok aşağı doğru ilerleyen adeta bir akma / akış hali vardır. Bu akış, kaydırma ya da tıklama ile sürüp gitmektedir. Mangen, kaydırma ve tıklamayı dikkati bölen ve anlama üzerinde olumsuz etki yapan özellikler olarak değerlendirir.²⁸² Çünkü kaydırarak ilerleme daha çok tarama ya da gözden geçirme biçimindeki yüzeysel bir okumaya yol açabilmektedir.

Buna göre kitabın fiziksel yapısı okuyucunun bir metinle daha fazla meşgul olmasına yol açarken dijital ortam özellikle okuyucunun metne daha az odaklanmasına ve yüzeysel bir okuma yapmasına yol açıyor gibidir.

---

²⁷⁶ Yunanca *haptain*.

²⁷⁷ Åse Kristine Tveit, Anne Mangen, “A joker in the class: Teenage readers”, s.183

²⁷⁸ A.e., s.183

²⁷⁹ Evans, E. “Learning From High School Students’ Experiences Of Reading E-Books And Printed Books.”, *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, C:61, No:3, 2017, s.311–318.

²⁸⁰ Zekeriya Kazancı, a.g.t., s.52.

²⁸¹ Liu, “Digital Reading....”, 2012, s.91.

²⁸² Anne Mangen, “Hypertext Fiction Reading ....., 2008, s.405

Basılı kitaba yönelik bu geleneksel bağıllık yeni teknolojik aletlerin basılı kitaba öykünmesine de neden olmaktadır. Örneğin e-kitap okuyucularının yazılımlarına sayfaların numaralandırılmasını ve sağdan sola sayfa çevirerek ilerlemeyi olanaklı kılan özellikler eklenmiştir. Böylece sayfalara kolayca ve tekrar tekrar dönmek kolaylaşmakta; not alma, belirli yerlerin altını çizme -highlight- gibi ek donanımlarla ürünün daha kaliteli bir okuma deneyimi sağlamasının da yolları aranmaktadır. Ayrıca yüzlerce e-kitap tek bir okuyucuda taşınabilmektedir.

Teknolojinin sürekli olarak geliştiği de yadsınamaz bir gerçektir. Teknoloji bize artık yeni bir kitap, okuma ve yazma türü sunmaktadır.²⁸³ Teknolojiyi çevrimiçi ortamda okuma kalitemize zarar verdiği için reddetmek yerine, potansiyeli benimsenmeli ve teknolojik ilerlemelerin teknik anlamda sorunları daha da azaltması beklenmelidir.²⁸⁴ Ayrıca çocukların ve gençlerin dijital okuma ortamından en üst seviyede yarar sağlamaları için gerekli eğitimler verilerek yetiştirilmeleri sağlanmalıdır.

2.4 Dijital Okuma ve Halk Kütüphanelerinin Rolü

Kütüphaneler, çocukların ve gençlerin eğitimsel gelişiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Dil becerilerinin ve okuma alışkanlıklarının gelişmesinde ailenin önemi büyüktür; ancak ailesinden bu desteği bulamayan çocuklar ve gençler için destekleyici bir okul ve kütüphane ortamı bu açıklarını kolayca gidermelerine fırsat ve olanak tanır. Dolayısıyla kütüphane, bireyin ve toplumun değerlerinin ve tutumlarının aşılmasını sağlar, dünyayı anlamak için zihni eğitir. Ayrıca bireyin yaşaması ve toplumun gelişimine katkıda bulunması için uygun beceri, toplumsal yetenek ve yeterlilik ortamı sunar. Okulların öğrencilere okuryazarlık, aritmetik ve iletişim sağladığı gibi, kütüphaneler de çocuğun değerlerini, tutumlarını ve takdirini geliştiren bir okuma kültürünün tanıtımının yanı sıra, eğitimi tamamlamak için eleştirel, yansıtıcı, bağımsız düşünme ve yaratıcılık geliştirebilecek kaynaklar sağlamalıdır.²⁸⁵

²⁸³ Liu, “Reading Behaviour.....”, 2005, s. 701.

²⁸⁴ Liu, “Digital Reading.....”, 2012, s.92.

²⁸⁵ Aina, A., J. Ogungbeni, J. Adigun, and T. Ogundipe, “Poor Reading Habits Among Nigerians: The Role of Libraries.”, **Library Philosophy and Practice**, (çevrimiçi)

Bu bağlamda halka açık ve kolay ulaşılabilen, hangi toplumsal sınıftan veya yaştan olursa olsun halk üzerinde hiçbir baskı yapmadan hizmet veren halk kütüphaneleri ayrıca önem teşkil eder.²⁸⁶ Çünkü halk kütüphanelerinin temel amacı okumanın önemi konusunda farkındalık yaratma ve bilgiye eşit erişim sağlanmasına etkin bir şekilde katkıda bulunmaktır. Aynı zamanda bireylerin çeşitli seviyelerde öğrenmesine, çalışmasına, araştırma yapmasına ve okudukları hikayelerden zevk almasına yardımcı olma amacı da vardır.²⁸⁷

Bununla birlikte dijital çağın etkisiyle kullanıcıların kütüphane kullanımı da dahil olmak üzere her türlü hizmet hızlı, teknoloji tabanlı olarak dönüşmektedir. Özellikle halk kütüphaneleri için çocuk ve gençlerin okuma alışkanlığına sahip, bilgi okuryazarı olarak yetiştirmelerine katkı sağlamak dijital ortamda da devam eden bir sorumluluktur. Bu sorumluluk bir grup AB üye devletinin uzmanlarının 2016 raporunda desteklenir. Rapora göre kütüphanelerde, e-kitapların ve dijital sesli kitapların e-ödünç verilmesinin geliştirilmesi, kamuya açık bilgi için dijital kanalların kullanılması ve eğitici ve kültürel içerikler sunan sanal ve etkileşimli ağ hizmetleri geliştirerek dijital ortamda okumanın teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁸⁸

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın (ABAD) yakın tarihli bir kararı, e-ödünç vermeyi (yani halk kütüphaneleri tarafından e-kitapların ödünç verilmesi) fiziksel kitapların ödünç verilmesiyle eşit bir zemine oturtmuştur. Örneğin İngiltere’de Halka Ödünç Kitap Verme Hakkı (The Public Lending Right) yazarların ve diğer hak sahiplerinin kitaplarının halk ve diğer kütüphaneler tarafından ücretsiz olarak ödünç alınması sürecinde devletten ödeme almasına izin veren haktır. Bu düzenlemenin e-kitapların yanı sıra e-sesli kitapları da içerecek şekilde genişletilmesi vurgulanmıştır. Bu durum yazarların finansal olarak tazmin

---

<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1560&context=libphilprac> , 2011, 12.04.2020

²⁸⁶ Meral Alpay, **a.g.e.**, s. 192.

²⁸⁷ “The Role of Public Libraries in a World of Digital Reading” (çevrimiçi) <https://daisy.org/news-events/articles/the-role-of-public-libraries-in-a-world-of-digital-reading/> 20.04.2020.

²⁸⁸ Justyna Deszcz-Tryhubczak* & Frank Huysmans, “Reading And Digital Media European Perspectives”, **Learning To Read In A Digital World**, C:17, 2018, S.20.

edilebileceği anlamına gelir ve potansiyel olarak kütüphaneler aracılığıyla dijital okumaya olumlu bir itici güç verebilir.²⁸⁹

Gelişen teknoloji sadece kütüphaneyi değiştirmemiş derme oluşturmada, hizmet sunuş şekillerinde, teknik hizmetlerde, kütüphane binalarında, kütüphanecilerin sahip olması gereken niteliklerde önemli değişiklikler yaratmıştır.²⁹⁰ Genç kullanıcılara yönelik elektronik hizmetler, halk kütüphanelerinin hizmet stratejilerinin temel parçası olmalıdır.

2.4.1 Mekan Olarak Dönüşen Halk Kütüphanesi

Dijital devrimle beraber okuyucuların kafasındaki kütüphane anlayışı da değişmiştir. Artık kütüphaneler yalnızca kitap ve türevlerini barındıran bir alan olmaktan çok daha ötesine ulaşmıştır. Önceden kütüphaneler sahip olduğu basılı bir bilgi kaynağını kullanıma sunduğunda aynı anda bu kaynaktan yalnızca bir kişi yararlanabilmekte ve yalnızca kütüphaneye giderek erişebilmekteydi. Ama şimdi aynı kaynak dijital ortamda sunulduğunda bu kaynağa erişimdeki zaman ve mekan sınırları ortadan kalkmakta ve aynı anda birden fazla kullanıcı yararlanabilmektedir.

Halk kütüphaneleri ödünç verme işleminin ve bina içinde bilgisayarlar aracılığıyla erişim hizmetlerinin yanı sıra uzaktan da erişilebilen bilgi kaynaklarını ve ilgili hizmetlerini sunan yerler olarak görülmeye başlanmıştır.²⁹¹ Dolayısıyla halk kütüphaneleri sadece geleneksel ortamdaki öğrenenlere değil elektronik ortamda öğrenenlere de hizmet sunmak durumundadır. Bu nedenle kaynaklarını ve hizmetlerini geliştirme, yönetme, sunma ve tanıtmaya biçimlerini yeniden gözden geçirmelidir.²⁹²

Tonta dijital çağla birlikte mekan olarak kütüphanelerin öğrenme, toplanma, eğlenme ya da internete ücretsiz erişim sağlama yeri olarak çok önemli işlevlere

---

²⁸⁹ A.e., s.21.

²⁹⁰ Asiye Kakırman Yıldız, **Bilgi Hizmetlerinde Değişim Yönetimi: Süreç ve Haritalar**, İstanbul, Beta Yayınları, 2011, s. 59.

²⁹¹ Erol Yılmaz, “Dijital Çağda Kütüphanecilerin Değişmeyen Rollerini”, Bilişim Teknolojilerinin Bilgi Merkezlerine ve Hizmetlerine Etkileri, Yay. Haz. Hüseyin Odabaş, Mehmet Ali Akkaya, İstanbul, 2017, s.157.

²⁹² “Promoting library services in the digital era among the children and young adults” (çevrimiçi) <https://www.ifla.org/node/10518> , 18.05,2020.

sahip olduğunu düşünerek kütüphaneler sanal güzergahlara mı dönüşüyor sorusunu ele almış ve kesin olarak evet yanıtını vermenin zor olduğunu dile getirmiştir.²⁹³ Çünkü Tonta'ya göre ağda olmayan ve sadece geleneksel kütüphaneler aracılığıyla erişilebilen bilgi kaynakları ve sadece kütüphaneler tarafından sunulan çeşitli bilgi hizmetleri vardır. Öte yandan günümüzde kütüphaneler bilgi arayan kullanıcıların ilk uğrak yerleri değildir. Kullanıcılar ilk olarak Google arama motorunu kullanmaktadırlar. Örneğin yapılan bir araştırmaya göre üniversite öğrencileri araştırmaya kütüphane yerine Google taraması ile başlamakta; basılı kütüphane kaynakları yerine elektronik olanları yeğlemektedirler. Buna göre kütüphaneler bu tarayıcılarla rekabet içindedir ve ilk akla gelen olmak üzere kolay erişilebilir olmak yanında kullanıcılarını sürekli olarak verdikleri hizmetlerden haberdar etmek durumundadırlar.²⁹⁴

Buradan hareketle kütüphaneler kendilerini fiziki mekan olarak sınırlamamalı ve kütüphane kullanımının geliştirilmesine yardımcı olabilecek, okuyucuların bilgi almak için ilk akla gelen yerler olması için çaba göstermeleri gereklidir.

Ülkemizde bu duruma yönelik olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bazı adımlar atılmıştır. Artık okuyucular kütüphanelere gitmeye gerek kalmadan e-devlet üzerinden halk kütüphanelerine üye olabilmektedir. Dilediği zaman kütüphaneye gelmek yerine e-devlet üzerinden kitap sürelerini uzatma hakkına da sahiptir. Özellikle sosyal medyanın sıklıkla kullanıldığı bu dönemde “Kütüphanem Cepte” uygulaması ile okuyucular kütüphane hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Cep telefonlarına ücretsiz olarak indirebilecekleri bu uygulama sayesinde kitaplara uzaktan erişebilmekte, aradıkları kitabın olup olmadığını kontrol etmekte ve dijitalleştirilmiş olan e-kitapları okuyabilmektedir. Yapılan bu çalışma okuma alışkanlığını kazandırma noktasında teşvik edici olsa da uygulamayı genç

²⁹³ Yaşar Tonta, “Kütüphaneler Sanal Güzergâhlara mı Dönüşüyor” , 1. Uluslar arası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim 25-26 Mayıs 2006, İstanbul (Bildiriler), Yay. Haz. Ayşe Üstün, Ümit Konya, İstanbul, 2007 ,s. 1., (çevrimiçi) <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-istanbul-mayis-2006-bildiri.pdf> , 20.04.2020.

²⁹⁴ Hülya Dilek Kayaoğlu, “Information-Seeking Behavior of Undergraduate, Graduate, and Doctoral Students: A Survey of Istanbul University, Turkey”, **Communications in Computer and Information Science (CCIS)** series. J.N. Gathegi ve diğerleri (Eds.): IMCW 2013, CCIS 423, 2014, s.127. (<http://www.springer.com/series/7899>).

okuyucuların ne kadarının kullandığı, kullananların uygulamadan memnun olup olmadığı soruları araştırılmalıdır. Öte yandan bu uygulamanın gençler arasında yaygın bir şekilde kullanılmaya başlaması için tanıtımlar yapılmalı uygulamanın altyapısının geliştirilmesi gereklidir. Bir başka çalışma ise “Etkin Kütüphane” projesi kapsamında kütüphanelerde düzenlenen sanat, eğitim, spor, bilim gibi disiplinlerle alakalı etkinliklerin dijital platforma taşınmasıdır. Halk kütüphaneleri sosyal medya hesaplarından etkinlikler paylaşarak, canlı söyleşiler gerçekleştirerek kullanıcılarına hizmet vermeye başlamıştır. Kuşkusuz etkin kütüphane niteliğine gerek kalmaksızın bütün bunlar halk kütüphanesi hizmetinin her zaman bir parçası olarak görülmüştür.

Günümüzde halk kütüphanelerini fiziki mekan olmaktan çıkaran bir başka değişiklik kütüphanelere özgü web sayfalarıdır. Bu web sayfaları, herhangi bir kullanıcı için “ tek noktadan bilgi ” görevi görece nitelikte olmalıdır. Bu noktada ülkemizde de Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı bütün halk kütüphanelerinin web sayfası mevcuttur. Bu web sayfalarının kullanılabilirliğini artırmak, kullanıcılar için çekici hale getirmek ve okumayı teşvik etmek için IFLA aşağıdaki önerileri getirmiştir:²⁹⁵

Ayın Yazarı: Her ay belirli bir yazar belirlenerek sayfada gerekli tüm bilgiler derli toplu bir şekilde sunabilir.

E-kitaplar: Halk kütüphaneleri e-kitap dermesi oluşturabiliyorsa, kullanıcılara çevrimiçi olarak bu kitaplara erişebilmesi için hizmet sunabilir.

Okuyucu Köşesi: Kullanıcıların yaptıkları okumalar hakkındaki görüşlerini paylaşmaları için bir bölüm ayrılabilir. Herhangi bir kitap / yazarla ilgili öneriler web sayfasına dahil edilebilir.

Blog Yazımı: Kullanıcıların kütüphanenin çevrimiçi kitaplarını okuduktan sonra yazacakları bloglara kütüphanenin web sitesine bağlantılar kurmaları teşvik edilebilir.

---

²⁹⁵ “Promoting library services in the digital era among the children and young adults” (çevrimiçi) <https://www.ifla.org/node/10518> , 18.05,2020.

Sanal Danışma Hizmeti: Kullanıcılar herhangi bir yerden akıllı telefonları, bilgisayarları ve tabletleri aracılığıyla kütüphanelerin web sitelerinden çevrimiçi sohbet sistemleri sayesinde kütüphaneciyle iletişime geçip sanal referans hizmeti alabilir.

Bu hizmetlerin bazıları yapılırsa da tamamının gerçekleşmesi için mevcut altyapının geliştirilmesi ve yeni hizmetlerin sağlanması için gerekli bütçe ve eleman tahsisinin yapılması gerekmektedir. Yeni hizmetin yöntemlerine karar vermek için bir proje ekibi oluşturulmalıdır. Öte yandan görevli kütüphanecinin dijital ortam için yeterli donanımına sahip olması gerekmektedir. Sunulan hizmetlerin hedef kitleye uygun tanıtımının yapılması ayrıca önem kazanmaktadır.

2.4.2 Derme Olarak Dönüşen Halk Kütüphanesi

Günümüzün kütüphane dermesi yazılı ve basılı ortamın bir bileşkesi / kombinasyonu olmanın ötesine geçmiştir. Kuşkusuz kütüphaneler her zaman kullanıcılarının bilgi ihtiyaçlarını gözeterek değişik bilgi taşıyıcılarına dermelerinde ev sahipliği yapmışlardır. Ancak 20.yüzyılın sonundan itibaren ağlar üzerinden erişilen kaynaklar dermenin yapısını değiştirmiş hatta dönüştürmüştür. Dermede, fiziksel olarak sahip olunan kaynaklar yanında ağlar üzerinden erişim sağlanan kaynaklar da vardır. Uzaktan erişim sağlanan elektronik kaynaklar ya satın alınmakta ya da lisans sözleşmeleri aracılığıyla kiralanmaktadır.²⁹⁶ Halk kütüphanesi dermeleri de bundan ayrı düşünülemez.

Halk kütüphaneleri, ağlar aracılığıyla temel hizmetler sunmak, teknolojileri bütünleştirmek, bütüncül bilgisayar ortamlarını sürdürmek ve bunu yaparken işbirliği içinde olmak durumundadır. Bunu yaparken dijital yapının, geleneksel kütüphanenin fiili durumunu göz önünde bulundurması gereklidir.²⁹⁷ Dijital dünyanın getirisi olan yeni medya platformları gençlerin okuma algısını, metinleri kullanma biçimini, metinle iletişim kurma yollarını tamamen değiştirmektedir. Bu bağlamda halk kütüphanelerinin hizmet kalitesini artırmasında bilgi ve iletişim teknolojilerini

²⁹⁶ Hülya Dilek Kayaoğlu, “Süreli Yayın Dermesinin Yönetimi: Basılı ve Elektronik”, **Bilgi Merkezlerinde Yönetim**, Leyla Kanık ve Erol Yılmaz (ed), İstanbul: Hiperlink, 2021, s. 370.

²⁹⁷ Zheng Songhui, “The influence of traditional reading habits on the construction of digital libraries in developing countries”, **The Electronic Library**, C.26, NO:4, 2008, s.527.

kullanması önemlidir. Çünkü dijital ortamda sunulacak bilgi kaynakları doğrudan dijital ortamda doğmuş ya da basılı kaynakların dijital ortama aktarılmasıyla oluşturulur. Bu nedenle kütüphanenin sahip olduğu dermenin niteliği önemli rol oynar.²⁹⁸

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sunduğu yeni kaynaklarla kütüphanelerdeki dermenin anlam ve sınırlarının genişlemesine yol açmıştır. Bu genişleme yalnızca basılı kaynaklarda değil dijital kaynaklarda da kendini göstermiştir. Dolayısıyla teknolojinin varlığı derme yönetiminin çerçevesinin ve derme yöneticisinin üstlendiği rollerin gelişmesine, çeşitlenmesine ve tüm kütüphane hizmetlerinin örgütlenmesinde bir değişime neden olmuştur.²⁹⁹ İnternet ağı üzerinden erişilen bilgi kaynakları sayesinde dermenin sadece fiziksel sahiplik üzerine kurulamayacağını göstermiştir. Bu nedenle halk kütüphaneleri hem basılı hem elektronik bilimsel bilgiyi taşıyan eski ve yeni medyaları kütüphane dermesine dahil etmelidir.³⁰⁰

Cengiz’de tez çalışmasında halk kütüphanelerine materyal çeşitliliği sağlanarak sadece klasik roman tarzı kitapların yanı sıra veri tabanları, elektronik kitaplar, sesli kitaplar, yerel görsel materyaller, posterler vb. kaynakları da dermeye dahil etmeyi tavsiye eder. Kara, adını seçme ve sağlama olarak ansa da bunun için bir elektronik derme geliştirme politikası oluşturulması gerektiğini önerir.³⁰¹

Okuma davranışındaki dönüşüm kütüphane dermesini de doğrudan etkilemektedir. Gençlerin hangi ortamda okuduklarına yönelik daha çok bilimsel araştırmaya gerek duyulmaktadır. Gençler okuma eylemi ve alışkanlığı söz konusu olduğunda kuşkusuz yekpare bir bütün değildir. Örneğin daha önce de değinildiği gibi yapılan bazı araştırmalara göre acemi okurlar ve erkek çocuklar e-okuyucu

²⁹⁸ Berk Üstün Zengin, Halk Kütüphanelerinin Dijital Hizmetlerinin Geliştirilmesi:Ankara İli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2015, s. 66.

²⁹⁹ Dilek Kayaoğlu, “**Bilimsel İletişim Süreci ve Elektronik Kaynakların...**”, 2007, s. 248.

³⁰⁰ A.e., s. 263-264.

³⁰¹ Güneş Kara, **Üniversite Kütüphanelerinde Elektronik Derme Geliştirme. 21. Yüzyılda Üniversite Kütüphanelerimiz Sempozyumu Bildirileri 22-24 Ekim 1998**, Yay.Haz. Ender Bilar.Edirne: Trakya Üniversitesi, 1999, s.84-91.; Emine Cengiz, “Halk Kütüphanelerinde Derme Geliştirme Politikaları: Türkiye’de Halk Kütüphanleri Üzerine Bir Değerlendirme” Ankara, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017, s.114-115.

kullanarak okumayı yeğlemekten okuma alışkanlığına sahip genç okurlar basılı kaynakları yeğlemektedir.³⁰² Bu durumda kütüphaneci bu türden farklılıkları gözetererek dermeyi geliştirmek ve okumayı teşvik eden hizmetleri vermek durumundadır.

Ayrıca, yaş gruplarına yönelik özgür zamanı değerlendirme amaçlı değişik ortamlardaki okuma materyallerinin daha fazla sağlanması; okul başarısına katkı sağlayacak kitapların ve çalışma desteklerinin oluşturulması, okuma yanında yaratıcı yazma ve gençlerin ortak ilgi alanı olan müzik temelli aktiviteler için ortam sağlanması onları kütüphaneye daha fazla çekecektir.

Buna göre halk kütüphanelerinin, gençlerin kütüphanelerde hangi kaynakları daha çok görmek istediklerini, hangi dijital hizmetleri talep ettiklerini belirlemesi oldukça önemlidir. Bu soruları yanıtlamak ve çözüm getirmek için halk kütüphanelerinde çalışan kütüphanecilere görev düşmektedir.

2.4.3 Halk Kütüphanecisinin Gelişen Rolü

Halk kütüphaneleri tarafından gerçekleştirilen etkinliklerin ve sunulan hizmetlerin hepsinde başarılı olmanın yolu azimli, istekli, mücadeleci, yeniliğe açık olan kütüphanecilerden geçmektedir. Kütüphaneciler dijital çağda dijital olarak mevcut olan bilgi yığınının danışmanı görevini üstlenmektedir. Bu görevi layıkıyla yerine getirmek için hem kendini hem de kütüphane dermesini değişen çağa uydurmak zorundadır. Örneğin kütüphaneciler kendilerine ve birbirlerine halk kütüphanesi dermesinin önemli bileşenleri olan e-kitaplar bağlamında şu soruları sormalıdır:³⁰³

- E-kitaplar ve e-kitap okuyucuları kütüphane hizmetimiz için ne anlama geliyor? Gelecekteki olası senaryolar nelerdir?
- E-kitapların artan popüleritesi ile müzik endüstrisinde dijital dağıtımla ilgili meydana gelen yoğun değişim arasında karşılaştırmalar yapılıyor mu?

³⁰² Åse Kristine Tveit, Anne Mangen, **a.g.e.**, s.183.

³⁰³Ross Duncan, "Ebooks and Beyond: The Challenge for Public Libraries" , **Australasian Public Libraries and Information Services**, C:23, No:2, 2010, s54.

- Hangi yeni ya da alternatif hizmetleri sunmalıyız?
- Topluluklarımızın özellikle teknolojiye erişimi olmayanların geleneksel ve dijital hizmetler arasındaki uçurumu dengelemesine nasıl yardımcı oluruz?

Bu hizmet anlayışı ışığında geleneksel okuyuculardan farklı olarak yetişen dijital yerlilerin isteklerini karşılamada kütüphanecilerin de iyi birer dijital okuryazar olması gerekmektedir. Halk kütüphaneleri bilgisayar ve teknolojinin getirdiği yeniliklerden yoksun olan ama dijital yerli olan okuyucuların da ihtiyacını gidermekte önemli role sahiptir. Bu nedenle kütüphaneciler gençlere, bilgisayar bilimi için gerekli becerileri öğretmek, robotik oyuncaklar ve kodlamalarla alakalı kullanılan araç ve programlarla tanıştırmak, fikirlere ve kavramlara eşit erişim sunmak durumundadır.³⁰⁴ Bu noktada halk kütüphanelerine dijitalleştirme çalışmalarını yapabilmesi ve hizmetlerini geliştirmesi için bütçe desteği verilmelidir.³⁰⁵

Özellikle üniversite düzeyinde bilgi ve belge yönetimi eğitimi alanlar arasında gençlere yönelik hizmet vermekte istekli olanlar yapılacak hizmet içi eğitimlerle öncelikli olabilirler. Bazı ülkelerde “gençlik hizmetleri kütüphanecisi” unvanı bulunmaktadır ve bizim ülkemizde de bu öncelikli grup bu boşluğu doldurabilir. Çünkü gençler dijital çağın sunduğu olanaklardan en fazla yararlanan ve en fazla zarara uğrayan kesimdir. Özellikle kimlik bunalımı yaşayan ergenler sosyal medyanın sunduğu bilinçsiz siber saldırılara maruz kalabilmektedir. Bu durum onların aile, arkadaş, okul hayatındaki bütün iletişim noktalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Kütüphaneciler, ailelere ve gençlere (ve çocuklara) dijital dünyadaki bilgi sorunları ile başa çıkabilecek bilgi ve becerileri sağlayabilir; onları dijital bilgi okuryazarı yapabilir ve dijital ortamda bilgi sunan platformların içeriği hakkında (yarar ve sakıncaları) yardımcı olabilirler.

---

³⁰⁴ Marissa Guidara, “Rethinking Computational Thinking for Public Libraries' Youth Programs: Challenges and Recommendations”, **Pennsylvania Libraries: Research & Practice** , C.6, No:2 , 2018, s.82.

³⁰⁵ Berk Üstün Zengin, **a.g.t.**, s. 92.

Yurt dışında sadece gençlere sunulacak hizmetlerle ilgilenen “Teen Services Librarian” gençlik hizmetleri kütüphanecisi kavramı mevcuttur. Gençlik hizmetleri kütüphanecisi gençlerin becerilerini, anlayışını geliştirmeye, paylaşmaya ve yaşanan sıkıntıların üstesinden gelmeye teşvik edici nitelikte olmalıdır.³⁰⁶ Aynı zamanda gençlerin dikkatini çekmek için elektronik bilgi kaynaklarını kütüphane dermesine katar. Haliyle düzenli kullanılan web siteleri, bloglar, sosyal paylaşım sitesini yöneterek gençlerin okumasını teşvik eder.

Dijital gelecekte halk kütüphanelerinin gidişatını belirlemek, danışma hizmetlerinde yenilik yapmak, gençlik programlaması ve derme geliştirme üzerinde çalışmak halk kütüphanesinde çalışan kütüphanecilerin en önemli görevidir.³⁰⁷ Bu bağlamda hem sahip olduğu derme hem de çalışan personel açısından kütüphanelerin yaratıcı yeniliklere önem vermesi gerekir. Bu alanların yaşam boyu okuma alışkanlıklarını ve bilgi arayışını teşvik etmesi kütüphanecilerin, yöneticilerin, devletle işbirliği içinde politikalar oluşturmasıyla sağlanır. Kütüphaneler dijital okuryazarlığı yeterli planlama, bütçe ve personel ile kütüphanelerin temel hizmeti olarak konumlandırılmalıdır.³⁰⁸ Halk kütüphanelerinin gelecekte bağlı olduğu kurum değişse dahi uygulanan politikaların yasal düzenleme ile (yasa) değişmemesi önemlidir.³⁰⁹

Birinci bölümden hatırlanacağı gibi okuma alışkanlığının kazandırılmasında birey kadar aile, okul ve kütüphane(c)i'nin rolü vardır. Kütüphaneciyi sürece dahil etmek önemlidir. Çünkü kütüphanelerde değişimin başlaması bilgi teknolojileri hizmetlerini kullanabilen, dijital medya beceri, bilgi ve tutumlarına sahip olan eğitilmiş kütüphaneciyle gerçekleşir. Bu nitelikteki kütüphaneci kütüphane yapısını

---

³⁰⁶ Karen Jensen, “Teen Politic: The True Politics of Being a Teen Services Librarian in Our Public Libraries”, (çevrimiçi) <https://www.teenlibrariantoolbox.com/2017/11/teen-politic-the-true-politics-of-being-a-teen-services-librarian-in-our-public-libraries/> , 29 Aralık 2017, 20 Eylül 2020.

³⁰⁷ Weiss, Laura, “Buildings, Books, and Bytes: Libraries and Communities in the Digital Age”, **Library Trends**, C. 46, No.1, 1997, s.217.

³⁰⁸ “**International Federation Of Library Associations and Institutions (IFLA)**” ,(çevrimiçi) <https://www.ifla.org/publications/node/11586#:~:text=IFLA%20promotes%20an%20outcome%2Dorientated,personal%2C%20civic%20and%20professional%20lives.,> 2017, s.3, 14.05.2020.

³⁰⁹ Hasan S. Keseroğlu, **Halk Kütüphanesi Politikası ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Durum**, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, No.4, 1989 ; Berk Üstün Zengin, **a.g.t.** , s.93.

dönüştürdüğü gibi kullanıcı kitlesini de doğru yönlendirerek dijital çağın hizmetlerinden doğru bir şekilde yararlanılmasına katkı sağlar.

Dolayısıyla geleneksel okuma alışkanlığını tam olarak sağlayamamışken dijitalle bu kadar içli dışlı olan gençlerin halk kütüphanelerinin yapacağı yararlı uygulamalarla hem okuma alışkanlığı hem de kütüphane kullanma alışkanlığı pekiştirilebilir. Böylece okuma, bu bilgiler adı altında ciddi olarak kabul edilirse ve desteklenirse, okuma alışkanlığına sahip bir kültürden bahsedilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENÇLERİN BASILI VE DİJİTAL ORTAMDA OKUMA VE KÜTÜPHANE KULLANMA ALIŞKANLIKLARI: İSTANBUL'DA DURUM

3.1 Amaç ve Araştırma Soruları

Okuma ve okuma alışkanlığı alanımızın temel konularından biridir. Günümüzde ise okuma alışkanlığı araştırmaları daha da önem kazanmaktadır. Çünkü literatürdeki bazı araştırmalara göre gelişen teknoloji ile birlikte internet ve diğer dijital kaynaklar gençlerin okuma davranışını/alışkanlıklarını değiştirmektedir. Dijital ortamın okuma davranışına etkisinin her yaş düzeyinde incelenmesi gereklidir. Gençlerin teknoloji ile ilişkisinin yoğun olması okuma alışkanlıkları ile teknoloji ilişkisinin incelenmesini getirmektedir. Dijital teknoloji gençlerin (12-18 yaş)³¹⁰ okuma alışkanlıklarını değiştirmekte midir? Ayrıca, hizmetlerini ve kaynaklarını gençlerin değişen okuma alışkanlıkları ve davranışlarını göz önünde bulundurarak örgütleyen halk kütüphaneleri okuma alışkanlığını geliştirmede ve bilgi gereksinimlerini karşılamada daha aktif ve başarılı olacaktır.

Gençlerin basılı ve dijital ortamda okuma alışkanlıklarını ve davranışını belirlemek ve dijital ortamın etkisini incelemek üzere İstanbul'un halk kütüphanesine sahip 26 ilçesinde yaşayan 12-18 yaş arasındaki gençlerin basılı ve dijital okumaya yönelik alışkanlıkları ve davranışları incelenmiştir.

Araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

1.Gençler okumayı seviyorlar mı?

2.Gençlerin okuma ortamı tercihleri nelerdir? Bu tercihler yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?

3.Gençlerin basılı ve dijital ortamdaki okuma amaçları nelerdir? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?

---

³¹⁰ Dünya Sağlık Örgütüne göre ergenlik 10 yaşa kadar inmiştir.

4.Gençlerin okuma amacı ile okuma cihazı ve/veya okuma formatı arasında bir ilişki var mıdır?

5.Gençler basılı ve dijital ortamda hangi sıklıkla okumaktadırlar?

6.Gençlerin okuma cihazı tercihleri nelerdir?

7.Gençler hangi tür (edebi-edebiyat dışı ya da edebi tür (macera vb.) materyal okumaktadırlar? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?

8.Okudukları materyali nasıl sağlamaktadırlar?

9.Hangi amaçlarla kütüphaneye gitmektedirler?

10.Kimden kitap önerisi almaktadırlar?

11.Basılı ve dijital ortamda okuma şekilleri nelerdir? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?

12.Basılı ortamda okumalarını teşvik edici ya da engelleyici faktörler nelerdir? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?

13.Elektronik ortamda okumalarını teşvik edici ya da engelleyici faktörler nelerdir? Bunlar yaşa ve cinsiyete göre bir farklılık göstermekte midir?

14.COVID-19 dönemi okuma alışkanlıklarını nasıl etkilemiştir?

3.2 Yöntem

Araştırma nicel araştırma tasarımına dayanmaktadır. Buna göre tarama yönteminden (survey) yararlanılmış; veri toplama aracı olarak da anket kullanılmıştır. İstanbulda yaşayan 12-18 yaş arasındaki gençlerin dijital ve basılı okuma alışkanlıklarını ve davranışlarını incelemek üzere 15 Haziran-15 Ağustos 2021 tarihleri arasında web tabanlı bir anket uygulanmıştır.

Araştırmanın evrenini, İstanbul'un Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı halk kütüphanesine sahip 26 ilçesindeki³¹¹ 12-18 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini belirlemek üzere rastlantısal (basit tesadüfi) örnekleme yöntemlerinden biri olan tabakalı örneklemeden yararlanılmıştır. Evren içindeki her tabakadan anlamlı ve farklı oranlarda örnek seçilmiş olup orantısız tabakalı örneklem seçim tekniğinden yararlanılmıştır.³¹² Bu bağlamda örneklem hesabı yapmak için TÜİK 2020 10-19 yaş grubu nüfusunun verisini kullanılmıştır. Araştırmanın evren büyüklüğü N= 1.437.332'dur.³¹³ Tablo 3.1 TÜİK verilerinden yararlanılarak ilçelere göre belirlenen ve gerçekleştirilen anket sayısını vermektedir.

---

³¹¹ “Kütüphanelerimiz”, (çevrimiçi) <https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276868/kutuphanelerimiz.html>, 10.02.2022.

³¹² Muzaffer Sencer, Yakut Sencer, **Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim**, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, 1978, s.470.

³¹³ “İl, Tek Yaş Ve Cinsiyete Göre Nüfus” TÜİK 2020, (çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>, 10.06.2021.

Yıl	İlçe	10-19 Yaş Nüfusu	10-19 Yaş Grubuna Göre Örneklem Oranı	Belirlenen Anket Sayısı	Gerçekleşen Anket Sayısı
2020	Adalar	1392	0	0	1
2020	Arnavutköy	51305	0,04	14	11
2020	Avcılar	60753	0,04	16	16
2020	Bağcılar	122782	0,09	33	27
2020	Bahçelievler	80073	0,06	21	22
2020	Bakırköy	24794	0,02	7	9
2020	Bayrampaşa	36714	0,03	10	12
2020	Beykoz	32366	0,02	9	10
2020	Büyüçekmece	36942	0,03	10	10
2020	Çatalca	9102	0,01	2	3
2020	Fatih	46810	0,03	13	16
2020	Gaziosmanpaşa	73179	0,05	20	18
2020	Güngören	37456	0,03	10	12
2020	Kadıköy	38372	0,03	10	19
2020	Kağıthane	57981	0,04	15	16
2020	Kartal	60713	0,04	16	17
2020	Küçükçekmece	115106	0,08	31	29
2020	Maltepe	57261	0,04	15	18
2020	Pendik	107150	0,07	29	27
2020	Silivri	23320	0,02	6	10
2020	Sultanbeyli	61917	0,04	17	14
2020	Sultangazi	92377	0,06	24	34
2020	Şile	3810	0	1	3
2020	Ümraniye	100697	0,06	27	27
2020	Üsküdar	63480	0,04	17	19
2020	Zeytinburnu	41480	0,03	11	10
2020	Toplam	1437332	1,00	384	410

Tablo 3.1: İlçelere Göre Belirlenen ve Gerçekleşen Anket Sayısı

Tablo 3.1'e göre 1437332 kişilik araştırma evreni için %95 güven düzeyi ve %5 hata marjı ile 384 kişilik örneklem büyüklüğü gereklidir.

Araştırma evrenindeki kişilere halk kütüphaneleri aracılığıyla web tabanlı ankete katılmaları için araştırmanın amacını açıklayan, etik onam isteyen ve anket linki olan bir e-posta gönderilmiştir. Ankete 459 kişi yanıt vermiştir. 49 kişi ise belirlenen yaş sınırı aralığında olmamaları ve anket örneğinin tamamını doldurmamaları nedeniyle örnekleme dahil edilememiştir. Buna göre örneklem 410 kişiden oluşmaktadır (n=410).

Anket “demografik bilgiler, okuma ve okuma alışkanlıkları, kütüphane kullanma alışkanlıkları” adlı 3 bölümden ve 25 kapalı uçlu sorudan oluşmaktadır. Anket soruları literatürden yararlanılarak danışmanla birlikte hazırlanmış; danışman ve konuyla ilgilenen bir başka öğretim üyesi tarafından kapsam/içerik geçerliliği açısından da incelenmiştir. İlk olarak örnekleme temsil eden 23 kişilik grupta bir öntest (pilot uygulama) uygulaması yapılmıştır. Anlaşılmayan gelir sorusu çıkarılmıştır. 2 hafta sonra öntest (pilot uygulama) tekrarlanmıştır.

Anketin güvenirlik ölçümü için farklı yöntemler olmakla birlikte SPSS programında Cronbach Alpha katsayısı aracılığı ile güvenirlik analiz edilmiştir. Likert tipi ölçekli soruların Cronbach Alpha katsayısı 0,952 çıkmıştır. Sosyal bilimler araştırmalarında 0,75 ve üzeri genellikle güvenilir bir araştırma yürütüldüğü şeklinde kabul edilmektedir.

Veriler yazar tarafından bilgisayarda kodlanmış, istatistiksel analizler ise SPSS programı 20.0 versiyonu kullanılarak istatistikçi Abdurrahman Çelik’in yardımıyla yapılmıştır. Çalışmada elde edilen veriler yüzdeler ve ortalamalar şeklinde tablolar halinde verilmiş; kategorik değerlerin karşılaştırılması için Ki-kare testi kullanılmıştır. Yine ikiden fazla bağımsız gruplar arasındaki farkın anlamlılığını ölçmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi kullanılmış ve $p \leq 0.05$ anlamlı kabul edilmiştir. Aynı zamanda iki değişken arasındaki farkın anlamlılığı için T-testi kullanılmıştır.

3.3 BULGULAR

3.3.1 DEMOGRAFİK BULGULAR

Tablo 3.2 araştırmaya katılanların yaşlara göre dağılımını vermektedir.

	N	%
12	43	10,5
13	40	9,8
14	52	12,7
15	73	17,8
16	79	19,3
17	60	14,6
18	63	15,4
Toplam	410	100,0

Tablo 3.2: Yaş

Buna göre, ankete katılanların %19,3'ü 16 yaş grubu %17,8 15 yaş grubu, %15,4 18 yaş grubu, %14,6 17 yaş grubu,%12,7 14 yaş grubu, % 10,5 12 yaş grubu ve son olarak %9,8 13 yaş grubunu temsil etmektedir.

Tablo 3.3 ise cinsiyete göre katılımcıların dağılımını göstermektedir.

	N	%
Kız	208	50,7
Erkek	202	49,3
Toplam	410	100,0

Tablo 3.3: Cinsiyet

Tablo 3.3'e göre ankete katılanların %50,7'si kız ve %49,3'ü erkektir.

	n	%
Evet	351	85,6.
Hayır	59	14,4
Toplam	410	100,0

Tablo 3.4: Evdeki kitaplık var mı?

Tablo 3.4’e göre evinizde bir kitaplık var mı sorusuna %85,6 evet demiştir. Hayır diyenlerin oranı %14,4’tür.

	n	%
Akıllı telefon	371	43,5
Tablet	151	17,7
E-kitap okuyucu(elektronik kitap okumak için geliştirilmiş özel bir araç)	26	3,0
Dizüstü bilgisayar	210	24,6
Masaüstü bilgisayar	95	11,1
Toplam	853	100,0

Tablo 3.5: Dijital Cihazlara Sahiplik.³¹⁴

Tablo 3.5’e göre ankete katılanların büyük çoğunluğu akıllı telefon (%43,5) sahibidir. Onları sırasıyla dizüstü bilgisayar (%24,6), tablet (%17,7), masaüstü bilgisayar(%11,1), e-kitap okuyucu (%3) izlemektedir.

³¹⁴ Soruya çoklu yanıt verilmiştir.

3.3.2 Okuma Ve Okuma Alışkanlıklarına Yönelik Bulgular

	n	%
Evet	332	81,0
Hayır	78	19,0
Toplam	410	100,0

Tablo 3.6: Okumayı seviyor musunuz?

Tablo 3.6'ya göre katılımcılar “Okumayı Seviyor musunuz?” sorusuna %81 evet, %19 ise hayır yanıtını vermişlerdir.

	N	%
Okumayı yeterince eğlenceli bulmuyorum	44	43,6
Okumak için yeterli zamanım yok	11	10,9
Çok fazla ödevim oluyor	19	18,8
Okuma sırasında yorgunluk ve baş ağrısı hissediyorum	9	8,9
Okuma için yeterli konsantrasyonu sağlayamıyorum	18	17,
Toplam	101	100,0

Tablo 3.6.1: Okumama Nedenleri³¹⁵

Tablo 3.6.1'e göre hayır diyenlerin %43,6'sı okumayı yeterince eğlenceli bulmamaktadır. %18,8'i çok fazla ödevi olduğu için okumaya fırsat bulamadığını,

³¹⁵ Soruya çoklu yanıt verilmiştir.

%17,8'i okuma için yeterli konsantrasyonu sağlayamadığını, %10,9'u yeterli zamanı olmadığını, %8,9'u ise okuma sırasında yorgunluk ve baş ağrısı hissettiğini belirtmiştir.

	Basılı Ortamda Okumayı Seviyorum		Dijital Ortamda Okumayı Seviyorum	
	N	%	N	%
Asla	1	2,9	32	7,8
Nadiren	36	8,8	92	22,4
Bazen	100	24,4	119	29,0
Sık sık	141	34,4	104	25,4
Her Zaman	121	29,5	63	15,4
Toplam	410	100,0	410	100,0

Tablo 3.7: Sevilen Okuma Ortamı

Tablo 3.7'ye göre basılı ortamda okumayı sık sık tercih edenlerin oranı %34,4, her zaman tercih edenlerin oranı %29,5 , hiç tercih etmeyenlerin oranı ise %2,9'dur. Öte yandan dijital ortamda okumayı bazen tercih ediyorum diyenlerin oranı %29 iken sık sık tercih edenlerin oranı % 25,4, her zaman tercih edenlerin oranı%15,4 hiç tercih etmeyenlerin oranı ise % 7,8'dir.

	N	%
Basılı (Kağıt) Ortamda	113	27,6
Dijital (Ekran) Ortamda	59	14,4
Her ikisinde de (basılı+dijital)	238	58,0
Toplam	410	100,0

Tablo 3.8: Akademik Amaçlı Okumalar İçin Okuma Ortamı Tercihleri

Tablo 3.8'e göre akademik amaçlı okumalar için hem basılı hem dijitali tercih edenlerin oranı %58 iken basılıyı tercih edenler %27,6 dijitali tercih edenler ise %14,4'dür.

	Frekans	Yüzde
Basılı (Kağıt) Ortamda	39	9,5
Dijital (Ekran) Ortamda	240	58,5
Her ikisinde de (basılı+dijital)	131	32,0
Toplam	410	100,0

Tablo 3.9: Günlük Bilgi Elde Etmek İçin Okuma Ortamı Tercihleri

Tablo 3.9'a göre katılımcılar günlük bilgi elde etmek için daha çok dijital ortamda (%58,5) okumayı tercih etmektedirler. Her ikisinde de (basılı+dijital) diyenler ise %32'dir.

	Frekans	Yüzde
Basılı (Kağıt) Ortamda	95	23,2
Dijital (Ekran) Ortamda	132	32,2
Her ikisinde de (basılı+dijital)	183	44,6
Toplam	410	100,0

Tablo 3.10: Özgür zamanı değerlendirmek için okuma ortamı tercihleri

Tablo 3.10'a göre özgür zamanı değerlendirmek üzere okuma yapmak için her ikisini de (basılı+dijital) tercih edenlerin oranı %44,6 iken dijital ortamı tercih edenlerin oranı %32,2 basılı ortamı tercih edenlerin oranı ise %23,2'dir.

	n	%
Yarım saat kadar	88	21,5
1-2 saat kadar	196	47,8
3-4 saat kadar	91	22,2
4 saatten fazla	24	5,9
Okumam	11	2,7
Toplam	410	100,0

Tablo 3.11: Akademik Amaçlı Okumalar İçin Ayrılan Zaman

Tablo 3.11'e göre katılımcılar akademik amaçlı okumaya %47,8 ile 1-2 saat kadar vakit ayırmaktadırlar. Hiç okumam diyenlerin oranı ise %2,7'dir.

	n	%
Yarım saat kadar	185	45,1
1-2 saat kadar	173	42,2
3-4 saat kadar	29	7,1
4 saatten fazla	7	1,7
Okumam	16	3,9
Toplam	410	100,0

Tablo 3.12: Günlük Bilgi Elde Etmek İçin Okumaya Ayrılan Zaman

Tablo 3.12'ye göre katılımcıların %45,1'i günlük bilgi elde etmek için yarım saat kadar okuma yaptıklarını ifade etmişlerdir. Hiç okumam diyenlerin oranı ise %3,9 dur.

	n	%
Yarım saat kadar	75	18,3
1-2 saat kadar	149	36,3
3-4 saat kadar	108	26,3
4 saatten fazla	72	17,6
Okumam	6	1,5
Toplam	410	100,0

Tablo 3.13: Özgür Zamanını Değerlendirmek İçin Okumaya Ayrılan Zaman

Tablo 3.13'e göre katılımcıların %36,3'ü özgür zamanını değerlendirmek için 1-2 saatini ayırmaktadırlar.

	Akıllı Telefon		Tablet		E-kitap		Dizüstü Bilgisayar		Masaüstü Bilgisayar	
	n	%	N	%	n	%	n	%	n	%
Asla	19	4,6	187	45,6	287	70,0	153	37,3	224	54,6
Nadiren	56	13,7	88	21,5	70	17,1	88	21,5	84	20,5
Bazen	76	18,5	74	18,0	25	6,1	100	24,4	57	13,9
Sık sık	144	35,1	34	8,3	17	4,1	53	12,9	32	7,8
Her Zaman	115	28,0	27	6,6	11	2,7	16	3,9	13	3,2
Toplam	410	100,0	410	100,0	410	100,0	410	100,0	410	100,0

Tablo 3.14 Okumak için Dijital Cihaz Kullanımı

Tablo 3.14'e göre katılımcıların okuma yapmak için akıllı telefonu %35,1 ile sık sık kullanmaktadırlar. Her zaman kullananlarının oranı ise %28'dir. Asla diyenlerin oranı ise %4,6 ile oldukça düşüktür. Tabletle okuma yapma oranına bakıldığında %45,6 ile katılımcılar tableten asla okuma yapmadığını belirtmiştir. Her zaman kullananların oranı ise %6,6'dır. Katılımcıların %70, e-kitap okuyucu ile %37,3'ü dizüstü bilgisayarla %54,6 ile masaüstü bilgisayarla asla okuma yapmadığını belirtmiştir.

	n	%
Asla	16	3,9
Nadiren	40	9,7
Bazen	87	21,2
Sık sık	145	35,4
Her Zaman	122	29,8
Toplam	410	100,0

Tablo 3.15: Basılı Kitap Okuma

Tablo 3.15'e göre katılımcıların %35,4'ü basılı kitabı sık sık okuduklarını ifade etmişlerdir.

	N	%
Asla	73	17,8
Nadiren	128	31,3
Bazen	156	38,0
Sık sık	36	8,8
Her Zaman	17	4,1
Toplam	410	100,0

Tablo 3.16 Basılı Dergi Okuma

Tablo 3.16'ya göre katılımcıların çoğunluğu %38,'i basılı dergiyi bazen okuduklarını söylemişlerdir.

	N	%
Asla	98	23,9
Nadiren	145	35,4
Bazen	120	29,3
Sık sık	38	9,3
Her Zaman	9	2,1
Toplam	410	100,0

Tablo 3.17 Basılı Gazete Okuma

Tablo 3.17'ye göre katılımcılar basılı gazeteyi %35,4 ile nadiren okudukları yanıtını vermişlerdir.

	N	%
Asla	75	18,3
Nadiren	137	33,4
Bazen	147	35,9
Sık sık	37	9,0
Her Zaman	14	3,4
Toplam	410	100,0

Tablo 3.18: Diğer (basılı/kağıt materyal) Okuma

Tablo 3.18'e göre katılımcılar diğer basılı materyalleri okuma sorusuna ise %35,9 ile bazen yanıtını vermişlerdir.

	N	%
Asla	76	18,5
Nadiren	85	20,7
Bazen	116	28,3
Sık sık	72	17,6
Her Zaman	61	14,9
Toplam	410	100,0

Tablo 3.19: Elektronik Kitap Okuma

Tablo 3.19'a göre katılımcıların %28,3'ü e-kitabı bazen okuduklarını söylemişlerdir.

	N	%
Asla	137	33,4
Nadiren	123	30,0
Bazen	127	31,0
Sık sık	17	4,1
Her Zaman	6	1,5
Toplam	410	100,0

Tablo 3.20 Elektronik Dergi Okuma

Tablo 3.20'ye göre katılımcılar elektronik dergiyi %33,4 ile “Asla” %31 ve %30 oranlarıyla ise bazen ve nadiren okuduklarını belirtmişlerdir.

	N	%
Asla	132	32,2
Nadiren	97	23,7
Bazen	119	29,0
Sık sık	56	13,7
Her Zaman	6	1,4
Toplam	410	100,0

Tablo 3.21 Elektronik Gazete Okuma

Tablo 3.21'e göre elektronik gazete okur musunuz sorusuna ise %32,2 ile asla yanıtı en çok çıkmıştır.

	N	%
Asla	30	7,3
Nadiren	85	20,7
Bazen	134	32,7
Sık sık	122	29,8
Her Zaman	39	9,5
Toplam	410	100,0

Tablo 3.22: Websiteleri ve Blogları Okuma

Tablo 3.22’ye göre katılımcıların %32,7’si web siteleri ve blogları “bazen” %29,8’i ise “sık sık” okumaktadır.

	n	%
Asla	18	4,4
Nadiren	49	12,0
Bazen	71	17,2
Sık sık	166	40,5
Her Zaman	106	25,9
Toplam	410	100,0

Tablo 3.23: Sosyal Medya İçeriklerini Okuma

Tablo 3.23’e göre katılımcıların %40,5 sosyal medya içeriklerini sık sık okuduklarını ifade etmişlerdir. Her zaman okurum diyenler ise %25,9 dur.

	n	%
Asla	33	8,0
Nadiren	48	11,7
Bazen	65	15,9
Sık sık	98	23,9
Her Zaman	166	40,5
Toplam	410	100,0

**Tablo 3.24: E-Posta ve diğer anında elektronik haberleşme araçları
(WhatsApp ,Telegram vb.) Okuma**

Tablo 3.24’e göre katılımcıların %40,5’i “her zaman” e-posta ve diğer anında elektronik haberleşme araçları (WhatsApp ,Telegram vb.) üzerinden okuma yaptığını belirtmiştir.

	n	%
Edebi metinler (roman, öykü, şiir vd.)	245	59,8
Edebiyat dışı metinler	165	40,2
Toplam	410	100,0

Tablo 3.25: Okuma Türü Tercihleri

Tablo 3.25’e göre katılımcıların %59,8 ile en çok edebi metinleri okuduklarını belirtmişlerdir.

	N	%
Macera	289	19,3%
Gerilim	154	10,3%
Suç-dedektif	149	9,9%
Aşk hikayeleri	155	10,3%
Korku	112	7,5%
Bilim kurgu	208	13,9%
Fantastik	209	13,9%
Casus hikayeleri	102	6,8%
Komedi	122	8,1%
Toplam	1500	100,0%

Tablo 3.26: Edebi Kitap Türü Tercihleri³¹⁶

Tablo 3.26'ya göre katılımcıların %70,7 si en çok macera türünde kitap okuduklarını belirtmişlerdir. %51,1 ile fantastik türü,%50,9'u bilim kurgu kitaplarını okumaktadırlar.

³¹⁶ Çoklu cevaplardan ötürü katılımcı sayısı örneklem hacmini geçmektedir

	n	%
Ders kitapları	255	23,1%
Biyografi	104	9,4%
Gezi	99	9,0%
Bilim	159	14,4%
Spor	157	14,2%
Tarih	171	15,5%
Din	87	7,9%
Moda-Güzellik	74	6,7%
Toplam	1106	100,0%

Tablo 3.27: Edebiyat Dışı Kitap Türü Tercihleri³¹⁷

Tablo 3.27’ye göre katılımcıların %23,1’i ders kitaplarını okurken %15,5 tarih, %14,4’ü bilim ve %14,2’si spor kitaplarını tercih etmektedirler.

³¹⁷ Çoklu cevaplardan ötürü katılımcı sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

	Ortalama	Standart Sapma	Katılımcı Sayısı
Kitapçıdan satın alırım	3,17	1,085	410
Basılı kitap satan web sitelerinden satın alırım.	2,93	1,309	410
E-kitap satan web sitelerinden satın alırım.	1,78	1,081	410
Arkadaşlardan / aile bireylerinden ödünç alırım.	2,75	,973	410
Kütüphaneden ödünç alırım.	2,70	1,087	410
İnternette ücretsiz okurum/indirim.	2,84	1,263	410

Tablo 3.28 :Katılımcıların Okudukları Kitapları Edinme Yolları

Likert ölçeğinde sınırlar “asla”1.00-1.80, “nadiren” 1.81-2.60, “bazen” 2.61-3.40 “sık sık” 3.41-4.20 ve “her zaman” 4.21-5.00 aralığındadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde kitap edinme yollarının ortalamaları birbirine çok yakındır ve her birinin likert ölçeğinde “bazen” sınırları içerisinde kaldığı görülmüştür. Buna göre katılımcıların kitap edinme yolları arasında genel ortalama değeri 2,69’la “bazen”dir. Tek tek incelendiğinde ise kitapçıdan satın alırım ve basılı kitap satan web sitelerinden satın alırım seçeneğini tercih ettikleri görülmüştür.

	Ortalama	Standart Sapma
Anne-babamdan	2,49	1,183
Kardeşlerimden/diğer aile bireylerimden	2,63	1,088
Öğretmenlerimden	3,04	1,105
Kütüphaneciden	2,43	1,145
Arkadaşlarımdan	3,28	1,028
Sosyal medyadan	3,20	1,181
Kendi beğenime göre	4,20	1,083

Tablo 3.29: Kitap Önerisi Alma

Tablo 3.29’a göre katılımcıların kimden kitap önerisi alırsınız sorusuna verdikleri yanıtların likert ölçeği sınırları ile birlikte değerdendirildiğinde genel ortalama 3,03 ile “bazen” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak tabloya bakıldığında kendi beğenilerine göre kitap okumayı tercih etme oranı 4,20 “Sık sık” sınırları içerisinde dir. Dolayısı ile katılımcılar kitaplarını tercih ederken kendi beğenilerini esas almaktadır.

3.3.3 Kütüphane Kullanma Alışkanlıklarına Yönelik Bulgular

	n	%
Her gün	11	2,7
2-3 günde bir	53	12,9
Haftada bir	98	23,9
Ayda bir	38	9,3
İhtiyaç duyduğumda	210	51,2
Toplam	410	100,0

Tablo 3.30: Kütüphaneye Gitme Sıklıkları

Tablo 3.30’a göre katılımcıların %51,2 ‘si kütüphaneye ihtiyaç duyduğumda giderim yanıtını vermişlerdir.

	n	%
Okul kütüphanesi	111	27,1
Halk kütüphanesi	238	58,0
Gitmem	59	14,4
Diğer	2	,5
Toplam	410	100,0

Tablo 3.31: Tercih Ettikleri Kütüphane Türü

Tablo 3.31’e göre katılımcılar %58 ile halk kütüphanesine daha çok gittiklerini belirtmişlerdir.

	Ortalama	Std. Sapma
Kitap okumak	2,86	1,164
Kitap ödünç almak	2,93	1,160
Ders çalışmak	3,21	1,177
Araştırma yapmak	2,79	1,153
Kütüphanede gerçekleştirilen etkinliklere (masal dinletisi, yazar söyleşileri vb.) katılmak	2,12	1,063
Kütüphanede bulunan bilgisayarı kullanmak, fotokopi çekirmek, çıktı almak vb.	2,22	1,027

Tablo 3.32: Kütüphaneye Gitme Amaçları

Tablo 3.32’ye göre kütüphaneye gitme amaçlarına verilen yanıtların ortalaması alındığında 2,68 ile bazen yanıtını vermişlerdir. Gitme amaçlarını ayrı ayrı incelediğimizde ders çalışmak 3,21 ile sık sık seçeneğine oldukça yakındır. Katılımcılar en çok ders çalışmak için kütüphaneye gittiklerini belirtmişlerdir.

3.3.4 Dijital Ve Basılı Okuma Davranışına Yönelik Bulgular

	n	%
Baştan başlayıp sonuna kadar okurum	298	64,4%
Genel olarak göz gezdirerek okurum	93	20,1%
İçeriği tararım ve sadece beni ilgilendiren içeriği okurum	72	15,6%
Toplam	463	100,0%

Tablo 3.33 Basılı Ortamdaki Okuma Şekli³¹⁸

Tablo 3.33’e göre basılı ortamdaki okuma oranlarına bakıldığında katılımcıların %64,4’ü baştan başlayıp sonuna kadar okurum yanıtını vermişlerdir.

³¹⁸ Çoklu cevaplardan ötürü katılımcı sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

	Katılımcı Sayısı	Yüzde
Baştan başlayıp sonuna kadar okurum	216	45,9%
Şöyle bir göz gezdirerek okurum	138	29,3%
İçeriği tararım ve sadece beni ilgilendiren içeriği okurum	117	24,8%
Toplam	471	100,0%

Tablo 3.34: Dijital Ortamdaki Okuma Şekli³¹⁹

Tablo 3.34'e göre dijital ortamdaki okuma davranışlarına bakıldığında katılımcıların %45,9'u baştan başlayıp sonuna kadar okurum yanıtını vermişlerdir.

³¹⁹ Çoklu cevaplardan ötürü katılımcı sayısı örneklem hacmini geçmektedir.

	Ortalama	Std.Sapma
Basılı (kağıt üzerinde) metni okumak ve anlamak kolaydır.	3,82	1,111
Basılı (kağıt üzerinde) metnin altını çizmek ve notlar almak bana kolaylık sağlar.	3,86	1,102
.Basılı (kağıt üzerinde) metni okurken daha iyi odaklanabiliyorum	3,84	1,126
Basılı (kağıt üzerinde) metni okumak gözleri daha az yorar.	3,80	1,102
Kitabı elimde tutmayı ve koklamayı tercih ederim.	3,78	1,164
5 sayfadan uzun metinleri okumak için basılı (kağıt üzerinde) metinleri tercih ederim.	3,63	1,155
Kısa metinleri okumak için basılı (kağıt üzerinde) metinleri tercih ederim.	3,08	1,077
Annem, babam ve öğretmenlerim basılı (kağıt üzerinde) metinleri okumamı destekler.	3,87	1,151
Basılı kitapları taşımak zordur.	3,14	1,397
Basılı kitaplar çok yer kaplar.	3,15	1,390
Basılı kitaplar pahalıdır.	3,65	1,260
Arkadaşlarım basılı (kağıt üzerinde)metinleri okumamı destekler.	3,70	1,138

Tablo 3.35: Basılı Ortamdaki Okumayla İlgili Olarak Düşünceler

Likert ölçeğinde sınırlar “kesinlikle katılmıyorum”1.00-1.80, “katılmıyorum” 1.81-2.60, “ne katılıyorum ne katılmıyorum” 2.61-3.40 “katılıyorum” 3.41-4.20 ve “kesinlikle katılıyorum” 4.21-5.00 aralığındadır. Katılımcıların verdikleri yanıtlar likert ölçeği sınırları ile birlikte değerlendirildiğinde genel ortalama 3,6106 ile “Katılıyorum”dur.

	Ortalama	Std. Sapma
Dijital ortamda güncel bilgiler vardır.	3,75	1,106
Dijital ortamın kullanımı kolay ve erişilebilirdir.	3,91	1,056
Dijital metni taşımak kolaydır.	4,02	1,011
Dijital metinden kopyalama yapıştırma yapmak kolaydır.	4,08	1,038
Dijital ortam çok sayıda kitabı tek bir alanda depolamak ve saklamak için uygundur.	4,03	1,026
Kısa metinleri okumak için dijital ortamı tercih ederim.	3,66	1,117
Yoğunlaşarak okumam gerektiğinde dijital ortamı tercih ederim.	2,65	1,198
Dijital ortamda çok sayıda ücretsiz kaynak var.	3,77	1,034
Dijital ortamda okumak zaman kazandırır.	3,34	1,207
Dijital ortamda okumak göz yorgunluğuna neden olur.	3,92	1,175
Dijital ortamda okurken farklı bağlantılar (linkler) dikkatimi dağıtıyor.	3,63	1,242
Dijital ortamda okurken odaklanmakta zorluk çekiyorum.	3,29	1,288
Dijital ortamda yazıyı kaydırarak okumak zor oluyor.	3,20	1,322
Dijital ortamda okumaktan hoşlanmıyorum.	2,65	1,304
Annem, babam ve öğretmenlerim dijital ortamda okumamı destekler.	3,07	1,197

Tablo 3.36: Dijital Ortamdaki okumayla ilgili olarak düşünceler

Tablo 3.36’ya göre dijital ortamda okumayla ilgili olarak katılımcıların verdikleri yanıtların likert ölçeği sınırları (“kesinlikle katılmıyorum”1.00-1.80, “katılmıyorum” 1.81-2.60, “ne katılıyorum ne katılmıyorum” 2.61-3.40 “katılıyorum” 3.41-4.20 ve “kesinlikle katılıyorum” 4.21-5.00) ile birlikte değerlendirildiğinde genel ortalama 3,5311 ile “Katılıyorum” olarak karşımıza çıkmaktadır. Tek tek incelendiğinde ise “Dijital metni taşımak kolaydır, dijital metinden kopyalama yapıştırma yapmak kolaydır ve dijital ortam çok sayıda kitabı tek bir alanda

depolamak ve saklamak için uygundur.” İfadelerinin ortalaması (4,02, 4,08, 4,03) “kesinlikle katılıyorum ifadesine yakındır.”

	n	%
Evet	259	63,2
Hayır	151	36,8
Toplam	410	100,0

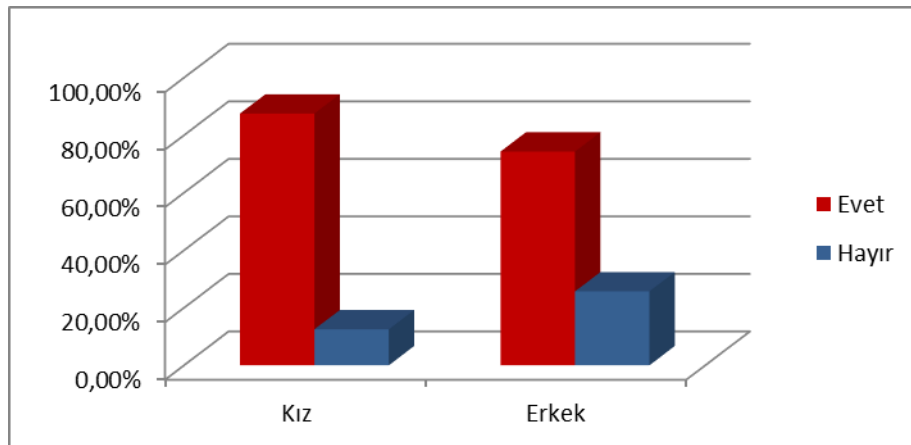
Tablo 3.37: COVID-19 döneminde daha fazla okuduğunuzu düşünüyor musunuz?

Tablo 3.37’ye göre katılımcıların %63.2’si COVID-19 döneminde daha fazla okuduklarını düşünmektedirler.

3.3.5 Yaş, Cinsiyet Etkeni

3.3.5.1A Okumayı Sevmek ile Cinsiyet İlişkisi

Grafik 3.3.5.1A’da okumayı sevmekle cinsiyet ilişkisi değerlendirilmektedir. Buna göre kızların %87,5’i erkeklerin %74,3’ü okumayı sevdiğini bildirirken kızların %12,5’i erkeklerin %25,7’si ise hayır yanıtını vermiştir.

Grafik 3.3.5.1A: Okumayı Sevmek ile Cinsiyet İlişkisi

Okumayı sevmekle cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını anlamak için Ki- kare analizi yapılmıştır. Tablo 3.38 Ki-kare analizi sonuçlarını göstermektedir.

Okumayı seviyor musunuz?					
	Evet	Hayır	χ^2	SD	p
Kız	182 (87,5%)	26 (12,5%)	11,666	1	,001
Erkek	150 (74,3%)	52 (25,7%)			
Toplam	332 (81,0%)	78 (19,0%)			

Tablo 3.38: Okumayı Sevmekle*Cinsiyet Ki-Kare Analiz Sonuçları

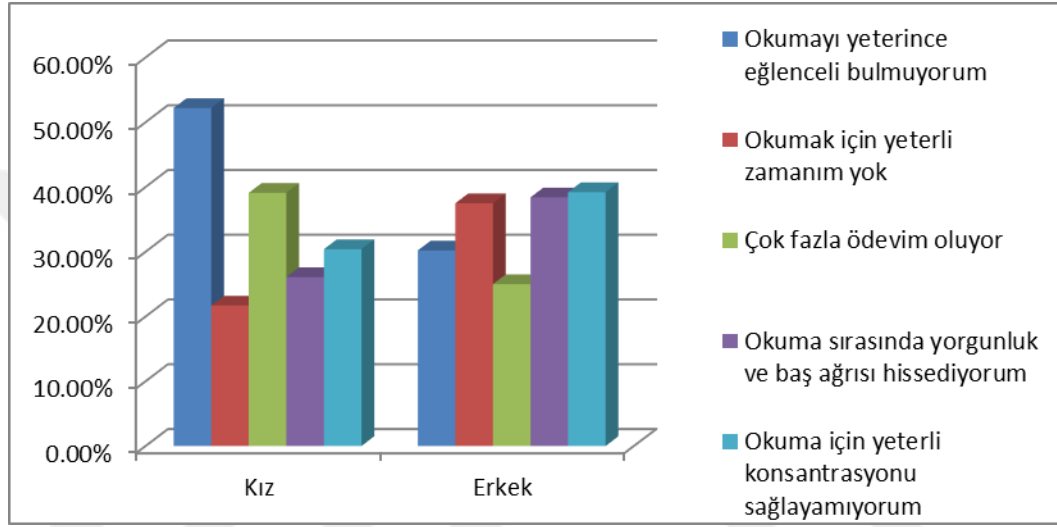
Okumayı sevmekle cinsiyet arasında anlamlı ilişki olup olmadığını tespit etmek için ki-kare testi yapılmıştır: Okumayı sevmekle cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre kızların okumayı erkeklere oranla daha çok sevdiği görülmektedir. $\chi^2(1)=11,666, p<0,001$

3.3.5.1B Okumayı Sevmek ile Yaş İlişkisi

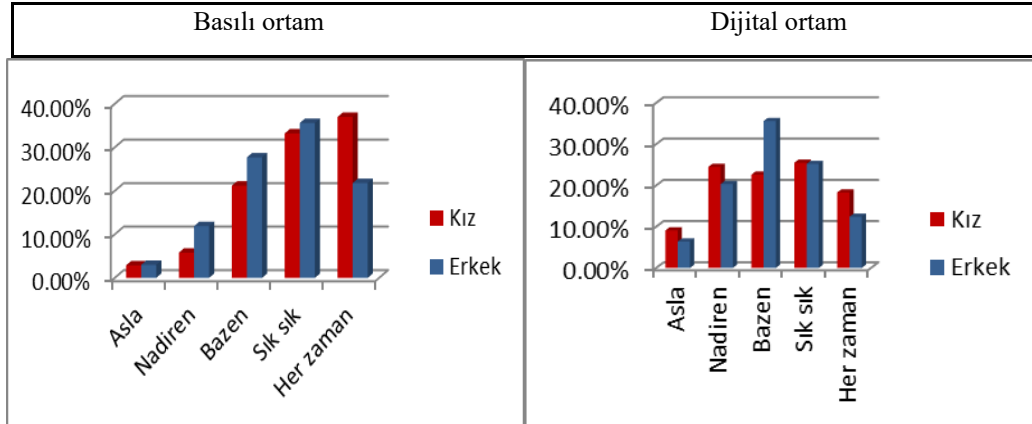
Okumayı sevmekle yaş grupları arasında anlamlı ilişki yoktur.

3.3.5.2A Okumayı Sevmeme Nedenleri ile Cinsiyete İlişkisi

Grafik 3.3.5.2A, kızların ve erkeklerin okumayı sevmeme nedenleri incelenmiştir. Kızlar okumayı yeterince eğlenceli bulmadığını, erkekler ise okuma için yeterli konsantrasyonu sağlayamadığını ve okuma sırasında yorgunluk, baş ağrısı hissettiklerini belirtmişlerdir.

Grafik 3.3.5.2A: Okumayı Sevmeme Nedenleri ile Cinsiyete İlişkisi

Grafik 3.3.5.3A: Sevilen Okuma Ortamı ile Cinsiyet İlişkisi

Grafik 3.3.5.3A'ya göre okuma yapmak için basılı ve dijital ortamı tercih edenlerin cinsiyetle ilişkisine bakıldığında hem kızların hem erkeklerin basılı ortamı tercih etme oranlarının yüksek olduğu gözlenmektedir. Cinsiyetle okuma ortamı tercihleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını öğrenmek için t-testi uygulanmıştır.(tablo 3.39).

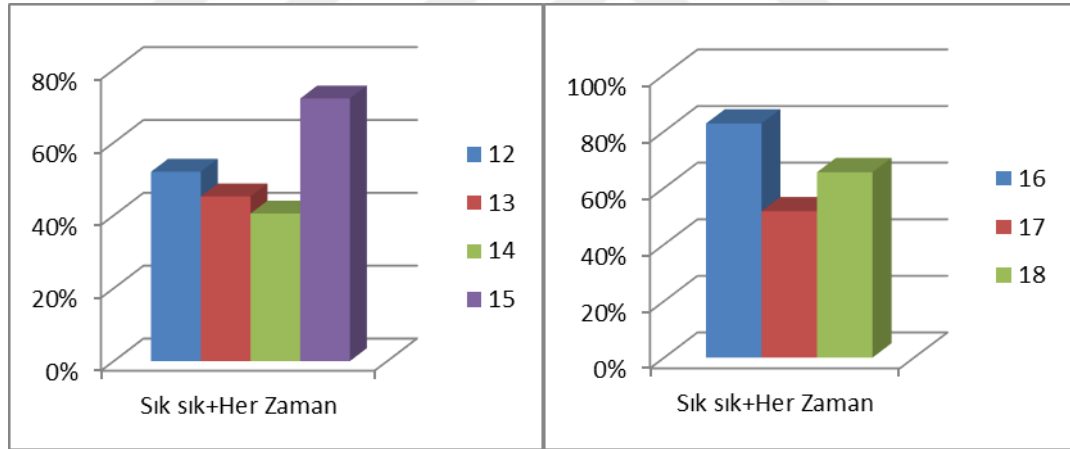
Değişkenler	Gruplar	N	X	ss	t testi		
					t	sd	p
Basılı ortamda okuma oranı	Kız	208	3,96	1,037	3,333	408	.001
	Erkek	202	3,61	1,046			
Dijital Ortamda Okuma oranı	Kız	208	3,19	1,252	,207	403	.836
	Erkek	202	3,17	1,089			

Tablo 3.39: Cinsiyete Göre t-testi analiz sonuçları

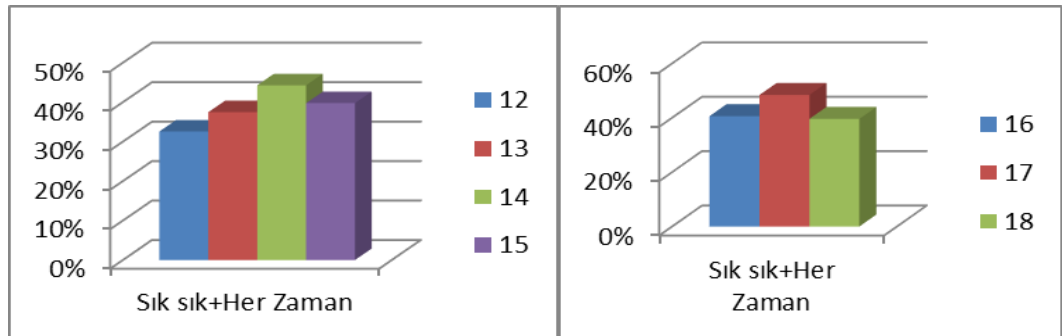
T-Testi sonucuna göre kızların ($X=3,96$) basılı ortamda okuma oranları erkeklere ($X=1,046$) göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. [$t(408)=3,333$, $p < .05$].

Dijital ortamda okuma ile cinsiyet arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. [$t(403)=,207$; $p > .05$].

Yaş İle Basılı Ortam Tercihi * “Sık Sık + Her Zaman”

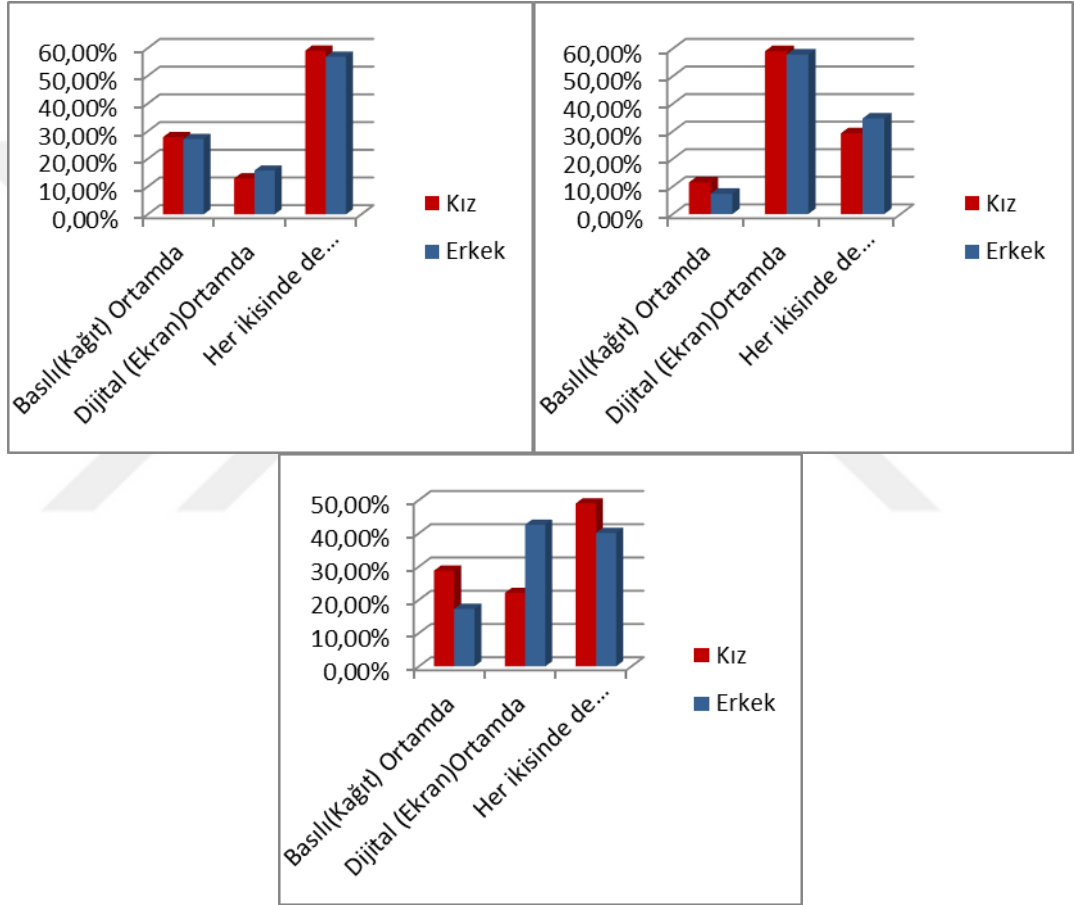

Yaş ile Dijital ortam tercihi * “sık sık + her zaman”

Grafik 3.3.5.3B: Sevilen Okuma Ortamı ile Yaş İlişki

Grafik 3.3.5.3B'ye göre 15 ve 16 yaş grubunun basılı ortamı daha fazla tercih ettiği görülmektedir. Yaş gruplarının okuma ortamı tercihlerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için Anova testi uygulanmış ve anlamlı ilişki olmadığı görülmüştür (**Basılı Ortam Tercihi Ölçeğinin Yaş Düzeyine Göre Anova Sonuçları** $F(6,403)=2,104, p > .05$) (**Dijital ortam tercihi ölçeğinin yaş düzeyine göre Anova Sonuçları** $F(6,403)=2,104, p > .05$).

Grafik 3.3.5.4A: Akademik , Günlük Bilgi ve Özgür Zaman Amaçlı Okumalar ile Cinsiyet İlişki

Grafik 3.3.5.4A'ya göre cinsiyet ile gençlerin okuma amaçları değerlendirildiğinde akademik amaçlı okumada kızlar ve erkekler her ikisini (basılı+dijital) birden tercih ederken, günlük bilgi elde etmek için kızlar ve erkekler dijital ortamı tercih etmiştir. Özgür zamanı değerlendirmek için yapılan okumalarda da her ikisini (basılı+dijital) birden tercih edilse de erkeklerin sadece dijital ortamı tercih etme oranı(%42,6) kızların sadece dijital ortamı tercih etme oranına (%22,1) göre daha fazladır. Cinsiyet

ile okuma amaçları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakmak için Ki-Kare testi uygulanmıştır.

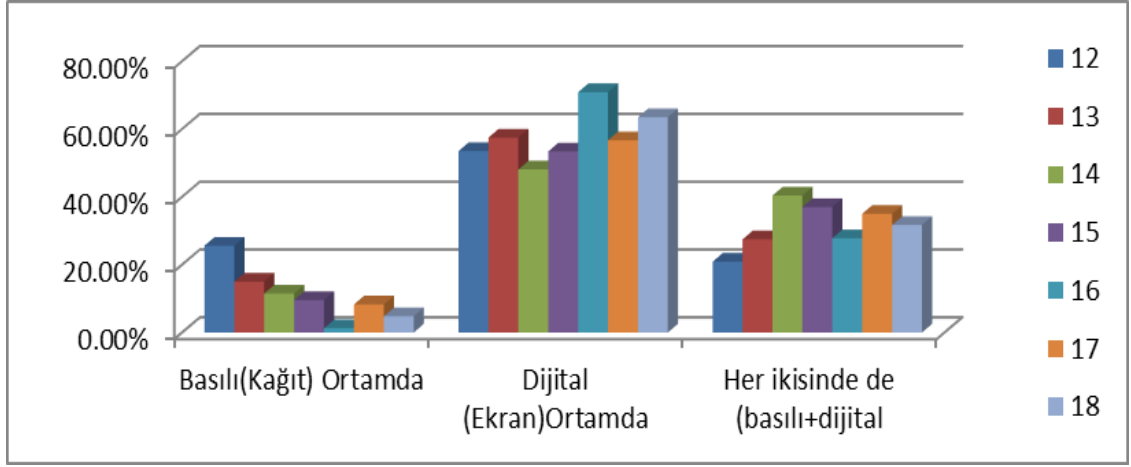
İlk olarak akademik amaçlı okumalarla cinsiyet arasında anlamlı ilişki olup olmadığını tespit etmek için ki-kare bağımsızlık testi yapılmıştır. Değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. $\chi^2(2)=6,85, p > 0,5$.

Bu kez günlük bilgi elde etmek için yapılan okumalarla cinsiyet arasında anlamlı ilişki olup olmadığını tespit etmek için ki-kare bağımsızlık testi yapılmıştır. Değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. $\chi^2(2)=2,75, p > 0,5$.

Son olarak özgür zamanı değerlendirme amaçlı yapılan okumalarla cinsiyet arasında anlamlı ilişki olup olmadığını tespit etmek için ki-kare testi yapılmıştır. Değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. (Tablo 3.40) $\chi^2(2)=21,02, p < 0,001$. Erkeklerin özgür zamanı değerlendirme amaçlı yaptıkları okumalarda dijital ortamda daha fazla zaman geçirdiği görülürken kızlarında basılı ortamda daha fazla zaman geçirdiği görülmektedir.

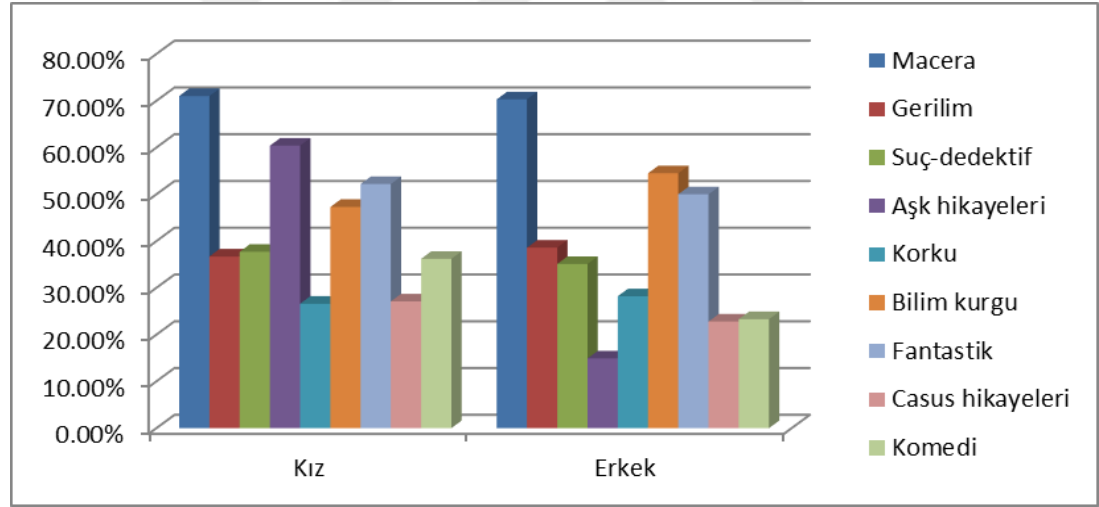
Özgür Zamanı Değerlendirme Amaçlı Okuma					
	Kız	Erkek	χ^2	SD	P
Basılı(Kağıt)ortamda	60 (63,2%)	35 (36,8%)	21,02	2	,000
Dijital(Ekran)ortamda	46 (34,8%)	86 (65,2%)			
Her ikisinde de (basılı+dijital)	102 (55,7%)	81 (44,3%)			
Toplam	208 (50,7%)	202 (49,3%)			

Tablo 3.40: Özgür Zamanı Değerlendirme Amaçlı Okuma*Cinsiyet Ki-Kare Analiz Sonuçları

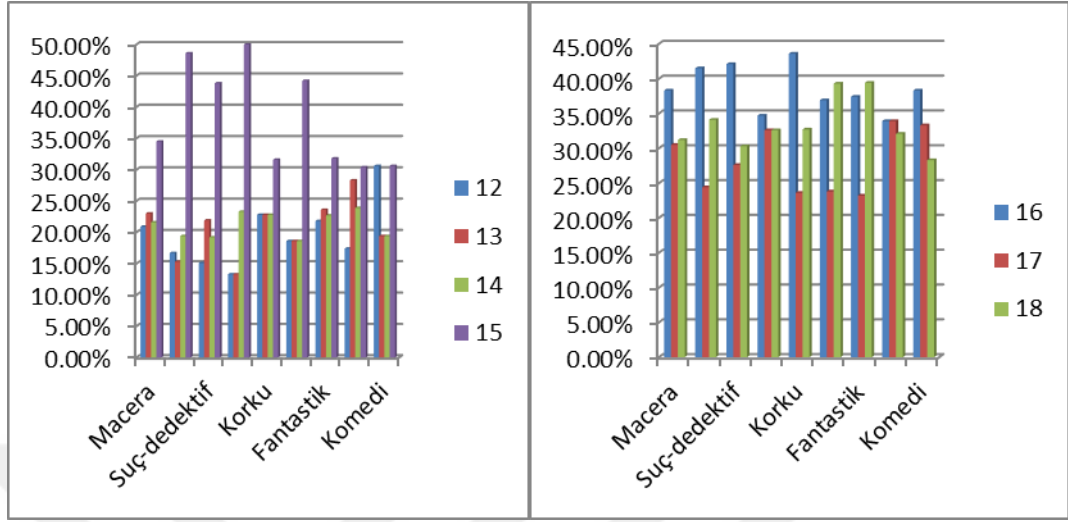
Grafik 3.3.5.4B:Günlük Bilgi Elde Etmek İçin Okumalar*Yaş

Grafik 3.3.5.4B'ye göre günlük bilgi elde etmek için tüm yaş grupları dijital ortamı tercih etmiştir. Ancak okuma amaçları ile yaş düzeyine göre Anova sonuçlarında anlamlı farklılık görülmemiştir.

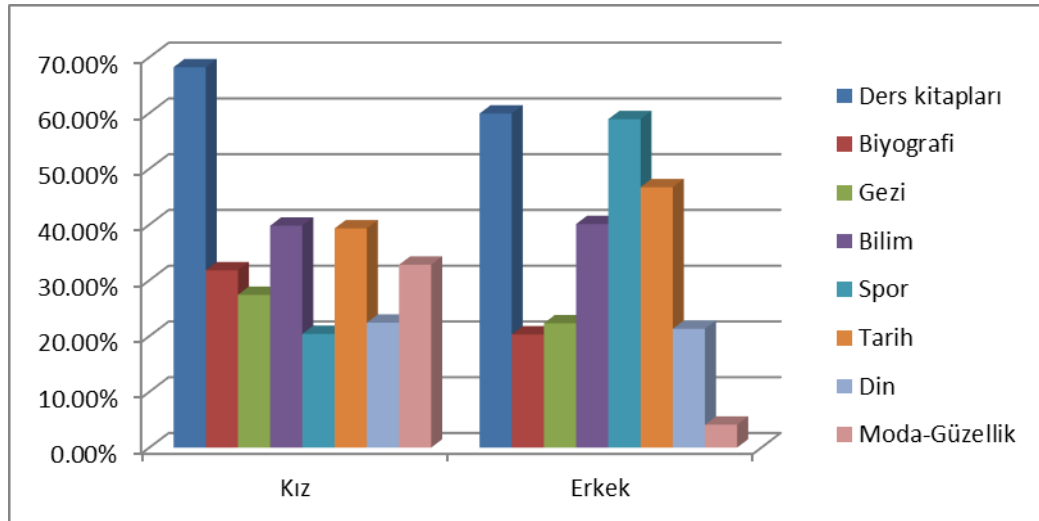
Grafik 3.3.5.5A: Cinsiyete Göre Edebi Kitap Türü Tercihleri

Grafik 3.3.5.5A'ya göre kızların ve erkeklerin edebi kitap türleri arasındaki tercih farkına bakıldığında her ikisi de en çok macera türünü tercih etmekte; kızların aşk hikayelerini erkeklere göre daha fazla tercih ettiği saptanmıştır.

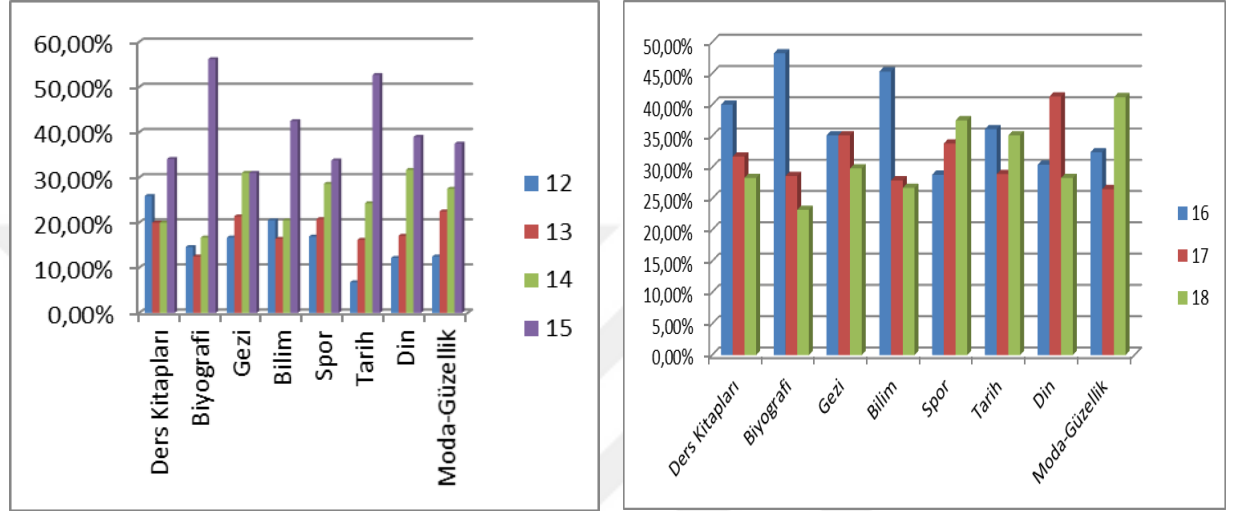
Grafik 3.3.5.5B: Yaşa Göre Edebi Kitap Türü Tercihleri

Grafik 3.3.5.5B'ye göre 12 yaş grubu komedi türünü, 13 yaş grubu casus hikayelerini, 14 yaş grubu casus, macera, fantastik türünü, 15 yaş grubu ise aşk hikayeleri, gerilim ve bilim kurgu türlerini ağırlıklı okumaktadırlar. 16 yaş grubu korku, suç-dedektif, gerilim macera türünü, 17 yaş grubu casus hikayelerini ve aşk hikayelerini 18 yaş grubu ise bilim kurgu ve fantastik türünü en çok tercih etmişlerdir.

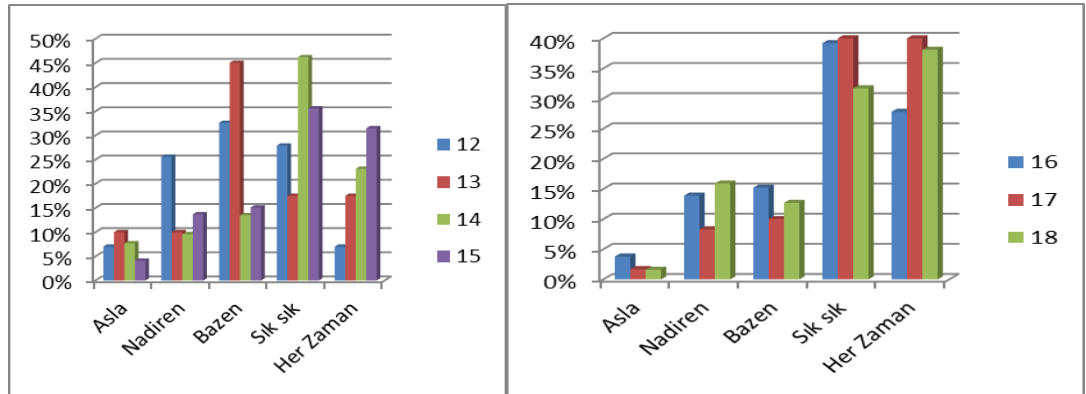
Grafik 3.3.5.6A: Cinsiyete Göre Edebiyat Dışı Kitap Türü Tercihleri

Kızların ve erkeklerin edebiyat dışı kitap türleri arasındaki tercih farkına bakıldığında kızlar moda-güzellik türünü daha çok tercih ederken erkekler spor türünde kızlara göre daha fazla okuma yapmaktadırlar.

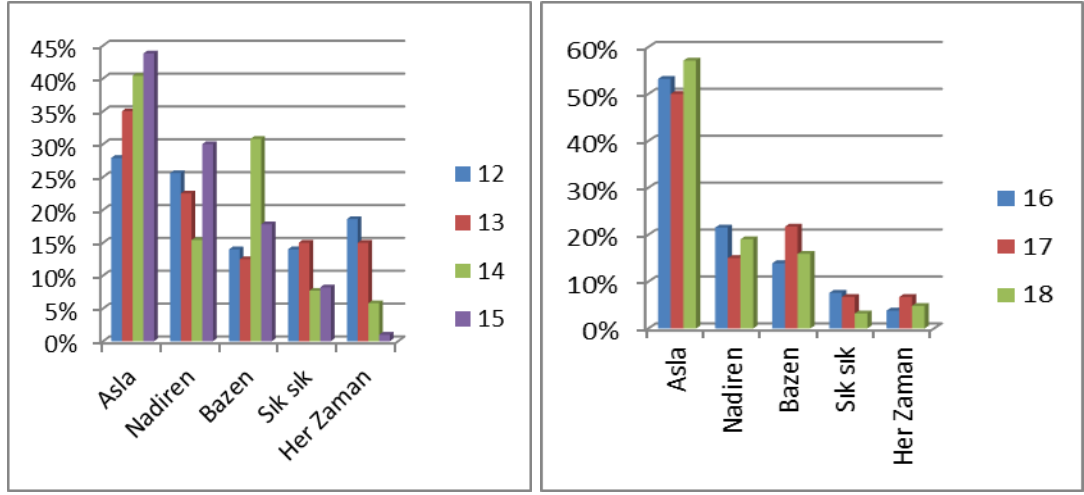

Grafik 3.3.5.6B: Yaş Göre Edebiyat Dışı Kitap Türü Tercihleri

Grafik 3.3.5.6B'ye göre 12 yaş grubu ders kitaplarını, 13 yaş grubu bilimi, 14 yaş grubu din ve gezi türünü, 15 yaş grubunun ise biyografi ve tarih konularını en çok tercih ettiği görülmektedir. Öte yandan 16 yaş grubu biyografi, bilim ve ders kitaplarını, 17 yaş grubu din ve gezi ve 18 yaş grubu ise moda güzellik, spor ve tarih konularını en çok tercih etmektedirler.

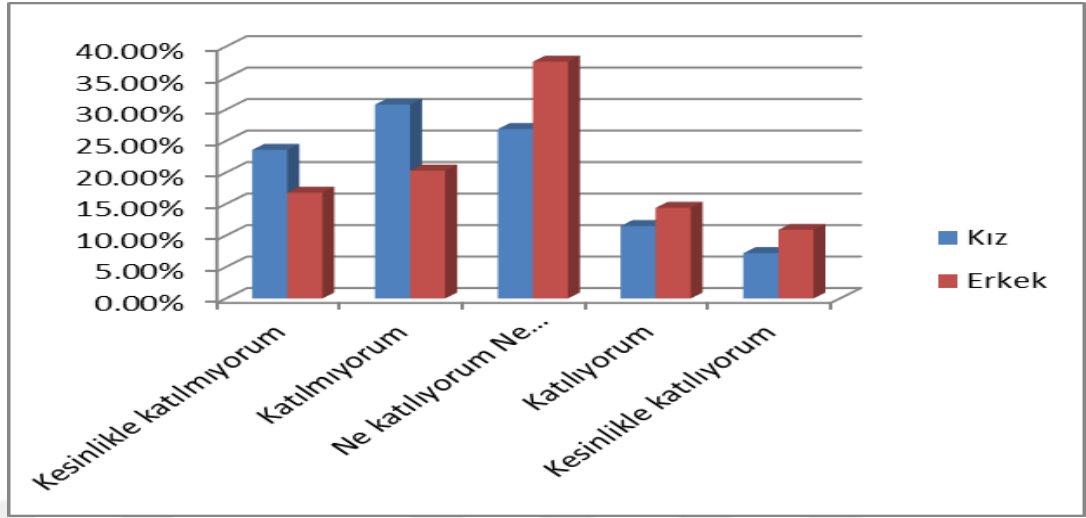

Grafik 3.3.5.7B: Yaş ile Akıllı Telefon Kullanma

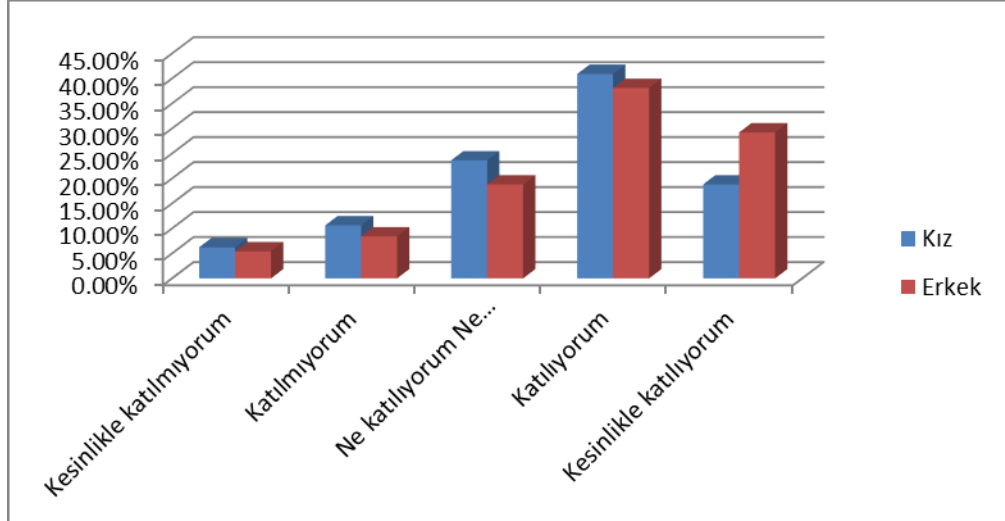
Grafik 3.3.5.8B:Yaş ile Tablet Kullanma

Grafik 3.3.5.7B ve 3.3.5.8B'ye göre okuma yaparken akıllı telefon ve tablet kullanımına bakıldığında 12-13-14 yaş grubunun tableti daha fazla kullanırken 15-16-17-18 yaş grubu tablet kullanımı daha düşüktür. Akıllı telefon kullanımı ise bu durumun tam tersidir. Öte yandan tüm yaş grupları e-kitap okuyucu, dizüstü bilgisayar ve masaüstü bilgisayarı okuma yaparken asla kullanmadıklarını veya nadiren kullandıklarını belirtmişlerdir.

Grafik 3.3.5.7A: Yoğunlaşarak okumam gerektiğinde dijital ortamı tercih ederim ile Cinsiyet İlişki

Grafik 3.3.5.7A'ya göre yoğunlaşarak okumam gerektiğinde dijital ortamı tercih ederim düşüncesinin cinsiyet yönünden analizi yapıldığında katılımcılar ne katılıyorum ne katılmıyorum diyerek çekimser yanıt vermişlerdir.

Grafik 3.3.5.8A: Kısa metinleri okumak için dijital ortamı tercih ederim ile Cinsiyet İlişki

Grafik 3.3.5.8A'ya göre kısa metinleri okumak için dijital ortamı tercih ederim diyenlerin cinsiyete göre analizi yapıldığında katılımcılar katılıyorum yanıtını vermişlerdir.

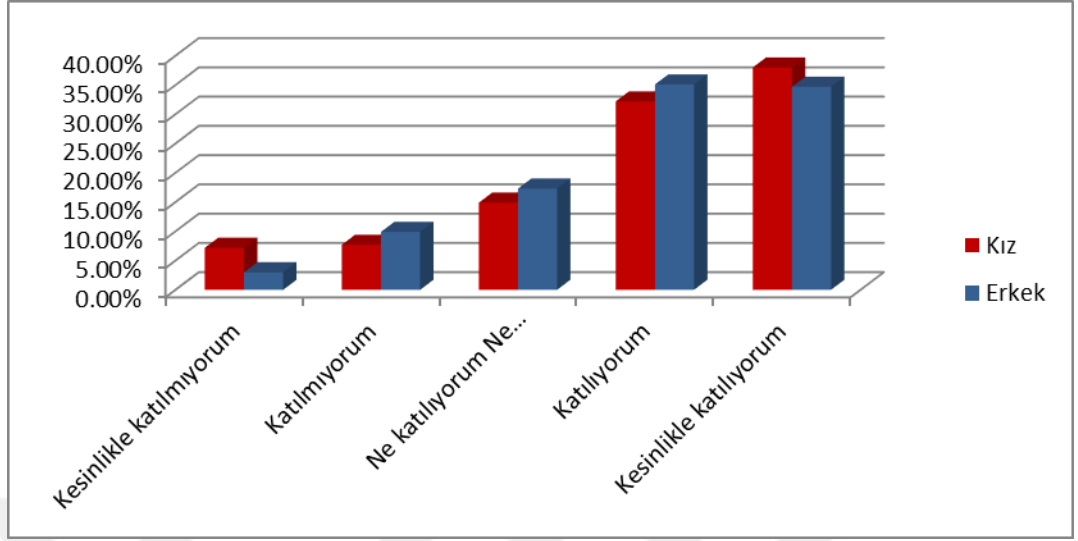
Grafik 3.3.5.7A ve 3.3.5.8A'nın cinsiyet ile t-testi sonucunda anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Değişkenler	Gruplar	N	X	ss	t testi		
					t	sd	p
Kısa metinleri okumak için dijital ortamı tercih ederim	Kız	208	3,55	1,102	1,996	408	,047
	Erkek	202	3,77	1,123			
Yoğunlaşarak okumam gerektiğinde dijital ortamı tercih ederim	Kız	208	2,48	1,179	-2,907	408	,004
	Erkek	202	2,82	1,196			

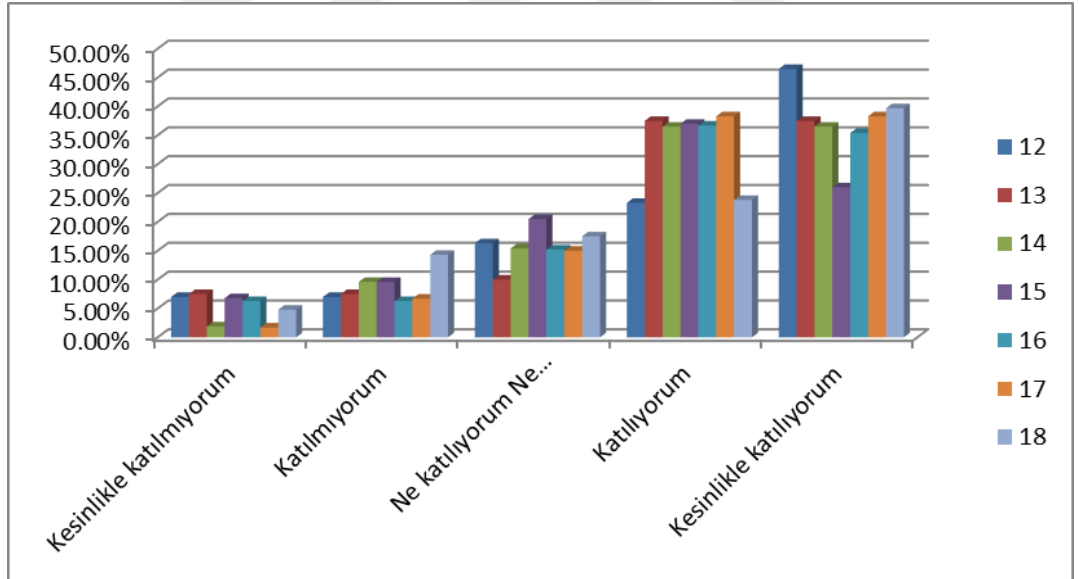
Tablo 3.41: Cinsiyete Göre t-testi Analiz Sonuçları

Kısa metinleri okumak için dijital ortamı tercih ederim seçeneği cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Erkeklerin dijital ortamda okuma oranı ($X=3,77$), kızların okuma oranına ($X=3,55$) göre daha yüksektir. [$t(408)=-1,996$; $p < .05$].

Yoğunlaşarak okumam gerektiğinde dijital ortamı tercih ederim seçeneği cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Erkeklerin yoğunlaşarak okumam gerektiğinde dijital ortamı tercih ederim oranı ($X=2,82$), kızların oranına ($X=2,48$) göre daha yüksektir. [$t(408)=-2,907$; $p < .05$].

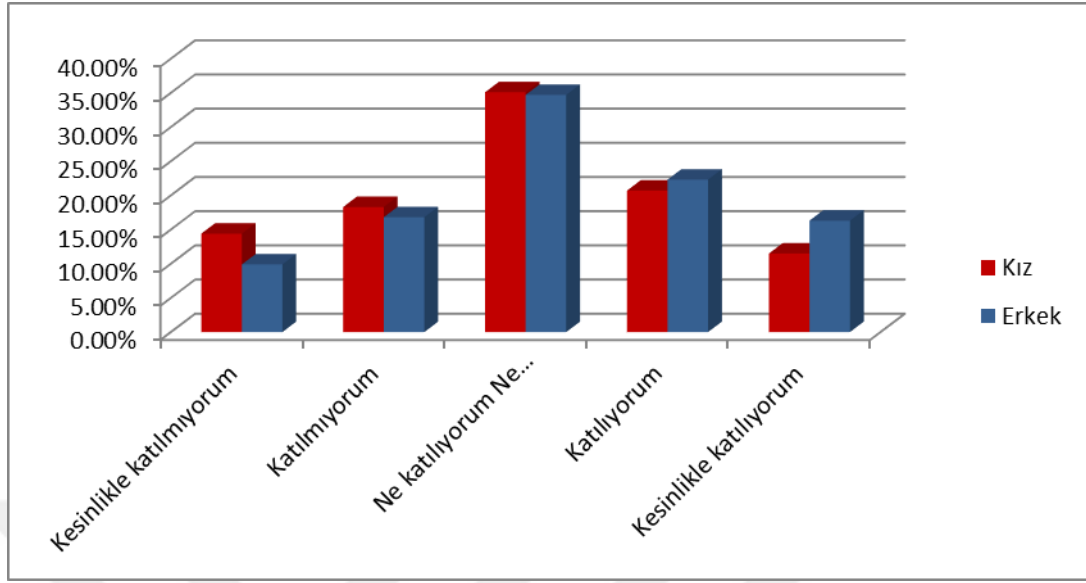

Grafik 3.3.5.9A : Annem, babam ve öğretmenlerim basılı (kağıt üzerinde) metinleri okumamı destekler.*Cinsiyet

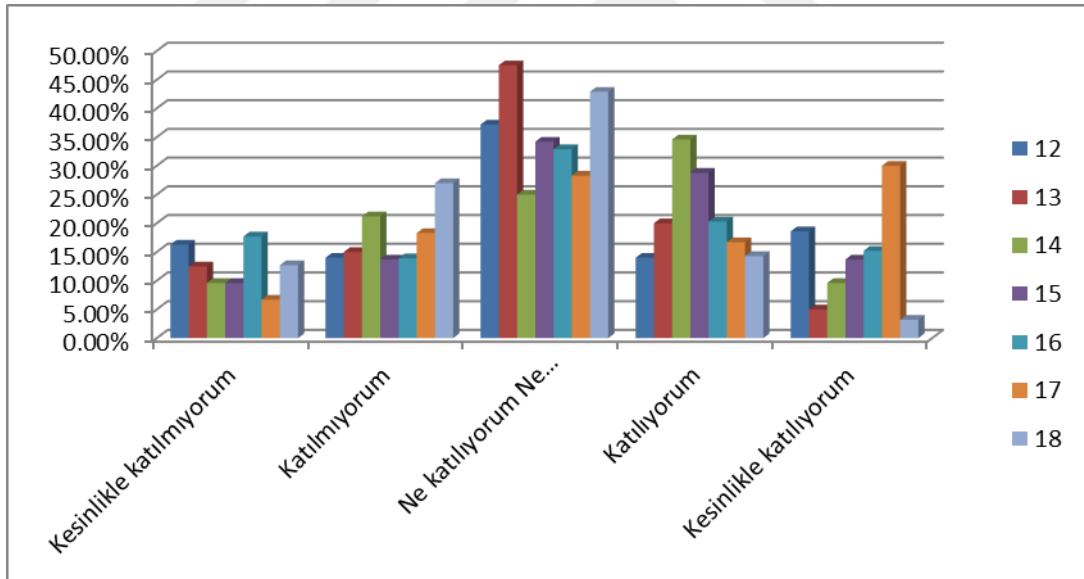

Grafik 3.3.5.9B: Annem, babam ve öğretmenlerim basılı (kağıt üzerinde) metinleri okumamı destekler.*Yaş

Grafik 3.3.5.9A ve 3.3.5.9B'ye göre annem, babam ve öğretmenlerim basılı ortamda okumamı destekler düşüncesinin yaş ve cinsiyete göre analizi yapıldığında katılımcılar katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum yanıtını vermişlerdir.

Grafik 3.3.5.10A: Annem, babam ve öğretmenlerim dijital ortamda okumamı destekler.*Cinsiyet

Grafik 3.3.5.10B: Annem, babam ve öğretmenlerim dijital ortamda okumamı destekler*Yaş

Grafik 3.3.5.10A ve 3.3.5.10B'ye göre annem, babam ve öğretmenlerim dijital ortamda okumamı destekler düşüncesinin yaş ve cinsiyete göre analizi yapıldığında katılımcılar ne katılıyorum ne katılmıyorum yanıtını vermişlerdir. Ancak 14 ve 17 yaş grubu bu düşünceye katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum yanıtını vermişlerdir.

3.4 DEĞERLENDİRME

Araştırmada ortaya çıkan en önemli bulgu dijital teknolojilerin yaygın olduğu bu dönemde basılı ortamda okumayı tercih eden gençlerin oranının dijital ortamda okumayı tercih edenlerden daha fazla olmasıdır. Basılı ortamda okumayı sık sık ve her zaman tercih edenlerin oranı % 63,9 iken dijital ortamda okumayı her zaman ve sık sık tercih edenlerin oranı % 40,8 'dir. Ayrıca, t-testi sonucuna göre kızların basılı ortamda okuma oranlarının erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur.

Basılı ortamı tercih etme oranı her ne kadar yüksek olsa da gençler dijital ortamda okumadan tamamen kopuk durumda değildirler. Gençlerin günlük bilgi elde etmek için yaptıkları okumalarda daha çok dijital ortamı tercih ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda akademik amaçlı okumalarında ve özgür zamanlarını değerlendirmek için yaptıkları okumalarda da her iki ortamı (basılı+dijital) birden tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Buna göre, gençlerin okuma amaçlarına göre ortam tercihleri değişebilmektedir.

Gençlere genel olarak basılı ve dijital ortamda ne okudukları sorulduğunda ise “her zaman+sık sık” basılı kitapları okuduklarını (%65,2); basılı dergi okumayı “bazen(%38) basılı gazete okumayı ise nadiren (%35) tercih ettikleri görülmektedir. Dijital ortamda ise “her zaman + sık sık” sosyal medya içeriklerini (%66,4); e-posta ve diğer anında elektronik haberleşme araçlarını (WhatsApp ,Telegram vb kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir (%64,4). Dijital kitabı “bazen”(%28,3), dijital dergiyi “bazen (%31) ya da nadiren (%30)” ve dijital gazeteyi “asla” (%32,2) , web siteleri ve blogları “bazen” (%32,7’si) , “sık sık” (%29,8) okumayı tercih etmektedirler. Gençlerin okuma seçenekleri arasına sosyal medya içeriklerinin, diğer anında elektronik haberleşme araçlarının ve web siteleri ve blogların dahil olduğu görülmektedir. Duncan ve diğerleri de ergenlerin günlük okuryazarlık deneyimlerinin yalnızca kitaplarla ölçülemeyeceğinden söz eder.³²⁰ Kurata da kendi yaptığı çalışma sonucunda katılımcıların “okumayı”, tipik okuma imgesi olan "basılı kitap okumak" olarak tanıdıklarını ancak video ya da film izlemek, web sitelerine göz gezdirmek,

³²⁰ L.G. Duncan., S.P. McGeown, Y.M Griffiths , S.E., Stothard, A. Dobai, **a.g.e.**, s.213. ;Alyzia Glasier, “Adolescent Reading Habits .....”, s.18.

blogları okumak, e-postalara göz atmak, sosyal medya uygulamalarındaki içerikleri okumanın dijital metin okuma kapsamında olduğunu belirtir.³²¹

Liu ve Chin Ee Loh.³²² e-kitap teknolojisinin sağladığı olanaklara ve satışlara rağmen insanların basılı ortamda okumayı tercih ettiklerini ve özellikle de odaklanma ve konsantrasyon gerektiren uzun metinlerin çıktısını almayı yeğlediklerini vurgulamıştır. Güneş'e³²³ göre de ekrandan bilgilendirici türde kısa metinleri okumak kolayken özellikle uzun öykü ve roman gibi uzun metinleri okumanın güç olduğudur. Bu araştırmada da benzer bir sonuç çıkmıştır. Katılımcılar 5 sayfadan uzun metinlerde basılı ortamı daha fazla tercih etmekte ve metinleri okurken basılı ortamda daha iyi odaklanabilmektedir. Ancak t- testi (Tablo 3.41) analizinde özellikle erkeklerin kızlara oranla hem kısa metinleri okurken hem de yoğunlaşarak okunması gereken metinlerde dijital ortamı tercih ettiği görülmüştür.

Gençlerin okuma yaparken en çok kullandığı dijital cihaz akıllı telefondur. 15-16-17-18 yaş grubu akıllı telefonu okuma yaparken daha fazla kullanmaktadır. Diğer cihazlara bakıldığında ise e-kitap okuyucuya sahiplik oranı ve bu cihazdan okuma oranı oldukça düşüktür. Masaüstü bilgisayar ve dizüstü bilgisayara sahip olma oranı e-kitap okuyucuya sahip olma oranı kadar düşük olmasa da katılımcılar bilgisayarı okuma yapmak için hiç kullanmadıklarını ya da nadiren kullandıklarını ifade etmişlerdir. Tablet kullanma oranlarına bakıldığında ise 12-13-14 yaş grubunun tableti daha fazla kullandığı görülmektedir.

Katılımcıların kütüphane kullanma alışkanlıkları incelendiğinde; %51.2'si kütüphaneye ihtiyaç duyduklarında gittiklerini belirtmişlerdir. En çok ders çalışma amacıyla gittikleri, ağırlıklı olarak halk kütüphanesini kullandıkları saptanmıştır. Kütüphaneciden ise “nadiren” kitap önerisi aldıkları görülmüştür. Kütüphaneden en

---

³²¹ Keiko Kurata, **a.g.e.**, s. 893.

³²² Chin Ee Loh, ve Baoqi Sun, **a.g.e.**, s.664; Ziming Liu, “Print Vs. Electronic Resources: A Study Of Userperceptions, Preferences, And Use”, **Information Processing And Management**, C.42, No:2, 2006, S. 587-588.;Anne Mangen. “Textual Reading On Paper And Screens: Information Design” Ed. Alison Black, Paul Luna, Ole Lund, Sue Walker, **Information Design :Research And Practice, London: Routledge**, 2017, S.276.

³²³ Firdevs Güneş, **a.g.e.**, s.7.

fazla “bazen” ödünç kitap aldıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla katılımcıların büyük çoğunluğunun kütüphane kullanma alışkanlıkları oldukça zayıftır.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu dijital ve basılı ortamdaki okuma davranışlarından birine yöneliktir. Katılımcılar ağırlıklı olarak hem basılı ortamda hem de dijital ortamda “baştan başlayıp sonuna kadar okurum” seçeneğinin işaretlemişlerdir. Ancak dijital ortamda göz gezdirerek okuma oranı da fazladır. Literatürde de bu davranış biçimi Liu’nun araştırmasıyla örtüşmektedir. Liu, gençlerin okuma davranışında göz gezdirerek okuduğunu ve anahtar kelimelere göre hareket ettiğini saptamıştır.³²⁴

Öte yandan annem, babam ve öğretmenlerim dijital/basılı ortamda okumamı destekler düşüncesine katılımcılar dijital ortamda çekimser kalırlarken basılı ortamda ailelerinin ve öğretmenlerinin desteklediklerini belirtmişlerdir. Bu noktada dijital ortamda okuma algısının aileler, öğretmenler ve gençler için desteklenecek bir alışkanlık olarak görülmediği söylenebilir. Gençlerin bu durumda çekimser kalması dijital ortamda okuma alışkanlıklarının pekişmemesinde de etkilidir.

Son olarak katılımcıların %63.2’si COVID-19 döneminde daha fazla okuduklarını düşünmektedirler.

---

³²⁴ Liu, *Reading Behavior*.....,2005, s.709.

SONUÇ

Okuma sembollerin deşifre edildiği basit bir süreç değildir. Zihinsel gelişime başlı başına katkı sağlayan çok düzeyli bir etkinliktir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler özellikle bilgisayar ve internet okuma alışkanlıklarında/davranışlarında değişikliğe yol açmış gibi görünmektedir. Genel olarak ekrana dayalı bir okuma davranışından söz edilmektedir.

Dijital ortamın okuma üzerindeki etkilerine ilişkin olarak yapılan araştırmaların birbiriyle tümüyle örtüşen bulgular içerdii söylenemese de bu araştırmalar dijital ortamda yapılan okumanın kağıt ortamında yapılan okumadan nasıl ve neden farklı olduğuna yönelik bazı ip uçları taşımaktadır. Yapılan araştırmalar genel olarak, insanların kısa ve yüzeysel okuma yapmak için daha çok dijital ortamı (e-postaları okumak, haberlere göz gezdirmek gibi) tercih ettiklerini; uzun metinleri okumak durumunda olduklarında, ciddi / derinlemesine okuma yaptıklarında; anlaşılması görece zor olan bir şey okumak istediklerinde; bilimsel makaleleri okuduklarında ya da not almaları gerektiğinde basılı ortamda okumayı tercih ettiklerini ve çıktı aldıklarını göstermektedir.

Dijital teknolojinin gençlerin (12-18 yaş) okuma alışkanlıklarını değiştirmekte olup olmadığını ya da gençlerin neleri okuduklarını ve nasıl okuduklarını bilmek, onlara rehberlik edebilmenin ön koşuludur. Bu tezin temel amacı da gençlerin basılı ve dijital ortamdaki okuma alışkanlıklarını ortaya koymaktır. Ayrıca, bilgi ve iletişim teknolojilerinin ürünü olan internet ve diğer dijital kaynakların gençlerin okuma alışkanlıklarına etkisini belirlemek ve halk kütüphanelerinin basılı ve dijital ortamda okumayı özendirme konusundaki rollerini ortaya koymak da amaçlanmıştır.

Bu amacı gerçekleştirmek üzere İstanbul'un Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı halk kütüphanesine sahip 26 ilçesinde 12-18 yaş arasındaki gençlerin okuma alışkanlıklarına ve kütüphane kullanımlarına yönelik bir anket uygulanmıştır. Anket örneklemini 410 kişiden oluşmaktadır. Anket uygulamasını halk kütüphaneleri aracılığıyla gerçekleştirmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nden izin alınmıştır.

Araştırmanın bulguları göstermektedir ki gençlerin basılı ortamdaki okuma oranları dijital ortama göre daha yüksektir. Özellikle kızlar erkeklere göre basılı ortamda daha fazla okumaktadır. Erkeklerin özgür zamanı değerlendirme amaçlı okumalar için dijital ortamda daha fazla zaman geçirdiği; kızların ise basılı ortamda daha fazla zaman geçirdiği görülmektedir.

Basılı ortamı tercih etme oranı her ne kadar yüksek olsa da gençler dijital ortamda okumadan tamamen kopuk durumda değildirler. Gençlerin günlük bilgi elde etmek için yaptıkları okumalarda daha çok dijital ortamı tercih ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda akademik amaçlı okumalarında ve özgür zamanlarını değerlendirmek için yaptıkları okumalarda da her iki ortamı (basılı+dijital) birden tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Buna göre, gençlerin okuma amaçlarına göre ortam tercihleri değişebilmektedir.

Gençlere genel olarak basılı ve dijital ortamda ne okudukları sorulduğunda ise “her zaman+sık sık” basılı kitapları okudukları; buna karşın basılı dergi ve basılı gazeteyi çok daha az okudukları görülmektedir. Dijital ortamda ise “her zaman + sık sık” sosyal medya içeriklerini (%66,4); e-posta ve diğer anında elektronik haberleşme araçlarını (WhatsApp ,Telegram vb kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir (%64,4). Dijital kitabı, dijital dergiyi ve dijital gazeteyi de daha az okumaktadırlar. Gençlerin okuma seçenekleri arasına sosyal medya içeriklerinin, diğer anında elektronik haberleşme araçlarının ve web siteleri ve blogların dahil olduğu görülmektedir.

Araştırmanın okuma alışkanlığı ile ilgili bulgularına genel olarak bakıldığında gençlerin okumayı sevdikleri görülmektedir. Okumayı sevmeme nedenleri arasında kızların okumayı yeterince eğlenceli bulmadıkları, erkeklerin ise okuma için yeterli konsantrasyonu sağlayamadıkları ve okuma sırasında yorgunluk, baş ağrısı hissettiklerini belirttikleri görülmektedir. Gençlerin büyük çoğunluğu (%59,8) edebi metinleri okumaktadır; her iki cinsiyette de edebi tür olarak en çok macera tercih edilmektedir (%70,7); ayrıca kızlar aşk hikayelerini erkeklere göre daha fazla tercih etmektedir. Edebi tür tercihi ile yaş arasında anlamlı bir ilişki ise yoktur. Fakat, 12 yaş grubu komedi türünü,13 yaş grubu casus hikayelerini, 14 yaş grubu casus,

macera, fantastik türünü, 15 yaş grubu ise aşk hikayeleri, gerilim ve bilim kurgu türlerini ağırlıklı okumaktadır. 16 yaş grubu korku, suç-dedektif, gerilim macera türünü, 17 yaş grubu casus hikayelerini ve aşk hikayelerini 18 yaş grubu ise bilim kurgu ve fantastik türü tercih etmektedir.

Gençlerin edebiyat dışı kitap türü tercihlerinin başında (%23,1) ders kitapları gelmektedir. Edebiyat dışı konular ile cinsiyet ya da yaş arasında anlamlı bir ilişki ise yoktur; fakat, kızlar moda-güzellik konularında erkekler ise spor konusunda oransal olarak daha fazla okuma yapmaktadırlar. 12 yaş grubu ders kitaplarını, 13 yaş grubu bilimi, 14 yaş grubu din ve gezi türünü, 15 yaş grubunun ise biyografi ve tarih konularını en çok tercih etmektedir. 16 yaş grubu biyografi, bilim ve ders kitaplarını, 17 yaş grubu din ve gezi ve 18 yaş grubu ise moda güzellik, spor ve tarih konularını en çok tercih etmektedir.

Gençler kütüphane yerine daha çok kitapçıyı ve basılı kitap satan web sitelerini kullanmakta ve kendi beğenilerini esas alarak kitap satın almayı yeğlemektedirler. Kütüphane kullanım bulguları gençlerin kütüphane kullanımının ve kütüphaneciyle olan ilişkisinin oldukça zayıf olduğu göstermektedir. Gençler kütüphaneye ihtiyaç duyduğunda gitmekte ve kütüphaneciden nadiren kitap önerisi almaktadır. Ne yazık ki kütüphaneye en çok ders çalışma amacıyla gitmektedirler.

Araştırmadaki bir diğer önemli bulgu gençlerin 5 sayfadan uzun metinlerde basılı ortamı daha fazla tercih etmekte olmaları ve metinleri okurken basılı ortamda daha iyi odaklanabildikleridir. Ancak erkeklerin kızlara oranla hem kısa metinleri okurken hem de yoğunlaşarak okumayı gerektiren metinlerde dijital ortamı daha fazla tercih ettiği görülmüştür.

Öte yandan önemli bulgulardan biri de pandemi döneminde eğitim ve öğretimin dijital araçlarla gerçekleşmesine rağmen ailelerin dijital ortamda okumayı basılı ortamda okumaya göre daha az desteklemesidir.

Değişen/çeşitlenen okuma ortamı okuma sorununa yeni bir boyut kazandırmıştır. Dijital kültürün, yeni medya platformlarının, ağlarının ve teknolojilerinin, hem gençlerin okuma materyallerini bulma ve kullanma biçimlerini

hem de kurumların (örneğin okul, kütüphane) verdikleri hizmetleri etkileyip değiştirdiği görülmektedir. Örneğin edebi ya da edebiyat dışı metinlere değişik platformlar ya da cihazlar aracılığıyla erişmek olanaklıdır. Halk kütüphanesi çoğunlukla kitaplardan oluşan fiziksel bir alan değildir, artık. Teknolojik gelişmeler okurları, kütüphaneleri ve diğer eğitim, bilim altyapılarını, hizmetlerini, etkilemeye devam edecek gibidir.

Gençlerin okuma konusunda basılı ortamda da dijital ortamda da rehberliğe ihtiyaçları vardır. Kuşkusuz okumaya yönlendirme ve okuma alışkanlığı kazandırma konusunda ailelere, öğretmenlere, kütüphanecilere ve ilgili bakanlıklara düşen görevler vardır. Literatürde bu konuda çokça çalışma yapılmıştır. Çocuk aile içinde kitapla tanışmalı; halk kütüphaneleri çocukları ve gençleri okumaya yöneltme konusunda rehberlik yapacak hizmetleri örgütlemeli ve çocukları/gençleri kütüphaneye çekecek yolları aramalıdır örgütlemelidir. Okullar, öğretmenler ve okul kütüphanecileri aracılığıyla bu sürece katkı sağlamalıdır. MEB ve Kültür Bakanlığı ya da ilgili diğer kurumlar aracılığıyla da devlet okullara ve kütüphanelere gerekli insan ve para kaynağını ayırarak süreci politikaları ile harekete geçirip yönetebilmelidir.

Halk kütüphanesi özelinde konuya bakıldığında halk kütüphanesinin temel amacı okumayı desteklemek; okumanın önemi konusunda farkındalık yaratmak ve bilgiye ve diğer okuma materyallerine erişimde fırsat eşitliği sağlamaktır. Halk kütüphanesi aynı zamanda bireylerin öğrenmesine, çalışmasına, araştırma yapmasına ve usta kalemli metinlerinin tadına varmalarını yardımcı olmayı da amaçlarlar. Bu açılardan demokratik toplumun temel öğelerindendirler. Buna göre halk kütüphaneleri dijital okumayı da desteklemek; dijital ortamda bilgiye ve diğer okuma materyallerine erişimde de fırsat eşitliği sağlamak durumdadır. Gençler okuma eylemi ve alışkanlığı söz konusu olduğunda kuşkusuz bir bütün değildir. Örneğin bazı araştırmalara göre acemi okurlar ve erkek çocuklar e-okuyucu kullanarak okumayı yeğlemekteyken okuma alışkanlığına sahip genç okurlar basılı kaynakları yeğlemektedir. Bu durumda kütüphaneci bu türden farklılıkları gözetenek dermeyi geliştirmek ve okumayı özendirici hizmetleri vermek durumundadır. İçinde olduğumuz dönem ve tercihler hem basılı hem dijital ortamda okumayı, öğrenmeyi,

araştırmayı özendirici çalışmalar yapmayı gerektirmektedir. Buna göre halk kütüphanecilerinin hizmet verdikleri yerlerde, gençlerin kütüphanelerde hangi kaynakları daha çok görmek istediklerini, hangi dijital hizmetleri talep ettiklerini belirlemesi oldukça önemlidir. Bu hizmetlerin örgütlenmesi kuşkusuz kütüphaneciye kaynak ve ortam sağlanmasını gerektirir. Kütüphanecinin de genel olarak okuma ve dijital okuryazarlık konusunda kendisini yetiştirmiş olması gerekir. Bu bağlamda halk kütüphanelerinde tıpkı çocuk kütüphanecisi gibi “gençlik hizmetleri kütüphanecisi/gençlik kütüphanecisi” ünvanı ile çalışan ve bu konuda uzmanlaşmış hizmetleri örgütleyen kütüphanecilerin istihdam edilmesi düşünülmelidir.

Bunun yanında halk kütüphanelerinin hem geleneksel hem de dijital anlamda yaptıkları çalışmaları gençlere daha fazla duyurması da gereklidir. Halk kütüphaneleri ülkemizde “Kütüphanem Cep’te, Etkin Kütüphane” gibi hizmetlerle dijitalleşmeye ayak uydurmaya çalışsa da bu hizmetlerin istenilen düzeyde kullanılıp kullanılmadıkları araştırılmalı; etkinleştirilmeleri için nelerin yapılması gerektiği belirlenmeli ve uygulanmalıdır. İçinde yaşadığımız dönemde geleneksel okuma kaynakları ile yeni okuma kaynaklarının birbirine entegre edilmesi ile geleneksel okuyucu türü ve yeni okuyucu türünün tanınması ve yeninin beklediği hizmetlerin kütüphanelerde sağlanmasına dayanan bir vizyona gerek vardır. Bu vizyonun hayata geçirilmesi için karar vericiler ve yöneticiler tarafından bir politikası olarak benimsenmesi bütçe ve kütüphaneci ile de desteklenmesi gerekir. Son olarak IFLA’nın önerdiği gibi ulusal ve yerel yöneticiler dijital okumayı ve okuryazarlığı bir hak olarak ve kişisel, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın ve sivil katılımın kolaylaştırıcısı olarak desteklemelidir.

Öte yandan bu araştırma göstermektedir ki İstanbul’daki gençlerin okuma yaparken en çok kullandıkları dijital cihaz akıllı telefondur. Ancak dijital cihazlara yönelik okuma davranışı detaylı ele alınmamıştır. Bu nedenle gençlerin okuma yaparken hangi dijital cihazla nasıl bir etkileşim içinde olduğu konusuyla ilgili araştırmalara daha fazla ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

Adam-Turner, Nancy:

“Digital literacy adoption with academic technology namely digital information literacy to enhance student learning outcomes”,Phd thesis/Doktora Tezi, Norfolk, Community College Leadership Old Dominion University, 2017, s. 26 (Çevrimiçi), https://digitalcommons.odu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=efl_etds, 17 Aralık 2019.

Aina, A.J, Ogungbeni,J.,Adigun,J., Ogundipe, T:

“Poor Reading Habits Among Nigerians: The Role of Libraries.”, **Library Philosophy and Practice** , (çevrimiçi) <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1560&context=libphilprac> , 2011, 12 Nisan 2020.

Akbaba Altun, Sadegül, Avcı,Yücel,Ümmühan, Ergün, Esin:

“Öğretmenlerin Tablet Bilgisayarlara Yönelik Görüşleri”, **Başkent University Journal of Education**, C.2, No:2, 2015 s. 176-187.

Akkaya, Nevin , Özdemir, Serpil:

“Ortaöğretim öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarının incelenmesi (İzmir-Buca örneği).” **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.2, No:1, 2013, s.75-96.

Aksoy, Ercan, Öztürk, Duygu Saniye:

“Öğrencilerdeki Okuma Alışkanlığının Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.22, No:1, 2018, s.143-184.

Alevli, Ozan:

“Ekrandan Okumanın 8. Sınıf Öğrencilerinde Anlamaya Etkisi”,

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Uşak, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü , 2014.
- “Alışkanlık”:
TDK Online Sözlük,
(Çevrimiçi).<https://sozluk.gov.tr/?kelime=al%C4%B1%C5%9Fkanl%C4%B1k> , 29
Mayıs 2019.
- Alparslan, Navruz:
“Anne Babası Boşanmış Ergenlerin Benlik
Saygısı Ve Okula Bağlılık Düzeylerinin
İncelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek
Lisans Tezi ,İstanbul Sabahattin Zaim
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
2019.
- Alpay, Meral:
**Kütüphane: Dünyayı Yarına Bağlayan
Köprü,, İstanbul, Türk Kütüphaneciler
Derneği Yayınları, 1991.**
- Alpay, Meral vd. :
**Anadolu Liselerinde Kültürel Sorunlar
Hazırlık Sınıfı, İstanbul: Mavibulut,1995.**
- Ameyaw, Samuel Kwame:
“Read or Perish: Reading Habits among
Students and its Effect on Academic
Performance: A Case Study of Eastbank
Senior High School - Accra.” **Library
Philosophy and Practice (e-journal)**,
2018, s. 1. (Çevrimiçi)
[https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/
1748/](https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1748/) , 11 Mayıs 2019.
- Aminulloh, Akhirul; Dewi, Sulih Indra:
“A Model Of Media Literacy Education To
Prevent The Negative Effect From
Television Programmes For Teenagers”,
**International Journal of
Communication Research**, 2019, s.44-52.
- Argın, Ferhat Süleyman:
“Ortaokul Ve Lise Öğrencilerinin Sosyal
Medyaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi
(Çekmeköy Örneği).” Yayımlanmamış Yüksek
Lisans Tezi, İstanbul, Yeditepe
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
2013.

- Arıcı, Ali Fuat: Okumayı Niye Sevmiyoruz? Üniversite Öğrencileri İle Mülakatlar”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.5, No:10, 2008, s.91-100.
- Bal, Mazhar: “Reading and Writing Experiences of Middle School Students in the Digital Age: Wattpad Sample”, **International Journal of Education and Literacy Studies** , 2018, s.89-100.
- Bamberger, Richard : **Okuma Alışkanlığını Geliştirme**, Çev. Bengü Çapar , Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Baron, Naomi S.: “How e-reading threatens learning in the humanities.” , **The Chronicle of Higher Education**, (çevrimiçi) <https://www.chronicle.com/article/how-e-reading-threatens-learning-in-the-humanities/>, 2014
- Baron, Naomi S., “Reading İn A Digital Age.” **Phi Delta Kappan**, C.99, No:2,2017,S.15-20.
- Biçer, Ali: “Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Birkerts.,S.: **The Gutenberg Elegies: The Fate Of Reading in An Electronic Age.**, Boston, MA: Faber and Faber, 1994.
- Burke, Peter: **What is Cultural History**, 3.bs. Cambridge: Polity Press Ltd,2019.
- Can Baysal, Ayşe: “Sosyal Psikolojide Tutumlar”, **İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**, C.10, No:1,1981, s. 121-138.

- Can,Remzi, Türkyılmaz, Mustafa, Karadeniz, Abdulkerim: “Ergenlik Dönemi Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları”, **Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.11, No:3, 2010, s.1-21.
- Carr, Nicholas: “Is Google Making Us Stupid?” **Atlantic Monthly**, C. 302, No:1, 2008, s.1-15.
- Carr, Nicholas: **The Shallows: What The Internet Is Doing To Our Brains** , New York, NY: W.W. Norton, 2010, (Çevrimiçi) [Www.Npr.Org/Templates/Story/Story.Php?StoryId=127370598](http://www.Npr.Org/Templates/Story/Story.Php?StoryId=127370598) , 28.Mayıs 2020.
- Caravette , Loretta: “Portrait of the Reader as a Young Child: Assisting the New Reader”, **Children & Libraries**, C.9, No:2, 2011, s. 1-64.
- Cayhan, Cihan: Ortaokul Öğrencilerinin Wattpad Uygulaması Kullanımı İle Okuma ve Yazma Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Siirt:Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Cengiz, Emine: “Halk Kütüphanelerinde Derme Geliştirme Politikaları: Türkiye’de Halk Kütüphaneleri Üzerine Bir Değerlendirme” Ankara, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- ChanLin, Lih-Juan: “Reading Strategy and The Need of E-Book Features” , **The Electronic Library** , C.3, No:3, 2013 , s.329-344.
- Cocoza, Paula: How eBooks lost their shine: ‘Kindles now look clunky and unhip.” **The Guardian**, April 27, 2017.
- Çelik, Tuğba: , “Öğrencilerin E-Kitap Okuma Tutumlarının İncelenmesi” **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C. 10, Sayı: 3, 2015, s. 271-284.

Çömlekçi, Mehmet Fatih, Başol, Oğuz:

“Gençlerin Sosyal Medya Kullanım Amaçları İle Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisinin İncelenmesi”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.17, No:4, 2019, s.173-188.

Darmanin, Melanie:

Reading and Writing in the Digital Age: Exploring Two Classes in a Maltese Primary School (Yayımlanmamış Doktora Tezi), The University of Sheffield , 2017.

Darnton, R:

“Towards A History Of Reading “ **Wilson Quarterly**, C: 13, NO:4, s..87-102.

Davranış”:

TDK Online Sözlük (Çevrimiçi)
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=davranis> , 29 Mayıs 2019

Delgado, P. , Vargas, C. , Ackerman, C.R. , Salmerón, L.:

“Don’t Throw Away Your Printed Books: A Meta-Analysis on The Effects of Reading Media on Reading Comprehension.” **Educational Research Review**, No.25, 2019 s.23-38.

Demirer, Veysel, Çintaş Yıldız, Derya, Sünbül, Ali Murat:

"İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Ve İnternet Kullanımları İle Kitap Okuma Alışkanlıkları Arasındaki İlişki: Konya İli Örneği", **Elementary Education Online**, C.10, No:3, 2011, s.1028-1036.

Deszcz-Tryhubczak, Justyna, Huysmans, Frank:

“Reading And Digital Media European Perspectives”, **Learning To Read In A Digital World**, C:17, 2018, s.1-30.

Deniz, Levent, Gürültü, Ercan:

“Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılıkları” , **Kastamonu Education Journal**, C.26, No:2, 2018, s.355-367.

Dilek Kayaoğlu, Hülya:

Bilimsel İletişim Süreci ve Elektronik Kaynakların Derme Yönetimine Etkisi, 1. Uluslar arası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim 25-26 Mayıs

- 2006, **İstanbul (Bildiriler)**, Yay. Haz. Ayşe Üstün, Ümit Konya, İstanbul, 2007.
- Dilek Kayaoğlu, Hülya:
- “Information-Seeking Behavior of Undergraduate, Graduate, and Doctoral Students: A Survey of Istanbul University, Turkey”, **Communications in Computer and Information Science (CCIS)** series. J.N. Gathegi ve diğerleri (Eds.): IMCW 2013, CCIS 423, 2014, s.123-136. (<http://www.springer.com/series/7899>).
- Dilek Kayaoğlu, Hülya:
- “Sürelî Yayın Dermesinin Yönetimi: Basılı ve Elektronik”, **Bilgi Merkezlerinde Yönetim**, Leyla Kanık ve Erol Yılmaz (ed), İstanbul: Hiperlink, 2021, s 369-399.
- Dilek Kayaoğlu, Hülya:
- Sürelî Yayınların Yönetimi**, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, 2011.
- Dillon, A.:
- Reading from paper versus screens: A critical review of the empirical literature. [Kağıttan okumaya karşı ekrandan okuma: Literatürün eleştirel bir incelemesi]” **Ergonomics**, C.35, No: 10, 1992, s. 1297-1326.
- Dillon, A. , McKnight , C. , Richardson, J. :
- “Reading from paper versus reading from screens”, **The Computer Journal**, Sayı:31, 1988, s. 457-464.
- Dominique Pleimling, Hosemann, Jana, Fussel, Bornkessel-Schlesewsky, Stephan Ina, Schlesewsky, Matthias:
- “Subjective Impressions Do Not Mirror Online Reading Effort: Concurrent EEG-Eyetracking Evidence from the Reading of Books and Digital Media”, **Plos One**, C:8, No:2, 2013, s. 1-11.
- Downing, John:
- “Reading Readiness Is Alive and Well”, **Literacy**, C:16, No:1, 1982, s.1-10.

Dökmen, Üstün:

“Lise Ve Üniversite Öğrencilerinin Okuma Becerileri, İlgileri, Okuma Ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıkları”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 23, No:2, 1981, s. 395-418.

Dökmen, Üstün:

Okuma Becerisi, İlgisi Ve Alışkanlığı Üzerine Psikososyal Bir Araştırma, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994.

Duncan, L.G. , McGeown, S.P. , Griffiths , Y.M, Stothard, S.E., Dobai, A. :

“Adolescent reading skill and engagement with digital and traditional literacies as predictors of reading comprehension” , **The British Psychological Society**, C.107, No:2, 2016, s.209-238.

Duncan, L.G. , McGeown, S.P. , Griffiths , Y.M, Stothard, S.E., Dobai, A. :

Exploring The Relationship Between Adolescent’s Reading Skills, Reading Motivation And Reading Habits”, **Springer Science + Business Media**, C.28, s.545-569.

Duncan, Ross:

“Ebooks and Beyond: The Challenge for Public Libraries” , **Australasian Public Libraries and Information Services**, C:23, No:2, 2010, s.44-55..

Duran, Muharrem, Aytaç, Tufan:

“Students’ Opinions on the Use of Tablet Computers in Education” , **European Journal of Contemporary Education**, C.15, No: 1, 2016, s.65-75.

Durualp, Ender, Çiçekoğlu, Pınar , Durualp, Enver:

“Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Kitap Okumaya Yönelik Tutumlarının İnternet Ve Kitap Okuma Alışkanlıkları Açısından İncelenmesi” , **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C.2, No:1, 2013, s.115-132.

Dündar, Hakan, Akçayır, Murat:

“Tablet vs. Paper: The Effect on Learners' Reading Performance” , **International Electronic Journal of Elementary Education**, C:4, NO:3, 2012, s.441-450.

“Düşünceler”:

TKD Ankara Şubesi Yayın Organı,
NO:54-55, 2000, s.39. (çevrimiçi)
<https://issuu.com/afacan/docs/yazilar1> 12
Ağustos 2020.

“Elektronik Kitap”:

, (Çevrimiçi), https://products.abc-clio.com/ODLIS/odlis_e.aspx#electronicbook , 24 Ağustos 2020.

Eluwole, A.Oluwadamilola Shorunke, Oludare ve Makinde, Omawumi:

“A Study of the Reading Habits and Library Use of Students in Landmark University, Kwara State, Nigeria” **Journal of Applied Information Science and Technology**, C.10, No:2, 2017, s. 62-72.

Eryılmaz, Selami, Uluyol, Çelebi:

“21. Yüzyıl Becerileri Işığında FATİH Projesi Değerlendirmesi”, **GEFAD**, C:35, No:2, 2015, s.209-229.

Eryılmaz, Selami, Salman, Şerife:

“Fatih Projesi Kapsamında Yer Alan Öğretmen Ve Öğrencilerin Projeden Beklentileri Ve Bilişim Teknolojileri Kullanımına Karşı Algıları” , **Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOİR)**, Cilt:2 Sayı:1,2014, s.46-63.

Evans. E.:

“Learning from high school students’ experiences of reading e-books and printed boks”, **Journal of Adolescent & Adult Literacy**, C. 61, Sayı: 3, 2017, s. 311-318.

“Fatih Projesi Tablet ROM'ları”

(çevrimiçi)
<http://fatihprojesi.meb.gov.tr/tabletRom.html> , 19.05.2020.

Faulstich, Werner:

Grundwissen Medien 2. Auflage, München Fink, 1995,

Fielding, Hannah:

The Benefits of Deep Reading, (Hannah Fielding: Romance Novelist and Book Reviewer (blog), (Çevrimiçi), <http://hannahfielding.net/deep->

reading/,2016, 09 Ağustos 2020.

Gelen, Selma:

“Ortaokul öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ve süreli yayın takip etme alışkanlıkları arasındaki ilişki üzerine bir araştırma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,Hatay, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

“Gençlik ve Kitap Okuma Alışkanlığı”

, (çevrimiçi)
<https://noktahaberyorum.com/genclik-ve-kitap-okuma-aliskanligi.html#.X4WRYdAzbIU> , 24 Ağustos 2020

Gere, Charlie:

Dijital Kültür, Konya , Salon Yayınları, 2019.

Glasier, Alyzia:

“Adolescent Reading Habits And Perceptions”, A Master’s Thesis, Newyork, State University Of New York At Fredonia ,2018.

Grellet,F. :

Developing reading skills: A practical guide to reading comprehension exercises.” Cambridge University Press. 1981.

Guidara, Marissa

“Rethinking Computational Thinking for Public Libraries' Youth Programs: Challenges and Recommendations”, **Pennsylvania Libraries: Research & Practice** , C.6, No:2 , 2018, s.75-85.

Gündoğdu, Cemal, Barata, Begüm, Çelebi, Evrim:

“15-29 Yaş Arası Gençlerin Kitap Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi: Elazığ İl Örneği”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi** , C:5, No:2, 2016, s.36-42.

Güneş, Ayşenur

“Türkiye’de Köy İlköğretim Okul Kütüphaneleri ve Okuma alışkanlığı: Kastamonu İli Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi , Ankara, Ankara

- Üniversitesi, , 2013.
- Güneş, Firdevs: “Kâğıttan Ekran Okuma Alanındaki Gelişmeler “ **Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.5, Sayı:1, 2016, s. 1-18.
- Güneş, Firdevs: “Okuryazarlık Yaklaşımları”, **Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi**, C.4, No:3, 2019, s. 224-246.
- Güneş, Firdevs: “Öğrencilerde Ekran Okuma ve Ekranik Düşünme” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** , C:7, No:14, 2010, s. 1-20.
- Gülbüzoğlu Yalman, Sibel, Aydın, Solmaz “Ortaokul Öğrencilerinin Teknolojiye Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” **Ege Eğitim Dergisi**, C. 15, Sayı:1,2014, S. 125-138.
- Gürçan, Halil İbrahim: **Okuma Alışkanlığı ile Kitap Yayıncılığının Kültürel İletişim ve Teknolojisine Bağlı Sorunları Karşısında Türkiye Koşulları Temelinde Bir Model Önerisi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1999.
- Gürdal, Oya: “Yaşam Boyu Öğrenme Etkinliği ‘Enformasyon Okuryazarlığı’”, **Türk Kütüphaneciliği**, C. 14, No: 2, 2000, s 176-187.
- Hayler, Matt: “Incorporating technology: A phenomenological approach to the study of artefacts and the popular resistance to e-reading”.Doktora Tezi, Exeter. , University of Exeter, 2011, s. (çevrimiçi) <https://ore.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10036/3615/HaylerM.pdf?sequence=2&isAllowed=y> , 14 Temmuz 2020.
- Howard, H. , Huber, S. , Carter, L., Moore, Elizabeth: “Academic Libraries on Social Media: Finding the Students and the Information They Want”, **Information Technology**

- International Federetaion Of Library Associations and Institutions (IFLA)”
- And Libraries, C.37, No :1, 2018, s.8-18.
- (Çevrimiçi),
<https://www.ifla.org/publications/node/11586#:~:text=IFLA%20promotes%20an%20outcome%2Dorientated,personal%2C%20civic%20and%20professional%20lives,>
2017, s.2., 14 Mayıs 2020.
- “İl, Tek Yaş Ve Cinsiyete Göre Nüfus ”
- TÜİK 2020, (çevrimiçi)
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> , 10 Haziran 2021.
- “İlgi”:
- TDK Online Sözlük(Çevrimiçi)
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C4%B0lgi>
, 29 Mayıs 2019.
- İnce Samur, A. Özgül:
- “Bireye Okuma Kültürü Edindirme İzlenesi”, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2014.
- İnci, Mehmet Akif:
- “Dijital kültür ve eğitim” **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C.37, Sayı:2, 2017, s. 493-522.
- Jensen, Karen:
- “ “Teen Politic: The True Politics of Being a Teen Services Librarian in Our Public Libraries”, (Çevrimiçi)
<https://www.teenlibrariantoolbox.com/2017/11/teen-politic-the-true-politics-of-being-a-teen-services-librarian-in-our-public-libraries/> , 29 Aralık 2017, 20 Eylül 2020.
- Johnsson-Smaragdi, Ulla, Jönsson, Annelis :
- “Book reading in leisure time: Long-term changes in young peoples’ book reading habits.” **Scandinavian Journal of Educational Research**, C.50, No:5,2006, s.519-540.
- Jung-Yu Lai, Chang, Chih-Yen:
- “User attitudes toward dedicated e-book readers for reading: The effects of convenience, compatibility and media richness” **Online Information Review**, C.35, No:4, 2011, s.558-580.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem:

İnsan ve İnsanlar ,İstanbul, Evrim
Yayınevi, 2014.

Kakırman Yıldız, Asiye:

**Bilgi Hizmetlerinde Değişim Yönetimi:
Süreç ve Haritalar**, İstanbul, Beta
Yayıncıları,2011.

Kara, Güneş:

**Üniversite Kütüphanelerinde Elektronik Derme
Geliştirme. 21. Yüzyılda Üniversite
Kütüphanelerimiz Sempozyumu Bildirileri 22-
24 Ekim 1998**, Yay.Haz. Ender Bilar.Edirne:
Trakya Üniversitesi, 1999, s.84-91.; Emine Cengiz,
“Halk Kütüphanelerinde Derme Geliştirme
Politikaları: Türkiye’de Halk Kütüphanleri Üzerine
Bir Değerlendirme” Ankara, Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, 2017neşe

Karadeniz, Şenol, Yılmaz , Bülent :

“Ankara'daki Halk Kütüphanecilerinin
Okuma Alışkanlığı Üzerine Bir Araştırma”
, **Türk Kütüphaneciliği**, C.31, No:2 ,2017
, s.227.

Karaslan, Sibel:

“Türk Eğitim Politikasında Okuma
Alışkanlığı”, **Bilgi Dünyası**, C.17, No:1,
2016, s.104-119.

Kaya, Zöhre , Kaya, Selim Fırat , Sağun,
Ayşenur, Şen Koç, Kübra:

“The Analysis of Risk Behaviour
Tendencies of Teenagers According to the
Use of Wattpad and Some Socio-
Demographic Variables” , **International
Journal of Progressive Education** , C.15,
No:6 ,2019, s.1-16.

Kaynar, İsa :

“Ortaöğretim Öğrencilerinin Okuma
Alışkanlığı Ve İletişim Becerileri.”,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Yeditepe Üniversitesi, İstanbul, 2007.

Kazancı, Zekeriya :

“Reading Comprehension in Paper And
Digital Based English Texts: A
Comparative Study”, Yayınlanmamış
Doktora Tezi, Adana , Çukurova
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
2018.

Keseroğlu, Hasan S. :

Halk Kütüphanesi Politikası ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Durum, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, No.4, 1989.

Kevin Wheldall, Madelaine:

“A Special Font For People With Dyslexia: Does It Work And, If So, Why? Dyslexia” **Wiley Online Library**, C.22 , No:3,2016, s.233–244.

Kim, Hak Joon, Joan, Kim:

“Reading From An LCD Monitor Versus Paper: Teenagers’ Reading Performance”, **International Journal Of Research Studies İn Educational Technology**, C.2, No:1, 2013, s.15-24

Kirschner, Paul A.:

“Do Learners Really Know Best? Urban Legends In Education” , **Educational Psychologist**, C.48, No:3, 2013, s.169–183.

Kucirkova, Natalia:

How And Why Read And Create Childrens Digital Books, UCLPRESS, 2018.

Kurata, Keiko:

“Print or Digital? Reading Behavior and Preferences in Japan ” **Journal of The Association For Information Science And Technology**, C.68, Sayı:4, 2017, s. 884-894.

Kurt, Adile Aşkım:

“Dijitalleşmede Son Durum: Dijital Yerli, Dijital Göçmen Ve Dijital Göçebe”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi** , C.46, Sayı: 1, 2013, s.1-22.

Kuzmic’ova’, Anez’ka , Schilhab, Theresa, Burke, Michael:

“M-Reading: Fiction Reading From Mobile Phones” **Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies**, C.26, No:2 2020, s.333-349.

- “Kütüphanelerimiz”: (çevrimiçi) <https://istanbul.ktb.gov.tr/TR-276868/kutuphanelerimiz.html> , 10 Şubat 2022.
- Laura, Weiss: “Buildings, Books, and Bytes: Libraries and Communities in the Digital Age”, **Library Trends**, C. 46, No.1, 1997, s.178-223.
- Liu, Ziming: “Digital reading: An overview” **Chinese Journal of Library and Information Science**, C.5,No: 1, 2012, s 85-94.
- Liu, Ziming, Huang. Xiaobin : “Gender differences in the online reading environment” **Journal of Documentation**, C. 64, Sayı:4, s. 616-626.
- Liu, Ziming: Print Vs. Electronic Resources: A Study Of Userperceptions, Preferences, And Use”, **Information Processing And Management**, C.42, No:2, 2006, S.583-592.
- Liu, Ziming: “Reading Behaviour In The Digital Environment: Changes reading behavior over the past ten years” **Journal of Documentation**; C: 61, NO:6,2005, s.700-712.
- Liu, Ziming: "Reading on the move: A study of reading behavior of undergraduate smartphone users in China", **Library & Information Science Research**, C:38, No:3, 2016, s.235-242.
- Lluch, Gemma, Sánchez-García, Sandra: “La promoción de la lectura: un análisis crítico de los artículos de investigación” , **Revista Española de Documentación Científica**, C.40, No:4, 2017, s.1-14.
- Loh, Chin Ee , Sun , Baoqi: “‘I’d Still Prefer to Read the Hard Copy’: Adolescents’ Print and Digital Reading Habits” **Journal of Adolescent & Adult Literacy** , C.62, No:6, 2018, s.663-672.

- Maden, Sedat, Maden, Aslı:
“Ortaöğretim Öğrencilerinin Ekran Okumaya Yönelik Tutumları”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C.5, No:3, 2016, s.1305-1319.
- Mangen, Anne:
Textual Reading On Paper And Screens: Information Design, Ed. Alison Black, Paul Luna, Ole Lund, Sue Walker, Information Design :Research And Practice, London: Routledge, 2017,s.276.
- Mangen, A. , Walgermo, B.R., Bronnick, K. :
“Reading linear texts on paper versus computer screen: Effects on reading comprehension”.**International Journal of Educational Research**, No: 58, 2013, s. 61-68.
- Mangen , Anne:
“Hypertext Fiction Reading: Haptics And Immersion”, **Journal Of Research In Reading**, C:31, No:4, 2008, s.404-419.
- Martin, A. :
Digital literacy and the “digital society.” Eds: In C. Lankshear & M. Knobel, **Digital literacies: Concepts, policies and practices** New York, NY: Peter Lang, 2008, s. 151-176.
- Maynard, Sally:
“The Impact of e-Books on Young Children’s Reading Habits”, **Publishing Research Quarterly**,C.26,No:4, s.236-248.
- “Media and Information Literacy”:
UNESCO, s.190.(Çevrimiçi)
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225606> ,12 Ekim 2019.
- Mengual-Andrés, Santiago, Roig-Vila, Rosabel, Mira, Josefa Blasco:
“Delphi Study For The Design And Validation Of A Questionnaire About Digital Competences In Higher Education”, **International Journal Of Educational Technology In Higher Education** , 2016, s.1-11.
- Merga, Margaret K. , McRae, Michelle, Rutherford, Leonie
“Adolescents’ Attitudes Toward Talking About Books: Implications For

- Education.”, **English In Education**, C.52, No:1, 2018, s.36-53.
- Merga, M.K. : “Are western Australian adolescents keen book readers?” **Australian Journal of Language and Literacy**, C.37, No:3, 2014, s.161-170.
- Merga, M.K. , Moon , Brian: “The impact of social influences on high school students’ recreational reading.” **The High School Journal**, C.99, No:2, 2016, s. 122-140
- McKenna, M.C., Conradi, K., Lawrence C., Jang, B.G., Meyer, J.P. “Reading attitudes of middle school students: Results of a U.S. survey” **Reading Research Quarterly**, C.47, No:3, 2012, s.283-306.
- Miall, D.S., Dobson, T.: “Reading Hypertext And The Experience Of Literature”, **Journal Of Digital Information**, C.2, No:1, 2001, (Çevrimiçi) <https://Journals.Tdl.Org/Jodi/Index.Php/Jodi/Article/View/35/37>, 10 Nisan 2020.
- Millî Eğitim Bakanlığı: **Öğrencilerin Okuma Düzeyleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2007. (çevrimiçi), https://www.meb.gov.tr/earged/earged/okuma_duzey.pdf , 06 Nisan 2020.
- Nawotka, Edward: “Will Wattpad Attract a Billion Users? CEO says “Easy”, (çevrimiçi) <https://publishingperspectives.com/2015/07/will-wattpad-attract-a-billion-users-ceo-says-easy/> , 2015, 10 Mayıs 2020.
- Neşeli, Duygu: “Türkiye’de Kitap Yayıncılığı Ve Wattpad Yayınları” , Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Neşeli, Duygu , Yiğitbaşı, Kübra Güran: “Türkiye’de Yayınevleri Tarafından Yayınlanan Wattpad Kitapları Üzerine Bir Araştırma”, **Yeni Medya Elektronik Dergi**, C.4, S.1, 2020, s.10-23.
- Odabaş, Hüseyin Odabaş, Zuhul Yonca Sevmez, “Üniversite Öğrencilerinde Dijital / E-

- Hasan: Kitap Okuma Kültürü: Selçuk Üniversitesi Örneği”, **DTCF Dergisi**, C.58, No:1, 2018, s.148.
- “Okumak”: TDK Online Sözlük(Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=okumak> ,11 Nisan 2019.
- “Okuryazar”: TDK Online Sözlük(Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=OKURYAZAR, 12 Ekim 2019.
- “Okuryazarlık”: TDK Online Sözlük(Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=OKURYAZARLIK, 12 Ekim 2019.
- Orhan, Rüstem: “Alışkanlık”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.7, No:2, 2017, s. 301-316.
- Özer Özkan, Yeşim , Doğan, Bahar: “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin Kestirilmesinde Etkili Olan Değişkenlerin Belirlenmesi”, **International Journal of Social Science**, C.6, No:4, 2013, s.668-679.
- Pala, Sinem: “Edebiyat Sosyolojisi Bağlamında Yeni Bir Yazın Alanı: Wattpad”,(çevrimiçi) https://www.academia.edu/35978151/Edebiyat_Sosyolojisi_Ba%C4%9Flam%C4%B1nda_Yeni_Bir_Yaz%C4%B1n_Alan%C4%B1_Wattpad_docx , s.4, 24 Haziran 2020.
- Pennington, Martha C., Waxler, Robert P.: **Why Reading Books Still Matters**,, New York, Routledge, 2018.
- Porion, Alexandre vd.: “The impact of paperbased versus computerized presentation on text comprehension and memorization”, **Computers in Human Behavior**, C. 54, 2016, s.569-576.
- Prensky, M.: “Digital Natives, Digital Immigrants Part

- 1”, **On the Horizon**, C. 9 Sayı: 5 s. 1–6.
<https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- “Promoting library services in the digital era among the children and young adults”
(Çevrimiçi)
<https://www.ifla.org/node/10518> , 18 Mayıs 2020.
- Raab, Ralph:
“Books And Literacy İn The Digital Age.”
American Libraries, (Çevrimiçi)
<Http://Americanlibrariesmagazine.Org/Features/07132010/Books-And-Literacydigital-Age.>, 2010,22.06.2020
- Ramirez Levya, Elsa Margarita
“The impact of the Internet on the reading and information practices of a university student community: the case of UNAM”
The New Review of Libraries and Lifelong Learning, 2003, s. 137-157.
- “Reading from paper or reading from screens. What do consumers prefer?”
Two Sides, (Çevrimiçi).
https://fr.twosides.info/includes/files/upload/files/UK/Myths_and_Facts_2016_Source_s/16-17/Two_Sides_Learning_and_literacy_Report_UK_2015.pdf , s.28, 2015 14. Haziran .2020.
- Reitz, Joan M.:
“E-Book Reader”, **ODLIS**, (Çevrimiçi)
https://products.abcclio.com/ODLIS/odlis_e.aspx#electronicbook, 14 Nisan 2020.
- Reitz, Joan M.:
“Electronic Book”, **ODLIS**, (Çevrimiçi)
https://products.abcclio.com/ODLIS/odlis_e.aspx#electronicbook, 14 Nisan 2020.

Rhoda Danladi, Diyoshak , Rejoice Yohanna, Soko:

“The Role Of School Libraries İn Promoting Reading Culture Among Secondary School Students : A Case Study Of Federal Government College, Jos”, **Library Philosophy and Practice (e-journal)**, 2018, s. 1-40. (Çevrimiçi) <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2058/>

Rogers, Jason, Usher, Alex:

The State of E-Learning in Canadian Universities, 2011: If Students Are Digital Natives, Why Don't They Like E-Learning, Toronto: Higher Education Strategy Associates, 2011.

Ross, C.S.:

“Reading in a digital age”. 2003. Retrieved on July 3, 2012, from <http://www.camls.org/ce/ross.pdf>.

Rothbauer, Paulette:

“Exploring the Placelessness of Reading among Older Teens in a Rural Municipality”, **Library Quarterly**, C.79, No:4,2009, s.465-483.

Rubinstein, Joshua S. E. Meyer , David, Evans, Jeffrey E.:

“Executive Control Of Cognitive Processes İn Task Switching”, **Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance**, C.27, No:4, 2001, s. 763-797.

Rutherford, Leonie:

Contours of Teenagers' Reading in the Digital Era: Scoping the Research”, **New Review of Children's Literature and Librarianship**, C:23, No:1 ,2017, s.27-46.

Salmeron, Ladislao, Stromso, Helge I. , Kammerer, Yvonne, Stadtler, Marc, Van Den Broek, Paul:

Comprehension Processes İn Digital Reading. Learning To Read İn A Digital World .Ed. Mirit Barzillai, Jenny Thomson, Sascha Schroeder And Paul Van Den Broek. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2018.

- Santrock, J. G.: Life Span Development Thirteenth Edition". New York: McGraw-Hill, 2011
- Selwyn, Neil: "The digital native-myth and reality", **Aslib Proceedings**, C.61, No:4, 2009, s.364-379.
- Sencer, Muzaffer, Sencer, Yakut: **Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim**, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, 1978.
- "Scholastic": **Kids and Family Reading Report**, U.S.A.: Scholastic. <https://www.scholastic.co.uk/readingreport/key-findings>, 2015.
- Shimray, Somipam R, Keerti, Chennupati , K. Ramaiah, Chennupati: "An Overview of Mobile Reading Habits" **Journal of Library & Information Technology**, C.35, No:5, 2015, s.344
- Siegenthaler, E. , Wurtz, P. , Bergamin, P. , Groner, R. : "Comparing reading processes on e-ink displays and print" , **Displays**, C. 32, Sayı: 5, 2011, s. 268-273.
- Singer, Lauren M. , Alexander, Patricia A. : "Reading On Paper And Digitally: What The Past Decades Of Empirical Research Reveal", **Review Of Educational Research**, C.87, No:6, s.1007-1041.
- Songhui, Zheng: "The influence of traditional reading habits on the construction of digital libraries in developing countries", **The Electronic Library**, C.26, NO:4, 2008, s.520-529.
- "Sosyal Medyanın Kitap Okumaya Etkisi": (çevrimiçi) <https://alaattincagil.com/genel/sosyal-medyanin-kitap-okumaya-etkisi/> , 10 Eylül 2020.
- Soysal, Özer: "Türkiye’de Gençlere Özgü Okuma Davranışları", **Türk Kütüphaneciliği**, C.2, No:4, 1988, s.151-158.
- Subrahmanyam, Kaveri, Michikyan, Minas, Clemmons, Christine , Carrillo, Rogelio, T. Uhls, Yalda, M. Greenfield, Patricia: , "Learning From Paper, Learning From Screens: Impact Of Screen Reading And Multitasking Conditions On Reading And

- Writing Among College Students”,
International Journal Of Cyber Behavior, Psychology And Learning, C.3,No:4, 2013, s.1-27.
- Şimşek, Nil Didem:
“Ortaokul Öğrencilerinin Okumaya Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi” **Turkish Studies - Educational Sciences**, C.14, NO:3, 2019, s.881-898.
- Taş, Halil:
İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıkları ve Tercihleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitimi Dergisi**, C.7, No:3, 2018. s. 1947-1975.
- Tekerek, Mehmet, Altan, Tuğba, Gündüz, İsmail:
“FATİH Projesinde Tablet PC Kullanımına Yönelik Öğrenci Tutumlarının İncelenmesi”, **Bilişim Teknolojileri Dergisi**, C: 7,No: 2, 2014, s.21-27.
- Temizyürek, Fahri, Çolakoğlu, Bülent Kahraman , Coşkun, Seçil:
“Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Okuma Alışkanlıklarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, C.11, No:2, 2013, s.1-22.
- Teran Strommen , Linda , Fowles Mates, Barbara:
“Learning to love reading: interviews with older children and teens”. **Journal of Adolescent and Adult Literacy**, C.48, No:3,2011,s. 188-200. doi: 10.1598/JAAL48.3.1
- “The Role of Public Libraries in a World of Digital Reading”
(çevrimiçi) <https://daisy.org/news-events/articles/the-role-of-public-libraries-in-a-world-of-digital-reading/>, 20 Nisan 2020.
- Thirunarayanan, M.:
“The World Wide Web And The Transformation Of The Essence Of Being Human”,**Ubiquity**,C.4,No:12,2003,(Çevrimiçi)https://dl.acm.org/doi/fullhtml/10.1145/777953.777955?casa_token=Oruya_cui7h4aaaaa:Wrzxvg-F9-Wtp9cpx7bqe4at3d0euvzevtjqfucaxdjg1gypymdhmqw_Rr_Gghfvesugwlc6cwh2 ,10

Nisan 2020.

Tonta, Yaşar:

“Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği”, **Türk Kütüphaneciliği**, C:23, No: 4, 2009, s.742-768.

Tonta, Yaşar:

“Kütüphaneler Sanal Güzergâhlara mı Dönüşüyor” , 1. Uluslar arası Bilgi Hizmetleri Sempozyumu: İletişim 25-26 Mayıs 2006, İstanbul (Bildiriler), Yay. Haz. Ayşe Üstün, Ümit Konya, İstanbul, 2007 , (çevrimiçi) <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/tonta-istanbul-mayis-2006-bildiri.pdf> , 20 Nisan 2020.

Tosun, Nilgün:

“A Study on reading printed booksor e-books: reason for student teachers preferences”, **TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology**, C. 13, No:1, 2014, s.21-28.

Tutar, Hasan, Yılmaz, M. Kemal:

Genel İletişim, Ankara , Nobel Yayınları, 2003.

“Tutum”:

TDK Online Sözlük (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=tutum> ,29 Mayıs 2019.

“Türkiye Okuma Kültürü Araştırması Raporu”:

(çevrimiçi) <http://okyayplatformu.com/wp-content/uploads/2020/02/okuma-kulturu-arastirmasi.pdf> , s.46. 2019.,17 Ağustos 2020.

Türkyılmaz, Mustafa:

“Gençlik Romanlarının Okuma Becerisine

- Etkisi Ve Değerler Aktarımı Bakımından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü , 2012.
- Tveit, Åse Kristine, Mangen, Anne:
“A joker in the class: Teenage readers’ attitudes and preferences to reading on different Devices”. **Library & Information Science Research**, C. 36, No:3/4, 2014, s.179-184.
- Ungan, Suat:
“Okuma Alışkanlığımızın Kültürel Altyapısı”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.7, No:1, 2008, s. 218-228.
- “UNESCO Office Bangkok and Regional Bureau for Education in Asia and the Pacific”:
Creating and sustaining literate environments , 2011.
- Walia, Paramjee K., Sinha. Nitu:
“Changing trend in reading habits of teenagers in Delhi An impact assessment of demographic and environmental variables” **Library Review** , C.63, No:1/2, 2014, s.125-137.
- Wilhelm, Jeffrey D. :
“Recognising the power of pleasure: What engaged adolescent readers get from their free-choice reading, and how teachers can leverage this for all” , **Australian Journal of Language and Literacy**, C.39, No:1,2016, s. 30-41.
- Williams, Ann Elizabeth:
“Running Head: Digital Text And Reading Comprehension”, Alaska Pacific University , ProQuest LLC 2016.
- Wolf, Maryanne :
Okuyan Beynin Bilimi ve Hikayesi: Proust ve Mürekkep Balığı, Çev. Ferit Burak Aydar, 2.bs. İstanbul: Koç Üniversitesi, 2017.
- Wolf, Maryanne, Barzillai, Mirit:
The Importance of Deep Reading,

- Challenging the Whole Child: Reflections on Best Practices in Learning, Teaching, and Leadership, ed. Marge Scherer. ASCD, 2009.
- World Health Organization (WHO): Mental health status of adolescents in South-East Asia: Evidence for action. New Delhi:, Regional Office for South-East Asia; 2017. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO s.1.
- Yaman, Havva , Dağtaş, Abdulah: “Ekrandan Okumanın Okuduğunu Anlamaya Etkisi”, **Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları**, C. 1, No: 2, 2013, s. 64-79.
- Yuill, N. , Martin, A.F. , Franziska Kretzschmar: “Curling Up With A Good E-Book: Mother-Child Shared Story Reading On Screen Or Paper Affects Embodied Interaction And Warmth”, **Frontiers In Psychology**, C.7, 2016, s.1-12.
- Yılmaz, Bülent: **Çocuklarda Okuma Kültürünü Geliştirmede Ebeveyn ve Öğretmenin Rolü**, Çocuk ve Okuma Kültürü Sempozyumu, Ankara: Eğiti.m Sen Yayını, 2009.
- Yılmaz , Bülent : “Okuma alışkanlığı ve Yenimahalle İlçe Halk Kütüphanesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.
- Yılmaz, Bülent: “Okuryazarlık ve Okuma Alışkanlığı Üzerine”, **Türk Kütüphaneciliği**, C.3, No:1, 1989, s. 48-53.
- Yılmaz, Bülent: “Öğrencilerin okuma ve kütüphane kullanma alışkanlıklarında ebeveynlerin duyarlılığı.” **Bilgi Dünyası**, C.5, No:2, 2004, s. 115-136.
- Yılmaz, Bülent: “Reading and library usage habits of the students whose mother tongue is Turkish in Vienna, Austria.” **IFLA Journal**, C.28, No:2, 2002, s.74-80.

Yılmaz, Erol:

Dijital Çağda Kütüphanecilerin

Değişmeyen Roller, Bilişim

Teknolojilerinin Bilgi Merkezlerine ve Hizmetlerine Etkileri, Yay. Haz. Hüseyin Odabaş, Mehmet Ali Akkaya, İstanbul, 2017.

Yücebaş, Ayşegül:

“Ankarada’ki İlköğretim Öğretmenlerinin Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlıkları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Zasacka, Zofia :

“Screen-Based Reading Practices - Results Of The Study On Children's And Adolescents' Reading Habits And Attitudes”, **EDUKACJA**, No:5,2017, s.99-114.

Zengin, Berk Üstün:

“Halk Kütüphanelerinin Dijital Hizmetlerinin Geliştirilmesi:Ankara İli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2015.

EKLER

Anket sorularının görseli ektedir.

ANKET SORULARI

A. KİŞİSEL BİLGİLER

1) Kaç yaşındasınız?

---

2) Cinsiyetiniz nedir?

a. Kız

b. Erkek

3) Hangi ilçede oturuyorsunuz?

---

4. Evinizde bir kitaplık var mı?

a. Evet

b. Hayır

5. Aşağıdaki dijital cihazlardan hangilerine sahipsiniz? Birden fazla yanıt seçeneği işaretleyebilirsiniz.

a. Akıllı telefon

b. Tablet

c. E-kitap okuyucu (elektronik kitap okumak için geliştirilmiş özel bir araç)

d. Dizüstü bilgisayar

e. Masaüstü bilgisayar

B. OKUMA ve OKUMA ALIŞKANLIKLARI

6.Okumayı seviyor musunuz?

a. Evet

b. Hayır

[Yukarıdaki soruya cevabınız “**hayır**” ise size uygun nedenleri işaretleyiniz]

Okumayı yeterince eğlenceli bulmuyorum.	
Okumak için yeterli zamanım yok.	
Çok fazla ödevim oluyor.	
Okuma sırasında yorgunluk ve baş ağrısı hissediyorum.	
Okuma için yeterli konsantrasyonu sağlayamıyorum.	
İnternette gezinmeyi daha çok seviyorum.	
Diğer(Lütfen, belirtiniz)	

7.Hangi ortamda/formatta okumayı tercih edersiniz? Lütfen, her biri için size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Asla	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
Basılı ortamda (kağıt üzerindeki ortamda)					
Dijital ortamda (ekran üzerinden)					

8. Okuma amacınıza göre hangi ortamda/formatta okumayı tercih edersiniz? Lütfen, her biri için size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Basılı (Kağıt) Ortamda	Dijital (Ekran) Ortamda	Her ikisinde de (basılı+dijital)
Akademik amaçlı okumalar için (okul ödevleri, sınava/derse hazırlanmak gibi)			
Günlük bilgi elde etmek için (güncel olaylar, sağlık, yemek yapma vb.)			
Özgür zamanımı değerlendirmek için (hobi olarak, rahatlama, eğlenme, dinlenme, keyif alma vb.)			

9. Akademik amaçlı okumaya, günlük bilgi için okumaya ve özgür zaman amaçlı okumaya günde kaç saatinizi ayırıyorsunuz? Lütfen, her biri için size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Yarım saat kadar	1-2 saat kadar	3-4 saat kadar	4 saatten fazla	Okumam
Akademik amaçlı okumalar için (okul ödevleri, sınava/derse hazırlanmak gibi)					
Günlük bilgi elde etmek için (güncel olaylar, sağlık, yemek yapma vb.)					
Özgür zamanımı değerlendirmek için (hobi olarak, rahatlama, eğlenme, dinlenme, keyif alma vb.)					

10. Okumak için aşağıdaki cihazları ne sıklıkla kullanıyorsunuz? Lütfen, her biri için size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Asla	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
Akıllı telefon					
Tablet					
E-kitap okuyucu					
Dizüstü bilgisayar					
Masaüstü bilgisayar					

11. Genel olarak basılı ortamda hangi tür yayınları okursunuz? Lütfen, her biri için size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Asla	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
Basılı kitap					
Basılı dergi					
Basılı gazete					
Diğer (basılı/kağıt materyal)					

12. Dijital (ekrandan) okumada genelde hangi türleri tercih edersiniz? Lütfen, her biri için size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Asla	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
Elektronik kitap					
Elektronik dergi					
Elektronik gazete					
Websiteleri ve bloglar					
Sosyal medya içerikleri					
E-Posta ve diğer anında elektronik haberleşme araçları (WhatsApp, Telegram vb.)					

13. Daha çok hangi tür kitapları okumayı tercih edersiniz?

- Edebi metinler (roman, öykü, şiir vd.)
- Edebiyat dışı (biyografi, gezi, bilim, spor, tarih, din, moda-güzellik, politika, sağlık, aşk ve ilişkiler, evcil hayvanlar, bilgisayar ve IT teknolojileri vd.)

14. Okuduğunuz edebi kitap türleri nelerdir? Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.

- Macera
- Gerilim
- Suç-dedektif
- Aşk hikayeleri
- Korku
- Bilim kurgu
- Fantastik
- Casus hikayeleri
- Komedi
- Diğer (Lütfen, belirtiniz) _____

15.Okudugunuz edebiyat dışı kitap konuları nelerdir? Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.

- a. Ders kitapları
- b. Biyografi
- c. Gezi
- d. Bilim
- e. Spor
- f. Tarih
- g. Din
- h. Moda-Güzellik
- i. Politika
- j. Sağlık
- k. Evcil hayvanlar
- l. Bilgisayar ve IT teknolojileri vd.
- m. Diğer (Lütfen, belirtiniz) _____

16.Okudugunuz kitapları nasıl sağlıyorsunuz?

	Asla	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
Kitapçıya gider satın alırım.					
Basılı kitap satan web sitelerinden satın alırım.					
E-kitap satan web sitelerinden satın alırım.					
Arkadaşlardan / aile bireylerinden ödünç alırım.					
İnternette ücretsiz okurum/indirimim.					

17. Kimden kitap önerisi alırsınız?

	Asla	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
Anne-babamdan					
Kardeşlerimden/diğer aile bireylerimden					
Öğretmenlerimden					
Kütüphaneciden					
Arkadaşlarımdan					
Sosyal medyadan					
Kendi beğenime göre					

C. KÜTÜPHANE KULLANMA ALIŞKANLIKLARI

18. Kütüphaneye ne sıklıkla gidersiniz? (Lütfen COVID-19 salgını kısıtlamalarını düşünmeden yanıtlayınız.)

- a. Her gün
- b. 2-3 günde bir
- c. Haftada bir
- d. Ayda bir
- e. İhtiyaç duyduğumda

19. En çok hangi kütüphaneye gidiyorsunuz?

- a. Okul kütüphanesi
- b. Halk kütüphanesi
- c. Gitmem
- d. Diğer (Lütfen, belirtiniz) _____

20. En çok hangi amaçlarla bir kütüphaneye gidersiniz?

	Asla	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her Zaman
Kitap okumak					
Kitap ödünç almak					
Ders çalışmak					
Araştırma yapmak					
Kütüphanede gerçekleştirilen etkinliklere (masal dinletisi, yazar söyleşileri vb.) katılmak.					
Kütüphanede bulunan bilgisayarın kullanmak, fotokopi çekirmek, çıktı almak vb.					

D. DİJİTAL ve BASILI OKUMA DAVRANIŞI

21. Basılı ortamda okuma şeklinizi nasıl tanımlarsınız? Birden fazla yanıt seçeneği işaretleyebilirsiniz.

- a. Baştan başlayıp sonuna kadar okurum.
- b. Genel olarak göz gezdirerek okurum.
- c. İçeriği tararım ve sadece beni ilgilendiren içeriği okurum.
- d. İlk bölümü okurum ve son bölüme geçerim.
- e. Diğer (lütfen, belirtiniz) _____

22. Dijital ortamda okuma şeklinizi nasıl tanımlarsınız? Birden fazla yanıt seçeneği işaretleyebilirsiniz.

- a. Baştan başlayıp sonuna kadar okurum.
- b. Şöyle bir göz gezdirerek okurum.
- c. İçeriği tararım ve sadece beni ilgilendiren içeriği okurum.
- d. İlk bölümü okurum ve son bölüme geçerim.
- e. Diğer (lütfen belirtiniz) _____

23. Basılı ortamda okumayla ilgili olarak aşağıdaki düşüncelere ne ölçüde katılırsınız? Lütfen, her biri için size uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Basılı (kağıt üzerinde) metni okumak ve anlamak kolaydır.					
Basılı (kağıt üzerinde) metnin altını çizmek ve notlar almak bana kolaylık sağlar.					
Basılı (kağıt üzerinde) metni okurken daha iyi odaklanabiliyorum.					
Basılı (kağıt üzerinde) metni okumak gözleri daha az yorar.					
Kitabı elimde tutmayı ve koklamayı tercih ederim.					
5 sayfadan uzun metinleri okumak için basılı (kağıt üzerinde) metinleri tercih ederim.					
Kısa metinleri okumak için basılı (kağıt üzerinde) metinleri tercih ederim.					
Annem, babam ve öğretmenlerim basılı (kağıt üzerinde) metinleri okumamı destekler.					
Basılı kitapları taşımak zordur.					
Basılı kitaplar çok yer kaplar.					
Basılı kitaplar pahalıdır.					
Arkadaşlarım basılı (kağıt üzerinde) metinleri okumamı destekler.					

24. Dijital ortamda okumayla ilgili olarak aşağıdaki düşüncelere ne ölçüde katılırsınız? Lütfen, size uygun seçenekleri işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Dijital ortamda güncel bilgiler vardır.					
Dijital ortamın kullanımı kolay ve her zaman erişilebilirdir.					
Dijital metni taşımak kolaydır.					
Dijital metinden kopyalama yapıştırma yapmak kolaydır.					
Dijital ortam çok sayıda kitabı tek bir alanda depolamak ve saklamak için uygundur.					
Kısa metinleri okumak için dijital ortamı tercih ederim.					
Yoğunlaşarak okumam gerektiğinde dijital ortamı tercih ederim.					
Dijital ortamda çok sayıda ücretsiz kaynak var.					
Dijital ortamda okumak zaman kazandırır.					
Dijital ortamda okumak göz yorgunluğuna neden olur.					
Dijital ortamda okurken farklı bağlantılar (linkler) dikkatimi dağıtıyor.					
Dijital ortamda okurken odaklanmakta zorluk çekiyorum.					
Dijital ortamda yazıyı kaydırarak okumak zor oluyor.					
Dijital ortamda okumaktan hoşlanmıyorum.					
Annem, babam ve öğretmenlerim dijital ortamda okumamı destekler.					

25.COVID-19 döneminde daha fazla okuduğunuzu düşünüyor musunuz?

- a. Evet
- b. Hayır

Katılımınız için çok teşekkür ederim.